DANO
BRUNO

OPERE ITALIENE

VII

LUMÎNĂRARUL

HUMANITAS

GIORDANO BRUNO (1548–1600), filozof italian, născut la Nola, în regatul Neapolelui. Acuzat de erezie pe cînd era călugăr la mînăstirea dominicană San Domenico Maggiore, se exilează și trăiește succesiv la Geneva, Toulouse, Paris, Londra, precum și în cîteva orașe germane. Ține prelegeri la universitățile din Toulouse și Oxford, în care critică filozofia scolastică și pe Aristotel, intrînd în dispute cu mulți reprezentanți ai doctrinelor oficiale ale cîtorva biserici (catolică, luterană, calvină, anglicană). Revine în Italia, la Veneția, unde este acuzat de erezie de către Inchiziție. Procesul său, început chiar la Veneția și continuat la Roma, se încheie cu condamnarea sa la ardere pe rug, dusă la îndeplinire în anul 1600 la Roma.

OPERE: Dialoguri filozofice italiene (*Cina din Miercurea cenușii*, *Despre cauză, principiu și unu*, *Despre infinit, univers și lumi*, *Alungarea bestiei triumfătoare*, *Cabala calului Pegas*, *Despre eroicele avînturi*); comedia *Lumînărarul*; opere de mnemotehnică (*Cantus circaeus*, *Sigillus sigillorum*, *Ars memoriae*); poeme filozofice latine (*De triplici minimo*, *De monade*, *De immenso et innumerabilibus*); opere de magie (*De vinculis in genere*, *De Magia*) etc.

Sub patronajul
CENTRULUI INTERNAȚIONAL DE STUDII BRUNIENE
INSTITUTUL ITALIAN DE STUDII FILOZOFICE

GIORDANO BRUNO

OPERE ITALIENE VII

Ediție îngrijită de
SMARANDA BRATU ELIAN
după ediția critică bilingvă a lui
GIOVANNI AQUILECCHIA
Les Belles Lettres, Paris

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Ioana Dragomirescu Mardare
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la C.N.I. „Coresi" S.A.

GIORDANO BRUNO
ŒUVRES COMPLÈTES
Les Belles Lettres, Paris, 1993

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BRUNO, GIORDANO
Opere italiene / Giordano Bruno; ed. îngrijită şi trad. de Smaranda Bratu Elian după ed. critică bilingvă a lui Giovanni Aquilecchia, Les Belles Lettres, Paris; studiu introductiv: Edgar Papu. – Bucureşti: Humanitas, 2002–2009
7 vol.
ISBN 973-50-0286-8
Vol. 7: Lumînărarul / trad., pref.: Smaranda Bratu Elian; ed.: Giovanni Aquilecchia. – 2009. – ISBN 978-973-50-2463-5
I. Bratu Elian, Smaranda (trad.; pref.)
II. Aquilecchia, Giovanni (ed.)
821.131.1-96=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poştă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, Bucureşti
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

LUMÎNĂRARUL

Traducere și note de
SMARANDA BRATU ELIAN

NOTA TRADUCĂTORULUI

Așa cum anunțam în *Nota asupra ediției integrale a operelor italiene ale lui Giordano Bruno* (Giordano Bruno, *Opere italiene* I, Humanitas, 2002), seria completă a acestor opere cuprinde șapte ópusuri: șase dialoguri filozofice, alcătuind un ciclu unitar și bine structurat, și o comedie – anume cea de față, *Lumînărarul*. Amintesc din nou cititorului român că operele italiene ale acestui mare filozof al Renașterii au fost gîndite de autor și, prin urmare, și de Editura Humanitas ca un tot închegat și că, din această pricină, întreg ciclul este precedat de amplul studiu monografic al lui Edgar Papu și de o detaliată cronologie – care se află doar la începutul primului volum al seriei (anume Giordano Bruno, *Cina din Miercurea cenușii*, Humanitas, 2002), toate celelalte volume fiind lămurite numai de notele explicative.

Bruno scrie comedia în vara anului 1582, pe cînd se afla la Paris, pentru ca în anii următori, 1583–1585, de data aceasta la Londra, să redacteze și să publice seria celor șase dialoguri filozofice. Prin urmare, cronologic vorbind, comedia este cea dintîi operă scrisă în limba italiană de filozoful din Nola. Totuși în această ediție ea apare ultima. Iar explicația este următoarea: la vremea în care Editura Humanitas își asuma realizarea acestui proiect comedia fusese de curînd publicată (în 2000), pentru prima dată în limba română, în tălmăcirea

mea și cu o pătrunzătoare prefață scrisă de marele cercetător brunian care este profesorul Nuccio Ordine, la Editura Fundației Culturale Române, și se găsea încă în librării; pe de altă parte, în acel moment, atenția editurii și a traducătoarei se concentra pe opera filozofică a Nolanului. Din acest motiv am luat hotărîrea de a o republica, pentru a încheia totuși ciclul complet al operelor italiene bruniene, nu la începutul, ci la sfîrșitul acestuia, ea fiind oricum un unicat în bogata creație a autorului.

Deși inventivitatea și suculența limbajului și stilului în care Giordano Bruno își scrie toate lucrările ne îndreptățesc să le socotim pe toate nu numai filozofice, ci și literare, totuși, în vasta lui operă există o singură creație propriu-zis literară, care este tocmai comedia de față. Bruno scrie această comedie într-un moment în care acest gen literar era „pe val“ și gustat nu doar în Italia, ci și la curțile europene – unde se vorbea curent limba italiană. Căci Renașterea italiană avusese, pe lîngă atîtea alte merite, și pe acela de a readuce la viață teatrul și mai ales comedia, iar la vremea în care scrie Bruno produsese deja o serie de capodopere incontestabile (de-ar fi să amintim numai *Mătrăguna* lui Machiavelli). În toate aceste comedii lumea se înfățișează ca nesăbuită, lipsită de ordine, de rațiune și de măsură, gata să-și piardă reperele și comportamentele morale, dar, în toate, personajele care sunt în stare să-și folosească pînă la capăt rațiunea – pentru a înțelege realitatea așa cum este ea și a construi strategii coerente pentru a o domina – sunt cele care reinstituie ordinea, dar o ordine reelaborată în propriul beneficiu. Comedia lui Bruno se înscrie și ea în această viziune teatrală asupra lumii pe care, într-un anume fel, o duce pînă la extrem.

Lumînărarul este fără îndoială cea mai filozofică și totodată grotescă, cea mai complexă și inovatoare, cea mai pestriță

ca stil și limbaj – pe scurt, aș spune, cea mai barocă dintre comediile Renașterii: filozofică și grotescă deoarece în miezul său se află tema necunoașterii de sine și a graniței subțiri dintre realitate și aparență, adevăr și iluzie; cea mai complexă pentru că este alcătuită din trei acțiuni diferite care fie se întretaie, fie se împletesc, dar și pentru că este deopotrivă o comedie de moravuri, de caracter și de situație; inovatoare pentru că introduce în mersul acțiunii, și așa neconvențional, neașteptate digresiuni constînd fie în ridicole compoziții poetice, fie în nostime, dar profunde pilde și cugetări morale, dar și pentru că aduce în discuție printr-un joc ambiguu (la începutul și sfîrșitul comediei) chiar „iluzia teatrală" – luîndu-i-o înainte, cu mai bine de trei secole, lui Pirandello; cea mai pestriță ca stil și limbaj pentru că, aducînd la rampă personaje cu o zestre de inteligență și de cultură diferită, cu obsesii și orgolii diferite, cu repere morale diferite, limbajul face salturi mortale între latineasca magistrului obtuz, vulgaritatea borfașilor care reușesc să-și bată joc de toți protagoniștii și discursivitatea insulelor de înțelepție aflate în rostirea celor care știu să învețe din pățaniile altora.

Volumul de față cuprinde, ca și în ediția originală apărută în 2000, două versiuni diferite ale aceluiași text. Prima, destinată lecturii, este traducerea fidelă a originalului brunian, care, evident, reproduce ca atare toate replicile în limba latină care există și în original, oferind traducerea lor în note. Cea de-a doua, dată în *Appendix*, s-a născut din dorința de a nu lăsa un text de o vivacitate debordantă, o oralitate copleșitoare și o modernitate ideologică și structurală indiscutabilă să lîncezească pe hîrtie și a nu-l lipsi de rostul său firesc, acela de a fi reprezentat pe scenă (ceea ce în Italia are loc periodic). De aceea această versiune este tocmai o adaptare pentru scenă, unde – în raport cu versiunea destinată lecturii – am

făcut două modificări însemnate: am scurtat textul, pentru a-l aduce la o dimensiune compatibilă cu cerințele contemporane ale unui spectacol teatral; și am transformat toate replicile latine ale personajului Mamfurio, traducîndu-le în limba română, pentru a le face înțelese, dar nu fidel, ci transpunîndu-le într-un registru care să poată fi perceput ca prețios și sterp de publicul românesc contemporan. În această a doua versiune am optat, în privința numelui personajului Mamfurio, pentru grafia din ediția italiană din 1964 (anume Manfurio), ca fiind mai aproape de pronunție. Sper să fi reușit să ating, în ambele versiuni, ținta specifică fiecăreia.

Ediția de față este varianta revizuită şi îmbunătățită a ambelor versiuni apărute în 2000.

Ca întreg ciclul operelor italiene ale lui Giordano Bruno, și traducerea comediei a urmat textul cel mai acreditat în acest moment al operelor Nolanului, anume cel din ediția critică bilingvă publicată, sub patronajul Institutului Italian de Studii Filozofice din Neapole, de editura franceză Les Belles Lettres, coordonată de Yves Hersant și Nuccio Ordine. Volumul în cauză fiind Giordano Bruno, *Œuvres complètes*, vol. I, *Chandelier*, introduction philologique et texte établi par Giovanni Aquilecchia, préface et notes de Giorgio Bárberi Squarotti, traduction de Yves Hersant, Société d'édition Les Belles Lettres, Paris, 1993.

Pentru alcătuirea notelor am folosit mai multe surse, principale fiind cele din ediția bilingvă după care s-a făcut traducerea, dar și cele din volumul Giordano Bruno, *Candelaio*, a cura di Giorgio Bárberi Squarotti, Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino, 1964, precum și numeroasele sugestii oferite de prefața lui Nuccio Ordine la prima ediție românească.

Pentru adaptarea scenică a textului din *Appendix* mi-a fost de un real folos ediția Giordano Bruno, *Le Candelaio*,

adapté et présenté par Jean Noël Vuarnet, Point hors ligne, Paris, 1986, nu atît pentru traducerea propriu-zisă, cît pentru exemplul de libertate și inventivitate pe care mi l-a oferit.

Acest al șaptelea volum încheie întreaga serie a operelor italiene ale ultimului și, probabil, celui mai original și rebel filozof al Renașterii italiene – care a plătit cu viața originalitatea și demnitatea propriilor idei. Așa cum menționam și în volumul al VI-lea, *Despre eroicele avînturi*, care cronologic încheie ciclul, mulțumirile mele se îndreaptă către Editura Humanitas, care și-a asumat acest ambițios proiect, către redactorul întregii serii, Vlad Russo, eminent traducător și excepțional colaborator, către Nuccio Ordine, specialist de talie mondială în studiile bruniene, către memoria lui Giovanni Aquilecchia, care ne-a dăruit cea mai completă și serioasă ediție critică a operelor bruniene, precum și către editura franceză Les Belles Lettres, care a publicat-o în versiune bilingvă, și nu în ultimul rînd către Ministerul de Externe al Italiei, care a sprijinit financiar, dar și moral, apariția întregii serii. Tuturor le exprim profunda mea recunoștință.

S.B.E.

LUMÎNĂRARUL

Comedie de Bruno Nolanul,
Academician al Academiei de Niciunde,
supranumit Sastisitul

In tristitia hilaris, in hilaritate tristis

PARIS
La Guillaume Julien
Sub Însemnul Prieteniei
1582

CARTEA CĂTRE CEI CE SE-ADAPĂ LA IZVORUL NECHEZĂTOARELOR[1]

Voi, care sugeți din a muzei țîță
și înotați în leșioasa zamă
cu rîtu', aci veniți dacă vă cheamă
a voastră milosîrdie și dorul vă ațîță.
Cerșesc, reclam, pretind o epigramă,
un imn, un madrigal ori un sonet,
să-mi sufle-n pupă ori în provă drept[2],
și să mă mîne făr' de-ocol ori teamă.
Dar geaba tot doresc haine bogate,
cînd umblu despuiat precum Adam,
de nu mai rău: putea-voi eu fără de blam
s-arăt fățiș iubitei mele doamne
un cur fălos și ce în față am
mai mîndru, făr' să mă condamne?
O, Doamne,
eu cer ca prostu' o gioarsă de izmană,
cînd ditai herghelia[3] vine-n goană!

DOAMNEI SALE, MORGANA B., ÎN VECI DEMNĂ DE LAUDĂ[4]

Cui să dedic eu *Lumînărarul* meu? Cui, destin atotputernic, ți-ar plăcea să închin acest frumos mijlocitor în dragoste, acest mărturisitor al simțămintelor mele? Cui să trimit ceea ce, în aste zile dogoritoare, în aste ore de caniculă, recte nădușeală, sub influența cerească a lui Sirius, mi-au picurat în scăfîrlie stelele fixe, mi-au țîrîit în minte licuricii firmamentului, mi-a catapultat în căpățînă decanul zodiilor și mi-au țiuit în urechea internă cei șapte aștri rotitori?[5] Cui – vreau să zic – i se adresează, cui îi vorbește, către cine țintește? Către Sanctitatea Sa? Nu. Către măritul împărat? Nici vorbă. Către Preasfințitul? Defel. Către Majestatea, preamărita și preaslăvita? Nici atît. Pe legea mea, nu există prinț ori cardinal, rege, împărat sau papă care să-mi smulgă mie lumînarea din mînă, la această cucernică împărtășanie. Dumitale doar îți este închinată, dumitale îți este dăruită. Iar dumneata, de vrei, agaț-o în iatac ori înfige-o în sfeșnicul dumitale, fără seamăn de învățată, de frumoasă, înțeleaptă și generoasă doamnă a mea, Morgana: căci numai dumneata însămînțezi ogorul sufletului meu, numai dumneata, după ce i-ai sfărîmat brazda bolovănoasă și i-ai afînat stilul – așa încît pulberea țărînei stîrnite de vîntul ușurătății să nu intre în ochii carecuiva – cu apa divină ce curge din izvorul spiritului dumitale, îmi adapi intelectul. În vremea în care puteam

să-ți ating mîna, ți-am închinat mai întîi *Cugetările vesele*; apoi *Trunchiul de apă vie*[6]; dar acum, cînd între dumneata, care te bucuri la sînul lui Avram, și eu, care, nemaiputînd spera la acel ajutor din parte-ți ce-mi răcorea limba[7], mă perpelesc și sfîrîi, s-a căscat un uriaș hău, din păcate invidios pe fericirea mea, pentru a-ți dovedi prin zălogul unui dar palpabil că iubirea mea calcă în picioare întreg hăul, iată lumînarea oferită dumitale de acest *Lumînărar*, care acum își ia rămas-bun de la mine. În țara în care mă aflu eu[8], lumina ei va putea limpezi – fie și numai în parte – anumite *Umbre ale ideilor*[9] ce le-nspăimîntă, precum dracii lui Dante[10], pe dobitoace și-i lasă pe măgari de căruță; iar în țara unde te afli dumneata[11], îi va ajuta pe mulți să vadă mai limpede ce-i în cugetul meu și să priceapă că acesta n-a pierit cu desăvîrșire.

Salută-l din parte-mi pe celălalt lumînărar[12], cel în carne și oase, despre care se spune că *Regnum Dei non possidebunt*[13]; și transmite-i să nu se bucure peste măsură că acolo amintirea mea a fost spurcată și călcată de picioarele porcilor și de copitele măgarilor: pentru că la ora asta măgarilor li s-au scurtat urechile, iar porcii or să mi-o plătească și ei de vreun Ignat. Și să nu se veselească din cale-afară de zisa aceea: *Abiit in regionem longinquam*[14], căci, dacă cerurile îmi vor îngădui vreodată să pot spune: *Surgam et ibo*[15], acest vițel îndopat[16] nu va lipsi din ospățul nostru. Iar pînă atunci, trăiască și înflorească și facă-se și mai umflat decît este; căci eu unul sper să cîștig cu vîrf și îndesat unde am păgubit, de nu sub veșmîntul acesta sub altul, și dacă nu în această viață într-alta viitoare[17]. Adu-ți aminte, Doamnă, ceea ce cred că deja cunoști prea bine: – Timpul ia cu sine totul și totul aduce înapoi; totul se schimbă și nimic nu se pierde; unul singur[18] este neschimbător și veșnic, unul singur rămîne mereu unul, același și asemenea cu sine însuși. – Cu această filozofie, spiritul meu s-a înălțat, iar mintea mea s-a ridicat în slavă.

Însă, în orice fel ar coborî peste mine acea seară pe care o aștept, dacă e adevărat că preschimbarea va să vină, eu, care sînt cufundat în noapte, aștept ziua, iar cei ce sînt acum în lumină așteaptă întunericul: la fel se întîmplă cu tot ce există, fie aici, fie dincolo, fie aproape, fie departe, fie acum, fie apoi, fie curînd, fie tîrziu. Așadar, bucură-te de viață, iar, de poți, fii sănătoasă și iubește pe cine te iubește.

SUBIECTUL ȘI ORDINEA COMEDIEI

În comedia de față există trei subiecte principale împletite între ele: dragostea lui Bonifacio, alchimia lui Bartolomeo și savantlîcul lui Mamfurio. Însă, pentru cunoașterea lămurită a fiecărui subiect în parte, pentru a înțelege ordinea și complicata lor întrepătrundere, îi vom prezenta aici pe rînd pe cei trei protagoniști, mai întîi pe îndrăgostitul mălăieț, apoi pe zgîrcitul abject, iar la urmă pe savantul neghiob, adăugînd totodată că mălăiețul nu e lipsit nici el de neghiobie și de abjecție, că abjectul este în aceeași măsură și mălăieț, și neghiob, iar neghiobul este tot atît de neghiob pe cît e de mălăieț și de abject.

Așadar, BONIFACIO

În actul I, scena I, îndrăgostit fiind de Doamna Victoria și pierzînd speranța de a-și vedea dragostea împărtășită – motivul fiind că doamna cu pricina era, cum se spune, amatoare de carne fragedă și de pungă groasă, iar el nu era nici tînăr, nici avut – pentru a-și atinge țelul își pune nădejdea în deșartele practici vrăjitorești; de aceea își trimite sluga să-l găsească pe Scaramuré, ce-i fusese descris ca un vrăjitor priceput. Scena II: după plecarea lui Ascanio, vorbește de

unul singur, depănînd virtuțile artei vrăjitorești. Scena III: Apare Bartolomeo, care, cu un mic șiretlic, îl face să-și dezvăluie taina și care declară că el unul nutrește o cu totul altfel de dragoste. Scena IV: Sanguino, maestru în coțcării, și un elev de-al lui Mamfurio, care auziseră conversația, stau de vorbă despre cele aflate, iar Sanguino, cu deosebire, începe să-i coacă o strîmbă lui Bonifacio. Scena VI: își face apariția Lucia, codoașa, cu un mic dar încredințat de Bonifacio, pe care îl examinează cu interes, iar apoi îl vămuiește pînă cînd e cît pe ce să fie surprinsă de Bonifacio. Scena VII: Bonifacio intră țanțoș și mîndru de poezia pe care tocmai a compus-o în cinstea și spre slava doamnei sale; în această stare îl găsește (scena VIII) pictorul Gioan Bernardo, căruia i-ar destăinui noua sa fierbințeală poetică, dar îi distrag atenția ideea de a-și comanda un portret și îndoiala pe care i-o strecoară pictorul. Și (scena IX) rămîne năuc, gîndindu-se la îndoiala cu pricina; pentru că, dacă de bine de rău vorba „lumînărar" înțelege ce vrea să zică, nu pricepe însă defel ce înseamnă „giuvaiergiu". Cîtă vreme stă el pe gînduri, iată (scena X) că revine Ascanio cu magicianul, care, după ce îi toarnă cîteva bazaconii lui Bonifacio, îl lasă cu nădejdea c-o să-i împlinească dorința.

În actul II, scena II, apar doamna Victoria și Lucia, care speră să stoarcă ceva zer de la acest zgîrie-brînză și ulei de la ăst linge-blide; și nădăjduiesc că semănînd speranțe în ogorul lui Bonifacio vor aduna gologani în hambarul propriu; dar sărmanele de ele se înșală gîndind că dragostea i-ar fi furat într-atît mințile, încît i-ar fi putut scoate din cap proverbul prea bine înfipt acolo pe care îl va rosti la începutul scenei a șasea din actul IV. Scena III: Rămasă singură, doamna Victoria înalță castele în aer, închipuindu-și că acest amor înflăcărat va topi metalul și, lovind ca barosul lui Cupidon în nicovala inimii lui Bonifacio, va bate atîta monedă, încît, după trecerea anilor, părăsindu-și ea propria

îndeletnicire, nu va fi nevoită să recurgă la cea a Luciei, *iuxta illud: Et iam facta vetus, fit rofiana Venus*[19]. Iar în timp ce ea se hrănește cu asemenea merinde care umflă burta, dar n-o satură, se ivește (scena IV) Sanguino, care, după ce aflase chiar din gura lui Bonifacio cum stă treaba, pune la cale o păcăleală și amîndoi se retrag pentru a se sfătui cum s-o pună mai bine la cale.

În actul III, scena II, apar Bonifacio și Lucia, care îl tot sîcîie încercînd să-i deschidă baierele pungii: or, în timp ce el se strîmbă de parcă ar fi băut ricin, dă norocul peste el și, măcar de data aceasta, izbutește să scape de dînsa, trebuind el să discute anumite chestii importante cu doi inși care apar tocmai la țanc. Scena III: Cei doi sînt Scaramuré și Ascanio, iar Bonifacio se sfătuiește cu ei cum să se poarte în timpul practicilor magice; apoi îi plătește magicianului o parte din simbrie și iese. Scena IV: Rămas singur, Scaramuré ia în tărbacă poftele îndrăgostitului; apoi (scena V) intră Lucia, care credea că Bonifacio o s-o aștepte, dar află de la Scaramuré că speranța ei de agoniseală e deșartă, iar osteneala irosită de pomană; la aceasta, pleacă amîndoi împreună la doamna Victoria pentru a o lămuri și pe ea cum stau lucrurile și pentru ca, prin prefăcătoria acesteia, să încerce să mai stoarcă ceva parai de la Bonifacio. Scena IX: apar Sanguino și Scaramuré, după ce au pus ceva la cale cu doamna Victoria și cu meșterul Gioan Bernardo; ei, împreună cu alți doi pezevenghi aflați sub oblăduirea lui Sanguino, plănuiesc să-i facă o farsă lui Bonifacio și să se travestească unul în căpitan, iar ceilalți în jandarmi, idee ce (scena X) îi înveselește peste măsură.

În actul IV, scena I, apare doamna Victoria, supărată de prea lunga așteptare, și vorbește despre calicia în amor a lui Bonifacio și despre speranțele ei zadarnice; ea se arată hotărîtă să-i joace acestuia un renghi împreună cu falsul căpitan, cu falșii jandarmi și cu Gioan Bernardo. Între timp apare și Lucia

(scena II), care povestește că n-a stat degeaba, iar osteneala ei n-a rămas fără efect: i-a destăinuit totul Carubinei, nevasta lui Bonifacio, și a învățat-o ce are de făcut; apărînd Bartolomeo, cele două femei se retrag plictisite. Scena IV: Rămîne Bartolomeo singur, care trăncănește de-ale lui pînă cînd pică Bonifacio (scena V) și stau de vorbă, luîndu-se unul pe altul peste picior. Între timp Lucia, care nu tăia nici ea frunză la cîini, dă (scena VI) de jupîn Bonifacio, care, părăsit de Bartolomeo, se lasă convins de minunatele vești aduse de femeie: anume că doamna Victoria se învoise să-i dea pe gratis ce-și dorea el mai mult și că-l poftește s-o tăvălească în chiar seara aceea, pentru că altminteri simte că moare: lucru de care nu-i vine greu Luciei să-l convingă, ținînd seama de tot ce i se îndrugase moșului despre virtuțile magiei; și tot ea îi poruncește să se deghizeze în meșterul Gioan Bernardo. Lucia pleacă apoi cu hainele Victoriei ca s-o travestească pe Carubina. Scena VII: Rămas singur, Bonifacio nu mai poate de bucurie văzînd ce efect strașnic au farmecele; apoi (scena VIII) glumește o vreme cu Marta, nevasta lui Bartolomeo, iar după aceea lasă să se înțeleagă că merge să-și cumpere o mască și să-și pună pe el cît mai multe zorzoane. Scena XII: Intră Carubina, travestită și dădăcită de Lucia, care-i înfățișează desfătările și giugiulelile pe care falsa Victorie trebuie să i le facă amorezului magician. Apoi se îndreaptă amîndouă spre locuința Victoriei. Scena XIII: Lucia se declară hotărîtă să-l găsească pe Gioan Bernardo; acesta, pentru că se îngrijea de propriile-i socoteli tot atît cît Lucia de ale altora, apare la momentul potrivit (scena XIV). Acum hotărăsc ei în ce fel vor folosi prilejul și în ce loc și la ce vreme trebuie să se afle fiecare. Apoi Lucia pleacă să-l caute pe Bonifacio, iar Gioan Bernardo, să se îngrijească de toate celelalte.

În actul V, scena I, iată-l pe Bonifacio travestit in Gioan Bernardo, emanînd amor prin cur și prin toate celelalte găuri ale persoanei sale și care, după ce stă puțin de vorbă cu Lucia,

se îndreaptă spre hogeagul mult dorit. Între timp, Gioan Bernardo, care, cu gîndul la Carubina, stătea cu drapelul ridicat, așteaptă o bună bucată de vreme, făcînd pe santinela, în timp ce Sanguino face năzdrăvănii, iar Bonifacio își primește beșteleala; în cele din urmă (scena IX), ieșind din casă Bonifacio, complet năucit, și Carubina supărată foc, fără știința vreunuia dintre ei, nimeresc în alt bucluc și în altă încîlceală de descîlcit, adică dau peste Gioan Bernardo. De unde se iscă o ceartă, dar, tocmai cînd erau gata să se ia la bătaie (scena X), apare Sanguino sub chipul căpitanului Palma, cu ciracii lui travestiți în jandarmi. Urmînd legea, la plîngerea lui Gioan Bernardo, aceștia îl bagă pe Bonifacio într-o casă din apropiere, prefăcîndu-se hotărîți ca, după ce rezolvă alte cîteva cazuri, să-l ducă la poliție. În felul acesta (scena XI) Carubina rămîne în ghearele lui Gioan Bernardo, care, după obiceiul tuturor celor care iubesc cu înflăcărare și în toate subtilitățile ei filozofia lui Epicur – Amor micșorează teama de oameni și de zei! –, încearcă să alunge scrupulele Carubinei, obișnuită să soarbă dintr-o singură ciorbă. Aceasta pare a dori, mai degrabă decît să convingă, să fie convinsă, dar preferă să se retragă amîndoi într-un loc mai ferit pentru a discuta. În vremea în care se petrec toate acestea, sub pretextul de a-i aminti lui Bonifaciu ce are de făcut, apare Scaramuré, care are ceasornicul în stomac și în cap (scena XIV). El îl întîlnește (scena XV), așadar, pe Sanguino cu șleahta lui și-i imploră să-l lase să vorbească cu Bonifacio; după lungi rugăminți uneltite cu Sanguino (scena XV), Scaramuré îl convinge pe Bonifacio (scena XVII) că magia, chiar din vina lui Bonifacio însuși, își încurcase efectele și că acum el, Scaramuré, încearcă să-i obțină eliberarea. Oferind, în acest scop, mită falsului căpitan (scena XVIII), primește de la acesta – care nu era tocmai ageamiu – o cruntă muștruluială, ceea ce îi silește cu adevărat pe Bonifacio și pe Scaramuré

să îngenuncheze și să ceară milă și îndurare pînă cînd, într-un sfîrșit, Sanguino catadicsește să-i ierte greșeala: dar numai cu condiția ca Scaramuré să facă ce-o ști și să-i aducă acolo pe nevasta împricinatului, Carubina și pe Gioan Bernardo, ca să-și retragă plîngerea. Aceștia doi se învoiesc aparent cu mare greutate (scenele XXI și XXII), drept care, în cele din urmă (scena XXIII), cu ajutorul lui Dumnezeu și al Sfintei Preciste, după ce își cere iertare în genunchi de la nevastă și de la Gioan Bernardo, după ce le mulțumește lui Sanguino și Scaramuré și-i unge pe jandarmi și pe căpitan, Bonifacio este eliberat. După plecarea acestuia (scena XXIV) Sanguino și Ascanio cugetă împreună la cele întîmplate. Iar voi, cititorilor, cugetați și voi cum amorul lui pentru doamna Victoria i-a înlesnit agonisirea unei perechi de coarne și cum, tocmai cînd credea c-o să se desfete mai tare, de-abia că și le-a proptit în frunte: asemenea lui Acteon[20], care, mergînd la vînătoare, căuta drept trofeu o pereche de coarne și, tocmai cînd a crezut că se va desfăta cu iubita-i Diana, numai bine că s-a prefăcut în cerb. Drept urmare, nu trebuie să ne mire că și Bonifacio este sfîșiat și căsăpit de cîinii ăștilalți, afurisiți.

BARTOLOMEO apare

în actul I, scena III, cînd își bate joc de dragostea lui Bonifacio și își încheie discursul cu învățătura că patima pentru aur și argint este asemenea iubirii pentru două femei, doar că este mai cu noimă; și dă de înțeles că se duce să-și facă experiențele alchimice sub îndrumarea lui Cencio. Care Cencio, după judecata lui Gioan Bernardo, se dovedește (scena XI) a fi un escroc; iar apoi (scena XII) mărturisește el însuși că nu-i decît un șarlatan. Apare Marta, nevasta lui

Bartolomeo (scena XIII), și povestește de isprăvile lui bărbatu-său; tocmai atunci (scena XIV) vine și Sanguino, care-și bate joc și de el, și de ea.

În actul II, scena V, Barra, discutînd cu Lucia, lămurește cam cum arată cîștigul lui Bartolomeo, anume că, în timp ce el se ocupă cu alchimia, nevastă-sa, Marta, freacă și deșartă alambicul.[21]

În actul III, scena I, Bartolomeo ne ține o prelegere despre noblețea noii sale meserii și afirmă că, după mintea lui, cea mai bună ocupație și învățătură este cea *de minerabilibus*[22], apoi, aducîndu-și aminte că are treabă, pleacă.

În actul IV, scenele III și V, Bartolomeo, așteptîndu-și sluga trimisă de el să-i aducă *pulvis Christi*[23], cugetă (scena IV) la paradoxul *Onus leve*[24], asemănînd aurul cu puful. În scena VIII, nevastă-sa, ciorovăindu-se cu messer Bonifacio, dovedește ce muiere cinstită e și cît de bine se pricepe ea la meșteșugul ciocănitului[25] spre deosebire de bărbatu-său la cel al topitului aurului; iar în scena IX dă de înțeles că lucrul nu trebuie să ne mire, dat fiind că îndeletnicirea respectivă o deprinsese încă de la vîrsta de doisprezece ani. Și, după ce aduce cîteva exemple grăitoare despre știința ei în arta călăritului, se vaită și-și jelește bărbatul, care, din pricina noii lui ocupații, o părăsise pe ceastălaltă, mult mai plăcută; și ne declară cum nu mai prididește ea cu rugăciunile și acatistele, pentru ca bărbatu-său să redevină cum a fost. Și la scurtă vreme (scena X) are prilejul să constate efectele rugilor ei, adică să vadă că alchimia se dusese pe apa sîmbetei din pricina acelei substanțe zise *pulvis Christi* care nu se găsea altfel decît doar dacă o fabrica Bartolomeo însuși și care, chiar și atunci, transforma cinci parai în taman cinci parai. Bărbatu-său însă, pentru a se lămuri mai bine, pleacă cu Mochione, sluga lui, să-l caute pe Consalvo.

În actul V, scena II, apar Consalvo și Bartolomeo, acesta din urmă plîngîndu-se de celălalt deoarece îl socotește părtaș

cu bună știință la cacealmaua făcută de Cencio; și, tocmai cînd trecuseră ei de la vorbe la pumni, apare Sanguino (scena III) cu ciracii lui în chip de căpitan și de jandarmi. Aceștia, sub pretextul că vor să-i ducă la pușcărie, îi leagă de mîini, spate-n spate, și, trăgîndu-i mai la o parte, le iau pungile și hainele, cum se arată în scenele IV, V, VI, VII și VIII. Apoi (scena XII), după ce umblă o vreme ca crabii, într-o parte, căutînd pe cineva care să-i dezlege, nimeresc peste Gioan Bernardo și Carubina, care tocmai treceau pe acolo și, vrînd să-i ajungă din urmă, Consalvo grăbește prea tare pasul și-l trîntește la pămînt pe Bartolomeo, care, căzînd, îl trage și pe celălalt după el. Și amîndoi rămîn în felul acesta pînă apare Scaramuré, care îi dezleagă și-i trimite, pe două drumuri diferite, la casele lor.

MAMFURIO

(Actul I, scena V) perorează cu ifos, iar Sanguino, care-l întîlnește, pricepe că insul e o oaie bună de muls: adică pricepe că borfașii trebuie să fi pus deja ochii pe banii lui.

În actul II, scena I, Mamfurio este luat peste picior de Ottaviano, care, la început, se preface încîntat de eleganța exprimării pedagogului, iar apoi, nemulțumit de poemul pe care îl improvizează, dar de fapt pentru a afla cum se poartă acesta cînd e lăudat și cînd, dimpotrivă, e mai mult sau mai puțin ocărît. Plecînd Ottaviano, Mamfurio îi înmînează învățăcelului său, Pollula, o scrisoare de amor să i-o ducă lui messer Bonifacio, în numele căruia o compusese; scrisoarea este apoi (scena VI) citită și comentată de Pollula cu Sanguino.

În actul III, scena IV, Mamfurio trîntește un poem împotriva lui Ottaviano, ca răzbunare pentru disprețul arătat pentru versurile sale; și, pe cînd discută cu Pollula, apare

(scena VII) messer Gioan Bernardo, cu care vorbește pînă ce acesta își pierde răbdarea. Revine în scena XI cu Corcovizzo, care găsește o cale de a-i fura banii din mînă. Iar în timp ce Mamfurio se tînguie și face tărăboi pică acolo Barra, Marca (scena XIII) și Sanguino: aceștia trei, hrănindu-i speranța că-l vor găsi pe hoț și-i vor recupera banii, îl conving să-și schimbe hainele cu ale lor și îl iau cu ei.

În actul IV, scena XI, Mamfurio apare din nou, îmbrăcat tot ca înainte, și se jeluie că pungașii din urmă i-au luat toga academică și toca profesorală și l-au lăsat singur în vreme ce ei s-au făcut nevăzuți într-o clădire; apoi mărturisește că-i e rușine să se întoarcă acasă așa. De aceea, ascuns într-un unghер, așteaptă să treacă vremea, apoi revine și vorbește despre ceea ce auzise și văzuse din ascunziș. În vremea asta (scena XVI) apare Sanguino, cu Marca și cu ceilalți pezevenghi travestiți în polițai, și, sub pretextul că Mamfurio încercase s-o șteargă pe furiș, numai bine că-l arestează și-l închid în casa din apropiere.

În actul V, penultima scenă, pentru a-l scuti de pușcărie, borfașii îi propun să aleagă între trei rele: ori să-și lepede toți banii în mîna polițiștilor și căpitanului, ori să primească zece cu muchia la palmă, ori să-și dea jos nădragii și să încaseze cincizeci de nuiele la cur. Mamfurio, care ar accepta orice numai să nu ajungă la poliție, alege pedeapsa la palmă dar, după a treia lovitură, zice: „Mai bine cincizeci la spate." Dar după ce încasează o sumedenie și din acestea, încurcîndu-se dintr-un motiv sau altul numărătoarea, primește pînă la urmă și loviturile la palmă, și pe cele la spate și, pe deasupra, dă și toți gologanii care îi rămăseseră în pungă și mai lasă acolo și mantia care nu-i aparținea. Iar cînd termină cu toate astea, așa tăbăcit și luat în tărbacă, tot el invită publicul să aplaude.

ANTIPROLOGUL

Bine, bine! N-am nimic de obiectat: comedia e bine gîndită, bine condusă și are piper. Dar n-am zis eu că n-o să se joace astă-seară? Poftim, putoarea care trebuie s-o joace pe Victoria și pe Carubina are nu-ș' ce boală femeiască! Actorul de-l joacă pe Bonifacio e de azi de la prînz beat criță, de nu vede nici pe unde calcă; și, ca și cînd n-ar avea nimic de făcut, nu vrea să se dea jos din pat și zbiară „Lăsați-mă-n pace, că-n trei zile și șapte nopți, cu patru sau doi vîslași, o s-ajung printre borfași! Huța-huța cu căruța!" Mie mi-a căzut pe cap prologul; și vă jur că-i așa de încîlcit și de îmbîrligat, că de patru zile mă chinui și nădușesc, zi și noapte, dar nici toți trîmbițașii și toboșarii tîrfelor alea de Muze de pe Helicon n-ar izbuti să-mi vîre în cap vreo fărîmiță din el. Poftim atunci de mai zi prologul! Poftim de mai înfățișează corabia care duce o asemenea barcă de salvare hîrbuită, hodorogită, rablagită, ponosită, care-ai zice că de-abia de-abia, cu cîrligele, cangele și harpoanele, de-a putut fi scoasă din fundul mării și care, deși ia apă din toate părțile și nu e defel călăfătuită, vrea să iasă în larg și să se avînte în valuri! Vrea să iasă din apele liniștite ale portului! Vrea să ridice ancora de la cheiul cel mare! Ce să mai zic de autor! Dacă l-ați vedea! Are o față rătăcită de zici că se gîndește numai la chinurile iadului și că tocmai a scăpat

dintr-un cazan cu smoală. E unul dintr-ăia de rîd numai ca să facă și ei ce fac ceilalți. Și cel mai adesea se arată plictisit, retras și bizar, veșnic nemulțumit ba de una, ba de alta, îndărătnic ca un moș de optzeci de ani, apucat ca o potaie care a încasat douăzeci de ciomege, și cu ochii plînși de parcă n-ar mînca decît ceapă. Toți filozofii, toți poeții și învățații ăștia – mai dă-i în..., nu vreau să spun în ce – socotesc că cei mai mari dușmani ai lor sînt bogăția și banii: pe care cu mintea îi tot studiază și-i analizează, dar în viață fug de ei ca de dracul, de parcă s-ar teme să nu-i mănînce, să nu-i sfîșie ori înghită; și, în schimb, umblă cu limba scoasă după cei care știu să-i facă și să-i păstreze. Așa încît eu, trebuind să-i slujesc pe acești neispråviți, îndur o asemenea foame încît, dacă ar fi să vomit, nu mi-aș putea vomita decît spiritul, iar dacă ar trebui să mă cac, n-ar ieși din mine decît sufletul, întocmai ca la spînzurați. În concluzie, eu unul m-am hotărît: mă duc la mînăstire și mă fac călugăr. Și cine o vrea să zică prologul n-are decît!

PROPROLOGUL

Unde s-a cărat blestematul ăla care trebuie să zică prologul? Doamnelor și domnilor, comedia n-o să aibă prolog. Ei și ce! De fapt tot nu servește la nimic! Vă garantez că tema, subiectul, alcătuirea și împrejurările vă vor fi înfățișate cu rost, ceea ce, credeți-mă, e mai bine decît dacă vă erau povestite unele după altele ca pe ață. Comedia asta e un soi de pînză, unde firul și urzeala se împletesc. Și cine pricepe, pricepe; cine vrea s-o înțeleagă o înțelege. Totuși țin să vă spun că vă aflați în strălucita capitală a regatului Neapolelui, lîngă primăria cartierului Nilo. Că imobilul ăsta, închipuit aici de scenograf, va fi folosit în seara asta de niște ticăloși, niște nemernici și împielițați – și vă avertizez să căscați bine ochii, nu care cumva să vă ușureze și vouă buzunarele; aici își vor întinde ei plasa, și cine pică, pică. În partea astălaltă se află casa Lumînărarului, adică a lui messer Bonifacio, și a nevesti-sii, Carubina, și cea a lui messer Bartolomeo. Dincoace locuiesc doamna Victoria, pictorul Gioan Bernardo și Scaramuré, care se dă drept magician; tot prin părțile astea, nu știu cu ce prilej, se învîrte și un pedagog sclifosit, pe nume Mamfurio. Vreau să mă asigur că le vedeți cu toții. Tot aici se va vîntura încolo și încoace Lucia, codoașa, veșnic ocupată; cu pedagogul îl veți vedea pe Pollula, discipolul pentru care magistrul are o înclinație cu totul specială; îl veți vedea

și pe pajul lui Bonifacio, Ascanio, bun la toate și care știe să țină lumînarea lui stăpînu-său. Mochione, sluga lui Bartolomeo, nu-i nici cal, nici măgar, nici carne, nici pește. La Sanguino, Barra, Marca și Corcovizzo veți putea admira măiestria în arta escrocheriei; veți cunoaște șarlataniile alchimice ale lui Cencio; în trecere o să vă amuzați și de Consalvo, spițerul, de Marta, nevasta lui Bartolomeo, și de mucalitul domn Ottaviano. Priviți cu atenție cine vine și cine pleacă, ce se spune și ce se face, ce se înțelege și ce s-ar putea înțelege: căci, desigur, dacă vă veți uita la ce se petrece și se vorbește cu ochiul lui Heraclit sau, invers, al lui Democrit[26], o să aveți ocazia fie să rîdeți pe săturate, fie să plîngeți.

Iată, vi se pun dinaintea ochilor reguli de prisos, intrigi năroade, cugetări fără rost, speranțe ușuratice, înflăcărări amoroase, mărturisiri sentimentale, exaltări poetice, presupuneri greșite, țicneli, tulburări ale simțurilor ori ale imaginației, rătăciri ale minții, hachițe, griji nejustificate, încredere oarbă, învățături îndoielnice și strălucite roade ale nebuniei.

Veți vedea suspinele, lacrimile, căscaturile, tremuriciul, visele, țîfnele unui îndrăgostit și inima lui părpălită de jarul dragostei; îl veți auzi cum cugetă, cum bate cîmpii, cum se înfurie ori cade în melancolie, cum îl apucă invidia, cum se văicărește și cum speră tot mai puțin să capete ce-și dorește mai mult. Aici veți da de suflete înrobite și ferecate în lanțuri, în chingi, în cătușe, în fiare și supuse la pedepse, la cazne și la moarte; veți vedea inimi potopite de săgeți, de sulițe, de foc, flacără, pîrjol, gelozie, îndărătnicie, furie, uitare, jale, de bănuieli, îndoieli, răni, plăgi, de ciocane, nicovale și menghine; veți da și de arcașul orb și gol[27] și de obiectul iubirii, numit: inima mea, comoara mea, viața mea, dulcea mea suferință și moarte, zeiță, divinitate, reazăm, odihnă și speranță a sufletului, izvor, spirit, luceafăr, soare luminos ce în veci nu apune; sau, dimpotrivă, suflet nemilos, inimă de piatră,

inimă de diamant, stîlp neclintit, crudă mînă care ține cheile sufletului meu, dușmanul meu, dulcele meu vrăjmaș, unică țintă a tuturor gîndurilor mele, frumoasă-i doar iubita mea, nu și cea a altora.[28] La una dintre aceste femei veți afla priviri îngerești, suspine focoase, gînduri jilave, dorințe pămîntești și tăvăleli dumnezeiești – ierte-mă urechile simandicoase – și veți ști că e certată cu cearceafurile nepătate[29]. O s-o vedeți asaltată de un îndrăgostit înarmat cu poftă înfocată, cu dorință aprinsă, cu prețuire fierbinte, cu iubire arzătoare, cu dor pîrjolitor și cu nesaț scînteietor și scăpărător. Și ca să nu vă temeți că vă paște potopul, veți vedea și curcubeul iubirii, care, asemeni cu cel al soarelui, nu poate fi văzut de cine stă dedesubtul lui, ci numai de cine îl privește din afară: pentru că toți îndrăgostiții văd nebunia celuilalt, dar nici unul pe a sa. Veți mai vedea și o altă femeie, stareță într-ale pocăinței de a nu fi făptuit păcatele care trebuiau făptuite la tinerețe, iar care acum e mofluză întocmai ca măgarul care cară vin și bea apă. Dar ce zic? O crainică, o ambasadoare, o secretară, o sfătuitoare, o purtătoare de cuvînt, o povestitoare, o vînzătoare, o tricoteză, o precupeață, o comerciantă și o călăuză: negustoreasă de amoruri, telală care le cumpără și le vinde la grămadă sau la kilogram, care încurcă și descurcă, una care aduce veselie sau tristețe, care îmbolnăvește sau lecuiește, mîhnește sau alină, care-ți aduce vești ba bune, ba proaste, și găini ba grase, ba slabe: avocată, mijlocitoare, pavăză, leac, speranță, intrare și ieșire, mînă care întinde coarda arcului lui Cupidon, care îndreaptă săgeata zeului iubirii, nod ce leagă, vîsc ce lipește, cui ce țintuiește, orizont ce unește emisferele: fapte pe care ea le face *mediantibus*[30] misive inventate, invenții gogonate, suspine prefăcute, lacrimi la comandă, văicăreli plătite, hohote mincinoase, păcăleli grosolane, șotii inspirate, ademeneli pofticioase, scuze de vulpe și acuze de lup, juruințe pipernicite, lăudînd pe

față și înjurînd pe la spate, slujindu-i pe toți și neiubind pe nimeni, stîrnind poftele pentru a-i lăsa la urmă pe toți cu buza umflată.

Veți mai vedea țîfna și fudulia unui ins *masculini generis*[31] ale cărui dulcegării pot întoarce pe dos și stomacul unui porc sau al unei orătănii: un restaurator al vorbirii latinești, un emul al lui Demostene, un ortac al lui Cicero pe care, cînd ți-e lumea mai dragă, îl tîrăște afară din cele mai adînci și întunecoase tenebre, un behăitor al marilor isprăvi de eroism. Și iată-l trîntind niște subtilități de vă dau lacrimile, vă pun părul pe moațe, vă strepezesc dinții, vă stîrnesc tusea, strănutul, pîrțurile și vă zbîrlesc părosu'[32]; este acesta un făcător de respectabile *opus*-uri de politichie, un compilator, un adnotator, un comentator, un adăugitor, un antologator, un traducător, un tălmăcitor, un tîlcuitor, un alcătuitor de noi gramatici, dicționare, lexicoane, de *varia lectio*[33], un autentificator și un autentificat de autori prin epigrafe grecești, evreiești, latinești, italienești, spaniole, franceze puse *in fronte libri*[34]. Drept care și lui, și cărților lui le este hărăzită nemurirea, în calitate de binefăcători ai veacului acestuia și ai celor viitoare, care se văd astfel silite să le ridice statui și monumente colosale în apele Mediteranei și ale oceanului și în alte ținuturi nelocuibile de pe fața pămîntului. *Lux perpetua*[35], apariția lor este primită cu temenele; și cu profundă venerație li se închină *saecula saeculorum*[36]; iar Faima se vede silită să-i anunțe de la un pol la celălalt și să asurzească cu osanale și cu ovații emisfera boreală și pe cea australă, Marea Indiei și pe cea arabică. Cît de minunat plasează și el, și cărțile lui un citat latinesc într-un text italian sau unul grecesc într-unul latin: de-mi par niște perle și nestemate pe țesătură de aur; și nici că lasă să-i scape vreo foaie fără un citat, un motto, o metaforă prețioasă, într-o limbă necunoscută. Și să te ții cînd, cu voie sau fără voie, fie în scris, fie în vorbire, apare tronc un citat din Homer sau din Hesiod, tronc un fragment

din Platon ori din Demostene grecul. Și pe această cale și el, și tagma lui dovedesc că sînt singurii cărora Saturn[37] le-a pișat în cap ceva minte, singurii cărora cele nouă demoazele[38] ale Atenei Palas le-au deșertat cornul abundenței lexicale în cerebel: și, prin urmare, e firesc să umble țanțoși, cu pas solemn, cu pieptul înainte, cu capul semeț și privind de sus cu o circumspecție plină de o modestă trufie. O să-l vedeți pe unul dintr-aceștia, care mestecă învățături, adulmecă interpretări, scuipă sentințe, pișă citate, rîgîie șarade, asudă cerneluri prețioase, ejaculează ambrozie și nectar de maxime, gustă din farfuria lui Ganimede[39] și apoi închină în cinstea strălucitorului Jupiter. Veți vedea un pedagog sinonimic, epitetic, apozițional, supozițional[40], slugă a Minervei, vicar al lui Palas, trîmbiță a lui Mercur, patriarh al Muzelor și delfin al regatului apollinesc, bine că n-am zis animalesc.

Veți mai vedea, ca într-un iureș, chipurile unor ticăloși, stratagemele unor pezevenghi, faptele unor mișei; și încă: dulci supărări, plăceri amare, hotărîri nesăbuite, credințe înșelate; speranțe șchioape și pomeni zgîrcite; judecăți neînduratoare pentru greșelile altora și indiferență pentru cele proprii; femei bărbătoase și bărbați efeminați; veți auzi multe vorbe rostite din gură, nu și din inimă, și veți constata că cine-i mai încrezător, acela se înșală mai tare; și mai presus de toate veți vedea universala iubire de bani. De unde se trag frigurile cu febră, cancerele cugetului, gîndurile umflate cu aer, neroziile acute, gafele magistrale, gogomăniile solemne și alunecările care-ți rup gîtul. Dar tot de aici se trag și voința care dă pinteni, știința care apropie, fapta care rodește și hărnicia, mama tuturor soluțiilor. În concluzie, din toată comedia veți pricepe că nimic nu e sigur, că multe lucruri sînt discutabile, destule sînt anapoda, puține sînt frumoase și nici unul bun. Dar pare-mi-se că aud venind personajele. La revedere.

OMUL DE SERVICIU

Înainte să crăp gura, tre' să-mi cer iertare. Pen'că cred eu că, dacă nu toți, cei mai mulți dintre voi o să-mi zică: – Dar-ar boala-n ăsta! Unde s-a pomenit comedie care să-nceapă cu omul de serviciu? Iar eu uite că vă răspund: – Ba în voi să dea boala! Că înainte de-a exista comediile, unde naiba s-a pomenit vreo comedie? Și cine naiba v-a văzut pe voi, înainte ca voi să existați? Și-atunci de ce, mă rog, un subiect ca ăsta de-l veți vedea astă-seară n-ar avea voie să fie mai altfel și nou? Și de nu vă pare potrivit pentru un om de serviciu, vi-l fac eu potrivit pentru ditai boieru' pe maimuțoiul ăsta năstrușnic, pe tîmpitul ăsta din naștere, pe nărodul ăsta moralicesc, pe dobitocul ăsta tropologic[41], pe măgarul ăsta anagogic[42]! Vreți să vă spun cine anume e el? Chiar vreți să aflați? Vreți să vi-l arăt eu? E... – stai că zic mai bine în șoaptă! – e Lumînărarul. Ce, nu mă credeți? Vreți să-l vedeți cu ochii voștri? Poftim: faceți loc! Dați-vă la o parte! Și feriți-vă dacă nu vreți să vă împungă cu coarnele alea care-i sperie pe unii de-i fac să fugă hăt peste graniță[43].

ACTUL I

SCENA I

Bonifacio, Ascanio

BONIFACIO: Hai, du-te de-l găsește acușica și fă în așa fel de mi-l adu aici. Du-te, fă ce-am zis și întoarce-te într-o clipită.

ASCANIO: O să-mi dau toată silința. Mai bine mai încet decît mai prost: *Sat cito, si sat bene*[44].

BONIFACIO: Lăudat fie Domnul: eu unul credeam că am o slugă și iată că descopăr a avea și slugă, și majordom, și preceptor, și învățat, și sfetnic; și se mai zice despre mine că n-aș fi bogat! Pe coada măgăriței la care se-nchină genovezii din Castello[45]: mișcă de-aici, ticălosule, și lasă gura; și ferește-te să intri la el în casă, ai priceput? Cheamă-l la fereastră și zi-i cum te-am învățat. Ai băgat la cap?

ASCANIO: Da, conașule; mă duc!

SCENA II

Bonifacio, *singur*

Meșteșugul corectează defectele naturii, Bonifacio. De vreme ce nu pot să-i vin de hac acestei diavolițe ca să mă iubească ori măcar să se prefacă a-mi arunca o privire drăgăstoasă,

atunci ce n-au izbutit vorbele lui Bonifacio, înflăcărarea lui Bonifacio, zvîrcolirile lui Bonifacio va izbuti, poate, vrăjitoria. Se spune că arta magiei este atît de atotputernică, încît e în stare, împotriva legilor firii, să întoarcă rîurile în matcă, să țină marea în loc, poate face munții să răsune și prăpăstiile să glăsuiască, poate opri soarele și desprinde luna și stelele de pe cer, poate împiedica ziua să urmeze nopții sau noaptea zilei: de aceea vestitul Academician al Academiei de Niciunde[46], spunea așa în poemul acela îngrozitor din cartea care s-a pierdut:

Ea mînă apele în sus, spre culme,
desprinde-n ceruri aurite stele,
face din noapte zi și schimbă-o lume.
Iar luna-o scoate afar' din cercevele
și-i mută cornul altminterea de cum e,
și umflă marea și-o prinde în proptele.
Foc, apă și pămînt cum vrea le plimbă
și firea omenească o preschimbă.

De orice poți să te-ndoiești; dar ceea ce zice la sfîrșit, în privința efectelor iubirii, putem constata în fiece zi. Nu mai spun că despre măiestria acestui Scaramuré am auzit o sumedenie de lucruri minunate. Dar uite că-l văd pe unul dintr-ăia de fură vaca și apoi dau de pomană bisericii coarnele. Să vedem ce vești ne aduce.

SCENA III

Messer Bonifacio *și* messer Bartolomeo *vorbesc tare*; Pollula *și* Sanguino, *ascunși, trag cu urechea.*

BARTOLOMEO: O, crud amor, de este atît de nedreaptă, atît de crîncenă puterea ta, de ce într-atît de mult dăinuie? De ce o faci să fugă de mine pe aceea pe care atît o stimez

și-o ador? De ce nu o înlănțuiești și pe ea de mine la fel cum m-ai înlănțuit pe mine de ea? Cine și-ar putea închipui așa ceva? Și totuși e adevărat. Ce soi de laț este acesta care pe unul îl leagă fedeleș, iar pe celălalt îl lasă mai liber și mai ușor decît păsările cerului?

BONIFACIO: Să nu fiu eu oare singurul? Oh, oh, oh.

BARTOLOMEO: Ce ai, messer Bonifacio, dragă? Plîngi de mila mea?

BONIFACIO: Păi chinul ăsta îl îndur și eu. Văd bine că ești vătămat, că te-ai schimbat la față; te-am auzit adineaori văitîndu-te, îți înțeleg suferința, deoarece ea mă chinuie și pe mine tot atît, dacă nu mai rău, și te compătimesc. De-o bună bucată de vreme te-am văzut dus pe gînduri, năuc, rătăcit, plecat cu sorcova – cum bănui că mă văd și alții pe mine –, te-am auzit oftînd din rărunchi, ți-am văzut ochii în lacrimi. Drace! – îmi ziceam eu – ăstuia sigur nu i-a murit vreo rudă, vreun prieten sau binefăcător; sigur n-are vreun proces pe rol; omul ăsta are tot ce-i trebuie, nu-l amenință nici o primejdie, toate-i merg din plin; și știu bine că nu-și prea bate capul cu păcatele pe care le-a făcut; și uite-l totuși că plînge și se tînguie, și are mintea *in cembalis male sonantibus*[47]*:* prin urmare e îndrăgostit și, deci, una dintre umori, cea flegmatică, cea colerică, cea sangvină ori cea melancolică – nu știu pe care o întărîtă mai tare amorul –, i s-a suit la cap. Iar acum, că te-am auzit rostind și cuvinte dulci, nu mai am nici o îndoială că ai burdihanul plin de mierea aceea veninoasă.

BARTOLOMEO: O, Doamne, asta-i pentru că sînt prea crîncen rănit de privirile ei. Dar eu, messer Bonifacio, mă mir de dumneata, nu de mine, care sînt cu doi-trei ani mai tînăr și am o nevastă gheboasă și cu opt ani mai vîrstnică decît mine: pe cînd dumneata ai o frumusețe de soție, de numai

douăzeci și cinci de ani, de nu găsești alta mai frumoasă în tot Neapolul; dumneata ești îndrăgostit?

BONIFACIO: După cuvintele pe care le-ai spus, cred că poți vedea limpede cît de încîlcite și pidosnice sînt cărările iubirii. Dacă vrei să afli rînduiala, sau neorînduiala, dragostelor mele, stai puțin și m-ascultă!

BARTOLOMEO: Spune, messer Bonifacio, căci noi oamenii nu sîntem ca dobitoacele, la care dragostea n-are alt rost decît să le înmulțească și, pentru aceasta, le e dată legea de-a avea un anume timp și loc în care se împerechează, precum fac măgarii, care, în general și cu osebire în luna mai, cînd soarele le încălzește spinarea, atunci se drăgostesc; și nu oriunde, ci în locurile cu climă caldă sau temperată, nu în cele reci, cum ar fi în cea de a șaptea climă[48], sau în alte ținuturi mai apropiate de pol; pe noi însă ne-apucă pofta în orice loc și în orice vreme.

BONIFACIO: De patruzeci și doi de ani de cînd trăiesc pe lume nu am preacurvit. Dar odată ajuns la această vîrstă, cînd a început să-mi crească cîte un fir de păr alb în cap și cînd de obicei dragostea începe să se răcească și să se stingă...

BARTOLOMEO: La unii se stinge, la alții o ia razna.

BONIFACIO: ...începe să se stingă, precum căldura la venirea toamnei, atunci am fost eu cuprins de dragoste pentru Carubina. Ea mi-a apărut a fi cea mai frumoasă dintre frumoase, ea m-a încălzit, ea m-a aprins cu un asemenea foc, încît m-a pîrjolit ca pe-o iască. Dar, din obișnuința și viețuirea cu ea zi de zi, flacăra aceea s-a stins, însă inima mi-a rămas gata de-a fi aprinsă de alte focuri...

BARTOLOMEO: Dacă focul ăsta ar fi dat peste un lemn mai de soi, te-ar fi făcut nu iască, ci cenușă; eu în locul nevestei dumitale așa aș fi făcut.

BONIFACIO: Lasă-mă să termin ce am de spus, și pe urmă poți zice ce poftești.

BARTOLOMEO: Bine, continuă comparația aceea iscusită.

BONIFACIO: Or, stingîndu-se în inima mea flacăra aceea care-o transformase în iască, lesne am fost aprins de o altă flacără, nouă.

BARTOLOMEO: Tot la vremea asta s-a îndrăgostit și Petrarca și tot acum încep și măgarii să ridice coada.

BONIFACIO: Ce spui?

BARTOLOMEO: Spun că la vremea asta s-a îndrăgostit și Petrarca și că, măcar acum, se ridică spiritul spre contemplație: deoarece iarna spiritele se contractă la frig, vara în schimb se dilată și se risipesc în toate părțile, în timp ce primăvara se bucură de o temperatură mijlocie și blîndă, drept care sufletul, din pricina liniștii trupești, e mai deschis și mai slobod să-și urmeze pornirile.

BONIFACIO: Să lăsăm bazaconiile astea și să revenim la subiect. La vremea cu pricina, mergînd eu în plimbare la Posillipo[49], am fost săgetat de privirile doamnei Victoria și dogorît de ochii ei și ferecat de lanțurile nurilor ei, încît, vai mie...

BARTOLOMEO: Animalul ăsta care se numește amor îi atacă cu precădere pe cei care au prea puțin de cugetat și nimic de făcut: n-ai zis că plecaseși la plimbare?

BONIFACIO: Acum, de vreme ce m-ai făcut să-ți destăinui dragostea mea, dezvăluie-mi și dumneata obiectul dragostei dumitale. Gîndesc că te va răcori nu puțin să vorbești cu cineva care împărtășește aceeași fierbințeală dureroasă, dacă dureroasă poate fi numită iubirea.

BARTOLOMEO: Nominativ: doamna Argenteria mă chinuie, doamna Aurelia[50] îmi străpunge inima.

BONIFACIO: Naiba să vă ia și pe tine, și pe ea, și pe cealaltă.

BARTOLOMEO: Genitiv: Sînt ros de grija doamnei Argenteria și de dorul doamnei Aurelia.

BONIFACIO: Deie boala în Bartolomeo, în Aurelia și Argenteria.

BARTOLOMEO: Dativ: doamnei Argenteria îi port dragoste, doamnei Aurelia îi duc dorul; mă dăruiesc cu totul doamnei Argenteria și deopotrivă doamnei Aurelia.

BONIFACIO: Ce drăcia dracului l-a apucat pe-ăsta?

BARTOLOMEO: Vocativ: o, doamnă Argenteria, de ce mă părăsești? O, doamnă Aurelia, de ce fugi de mine?

BONIFACIO: Părăsi-te-ar amîndouă și lăsa-te-ar în belea! Du-te dracului, Bartolomeo, ai venit ca să-ți bați joc de mine!

BARTOLOMEO: Iar tu rămîi cu zeul ăla care ți-a luat mințile, presupunînd că ai avut vreodată așa ceva. Eu mă duc să văd de alesele inimii mele.

BONIFACIO: Ia privește cu cîtă ușurință și cu ce șmecherie mi-a smuls ticălosul ăsta ceea ce mai bine aș fi strigat în gura mare decît să-i spun lui. Mă tem că amorul ăsta e pe cale să mă scrîntească la cap. Naiba să mă ia, acum vreau să mă duc acasă s-o gonesc din urmă pe Lucia. Văd doi neghiobi colo care rîd: mi-e teamă să nu fi auzit blestemăția asta de conversație. Dragostea și furia nu se pot tăinui.

SCENA IV

[Sanguino, Pollula]

SANGUINO: Ha, ha, ha, ha, puricii să-l mănînce pe gogomanul ăsta, pe mangafaua, pe strolea, pe nătîntocul ăsta[51]! Mult i-a mai trebuit ca să deșerte sacul pe de-a întregul și nesilit de nimeni! Ha, ha, ha, și trombonistul celălalt, cu ce șiretlic l-a momit și l-a făcut să spună și că e îndrăgostit, și cine-i frumoasa, și cum, și cînd, și unde, și de ce.

POLLULA: Ascultă-mă pe mine, ăsta cînd spune rugăciunea Sfintei Preciste n-are nevoie să mai rostească: *Domine, labia mia aperies*[52].

SANGUINO: Ce-nseamnă: *Domino lampia mem periens*[53].

POLLULA: „Doamne, deschide-mi gura, ca să pot rosti." Vroiam să spun că de această rugăciune n-au nevoie cei care trăncănesc în stînga și-n dreapta și zic tot ce au ei pe suflet.

SANGUINO: Da, dar n-ai văzut că la urmă s-a căit că a spus prea multe? Așadar, n-o să i se tragă nici un rău din asta, pentru că Sfînta Scriptură zice pe undeva: *Chi pecea et emenda salvo este*[54].

POLLULA: O, iată-l pe savantul nostru: nu mai scăpăm toată ziua de-aici, lua-l-ar Sarsailă!

SCENA V

Mamfurio, Pollula, Sanguino

MAMFURIO: *Bene repperiaris bonae, melioris, optimaeque indolis adolescentule: quomodo tecum agitur? ut vales?*[55]

POLLULA: Bine.

MAMFURIO: *Gaudeo sane gratulorque satis; si vales bene est, ego quidem valeo*[56]: elegantă formulă reiterată în aproape toate misivele familiare ciceroniene.

POLLULA: Mai doriți ceva, *domine Magister*[57]? Că eu trebuie să plec să rezolv o problemă cu Sanguino, și nu mai pot zăbovi cu dumneavoastră.

MAMFURIO: O, inoperante și oțioase par a se revela învățămintele pe care, prin demersurile proluziunilor gimnaziale rezultate din agonismul meu intelectiv, te-am îndemnat să *exarare*[58] cu cerneală neagră pe imaculatele pagini! Inoperante, zic, *in cassum cum sit*[59], căci la timpul și locul pertinente,

eorum servata ratione[60], nu știi să le folosești. În vreme ce magistrul tău, în supremul, *apud omnes (etiam barbaras) nationes*[61], idiom latin te chestionează, tu, *etiam dum*[62], perseverezi, in *commercio bestiis similitudinario*[63], anume a vulgului indoct, *abdicaris a theatro litterarum*[64], dîndu-mi răspunsul în vocabule ereditate de la doică *et obstetrice in incunabulis vel, ut melius dicam, suscepti*[65]. Spune, măgarule, cînd ai de gînd să *dispuerascere*[66]?

SANGUINO: Domn' profesor, cu gramaticeasca asta afurisită, cu latrineasca[67] asta îndrăcită, cu bazaconia asta de neînțeles împuțiți aerul și toată lumea rîde de dumneavoastră.

MAMFURIO: Da, dacă acest megalocosmos și macromecanism universal ar fi ticsit cu inși ignobili și inurbani ca tine.

SANGUINO: Ce ziceți de macroul cosmic și de mobilul urban? Vorbiți pe șleau, ca să vă răspund.

MAMFURIO: *Vade ergo in infaustam nefastamque crucem, sinistroque Hercule*[68]! Muzele nu deniază a se pogorî în cocina anturajului vostru, *vel haram colloquii vestri*[69]! Ce evaluare dai acestui ignobil, Pollula? Pollula, *appositorie fructus eruditionum mearum*[70], receptacul al seminței mele sapiențiale, *ne te moveant modo a nobis dicta*[71], căci, *quia namque, quandoquidem (particulae causae redditivae)*[72], am vrut să-ți împărtășesc acel dict prin care *lepidissime eloquentissimeque*[73] exprimam reprobarea și pe care dumneata, *post hac, deinceps*[74], dacă nemuritorii îți vor concede ceea ce ne-au conces nouă, îl putea-vei imita cu *erudiendi*[75] discipoli ai dumitale.

POLLULA: Desigur; dar cu rost și la momentul potrivit.

MAMFURIO: Motivația excandescenței mele a fost cauzată de expresia „nu mai pot zăbovi cu dumneavoastră". *Debuisses dicere, vel elegantius (infinitivo antecedente subiunctivum) dicere debuisses: „Excellentia tua, eruditione tua, non datur, non conceditur mihi cum tuis dulcissimis musis ocium."*[76]

Pe urmă acel „cu dumneavoastră", *vel ethruscius „vosco"; nec bene dicitur latine respectu unius, nec urbane*[77] a folosi această versiune, fiind contrară cutumei academice și gimnaziale.

SANGUINO: Vedeți cum e făcută lumea? Voi doi ați căzut la învoială, pe cînd eu am rămas pe dinafară, ca lacătul la ușă. Fie-vă milă, *domine Magister*[78], și noi sîntem prieteni, și chiar de nu-s eu vrednic să mă altoiți cu nuiaua, altfel zis să vă fiu învățăcel, poate că v-aș putea fi de folos într-alt fel.

MAMFURIO: *Nil mihi vobiscum*[79].

SANGUINO: Și duhului tău. Amin.[80]

MAMFURIO: Ah, ah, Pollula, cum de te-ai asociat cu pocitania asta?

SANGUINO: Pocit sau frumos, sluga dumneavoastră, ilustre și preastimate domn!

MAMFURIO: Insul îmi pare acum mai disciplinabil și mai puțin necioplit decît la început, căci văd că-mi găsește niște epitete civilizate, ba chiar apropriate.

POLLULA: *Sed a principio videbatur tibi homo nequam*[81].

MAMFURIO: Elimină, rogu-te, *nequam*: deoarece, chiar dacă este acceptat în textele sacre, nu este totuși o *dictio ciceroniana*[82]. „*Tu vivendo bonos, scribendo sequare peritos*"[83]: a spus Ioan Dispauterios ninivitul[84], urmat de preceptorul meu Aloisius Antonius Sidexinus Sarmentus Salanus[85], urmașul lui Lucius Joannes Scoppa[86], *ex voluntate heredis. Dicas igitur: „non aequum", prima dictionis littera diphtongata, ad differentiam de quadrupede substantia animata sensitiva, quae diphtongum non admittit in principio*"[87].

SANGUINO: Prea luminate domn și Magistru, dați-ne voie să plecăm, căci trebuie să vorbim neapărat și cît mai repede cu Gioan Bernardo, pictorul. Rămîneți cu bine.

MAMFURIO: Mergeți, și zburătoarele faste[88] fie cu voi! Dar cine-i aceasta care se evidențiază ochilor mei cu acel *calatho in brachiis*[89]? Este o *muliercula*[90], etimologic derivat

din *„mollis Hercules"*, *opposita iuxta se posita*[91], un Hercule moale, sau, juxtapunînd contrariile: *sexum* moale, schimbător, fragil și nestatornic, opus lui Hercule. Ce splendidă etimologie! Fructul ingeniului meu, pe loc *deprompta*[92]. Așadar și în consecință *propriam versus [domum]*[93] îmi îndrept pasul, căci intenționez s-o notez *maioribus litteris*[94] în propriul *elucubrationum libro. Nulla dies sine linea.*[95]

SCENA VI

Lucia, *singură*

Văleu, am obosit, vreau să mă așez oleacă; noaptea asta a fost de coșmar: am stat toată vremea de pază în picioare, umplîndu-mi burta cu fumul fripturilor și cu mirosul ciorbelor; de eram întocmai ca pipota, slabă pe dinăuntru, dar pe-afară învelită toată-n grăsime. Dar acu', Lucio, ia hai să ne gîndim noi la ale noastre. Să profităm că tot nu e nimeni prin preajmă și să tragem cu ochiul la darurile pe care i le trimite messer Bonifacio alesei inimii dumisale: aici sînt plăcinte, aici turtă dulce, uite și niscai scovergi; dedesubt mai e încă un rînd de prăjituri; și la fund uite și-un bilețel în versuri. Pe legea mea, nefericitul s-a făcut poet. Ia să citim:

Rănitu-mi-ai, o, Doamnă, cu-a dorului adiere
și inima-mi, și trupul, ce simț acum că piere;
de nu mă crezi, privește-mi a chipului durere.
Căci de n-ar fi să port în suflet și-n artere
amor mai mult decît orice femeie cere
îndrăgostitului, nebun după himere,
n-aș ține socoteală nici de a voastră vrere.
Vrut-am să-ți scriu aicea de-a dragostei mistere,

ce m-au vrăjit cu totul chiar fără de-mbiere,
atît de mult, că-acuma de nu-i vei da ce cere
sărmanul Bonifaciu s-o stinge de durere.
Mîncare, băutură nu poate să digere,
nimic nu-i mai priește, totul îi pare fiere,
Crăciun nu osebește de Paști și Înviere.

O, ce încheiere cucernică și ce aluzii subțiri: pe măsura burții lui. Eu una nu mă pricep la poezie; dar, dac-ar fi să-mi dau și eu cu părerea, aș spune două lucruri: unul, că versurile sînt mai lungi decît e cazul; celălalt, că sună ca o talangă hodorogită și ca un răget de măgar, care înseamnă cam același lucru. Dar mai bine aș pleca de-aici și mi-aș găsi un locșor mai retras, unde să vămuiesc în liniște darul amorezului nostru: căci, la urma urmei, nu văd de ce să nu mă înfrupt și eu din roadele țicnelii lui.

SCENA VII

Bonifacio, *singur*

Mare e puterea dragostei! De unde, o, Muze, mi-au venit mie atîta har și-atîta inspirație în a face versuri, fără ca nimeni să mă fi învățat? Unde s-a mai văzut un asemenea sonet? Toate versurile, de la primul pînă la ultimul, au aceeași rimă finală: poți să-l citești pe Petrarca în întregime și pe Ariosto din doască-n doască, și de așa ceva n-ai să dai. Trădătoareo, trădătoareo, fermecătoare dușmancă a mea, cred că la ora asta deja l-ai citit și i-ai pătruns sensul; iar dacă inima ta nu e mai neîmblînzită ca a unui tigru, sînt convins că de aici înainte îi vei da un strop de atenție și lui Bonifacio. O, iată-l pe Gioan Bernardo.

SCENA VIII

Gioan Bernardo, Bonifacio

GIOAN BERNARDO: Bună vreme, messer Bonifacio. Ai făcut vreo treabă pe ziua de azi?

BONIFACIO: Ce vorbești, dom'le? Astăzi am făcut ceva ce n-am făcut în toată viața mea.

GIOAN BERNARDO: Mari cuvinte! E posibil ca ceea ce ai făcut astăzi să fi făcut, ieri sau într-o altă zi, fie matale, fie altcineva? Ori ca în toată viața dumitale să poți face ceea ce ai mai făcut o dată? Așa că ceea ce ai făcut ieri nu vei mai face niciodată; iar eu niciodată n-am mai făcut portretul pe care l-am pictat azi și nici nu e cu putință a-l mai face în viitor; ba asta se poate, dacă mai fac unul!

BONIFACIO: Să lăsăm sofisticăriile astea; mi-ai adus aminte de portret. L-ai văzut pe cel pe care l-am comandat?

GIOAN BERNARDO: L-am văzut și răsvăzut.

BONIFACIO: Și cum ți se pare?

GIOAN BERNARDO: E bun, seamănă mai mult cu matale decît cu mine.

BONIFACIO: Fie ăsta cum o fi, eu vreau acum altul pictat de dumneata.

GIOAN BERNARDO: Nu cumva vrei să-l dăruiești vreunei iubite ca să nu te uite?

BONIFACIO: Să lăsăm astea: altele îmi trec mie acum prin minte!

GIOAN BERNARDO: E semn bun, dacă lucrurile îți trec prin minte; dar ferește-te să nu-ți treacă mintea prin lucruri, pentru că ar putea rămîne agățată de vreunul și pe urmă degeaba ai aștepta să ți se întoarcă seara creierul acasă la cină; căci ai păți ca femeia aceea care-și căuta mintea cu lumînarea[96]. În ce privește portretul, ți-l fac cît de repede pot.

BONIFACIO: Da, dar pe legea mea că vreau să arăt chipeş.

GIOAN BERNARDO: Nu cere prea mult dacă doreşti să fii satisfăcut. Una e să te fac chipeş, alta, să-ţi fac portretul.

BONIFACIO: Rogu-te, să lăsăm glumele: străduieşte-te să faci treabă bună; te voi căuta acasă pentru afacerea asta.

GIOAN BERNARDO: Vino cînd doreşti şi fii sigur că eu unul îmi fac treaba bine; ai grijă însă s-o faci şi mata pe-a dumitale, fiindcă...

BONIFACIO: Fiindcă ce?

GIOAN BERNARDO: ...aud că renunţi la cea veche.

BONIFACIO: Ce tot îndrugi acolo? Naiba te-nţelege!

GIOAN BERNARDO: ...aud că din lumînărar vrei să devii giuvaiergiu[97].

BONIFACIO: Cum adică giuvaiergiu? Şi ce va să zică lumînărar?

GIOAN BERNARDO: De-ajuns! Te las cu bine!

BONIFACIO: Să-ţi dea Domnul ce doreşti.

GIOAN BERNARDO: Şi dumitale ce-ţi lipseşte.

SCENA IX

Bonifacio, *singur*

Din lumînărar giuvaiergiu?! Mare ispravă pare să fie asta a mea, de toţi, care pe unde poate, mă iau peste picior: ăsta, de pildă, nu ştiu ce naiba înţelege prin giuvaiergiu. Nu văd nimic rău în a fi giuvaiergiu: o meserie care n-are alt ponos decît că te sileşte să-ţi moi din cînd în cînd mîinile în pişatul în care trebuie ţinut o vreme metalul[98], fie el aur, argint sau altul tot preţios. Dar, mai devreme sau mai tîrziu, o să pricepem noi aluziile astea. Îmi pare că-l văd pe Ascanio cu Scaramuré.

SCENA X

Scaramuré, Bonifacio, Ascanio

SCARAMURÉ: Bine te-am găsit, messer Bonifacio.

BONIFACIO: Fiți cît se poate de bine-venit, domnule Scaramuré, speranța patimilor mele.

SCARAMURÉ: *Signum affecti animi*[99].

BONIFACIO: Dacă domnia voastră nu găsește leac bolii mele, sînt un om mort.

SCARAMURÉ: După cît pricep, ești îndrăgostit.

BONIFACIO: Întocmai: și nu-i nevoie să zic mai mult de-atît.

SCARAMURÉ: După cîte mi-arată fizionomia dumitale și calculele mele privitoare la numele dumitale, al rudelor și strămoșilor dumitale, nașterea domniei tale s-a petrecut sub *Venus retrograda in signo masculino; et hoc fortasse in Geminibus vigesimo septimo gradu*[100]: ceea ce comportă o anume schimbare și prefacere la vîrsta de patruzeci și șase de ani, la care tocmai te afli.

BONIFACIO: Tocmai asta e, că eu nu-mi aduc aminte cînd m-am născut; dar, după cîte am auzit de la alții, ar trebui să am vreo patruzeci și cinci de ani.

SCARAMURÉ: Lunile, zilele și orele le voi calcula eu cu exactitate, după ce voi fi măsurat cu compasul distanța dintre unghia degetului mare și linia vieții și cealaltă, dintre vîrful inelarului și acel punct din centrul palmei unde se află cercul lui Marte; dar deocamdată e de ajuns să știm în mare *et in comuni*[101]. Spune-mi: cînd ai fost înțepat de săgeata amorului privindu-ți aleasa, ea unde se afla? La stînga sau la dreapta dumitale?

BONIFACIO: La stînga.

SCARAMURÉ: *Arduo opere nanciscenda*[102]. La nord sau la sud, la vest sau la est, ori cumva într-un loc aflat între două din acestea?

BONIFACIO: La sud.

SCARAMURÉ: *Oportet advocare septentrionales*[103]. De ajuns, de ajuns: nu mai am nevoie de nimic altceva; vreau să-ți rezolv problema prin magie naturală, lăsînd pentru alte situații cunoștințele mai profunde ale artei magice.

BONIFACIO: Faceți cum oți crede, numai să-mi ating eu scopul.

SCARAMURÉ: Nu-ți chinui mintea, lasă totul în grija mea. Lucrul s-a petrecut prin fascinațiune?

BONIFACIO: Cum adică „prin fascinațiune"!

SCARAMURÉ: *Id est*[104] pe cînd dumneata o priveai pe ea, iar ea pe dumneata?

BONIFACIO: Da, domnule, prin fascinațiune.

SCARAMURÉ: Fascinațiunea este atunci cînd prin puterea unui duh subtil și treaz, din căldura inimii generată de un flux de sînge mai curat, emană din ochii aprinși de imaginație un soi de raze care, privind, pîrjolesc lucrul privit, țintesc inima și tulbură mintea și sufletul celuilalt, deșteptînd sentimentul dragostei ori al urii, al invidiei ori al melancoliei, ori altele asemenea. A fi *fascinatus* de iubire se spune cînd, cu o privire ori repetată, ori una singură, dar intensă, un ochi îl întîlnește pe altul, o rază vizuală coincide cu alta, o privire se contopește cu cealaltă și o copulează. Atunci suflet cu suflet se unește; iar lumina superioară, întipărindu-se în cea inferioară, iese scînteind prin ochi, alergînd și penetrînd spiritul interior care își are lăcașul în inimă: și astfel se aprinde focul dragostei. De aceea, cine nu vrea să cadă pradă fascinațiunii trebuie să fie foarte atent și să-și ferească pe cît poate ochii, care, cu deosebire în actul iubirii, sînt ferestrele sufletului[105]. De unde și dictonul *Averte,*

averte oculos tuos[106]. Pentru moment, ajunge atîta; data viitoare o să vorbim mai pe îndelete și o să ne îngrijim de cele necesare.

BONIFACIO: Domnule magician, de asta să nu purtați grijă. Vă veți convinge că nu aveți de-a face cu un nerecunoscător.

SCARAMURÉ: Messer Bonifacio, ascultă ce-ți zic: mai întîi vreau să fii dumneata mulțumit de mine; apoi, sînt sigur că dacă nu-mi vei mulțumi dumneata mie de bunăvoie o vei face de nevoie.

BONIFACIO: Oricînd la ordinele domniei voastre, căci vă port o deosebită afecțiune și-mi pun nădejdea în priceperea ce-o aveți.

ASCANIO: Gata. Hai să plecăm. La revedere!

BONIFACIO: Da, da, să plecăm. Nu de alta, dar îl văd venind pe insul cel mai sîcîitor pe care l-a creat vreodată mama natură. Nu vreau să dau ochii cu el. Vă caut eu, maestre Scaramuré.

SCARAMURÉ: Veniți, vă aștept. La revedere.

SCENA XI

Cencio, Gioan Bernardo

CENCIO: Prin urmare lucrarea asta trebuie făcută după învățăturile lui Trismegist[107] și Geber[108]. Esența tuturor metalelor ține de Mercur: plumbul ține de Saturn, cositorul de Jupiter, fierul de Marte, aurul de Soare, bronzul de Venus, iar argintul de Lună. Argintul-viu îi e atribuit în mod special lui Mercur și el se găsește în substanța tuturor celorlalte metale: de aceea e numit și mesagerul zeilor, bărbat cu bărbații și femeie cu femeile. Despre aceste metale Trismegist a spus

că Mercur le este tată ceresc, iar pămîntul, mamă; și a mai zis că mama asta zămislește cînd în munți, cînd în văi, cînd în cîmpii, cînd în mare, cînd în prăpăstii sau văgăuni: enigmă pe care ți-am lămurit-o. Prea învățatul Avicenna[109], în epistola către Hazez[110], afirmă că, laolaltă cu sulful, în pîntecul pămîntului se află această materie comună tuturor metalelor: și această părere o pun mai presus decît cea a lui Trismegist, care pretinde că substanța metalelor se află în toate elementele: și, împreună cu Albertus Magnus[111], numește ridicolă sentința atribuită lui Democrit de către alchimiști după care varul și leșia – prin care ei înțeleg apa tare[112] – ar fi materia comună tuturor metalelor. Iar cu atît mai puțin pot aproba teoria lui Gilgilus[113], din cartea sa *Despre secrete*, unde pretinde că *metallorum materiam esse cinerem infusum*[114] pentru că vedea că *cinis liquatur in vitrum et congelatur frigido*[115]: eroare pe care cu subtilitate o pune în evidență marele Albertus...

GIOAN BERNARDO: Pe mine bazaconiile astea nu mă interesează defel. Eu aș vrea să văd aurul pe care zici că-l faci și pe dumneata mai bine îmbrăcat. Fiindcă eu cred că, dacă ai ști să faci aur, n-ai mai vinde rețete de fabricat aur, ci chiar l-ai fabrica; și în loc să fabrici aur pentru alții, ca să le dovedești ce grozavă-i experiența dumitale, l-ai fabrica pentru mata, ca să nu mai fii nevoit să vinzi secretul pe bani.

CENCIO: Mi-ai întrerupt explicația. Nu te gîndești decît cum să te arăți mai mintos și crezi că ai spus o mare deșteptăciune: prin grija ce mi-o arată, messer Bartolomeo se dovedește a fi mult mai prevăzător decît dumneata. El știe cum m-au jefuit și m-au tăbăcit în pădurea de la Cancello, pe cînd mă întorceam de la Airola[116].

GIOAN BERNARDO: Cred că o știe mai degrabă de la dumneata decît de la mine.

CENCIO: Și de-aia, nemaiavînd eu cu ce cumpăra substanțele și ingredientele necesare pentru o atare lucrare, am procedat cum știi.

GIOAN BERNARDO: Trebuia să-i oferi hoțului un zălog și să-i spui: Domnule, o să te îmbrac în aur și pe dumneata, și pe mine; atunci, nu încape îndoială că și banditul ăla și oricare altul s-ar fi grăbit să te ajute; și aurul după care te scotocești acum prin buzunare l-ai fi scos, cu mai multă fală și renume, chiar din cuptorul dumitale.

CENCIO: Așa mi-a plăcut mie să fac. După ce-o să mor, ce o să-mi mai pese mie că toată lumea va ști să fabrice aur? Cu ce-o să mă-ncălzească pe mine că toată lumea o să fie plină de aur?

GIOAN BERNARDO: Teamă mi-e că atunci mai mult decît aurul o să valoreze argintul și cositorul.

CENCIO: Află, mai întîi, că messer Bartolomeo a avut în mînă rețeta în întregimea ei și că în ea sînt trecute toate cele trebuitoare pentru a-l fabrica, precum și felul în care trebuie procedat; el îl trimitea la spițer ca să-i cumpere toate cele necesare pe servitorul lui; el a fost de față la tot ce s-a făptuit; a făcut totul el singur; de la mine nu vroia altceva decît să-i zic: Fă una, fă alta, nu face așa, nu face pe dincolo, acum pune asta, acum scoate ailaltă; în așa fel încît pînă la urmă, cu nespusă bucurie, a găsit în fundul creuzetului aur curat ca lacrima, închegat *luto sapienti*[117]...

GIOAN BERNARDO: Poate din lutul ăla frămîntat cu sudoarea destrăbălatelor care suie la sanctuarul Madonei de la Piedigrotta![118]

CENCIO: E întocmai cum îți spun, mi-a plătit șase sute de scuzi pentru secretul pe care i l-am dezvăluit, exact cum ne înțeleseserăm.

GIOAN BERNARDO: Păi acu', dacă tot ați făcut asta, mai faceți una, și-atunci o să se numească că ați dus treaba pînă la capăt și nu mai aveți nevoie de nimic.

CENCIO: Și ce, mă rog, ar trebui să facem?

GIOAN BERNARDO: Păi, de vreme ce acuma, după ce ți-a dat șase sute de scuzi, el se află în aceeași mizerie în care te aflai dumneata înainte, iar dumneata, cu cei șase sute, trăiești fără grijă, cum trăia el înainte, așadar, zic, dacă tot v-ați schimbat norocul între voi, bine ați face să schimbați între voi și hainele și pălăriile, că nu se mai cuvine ca el să umble îmbrăcat cum l-am văzut, iar mata, cum se vede.

CENCIO: Iar mă iei peste picior.

GIOAN BERNARDO: Te iau, cum să nu te iau! Prima dată cînd o să vă văd împreună, o să zic: Uite pelerina dumitale, Cencio; uite-o pe-a matale, Bartolomeo! Dar ia spune-mi-o mie pe-aia dreaptă: nu i-ai tras mușteriului nostru o cacealma, ca ăla cu ciotul de lemn?

CENCIO: Ce-a făcut ăla?

GIOAN BERNARDO: Nu știi ce-a făcut? Stai că-ți zic eu. A luat un ciot de lemn, l-a scobit, a băgat înăuntru o bucată de aur, apoi a pîrlit lemnul pe-afară ca să semene cu un cărbune; iar la momentul potrivit, l-a scos cu multă îndemînare din traistă, l-a amestecat printre ceilalți cărbuni care erau în cuptor, unde, din arsura jărateculul, aurul pe dată s-a încins și a început să picure prin găurile de jos.

CENCIO: Ferească-mă Dumnezeu! Niciodată nu mi-ar fi trecut prin cap o asemenea ticăloșie. Cacealma, eu? Și cui, tocmai lui messer Bartolomeo? Ba eu unul cred că el chiar are cunoștință de șmecheria asta, pentru că nu numai că nu m-a lăsat să ating nimic, dar, prima dată cînd s-a făptuit experiența, m-a pus să stau la o depărtare de șase pași de cuptor și să spun cum trebuie aplicată rețeta, iar a doua oară, a ținut să fie singur, neîngăduindu-mi să mai fiu de față și conducîndu-se numai după rețeta scrisă. Iar acum, după ce a repetat experiența de două ori, cu puțin material și cu încă și mai puțină cheltuială, s-a convins pe de-a-ntregul

și, cum ți-am spus deja, vrea să semene cît mai din plin, ca să culeagă o recoltă cît mai bogată.

GIOAN BERNARDO: Ce spui? Chiar a mărit cantitățile?

CENCIO: Și-ncă cum, în următoarea șarjă va scoate cinci sute de scuzi ca nimica, ca cinci parai.

GIOAN BERNARDO: Ba, cred eu, cinci parai mai degrabă decît cinci scuzi, ca să nu mai vorbim de cinci sute. Acum chiar că ai profețit ca și Caiafa[119]. Atunci nu ne rămîne decît să așteptăm zămislirea și pe urmă om vedea noi cum o arăta pruncul. Mergi cu Dumnezeu!

CENCIO: Și dumneata! Tot e bine că mai crezi în el.

[SCENA XII]

Cencio, *singur*

Ce să zic! Dacă Bartolomeo ar avea mintea ăstuia și dacă toată lumea ar avea asemenea sfătuitori, nu-mi întindeam eu lațul prin părțile astea. Dar așa, coțofana s-a lăsat prinsă, iar eu trebuie să umblu cu grijă; să nu pățim ca ăla care, după ce-a văzut-o în laț, a lăsat-o să-i scape. Nu pot socoti că am pus mîna pe scuzii ăștia, nici că sînt ai mei, pînă nu mă văd peste graniță. Am tocmit deja poștalionul și acuș-acuș voi fi în el – nici că trebuie să-mi mai iau alte bagaje. Cînd omul meu va deschide cufărul pe care i l-am dat eu, o să-l găsească plin cu pietroaie și o să descopere că mai mult valorează ce-i pe-afară decît ce-i pe dinăuntru. Și mă tem că o să priceapă repede cum stau lucrurile. Trebuie să-mi iau tălpășița înainte ca Bartolomeo să trimită după praful miraculos. Dar mi se pare că o văd pe nevastă-sa: nu vreau să mă zărească îmbrăcat de drum.

[SCENA XIII]

Marta, *singură*

Cred că Scaraoţchi şi Sarsailă cu toţi dracii de la cazanele iadului pot să şi-l facă tovarăş; pentru că nimeni n-o să ştie mai bine ca el să aţîţe focul şi să prăjească sufletele păcătoşilor. Acum faţa lui bărbatu-meu arată de parcă ar fi lucrat treizeci de ani la cărbuni la Scaravita[120], peste dealul Cicala. Nici peştele în apă nu stă mai bucuros decît el printre cărbuni, de se afumă toată ziulica. Şi apoi apare cu ochii roşii şi pîrliţi, de zici că-i dracul gol. Dar să nu cobesc. Nu-i muncă pe lume pe care dragostea să n-o facă uşoară sau chiar plăcută. El, fiindcă şi-a vîrît în cap ideea c-o să obţină piatra filozofală, a mers pînă într-acolo încît află trudă în a mînca şi oboseală în a se băga în pat, iar noaptea îi pare lungă întocmai ca unui copil care a primit o haină nouă şi vrea s-o îmbrace. Orice îl plictiseşte, orice altceva i se pare o pierdere de vreme, iar cuptorul e pentru el raiul pe pămînt. Pentru el cărbunii sînt giuvaiere şi nestemate, iar retortele cu gîtul de sticlă, agăţate în ordine în cuptor, şi, înşirate dincolo, alambicele de fier, mici, mari şi mijlocii, sînt îngeri pogorîţi din cer. Iar el, nenorocitul, ţopăie şi joacă şi rage ca un măgar. Adineaori, ca să văd ce face, am tras cu ochiul prin crăpătura uşii şi l-am văzut stînd solemn în jilţ, cu un picior zvîrlit încolo şi altul încoace, cu ochii pironiţi la grinzile din tavan, către care, după ce a dat de trei ori din cap, a spus: „O să vă împodobesc numai cu stele din aur masiv." Pe urmă a mai bolborosit ceva, cu capul spre lăzi şi cu ochii la cufere. „Pe legea mea", am zis eu, „gîndesc că în curînd astea toate o să fie doldora de bani". Ah, uite-l pe Sanguino.

[SCENA XIV]

Sanguino, Marta

SANGUINO (*cîntînd*): Hai la coșaruuu'! La tinichigiuuu'! Cositoresc ligheane, cazane, sfeșnice!

MARTA: Ce mai e și asta, Sanguino? Îmi aduci vestea cea bună că te-ai țăcănit? De ce cînți pe stradă? Care din două e meseria ta?

SANGUINO: Nu știu: ori una, ori cealaltă. Da' matale nu știi?

MARTA: Dacă nu-mi spui, sigur că nu știu.

SANGUINO: Sînt sluga, învățăcelul și tovarășul soțului dumitale, care ori e coșar, ori lipește oale, cîrpește tigăi și repară ligheane. Dacă nu mă crezi, n-ai decît să te uiți la fața și la mîinile lui. Ce naiba face? L-ai pus cumva la afumat, agățat de grindă, ca un cîrnat? Sau ca o costiță de Puglia[121]?

MARTA: Vai, sărmana de mine, din cauza lui o să ajung să mă arate lumea cu degetu', orice dobitoc o să mă ia peste picior. Ai priceput, Sanguino? Întrebările tale pune-i-le lui, nu mie.

SANGUINO: Se zice că Domnul nostru a vindecat toate felurile de boli, dar că n-a vrut niciodată să aibă de-a face cu nebunii.

MARTA: Atunci cărel poteca, zărghitule, că nici eu nu vreau să mă apropii de tine.

SANGUINO: Du-te și apropie-te de el, coniță dragă; dar ferește-te să te priponești în făcăleț[122], c-o să-l găsești pîrlit.

Sfîrșitul actului I

ACTUL II

SCENA I

Messer Ottaviano, Mamfurio, Pollula

OTTAVIANO: Maestre, ce nume purtați?
MAMFURIO: *Mamphurius.*
OTTAVIANO: Ce meserie practicați?
MAMFURIO: *Magister artium,* moderator *de pueruli,* cu unghiile fragede, *lenium malarum, puberum, adolescentulorum: eorum qui adhuc in virga in omnem valent erigi, flecti, atque duci partem; primae vocis, apti* de soprană, *irrisorum denticulorum, succiplenularum carnium, recentis naturae, nullius rugae, lactei halitus, roseorum labellulorum, lingulae blandulae, mellitae simplicitatis, in flore, non in semine degentium, claros habentium ocellos, puellis adiaphoron.*[123]
OTTAVIANO: O, nobil și distins maestru, artist cu înaltă elocință, ales slujitor și paharnic al Muzelor...
MAMFURIO: Frumoasă apoziție.
OTTAVIANO: Dirijor al corului apolinesc.
MAMFURIO: *Melius diceretur*[124], apolinic.
OTTAVIANO: Trîmbiță a lui Phoebus, îngăduie-mi să-ți dau o sărutare pe obrazul stîng, căci nu mă socotesc demn de a mă apropia de orificiul unei asemenea oralități...
MAMFURIO: Și nu-l pizmuiesc pe Jupiter pentru ambrozia și nectarul său[125].

OTTAVIANO: ...vreau să zic, de gura ce emană asemenea felurite și minunate sentințe și nemaiauzite fraze.

MAMFURIO: *Addam et plura: in ipso aetatis limine ipsis in vitae primordiis, in ipsis negociorum huius mundialis seu cosmicae architecturae rudimentis, ex ipso vestibulo, in ipse aetatis vere, ut qui adnupturiant, ne in apiis quidem...*[126]

OTTAVIANO: O, maestre, izvor de rafinament, adăpătoare de pegași, nu mă topiți cu dulceața elocuției voastre înainte de a-mi cunoaște greșelile; nu mai vorbiți, rogu-vă, pentru că mă înăbușă emoția.

MAMFURIO: *Silebo igitur, quia opprimitur a gloria maiestatis*[127], așa cum s-a întîmplat cu nefericea copilă despre care Ovidiu în ale sale *Metamorfoze* narează că Parcele i-au tăiat firul vieții pentru că îi fusese dat să-l recepteze pe Jupiter în fulguranta sa măreție.

OTTAVIANO: Fie-vă milă, vă implor în numele lui Mercur care v-a potopit cu elocință...

MAMFURIO: *Cogor morem gerere*[128].

OTTAVIANO: ...fiți îndurător, nu-mi mai lansați aceste săgeți care mă fac să-mi pierd mințile.

MAMFURIO: *In echstasim profunda trahit ipsum admiratio. Tacebo igitur, de iis hactenus, nil addam, muti pisces, tantum effatus, vox faucibus haesit.*[129]

OTTAVIANO: Messer Mamfurio, unduios fluviu de elocință, limpede ocean de erudiție...

MAMFURIO: *Tranquillitas maris, serenitas aeris.*[130]

OTTAVIANO: ...aveți vreo scriere de-a dumneavoastră aici, căci mă arde dorința de a poseda un exemplar din doctele voastre file?

MAMFURIO: Cred a putea face aserțiunea că *in toto vitae curriculo*[131] și în toată extensia și multiplicitatea discursului meu scris n-au existat alte versuri atît de desăvîrșite și cu o versificație mai simetrică decît acestea inscripționate aici și pe care le voi supune îndată atenției dumitale.

OTTAVIANO: Care este materia acestor versuri?

MAMFURIO: *Litterae, syllabae, dictio et oratio, partes propinquae et remotae.*[132]

OTTAVIANO: Eu vroiam să zic: care e subiectul și ideea?

MAMFURIO: Vrei să spui: *de quo agitur? materia de qua? circa quam*[133]? Este lăcomia, hipernutriția și superburdihanul mîncăului de Sanguino (efigie vie a lui Filoxen[134], *qui collum gruis exoptabat*[135]) și a altora asemenea lui, amici, omologi, colaterali.

OTTAVIANO: Aveți amabilitatea de a mi le recita.

MAMFURIO: *Lubentissime. Eruditis non sunt operienda arcana:* iată eu *explico papirum propriis elaboratum et lineatum digitis*[136]. Dar aș vrea să iei notă că sulmonezul Ovidiu – *Sulmo mihi patria est*[137] –, în *Metamorphoseon octavo*[138], l-a descris cu multe epitete pe mistrețul calidonian[139] trimis de Diana, iar eu urmez modelul său pentru a-l descripționa pe acest porc domestic.

OTTAVIANO: Rogu-vă, nu mai zăboviți!

MAMFURIO: *Fiat. Qui cito dat, bis dat. Exordium ab admirantis affectu.*[140]

O, porc grohăitor, unic și van tu ai acest nărav,
în viața ta fără de noimă, guițul tău scîrnav
prostește vrea s-obțină perpetuu nutriment
gîtlejului cvadruplu de nesimțit patent.
Tu morfolești în troacă, scîrbos și redundant,
tot ceea ce-ți îndrumă pe-un esofag gigant
socaciul ignorant.
De îmbuibat total vorace pompă,
în astă cocină te-ai intromis;
obsesionat întruna de orice ghiftuială,
zaci lînced nemișcat;
lipsit fiind de toate,
de dormitor sau pat,
te lăfăi ziua-ntreagă în mîl și în căcat.

Post haec[141]:

În oricare volută jegoasă, inabil,
al slanei excesive unic efect stabil,
burtoi măreț ca puțul Pleiadelor atlante[142],
închinător statornic noroaielor stagnante,
rît veșnic nesătul și fălci devoratoare,
hulpavă lighioană și mitică spurcare[143],
ogor setos, foc, vulvă de-a pururi pofticioasă[144],
gură enorm căscată și mare puturoasă,
privind nicicînd spre ceruri, ci numai în țărînă,
dinți ascuțiți de fier, slab de picior și mînă,
ai suflet doar atîta cît ține loc de sare[145]
ca să-ți conserve trupul, să nu pută prea tare.

Cum vi se par aceste versuri? Aveți deprinderea de a înțelege subtilitățile metrice?

OTTAVIANO: Desigur, fiind o lucrare a cuiva de profesia dumneavoastră, nu pot fi decît demne de stimă.

MAMFURIO: *Sine conditione et absolute*[146] trebuiesc apreciate ca demne de exegeze profunde aceste roade culese din cele mai alese plante cultivate pe pămîntul Muzelor, irigat încă de izvoarele Parnasului, frămîntat de blondul Apolo și însămînțat de sacrele Muze. Cum îți pare acest discurs? Nu e la fel de mirabil ca precedentul?

OTTAVIANO: Frumoasă și subtilă metaforă. Dar spuneți-mi, v-a luat mult timp să alcătuiți aceste versuri?

MAMFURIO: Nu.

OTTAVIANO: Ați trudit mult ca să le compuneți?

MAMFURIO: *Minime*[147].

OTTAVIANO: Ați avut nevoie de multă atenție și profundă cugetare?

MAMFURIO: *Nequaquam.*[148]

OTTAVIANO: Le-ați scris și rescris?

MAMFURIO: *Haud quaquam*[149].

OTTAVIANO: Le-ați corectat?

MAMFURIO: *Minime gentium: non opus erat*[150].

OTTAVIANO: Le-ați luat cu dibăcie, pentru a nu spune șterpelit, de la vreun alt autor?

MAMFURIO: *Neutiquam, absit verbo invidia, dii avertant, ne faxint ista superi*[151]. Dumneata vrei să pătrunzi prea mult în profunditatea erudiției mele: crede-mă că nu puțin am absorbit din izvorul cabalin[152] și abundent am fost infuzat de cea *de cerebro nata Iovis*[153] : vreau să spun de casta Minerva, căreia i se atribuie sapiența. Crezi că eu aș fi fost *minus foeliciter*[154] hotărît dacă aș fi acceptat provocarea *ad explicandas notas affirmantis vel asserentis*[155]? Memoria îmi permite să citez pe loc: *sic, ita, etiam, sane, profecto, palam, verum, certe, proculdubio, maxime, cui dubium?, utique, quidni?, mehercle, aedepol, mediusfidius, et cetera*[156].

OTTAVIANO: Vă rog, mai bine decît *et cetera* adăugați o negație.

MAMFURIO: Asemenea *cacocephaton*, adică elocuție reprobabilă, nu pot face, pentru că *factae enumerationis clausulae non est adponenda unitas*[157].

OTTAVIANO: Dintre toate formulele afirmative care vă place mai mult?

MAMFURIO: Înclin spre *utique*[158], expresie elegantă *in lingua aethrusca vel tuscia, meaeque inhaeret menti*[159]*:* eleganță a unui idiom mai pătrunzător.

OTTAVIANO: Dar din cele negative?

MAMFURIO: Acel „*nequaquam*" *est mihi cordi*[160] și mă satisface.

OTTAVIANO: Acum întrebați-mă dumneavoastră pe mine.

MAMFURIO: Spune-mi, domnule Ottaviano, îți plac versurile mele?

OTTAVIANO: *Nequaquam.*

MAMFURIO: Cum *nequaquam*? Nu sînt optime?

OTTAVIANO: *Nequaquam.*

MAMFURIO: *Duae negationes affirmant*[161]*:* vrei așadar să semnifici că sînt bune.

OTTAVIANO: *Nequaquam.*

MAMFURIO: Glumești?

OTTAVIANO: *Nequaquam.*

MAMFURIO: Vorbești serios?

OTTAVIANO: *Utique.*

MAMFURIO: Așadar, nu ai considerație pentru harul dăruit mie de Marte și de Minerva[162]?

OTTAVIANO: *Utique.*

MAMFURIO: Atunci îmi porți inimiciție și invidie: la început ai admirat abundența mea locutorie, apoi, *ipso lectionis progressu*[163], admirația s-a metamorfozat în invidie?

OTTAVIANO: *Nequaquam.* Ce invidie? Care inimiciție? Nu mi-ați spus că acestea sînt adverbele pe care le preferați?

MAMFURIO: În concluzie, glumești, *exercitationis gratia*[164]?

OTTAVIANO: *Nequaquam.*

MAMFURIO: *Dicas igitur, sine simulatione et fuco*[165]: conțin ecarturi semantice, enormități discursive, indelicateți versurile mele?

OTTAVIANO: *Utique.*

MAMFURIO: Crezi cu adevărat în această aserțiune?

OTTAVIANO: *Utique, sane, certe, equidem, utique, utique.*

MAMFURIO: Nu mai vreau să vorbesc cu dumneata.

OTTAVIANO: Dacă nu rezistați să auziți ceea ce spuneți că vă place, ce-ați face dacă v-aș spune ceea ce nu vă place? Salutare!

MAMFURIO: *Vade, vade. Adesdum*[166], Pollula, spune-mi: ai ajuns la o convicțiune cu privire la insul care tocmai s-a absentat?

POLLULA: Ăsta la început vă lua peste picior într-un fel; la sfîrșit vă lua în bătaie de joc într-altul.

MAMFURIO: Nu crezi că aceasta se datorează invidiei pe care toți ignoranții le-o poartă celorlalți (*melius dicetur „alii", differentia faciente „aliud"*[167]), adică nouă, eruditilor?

POLLULA: Eu cred ce ziceți dumneavoastră, pentru că îmi sînteți pedagog și trebuie să vă fac pe plac.

MAMFURIO: *De iis hactenus, missa faciamus haec*[168]. Acum vreau să mă retrag pentru a mobiliza Muzele contra acestui Ottaviano; și, după cum, cu privire la un alt subiect, i-am enumerat epitetele porcine, acum, *post factum,* doresc să le audă pe cele destinate ineptei judecăți a unui indoct ca el. Iată, îți supun o epistolă de dragoste redijată în numele lui messer Bonifacio, care, pentru a o gratula pe doamna inimii sale, mi-a cerut să-i compun o misivă incentivantă. Ia-o și du-i-o pe ascuns din partea mea și transmite-i că eu sînt implicat în alte ocupațiuni relative la divertismentu-mi literar. *Ego quoque hinc pedem referan*[169], căci văd apropiindu-se două femei, cărora apropriat le este dictul: *Longe fac a me*[170]!

POLLULA: *Salve, domine praeceptor*[171].

MAMFURIO: *Faustum iter dicitur „vale"*[172].

SCENA II

Doamna Victoria, Lucia

VICTORIA: Neghiobia pe care o constat la el este atît de mare, încît mai că-mi vine să mă îndrăgostesc de el. Dobitocia lui mă face să cred că nu vom avea nimic de pierdut dacă-l accept ca amorez; iar cum numele lui e „Bonifacio" nu ne va putea face decît ceva bun.

LUCIA: Ăsta nu-i unu' din țicniții ăia care au creierul uscat, ci din ceilalți, care-l au plin de zeamă: așa că au nevoie să-i dea cep ca să scape mai degrabă de scursura grasă și mai dulce, nu de cea subțire, supărătoare, enervantă și sanchie.

VICTORIA: Hai, acum du-te și mulțumește-i din partea mea; și spune-i că nu mă mai satur să-i citesc poemul și că, în scurtul timp cît ai stat cu mine, m-ai văzut de zece ori scoțîndu-l și băgîndu-l în sîn: spune-i cîte baliverne vrei ca să-l convingi că nu mai pot de dragul lui.

LUCIA: Las' pe mine, spuse Gradasso[173]. Măcar de l-aș putea manevra eu pe rege sau pe împărat cum îl manevrez pe ăsta. Rămîneți cu bine.

VICTORIA: Du-te, Lucia dragă, și fii cu băgare de seamă.

SCENA III

Doamna Victoria, *singură*

Amorul este înfățișat ca un copilandru fraged din două motive: întâi pentru că nu se potrivește celor bătrîni, apoi pentru că îl face pe om să-și piardă seriozitatea și chibzuința și să dea în mintea copiilor. Dar în omul ăsta n-a urmat nici una din aceste căi. Însă nu fiindcă lui i s-ar potrivi ce nu se potrivește altora, căci lui nu-i arde de joacă, nici fiindcă și-ar fi pierdut mintea, pentru că nimeni nu poate pierde ceea ce nu are.

Dar, mai bine decît să mă ocup de el, m-aș ocupa de mine. Consider că așa cum fecioria e socotită de unii o prostie, iar de alții o precauție, la fel se poate spune și despre noi, cele care gustăm din cel mai zemos fruct al vieții: nebune îmi par cele care iubesc numai de dragul plăcerii, care oricum trece, și nu se gîndesc la bătrînețe, care se apropie mai iute decît

s-ar crede, fără ca omul s-o vadă ori s-o audă, alungîndu-ți cît ai clipi amorezii. Și, în vreme ce ea îți strînge pielea, ei strîng baierele pungii; ea îți consumă umorile dinăuntru, [ei împuținează] amorurile din afară; ea te lovește de aproape, iar ei te salută de departe. Așadar bine ar fi să o iei din vreme cu prevederea. Cine așteaptă să-i vină vremea vreme pierde! Dacă eu aștept un timp, timpul, în schimb, nu mă așteaptă pe mine. Trebuie să te foloseşti de un om cîtă vreme are el nevoie de tine. Prinde vînatul cît e în laț, și nu după ce a reușit să scape. Greu poți prinde pasărea care zboară cînd nu eşti în stare s-o păzești pe cea pe care o ai în colivie. Deși omul meu are minte puțină și ghebă în spinare, punga însă o are groasă; și dacă prima e treaba lui, iar a doua nu mă stînjenește pe mine, a treia mă privește însă cu deosebire. Înțelepții trăiesc de pe urma nebunilor, iar nebunii, de pe urma înțelepților. Dacă toți ar fi înțelepți, n-ar mai exista înțelepți; dacă toți ar fi nobili, n-ar mai exista nobili; la fel, dacă toți ar fi nebuni, n-ai mai deosebi nebunii. Lumea e bună așa cum e. Acum, dragă Victorio, să revenim la ale noastre: cine e frumoasă la tinerețe bine ar face să devină înțeleaptă la bătrînețe. Iarna nu mănînci decît ce-ai agonisit vara. E timpul să ne îngrijim ca acest cocoș să nu rămînă nejumulit. Uite-l pe Sanguino.

SCENA IV

Sanguino, doamna Victoria

SANGUINO: Sărutăm picioarele și genunchii ăștia frumoși, doamna mea prea iubită și mai delicioasă ca zahărul, scorțișoara și marțipanul. O, comoara mea, dacă n-am fi

pe stradă, nici lanțurile Sfîntului Leonard[174] nu m-ar opri să dau o sărutare buzelor astea care mă omoară.

VICTORIA: Ce vești aduci, Sanguino?

SANGUINO: Messer Bonifacio e la picioarele dumitale; iar eu îl dau pe mîna matale, așa cum fac părinții buni cînd își dau copiii pe mîna învățătorului: așadar, dacă nu-i cuminte, pedepsește-l cum merită, iar dacă ai nevoie de cineva care să știe și să vrea să-l strunească, iată-mă-s!

VICTORIA: Ha, ha, ha, ce vrei să zici cu asta?

SANGUINO: Nu înțelegi? Nu știi ce vreau să spun? N-aș crede să fii matale atît de ageamie.

VICTORIA: Eu nu umblu cu șmecherii de-astea de-ale tale.

SANGUINO: Dacă nu umbli cu ale mele, umbli sigur cu ale dumitale și ale altora: și dacă nu ești iscusită ca mine, ești ca alții. Acu' să lăsăm vorbele și să ne întoarcem la ale noastre. A fost o vreme cînd leul și măgarul s-au legat tovarăși de drum; și s-au învoit ca la trecerea unui rîu să se care cu rîndul în spate: cum ar veni, o dată să-l ia în cîrcă măgarul pe leu, iar data viitoare, leul pe măgar. Și plecînd ei în pelerinaj la Roma și ajungînd la rîul Garignano, și neavînd nici pod, nici luntre, măgarul l-a luat în spinare pe leu; în vreme ce el înota, leul, de teamă să nu cadă, își înfigea tot mai adînc ghearele în pielea măgarului, așa încît pînă la sfîrșit îi ajunseră la os. Dar bietul dobitoc (bine cunoscut pentru răbdarea lui) continuă să înoate fără să zică mîlc. Și ajungînd cu bine ei pe celălalt mal, măgarul doar se scutură oleacă și-și frecă spinarea de nisipul cald, apoi plecară amîndoi mai departe. Trecură opt zile și, la întoarcere, veni rîndul leului să-l care pe măgar. Și măgarul, ajuns deasupra, și el tot de frica de a nu cădea, își înfipse dinții în ceafa leului: dar, nefiind de ajuns pentru a-l ține la suprafață, îi vîrî făcălețul – înțelegi ce vreau să spun – în locul cela de sub coadă unde nu crește păr: în așa fel încît pe leu l-a săgetat o durere mai ceva decît

pe-o femeie în chinurile facerii, așa că a răcnit: „Văleu, văleleu, măiculiță, trădătorule!“ La care măgarul i-a răspuns pe un ton solemn: „Îndură, frate dragă, că doar vezi bine că eu nu am altă unghie ca să mă agăț decît asta.“ Așa că leul s-a văzut silit să îndure și să aibă răbdare pînă la mal. Ce vroiam eu să zic cu asta: *Omnio rero vecissitudo este*[175] și nu există pe lume un dobitoc atît de mare care, cînd i se ivește prilejul, să nu profite de el. Acum cîteva zile, messer Bonifacio s-a supărat pe mine fiindcă i-am dat o țeapă; și astăzi, cînd eu credeam că a uitat-o, mi-a dat el mie una mai ceva ca măgarul leului; dar eu nu vreau ca lucrurile să se oprească aici.

VICTORIA: Ce ți-a făcut? Și tu ce vrei să-i faci lui?

SANGUINO: Îți spun îndată... dar văd că se apropie niște cunoscuți: hai să mergem altundeva ca să putem vorbi în liniște.

VICTORIA: Haidem.

SCENA V

Lucia, Barra

LUCIA: Asta-i ca strănutul ciorii, ca picioarele scoicii și ca ouăle leopardului.

BARRA: Ha, ha, ha, bărbatu-său băga tăciunii în foc și se muncea să ajungă în fundul cuptorului; iar eu lucram cu ea în odaia din față.

LUCIA: Și ce anume lucrați?

BARRA: Jucam ascunselea: ba afară, ba înăuntru. Dar dacă vrei să-ți povestesc toată tărășenia, știu că ai să rîzi.

LUCIA: Hai, te rog, fă-mă să rîd, că am mare chef de așa ceva.

BARRA: Hoaşca asta, la întrebarea mea dacă vroia să-mi facă o anume plăcere, mi-a răspuns: „Nu, nu, nu."

LUCIA: Vai, mişelule, le împingi pe femeile cumsecade la dezmăţ şi le faci familiile de ruşine?

BARRA: Ce drac îţi suflă la ureche: cine vorbea de aşa ceva? Există, crezi tu, o singură plăcere pe care femeia o poate face bărbatului?

LUCIA: Atunci spune tu.

BARRA: Dacă ar fi spus „nu" numai o dată, eu m-aş fi resemnat şi lucrurile ar fi rămas ca la început. Dar pentru că a repetat de mai bine de douăsprezece ori: „Nu, nu nu, nici vorbă, nici gînd, defel, niciodată et cetera" – drace! – am zis în sinea mea – asta de fapt vrea; pe legea mea că în casa asta e rost să-l băgăm pe moşu-n beci. Aşa că reiau cuvîntarea pe tonul următor: „O, chip de aur curat şi ochi de nestemate, vrei să mă vezi murind, ah, vai?"

LUCIA: Şi nemernicul spune că nu vorbeşte de lucrul ăla.

BARRA: Vai, Lucia, o ţii una şi bună. Tu nu eşti în stare să-ţi închipui decît un singur fel în care femeile îi fac să moară pe bărbaţi?

LUCIA: Zi mai departe. Şi ea ce-a răspuns la asta?

BARRA: Ea a răspuns: „Du-te, du-te, ieşi afară, mergi, pleacă, fugi et cetera, păcătosule!" Dacă ar fi spus o singură dată: „pleacă" poate aş fi luat-o mai de bună decît toate „nu"-urile alea. Dar, cum a tras de două ori aer în piept ca să poată repeta de cincisprezece ori să mă duc şi deoarece am învăţat de la messer Mamfurio că două negaţii dau o afirmaţie, iar trei, şi mai abitir, după cum ne învaţă experienţa, ce mi-am zis? Asta vrea să danseze în trei picioare; şi poate că sînt omul nimerit să i-l pun pe al treilea între celelalte două, ca să poată alerga mai cu spor.

LUCIA: În sfîrşit, ţi-ai dat arama pe faţă.

BARRA: Dar ești chiar nănoadă! Iartă-mă, n-am vrut să te jignesc. Dar văd că răstălmăcești tot ce-ți spun.

LUCIA: Ha, ha, ha! Bine, dă-i înainte, că nu mai scot nici o vorbuliță pînă la sfîrșit. Și atunci ce i-ai spus?

BARRA: Atunci eu mi-am dres glasul și am luat-o pe coarda asta: „Deci, sufletul meu iubit, vrei să mă vezi murind? Și de ce vrei să mor, pentru că te iubesc? Atunci ce-i vei face unuia care te urăște, comoara mea? Iată cuțitul: ucide-mă cu mîna ta, căci așa măcar voi muri împăcat."

LUCIA: Ha, ha, ha, și ea ce-a zis?

BARRA: „Ticălosule, răule, corupătorule, vicleanule! O să-i spun preotului la care mă spovedesc că mi-ai făcut vrăji. Dar să nu crezi niciodată că mă vei îndupleca cu vorbele astea meșteșugite; căci, oricît te-ai strădui, n-o să capeți ce ți-ai propus; iar dacă încerci, ți-o dovedesc fără tăgadă. Crezi că, dacă ești bărbat, ai mai multă putere decît mine? Nemernicule și ticălosule, dacă aș avea un pumnal, te-aș ucide chiar acum, că nu e nimeni în jur să ne vadă." Dacă eu aș fi avut capul mai tare ca doagele butoiului, dacă aș fi fost deștept ca oaia, și tot aș fi priceput: pînă și oaia, dacă o împungi, behăie...

LUCIA: Și tu cum anume ai behăit?

BARRA: Hai în casă să-ți arăt.

LUCIA: Mai bine spune-mi aici, că în casă nu se-aude prea bine.

BARRA: Mai bine înăuntru, că o să scăpărăm amnarul pînă s-o aprinde lumînarea asta pe care o port mereu cu mine în nădragi.

LUCIA: Ba să ți-o aprindă sfrenția, ticălosule!

BARRA: Teamă să-ți fie să nu se stingă mai degrabă decît să se-aprindă.

LUCIA: Ia mai taci. Și ea, care se arăta așa de îndărătnică și bățoasă, ce-a făcut? Cum ți-a ținut piept?

BARRA: Vai de ea, sărmana, toată îndărătnicia a dat-o la spate. Parcă era măgărița lui Alcioniu[176], care, „dacă ar fi avut hățurile-n dos, ar fi fugit mii de mile pe jos". Știi cum a mers treaba cu dumneaei? Ca și cu aia care-l zădăra pe don Nicola[177], iar don Nicola îi zice: „Dacă mă mai întărîți o dată, o pățești"; iar ea lui: „Ba uite că te întărît, să văd și eu ce mă rog o să-mi faci! Hai, don Nicola, ce-mi faci? Vreau să văd dacă ai vreo fărîmă de curaj! Uite că te mai întărît o dată, ce o să pățesc? Drăguțule don Nicola, nu poți mișca nici o pietricică din locul ei, dacă nu vreau și eu." Acuș, zi și tu, Lucia, ce putea face sărmanul don Nicola, care de mai multă vreme postea? Bietul om a fost adus într-un asemenea hal, încît nu știu ce maț i s-a rupt de-a dat pe-afară.

LUCIA: Ha, ha, ha! Mare pezevenghi mai ești. Acum lasă-mă să-i duc răspunsul lui messer Bonifacio, că destul timp am pierdut cu palavrele tale.

BARRA: Mergi sănătoasă, că eu am ceva de vorbit cu tînărul care vine încoace.

SCENA VI

Pollula, Barra

POLLULA: Bună să-ți fie ziua, messer Barra.

BARRA: Bună să-ți fie inima, dumitale. De unde vii, unde te duci?

POLLULA: Îl caut pe messer Bonifacio, ca să-i dau misiva asta.

BARRA: Ce e, pot vedea și eu?

POLLULA: Nu pot s-o ascund tocmai de dumneata. E o epistolă de dragoste pe care i-a compus-o Mamfurio și

pe care Bonifacio vrea să i-o trimită nu știu cărei amoreze de-a lui.

BARRA: Ha, ha, ha, doamnei Victoria! Să vedem ce conține.

POLLULA: Uite-o. Citește dumneata.

BARRA: „*Bonifacius Luccus*[178], *D. Vittoria Blancae S.P.D.*[179] Cînd scînteietorul Phoebus își scutură spre orient strălucitoru-i nimb, nu într-atît de mirabil apare pe cerul emisferei superioare pe cît psihismului meu ispostaza radioasă a dumitale, peste toate frumoasele lumii *pulcherrima*[180] doamnă Victoria..." – Ce-i? Am zbîrcit cumva?

POLLULA: Citește mai departe.

BARRA: „...de nu fi-va de mirare, nici fi-va vreun ins care, arcuind sprînceana și încruntîndu-și brăzdata frunte, *nemo scilicet miretur, nemini dubium sit*[181]..." – Ei drăcie, cum să-i vorbești unei femei în păsăreasca asta? Ea n-o să priceapă o iotă, ha, ha...

POLLULA: Hai, te rog, zi mai departe.

BARRA: „...să nu-și risipească dubiul, dacă pruncul înarmat, cu însuși arcul a cărui rană a simțit-o în diverse ipostaze imperatorul Jupiter, *divum pater atque hominum rex*[182], mi-a străpuns cu vîrful săgeții cordu-mi, incizînd cu același, indelebil, nobilu-ți nume. Pe undele Styxului – jurămînt inviolabil dinaintea Cerului..." Dracu' să-l ia pe țapu' ăsta pedant, cu bazaconiile lui; iar nătărăul celălalt ce speră să spună cu scrisoarea asta? Degeaba vrea Bonifacio să se dea drept învățat; ea o să priceapă imediat că nu e scrisă de el. Asta pe lîngă faptul că scrisoarea însăși îmi pare o doctă nerozie. Ia-ți-o înapoi, am citit prea de ajuns, nu-mi trebuie mai mult. Dacă acest găgăuță n-are altă armă decît ghiuleaua asta, fii sigur că n-o să cucerească cetatea săptămîna asta.

POLLULA: Așa cred și eu: femeile preferă misivele rotunde.

BARRA: Da, pe alea de argint, zimțate și cu chipul regelui pe ele. Hai cu mine, că mai am să-ți spun ceva; și treaba asta las-o pe mai tîrziu.

POLLULA: Să mergem.

[*Sfîrșitul actului II*]

ACTUL III

SCENA I

Bartolomeo, *singur*

Cine o fi animalul ăla care a tras după el ditamai turma? Cînd se judecă în ce stă virtutea magică a lucrurilor, de obicei se face deosebirea: *in verbis, in herbis et in lapidibus*[183], Dar-ar lepra în el, și toate bolile, care să nu se lipească de mine! De ce, înainte de drăcoveniile astea trei, nu numesc metalele? Metalele, precum aurul și argintul, sînt obîrșia tuturor lucrurilor: ele, ele alcătuiesc cuvintele, ierburile, pietrele, inul, lîna, mătasea, fructele, grînele, vinul, uleiul; tot ce-i mai dorit pe pămînt din ele se obține: ele sînt atît de necesare încît, fără ele, nimic din celelalte nu poți avea, nici împlini. Dar aurul se spune că ar fi materia soarelui, iar argintul, a lunii: or, dacă iei ăștia doi aștri de pe cer, de unde să mai ia naștere celelalte lucruri? De unde să vină lumina universului? La fel, dacă înlături aste două metale din pămînt, cum să mai iei în stăpînire, cum să te folosești și să te bucuri de toate lucrurile? Mult mai bine ar fi făcut dobitocul ăla care i-a învățat pe oameni aste trei cuvinte să-i fi învățat numai pe acela, singurul cu puteri magice: doar dacă nu cumva l-o fi omis tocmai pentru ca ei să nu priceapă și să nu stăpînească toată lumea cum fac eu. Ierburi, cuvinte și pietre sînt lucruri magice numai după unii filozofi nebuni

și fără discernămînt și care, neiubiți de Dumnezeu, de natură și de noroc, n-au un sfanț în buzunar, se văicăresc și mor de foame; și, ca să-și verse otrava invidiei pe care o au față de cei bogați, ei blestemă aurul, argintul și pe cei care le au. Și, dacă mă gîndesc mai bine, toți umblă ca niște cățeluși pe la mesele bogaților: și, întocmai ca și cîinii, nu știu să-și cîștige hrana altfel decît lătrînd. Unde anume? La ospețele bogaților, adică ale acelor nărozi care, pentru cîteva vorbe rostite de ceștilalți, cu sprîncenele încruntate, cu ochii dați peste cap și cuprinși de uimire, le dau pîinea din besactea și banii din pungă; și îi conving de adevărul zicalei *in verbis sunt virtutes*[184]. Dar, în ce mă privește, s-aștepte ei mult și bine să culeagă de la mine roadele palavrelor lor; cine mă hrănește cu vorbe tot vorbe o să aibă și de la mine. Așa că țină socoteală de ierburi vitele, de pietre nebunii, și de cuvinte măscăricii, că eu unul am să țin socoteala numai de lucrul acela în care se fac toate socotelile: banul, care le conține pe toate cele patru[185]. Cine e lipsit de bani e lipsit nu numai de pietre, ierburi și cuvinte, ci și de pămînt, de aer, de apă, de foc și chiar de viață. Banii asigură viața pămîntească și, dacă știi să-i folosești, chiar și pe cea veșnică: dînd de pomană săracilor, dar nici asta fără socoteală și lăsînd să-ți plîngă punga. Căci bine zice înțeleptul: *Si bene feceris, vide cui.*[186] Dar vorba multă, sărăcia omului. Am auzit că la guvern s-a hotărît să se țină pe loc cursul monedei spaniole, așa că schimbul cu cea franceză se va face în pierdere. Dau fuga să schimb ce mai am pe la mine, înainte să se publice decretul. *Interim*[187], o să apară și sluga mea, pe care am trimis-o să-mi aducă *pulvis Christi.*

SCENA II

Messer Bonifacio, messer Bartolomeo, Lucia

BONIFACIO: Hei, messer Bartolomeo, am să-ți spun ceva: unde te grăbești? Fugi de mine?

BARTOLOMEO: Salutare, messer Găgăuță: am altele mai bune de făcut decît să pălăvrăgesc de amorurile matale.

BONIFACIO: Ha, ha, ha, mergi sănătos, și îngrijește-te de-al dumitale..., care o să-ți vină de hac.

LUCIA: Ce glume sînt astea? Știe cumva că ești îndrăgostit?

BONIFACIO: Știe, lua-l-ar naiba să-l ia! Pentru că mă vede că vorbesc cu dumneata. Lasă-l încolo și să ne vedem de-ale noastre: ce spune dulceața de doamna Victoria?

LUCIA: Vai, biata doamnă, de strîmtorată ce este, și-a amanetat un diamant și smaraldul cela frumos.

BONIFACIO: Văleu, ce avere!

LUCIA: Cred că i-ar face mare plăcere dacă i le-ai răscumpăra matale. Le-a lăsat numai pe zece scuzi.

BONIFACIO: Bine, bine: o să i le răscumpăr.

LUCIA: Cu cît mai repede, cu atît mai bine.

BONIFACIO: Vai, Lucia, scuză-mă, la revedere: nu pot să hotărăsc nimic așa, pe loc. Uite un prieten de-al meu cu care am de discutat treburi importante. Cu bine, cu bine.

LUCIA: Cu bine.

SCENA III

Ascanio, Scaramuré, Bonifacio

ASCANIO: Ah, uite-l pe messer Bonifacio, stăpînul meu. Messere, am venit cu eminentul și preaînvățatul doctor Scaramuré.

BONIFACIO: Bine ați venit. Ați pornit treaba? Nu e cazul să facem ceva?

SCARAMURÉ: Cum ceva? Poftim aici păpușa de ceară curată de care ai nevoie; uite și cele cinci ace pe care trebuie să i le înfigi în cinci părți diferite ale trupului. Ăsta special, care e mai lung, trebuie să-i intre în sînul stîng: ai grijă să nu-l înfigi prea adînc, că omori pacienta.

BONIFACIO: O să am mare grijă.

SCARAMURÉ: Uite, ți-o dau în mînă; fă în așa fel încît de-acum înainte să n-o mai țină nimeni altcineva. Iar dumneata, Ascanio, păstrează taina; nimeni nu trebuie să afle ce punem noi la cale.

BONIFACIO : Nu mă îndoiesc de el: avem noi taine mai ceva ca asta.

SCARAMURÉ: Foarte bine. Pune-l atunci pe Ascanio să facă un foc bun din lemne de brad sau de măslin sau de laur, dacă nu poți din toate trei la un loc. Ia apoi niște tămîie nedescîntată și nevrăjită și arunc-o în foc cu mîna dreaptă, rostind așa: *Aurum thus*[188]; apoi iei păpușa în mînă și, pe cînd o tămîiezi și-o afumi, zici de trei ori: *Sine quo nihil*[189]; apoi caști de trei ori, ținînd ochii închiși, apoi, încet, încet, întorcînd chipul păpușii spre flacără – dar ai mare grijă să nu se topească, pentru că moare pacienta...

BONIFACIO: O să am grijă.

SCARAMURÉ: ...o răsucești de trei ori în aceeași parte, rostind de trei ori: *Zalarath Zhalaphar nectere vincula: Caphure, Mirion, Sarcha Vittoriae*[190], cum ți-am scris pe bilețelul ăsta. Apoi, așezîndu-te cu spatele la foc și cu fața spre apus, răsucești în același chip păpușa și rostești încet de tot: *Felapthon disamis festino barocco daraphti. Celantes dabitis fapesmo frises omorum.*[191] Și, după ce-ai făcut toate astea, lasă focul să se stingă singur, iar păpușa pune-o într-un loc tainic, dar vezi să fie curat și plăcut la miros.

BONIFACIO: Am să fac întocmai.

SCARAMURÉ: Da, dar mai trebuie să-ți aduc aminte că am plătit cinci scuzi pe tot ce mi-a trebuit ca să fac păpușa.

BONIFACIO: Uite-i, ți-i dau pe loc. Ai cheltuit prea mult.

SCARAMURÉ: Și cu mine cum rămîne?

BONIFACIO: Ia-i pe ăștia deocamdată; o să-ți dau mai mult cînd vei termina treaba.

SCARAMURÉ: Bagă de seamă, messer Bonifacio, că barca neunsă nu ține la apă.

BONIFACIO: Nu pricep.

SCARAMURÉ: Îți explic: înseamnă că trebuie să ungi bine mîna asta: nu știai?

BONIFACIO: La dracu'! Eu am dat-o pe magie tocmai ca să nu mă coste prea mult! Magie, magie, dar nu pe veresie.

SCARAMURÉ: Hai, nu pierde vremea. Grăbește-te să faci ce ți-am spus cît mai e Venus în casa Peștilor; vezi să nu treacă mai mult de jumătate de oră, că peste treizeci de minute intră în Berbec.

BONIFACIO: Atunci, la revedere! Hai, Ascanio. S-o ia dracii pe Venus, pe...

SCARAMURÉ: La revedere, pe curînd și cu toată plăcerea!

SCENA IV

Scaramuré, *singur*

Mare minune că am scos șapte scuzi de la zgîrciobul ăsta. Ca să-ți primești simbria de la cei ca el trebuie să te folosești întotdeauna de pretextul banilor cheltuiți pentru materiale. După cum se vede, pentru osteneala mea de pînă acum nu mi-ar fi dat mai mult de doi scuzi; restul nu mă-ndoiesc c-o să-l capăt de sfintele sărbători ale Paștelui cailor, a șaptea zi după Judecata de Apoi.

SCENA V

Lucia, Scaramuré

LUCIA: Unde, coasta lui, a dispărut omul ăsta? Mă las prostită de un prostovan: așteptam să-mi spună ce a hotărît.

SCARAMURÉ : Ziua bună, Lucia. Unde ce?

LUCIA: Îl caut pe messer Bonifacio, pe care îl lăsasem cu dumneata. Credeam că mă așteaptă aici.

SCARAMURÉ: Ce vrei de la el?

LUCIA: Ți-o spun ca unui prieten; doamna Victoria m-a trimis să-i cer bani.

SCARAMURÉ: Ha, ha, știu prea bine. Acum o s-o încălzească și o să-i dea cu tămîie: banii mi i-a dat mie, ca să nu fie nevoit să-i dea ei.

LUCIA: Cum naiba se poate una ca asta?

SCARAMURÉ: Doamna Victoria cere prea mult, iar el, cu numai juma' de duzină de scuzi, vrea s-o prindă și s-o ferece mai ceva decît cu cheia sau cu lacătul.

LUCIA: Spune-mi răspicat despre ce-i vorba.

SCARAMURÉ: Hai împreună la doamna Victoria să ne sfătuim toți trei și să punem la cale una bună, așa încît să nu pierd încrederea gogomanului și să ne distrăm și noi un pic.

LUCIA: Ai dreptate, mai ales că nu-i bine să vorbim aici. Văd că vine cineva.

SCARAMURÉ: E pedagogul: s-o ștergem!

SCENA VI

Mamfurio, Scaramuré, Pollula

MAMFURIO: *Adesdum, paucis te volo, domine Scaramuree*[192].

SCARAMURÉ: *Dictum puta*[193]: la revedere și pe altă dată, cînd voi avea mai puțină treabă.

MAMFURIO: Ce răspuns! Acum, dragă Pollula, *ut eo redeat unde egressa est oratio*[194], te vei uimi.

POLLULA: Vreți să le citesc eu?

MAMFURIO: *Minime*[195], căci, nerespectînd unitățile ritmice ale periodului și nearticulîndu-le cu energia apropriată, le vei pauperiza de gloria și splendoarea specifică: drept care principele oratorilor greci, nemuritorul Demostene, a spus că meritul princeps al oratorului este pronunția. Așa deci, *arrige aures, Pamphile*[196]:

Om tîmp, cu rudiment de joasă sapiență,
minte-obnubilată, privată de docență,
ce nici o învățare ori rost nu o constrînge,
ce însăși Palas, zea, ori Muza[197] o deplînge;
orb intelect și chioară judecare,
sinistru gogoman, lipsit de cizelare,
discurs fără sintaxă, arid și tenebros,
nocturnă cloncănire de huhurez rîios,
de ce nu fugi îndată și făr' să-ți tăinui graba
tu, ce faci umbră pămîntului degeaba?

Ineptă judecare cu simțul perturbat,
tenebră necurată, Ereb[198] întunecat,
jivină urecheată, măgar total ignar,
exclus ești prin natură din jocul literar;
ingurgitor de ceapă, și grandios spanac
răsfiert și fără sare, amarnic prostănac,
gîndire rătăcită, obtuză, eronată,
absorbitor leteu[199], gheenă-înnegurată,
tu neputința minții, sugaciului virtute,
cu tine ai tîrît-o pînă la senectute.

Necoaptă cugetare, imaginație tîmpă,
atenție sincopată și raționare strîmbă,
lipsit de educație, incult și agramat,
la cei doi ochi ai minții de-a pururea legat,
privat de-orice vigoare, neinstruit, incult,
și de mitocănie tu impregnat prea mult,
zăcînd în cecitate, inteligență nulă
și cuget zoologic, tîmpenie destulă,
om fără de sclipire, model de ignoranță,
lipsit de argumente și fără percutanță.

Ai mai auzit vreodată asemenea decade? Alții favorizează catrena, alții sextina, alții octava; eu însă, numărul perfect, *idest, videlicet, scilicet, nempe, utpote, ut puta, decada, authore Pythagora, atque Platone*[200]. Dar cine este insul ce purcede spre noi?

POLLULA: Gioan Bernardo, pictorul.

SCENA VII

Mamfurio, Gioan Bernardo, Pollula

MAMFURIO: *Bene veniat ille*[201] căruia nu mai prejos trebuie a-i fi nomințiile decît faima, răsunătoare asemeni trombei, a lui Zeuxis, Apelles, Fidias, Timagoras ori Polignotos[202].

GIOAN BERNARDO: Din tot ce-ați înșirat n-am priceput decît poliglotul ăla de la urmă, ceea ce îmi spune că ați căpătat harul apostolilor, de puteți vorbi în toate limbile, sau poate v-o fi dezlegat limba vinul. Dacă aș fi cinat, v-aș fi răspuns cu aceeași limbariță.

MAMFURIO: Vinul e ilariant, iar pîinea, fortifiantă.

Bacchus et alma Ceres, vestro si munere tellus
chaoniam pingui glandem mutavit arista[203]

zise Publius Vergilius Maro, poet mantovan, în opusul său *Georgicele*, cartea întîi, aproape de incipit, unde, *more poetico*[204], pronunță invocația, imitîndu-l pe Hesiod, poetul atic, înainte-mergătorul.

GIOAN BERNARDO: Știți ceva, magistre...?

MAMFURIO: Aceasta descinde din *magis ter*, adică de trei ori mai mare:

Pauci, quos aequus amavit
Iuppiter, aut ardens evexit in aethera virtus.[205]

GIOAN BERNARDO: Ceea ce vreau să spun e că mi-ar plăcea să aflu de la dumneata ce este acela un pedant.

MAMFURIO: *Lubentissime*[206] ți-o voi expune, declara, enunța, afirma, susține, proclama, *et – particula coniunctiva in ultima dictione apposita*[207] – enuclea; *sicut, ut, velut, veluti, quemadmodum „Nucem" ovidianam meis coram discipulis (quo melius nucleum eius edere possint) enucleavi*[208]. „Pedant" înseamnă oarecum *„pede ante": utpote quia*[209] pasul ce duce înainte, adică cel care-i împinge pe puberii studioși spre progres; *vel per strictiorem arctioremque aethymologiam*[210]: pe – *„perfectos"*, dan – *„dans"*, te – *„thesauros"*[211]. Ei, ce spui de aceste două accepțiuni?

GIOAN BERNARDO: Sînt bune: numai că mie nu-mi plac nici una, nici cealaltă și nici nu cred că se potrivesc cazului de față.

MAMFURIO: Aceasta vă este îngăduit a spune *alia meliore in medium prolata*[212], adică atunci cînd vei fi avansat o ipoteză mai demnă.

GIOAN BERNARDO: Iat-o: *pe* – pezevenghi, *dan* – da' netot, *te* – tembel.

MAMFURIO: Zise Cato Maior: *Nil mentire, et nihil temere credideris.*[213]

GIOAN BERNARDO: Nu mă amăgesc și cine susține contrariul minte de-nghează apele.

MAMFURIO: *Vade, vade*[214]:

Contra verbosos, verbis contendere noli.
Verbosos contra, noli contendere verbis.
Verbis verbosos noli contendere contra.[215]

GIOAN BERNARDO: Iar eu îi trimit la dracu' pe toți pedanții din lume!... Iar matale rămîi cu bine cu o sută de mii de împielițați!

MAMFURIO: Ba ia-i dumneata pe toți și fă-ți-i tovarăși. Unde ești, Pollula? Pollula, ce zici de asta? Vezi ce vremuri abominabile, nefaste, turbulente și stupefiante trăim?

Acest veac lînced în care viețuiesc
E gol de-orice virtute, dar plin de fudulie.[216]

Dar să deambulăm spre domiciliu, căci vreau să te exercitezi în adverbele de loc, *motu de loco, ad locum et per locum*: „*ad, apud ante, adversum vel adversus, cis, citra, contra, erga, infra, in retro, ante, coram, a tergo, intus et extra*“[217].

POLLULA: Dar le știu și nu-mi ies din cap.

MAMFURIO : Da, dar lecția trebuie continuu reiterată și reevocată în memorie: *lectio repetita placebit*[218].

Gutta cavat lapidem non bis, sed saepe cadendo:
sic homo fit sapiens bis non, sed saepe legendo[219].

POLLULA: Domnia voastră s-o ia înainte, căci eu urma-vă-voi îndeaproape.

MAMFURIO: Astfel se spune *in foro et in platea*[220], cînd ne aflăm însă *in privatis aedibus*[221] aceste adresative ceremoniale pot fi eludate.

SCENA VIII

Barra, Marca

MARCA: Ia uite, magistrul Mamfurio tocmai pleacă.

BARRA: Lasă-l naibii! Povestește mai departe: hai să ne-așezăm aici.

MARCA: Așadar, aseară, la cîrciuma lui Cerriglio[222], după ce am mîncat pe săturate, de cîrciumarul nu mai avea ce să ne mai aducă, l-am trimis să caute niște delicatese, alde zaharicale și cofeturi, ca să mai avem cu ce ne trece timpul; iar după ce n-am știut ce să-i mai cerem, unul dintre noi s-a prefăcut că i se face rău, la care cîrciumarul a venit în goană cu niște oțet, iar eu ce crezi că-i zic: „N-ai pic de rușine, netrebnicule! Mișcă și adu niște apă de flori de portocal sau de rodiu și niște vin din cel dulce, din Creta." Atunci birtașul meu mestecă nu știu ce înjurătură între dinți și se porni să zbiere cam așa: „Dracu să vă ia, da' ce-oți fi, mă rog, duci, marchizi? Cum, mă rog, puteți să cheltuiți cît ați cheltuit aici? Vreau să văd cum o să plătiți tot ce-ați comandat. Ce cereți voi nu se poate găsi într-o crîșmă." „Ticălosule, mișelule, nenorocitule", zic eu, „crezi că noi sîntem de-o teapă cu tine? Ești un măgar și un nerușinat". „Minți de-nghează apele", zice el, la care noi, jigniți, sărim în sus ca arși, înșfăcăm fiecare cîte o țepușă din cele lungi, de frigare...

BARRA: Bun început!

MARCA: ...care mai aveau încă hălci de carne pe ele; cîrciumarul, la rîndul lui, dă fuga după ditai reteveiul, iar două dintre slugi pun mîna pe două spade ruginite. Noi, deși eram șase cu șase frigări mai lungi decît reteveiul, am pus mîna pe tigăi și ni le-am făcut scut...

BARRA: Înțeleaptă mișcare.

MARCA: ...cîțiva și-au pus pe cap drept coif cratițele sau ligheanele de aramă...

BARRA: O inspirație cerească trebuie să vă fi scos la iveală cratițele, tigăile și ligheanele.

MARCA: ...și așa înarmați, tot apărîndu-ne și retrăgîndu-ne, am luat-o în jos pe scări, spre ușă, deși ne prefăceam că atacăm...

BARRA: Frumos atac! Un pas înainte și doi înapoi; unul în față, doi îndărăt!

MARCA: Cîrciumarul, cînd băgă de seamă că deși eram mai puternici ne arătam mai temători decît era cazul, în loc să se umfle în piele de mîndrie pentru vitejia lui, a intrat la bănuieli...

BARRA: Deștept băiat![223]

MARCA: ...drept care a aruncat vătraiul cît colo și le-a poruncit slugilor să se retragă, căci nu vroia să se răzbune pe noi...

BARRA: Ce suflet milostiv!

MARCA: Și, întorcîndu-se spre noi, ne zice: „Distinși domni, vă rog să mă iertați, n-am vrut să vă jignesc! Rogu-vă, plătiți și mergeți cu Dumnezeu!"

BARRA: Aici se potrivea o penitență pentru iertarea păcatelor.

MARCA: „Ba, zic eu, tu vrei să ne ucizi, trădătorule", și la vorbele astea ieșim afară pe ușă. Atunci cîrciumarul, disperat că nu acceptăm scuzele și mărinimia lui, pune iarăși mîna pe retevei și își cheamă în ajutor nu numai slugile, ci și fiii și nevasta. Atunci să te ții! Cîrciumarul striga: „Banii, vreau banii!", ceilalți zbierau: „Hoții, hoții, tîlhari nenorociți!" Cu toate astea, nici unul nu a fost atît de nebun să se ia după noi, căci întunericul de afară ținea mai mult cu noi decît cu ei. Așa că noi, temîndu-ne de furia cîrciumarului, am fugit

într-un alt birt de pe lîngă mănăstirea carmeliților, unde am luat-o de la capăt timp de trei zile.

BARRA: A păcăli un cîrciumar e ca și cum i-ai aduce prinos lui Dumnezeu; a fura de la un birtaș e ca și cum ai face o pomană, iar a-l ciomăgi înseamnă a salva un suflet din flăcările iadului. Dar ia zi-mi: ați aflat ce s-a petrecut după asta la cîrciumă?

MARCA: A venit buluc o groază de lume, unii ca să se amuze, alții ca să se întristeze, unii rîzînd, alții plîngînd, unii cu povețe, alții cu speranțe, care mai de care strîmbîndu-se și dîndu-și cu părerea: era ca la teatru, o comedie și în același timp o tragedie, unde auzeai ba osanale, ba bocete, încît pot spune că cine ar fi vrut să vadă cum e făcută lumea acolo ar fi trebuit să vină.

BARRA: V-a ieșit strașnic! Dar eu, care nu sînt așa de meșteșugit la vorbă, alaltăieri, pe cînd veneam de la Nola spre Pumigliano[224], am mîncat și eu la o cîrciumă și, neavînd prea mare chef să plătesc, i-am zis cîrciumarului: „Băiete, aș vrea să facem o carte." „Care anume?" zice el. „Am aici cărțile de tarot." „La blestematul de tarot nu cîștig niciodată, pentru că am o memorie îngrozitoare", zic eu. La care el: „Am și cărți de-alelalte." Răspund eu: „Să nu fie măsluite și să le cunoști. Cărți noi n-ai?" El răspunde că n-are. „Atunci să jucăm altceva", zic eu. „Table", propune el. „Table nu știu să joc", răspund. „Am și șah", spune. „Jocul ăsta mă face să-l blestem pe Dumnezeu." Atunci i-a sărit muștarul și s-a pornit să zbiere: „Atunci ce drăcia dracului de joc vrei să jucăm? Spune tu!" Zic eu: „Unul mai mișcăreț, ăla cu bila și cu bîta." Zice el: „Cum e asta, cu bila și cu bîta? Vezi pe-aici asemenea instrumente? Și ăsta-ți pare locul potrivit pentru așa ceva?" Răspund: „Atunci hai țurca." „Ăsta e joc de mocofani, de țărănoi și de nespălați", spune el. „Atunci, cinci zaruri." „Ce drăcie mai e și jocul ăsta!? Cine naiba a auzit de el? Dacă vrei, jucăm cu trei zaruri", zice. Eu îi răspund

că la trei zaruri am întotdeauna ghinion. „Pe toți dracii, propune un joc pe care să-l știm amîndoi." Zic eu: „Să ne jucăm de-a titirezul." „Hai că mă iei peste picior: ăsta-i joc de țînci! Nu ți-e rușine?" „Bine, atunci scoală și hai să jucăm de-a cine aleargă mai repede." „Asta-i bună!" zice el. „Să moară mă-ta dacă nu joci!" „Ia scoate banii și plătește!", zice el, „și du-te cu Dumnezeu, ba mai bine cu Dracul". „Pe toți Dumnezeii c-ai să joci", zic eu. „Ba n-am să joc", zice el. „Ba ai să vezi că joci." „Ba n-o să joc deloc." „Ai să vezi cum o să joci." „Ba n-o să văd nimic." Și tot așa, pînă i-am plătit arătîndu-i călcîiele, adică am luat-o la sănătoasa. Și să vezi porcul, care de-abia zisese că n-o să alerge, ce-a mai alergat, și el, și rîndașii lui: așa încît, tot alergînd după mine, m-au ajuns din urmă... cu strigătele. Apoi îți jur pe Maica Precista că nici eu nu i-am mai auzit pe ei, nici ei nu m-au mai văzut pe mine.

MARCA: Uite-l pe Sanguino cu messer Scaramuré.

SCENA IX

Sanguino, Barra, Marca, Scaramuré

SANGUINO: Chiar pe voi vă căutam. Astă-seară ne pregătim să tragem o cacealma pe cinste, din care ar trebui să ne iasă și nouă dacă nu un cîștig, măcar o distracție. Eu mă îmbrac în căpitan. Voi, împreună cu Corcovizzo, vă travestiți în jandarmi. Ne punem la pîndă pe-aici pe aproape, căci trag nădejde să-l prindem pe messer Bonifacio, fie cînd iese, fie cînd intră la doamna Victoria, și așa îi facem plăcere doamnei și chilipir nouă.

BARRA: O să ne tăvălim de rîs.

MARCA: Chiar așa, și poate mai pică și altele pe de lături.

BARRA: N-o să lipsească ocaziile.

SCARAMURÉ: De messer Bonifacio mă ocup eu: ca din întîmplare, voi fi pe-aici și-l voi sili să vă facă o danie ca să-l lăsați să plece și să nu sfîrșească la tribunal sau la pușcărie.

SANGUINO: Asta nu-i o idee rea. Atunci veniți mai devreme, că noi facem un ocol și vă așteptăm la doamna Victoria, în fața casei.

BARRA: Mergeți cu bine.

SCENA X

Barra, Marca

BARRA: Pe crucea mea, e comod să-ți faci afacerile noaptea, îmbrăcat în jandarm: o să fim trei sau patru, o să avem cu noi însemnele jandarmilor, adică bastoanele, și, cînd o fi momentul, sărim pe el.

MARCA: Strașnic. Uite că vine Corcovizzo.

BARRA: Dar cine-i celălalt, care e cu el?

MARCA: Pare-mi-se că e maestrul Mamfurio.

BARRA: Da, el e. Repede! Să ne ascundem, cum ne face semn Corcovizzo: cred că-i pe cale să i-o coacă și ăstuia.

MARCA: Să ne pitim aici, să nu ne vadă.

SCENA XI

Corcovizzo, Mamfurio

CORCOVIZZO: Sînteți sigur că e îndrăgostit?

MAMFURIO: Cît se poate de sigur! Dragostea lui trece prin mîinile mele: i-am compus o epistolă de amor, de care

se va servi ca și cînd ar fi scris-o el, pentru a cîștiga admirația și stima doamnei.

CORCOVIZZO: Ieri s-a dus la meșterul Luca, cizmarul, să-și comande o pereche de botine din marochin de Spania, ca un june de douăzeci și cinci de ani, bune numai să te fîțîi prin oraș. Auzind asta, un pungaș s-a dus să-l pîndească tocmai cînd messer Bonifacio venea să le încerce. Și cînd l-a văzut dînd colțul spre cizmărie, s-a apropiat tiptil de el, fără mantie pe umeri, și a intrat în prăvălie în spatele lui. Meșterul, cînd l-a văzut în urma cestuilalt, l-a luat drept sluga lui; iar, pentru că era în cămașă și suflecat, messer Bonifacio l-a socotit băiat de prăvălie. Motiv pentru care, cum trebuia să-și pună botinele, sărmanul messer Bonifacio, fără să bănuiască nimic, l-a lăsat pe ticălos să-i ia mantia, căptușită cu blană și încheiată cu nasturi de aur. Iar omul nostru, ținînd-o întinsă cu amîndouă brațele, ca un bun valet sau ca un băiat de prăvălie care așteaptă bacșiș, pe cînd meșterul Luca era ocupat s-aranjeze botinele, iar messer Bonifacio stătea aplecat ca să vadă dacă îi vin bine, cu mare prudență, uitîndu-se ba la tavan, ba la cine trece pe-afară și, răsucindu-se ba într-o parte, ba într-alta, a prins momentul și a șters-o pe ușă. În concluzie: *„cappa“ cuius generis? Ablativi*[225]...

MAMFURIO: Ha, ha, ha, *dativus a dando, ablativus ab auferendo*[226]: dacă ai fi studiat și nu ai fi fost un ignorant, ai fi avut o oarece intelighenție. Cred că ai avut-o pe Minerva în ascendent.

CORCOVIZZO: Să-ți spun ce-a urmat: messer Bonifacio, după ce-a terminat cu proba și după ce meșterul Luca l-a periat pe umeri, și-a frecat mîinile și a cerut mantia. La care meșterul îi răspunde: „E la servitorul matale... Hei, unde ești?... A ieșit afară să caște gura...“ „N-am nevoie de polítețuri de-astea, zi mai bine că e calfa matale“, spune messer Bonifacio, neînțelegînd. „Pe sfînta cruce, e prima

dată că-l văd la față“, zice meșterul. Și c-o fi, c-o păți, închipuiți-vi-l pe messer Bonifacio cu botine noi și fără frumusețe de mantie. În zilele noastre nu mai poți trăi de pungași, de șmenari și de șuți.

MAMFURIO: Mare mizerie și nefericită viață în țara aceasta, aflată sub semnul lui Mercur, zeul și protectorul hoților. Așadar, prietene, atenție la buzunare.

CORCOVIZZO: Ah, eu unul îmi țin banii aici, la subțioară. Uite!

MAMFURIO: Iar eu portofelul nu mi-l țin nici la spate, nici pe părți, ci aici în față, pe pîntec, căci așa trebuie procedat într-o țară de hoți.

CORCOVIZZO: Domnule Profesor, văd că procedați cu înțelepciune; nu degeaba ați învățat atîta.

MAMFURIO: *Hoc non latet*[227] de mecenatul[228] meu, pe ale cărui odrasle *ego erudio, idest extra ruditatem facio, vel e ruditate ēruo*[229]. M-a trimis să efectuez o investigație privind calitatea și structura vestimentației acelora și să eliberez *elargienda pecunia*[230] pe care, ca un abil într-ale economiei – *Oeconomia est domestica guvernatio*[231] –, o țin în custodie în această pungă de marochin și velur.

CORCOVIZZO: Lăudat fie Domnul, stimate și înțelepte magistre! Am învățat atîtea din sfaturile și exemplele dumneavoastră. Mai faceți-mi, vă rog, o favoare: ca să nu mă duc tocmai pînă la bancă să schimb banii ăștia. Dacă aveți scuzi sau altă monedă, v-aș schimba dumneavoastră. Pe mine m-ați scuti de un drum, iar dumneavoastră ați cîștiga ceva parai în plus.

MAMFURIO: O fac, dar nu *lucri causa, iuxta illud: „Nihil inde sperando“, sed*, ci *ex humaniate, et officio; mitto quod*, iar *ego minus oneratus abibo*[232]. Iată, îi număr: trei și cu doi, cinci; șapte și cu patru fac unsprezece, cinci și cu patru sînt nouă, în total douăzeci de carlini; pe urmă trei, încă o dată trei,

plus încă șase, și cu doi, fac opt *cianfroni*, adică pînă acum ai șase ducați[233]; plus cinci franci francezi. Trebuie să-ți mai dau ceva înapoi.

SCENA [XII]

Mamfurio, Barra, Marca

MAMFURIO: Ah vai! Ah vai! Ajutor! Prindeți-l! Prindeți-l! Defraudatorul, spoliatorul, furul! Prindeți-l, mi-a sustras sorii de aur[234] și arginții!

BARRA: Ce ziceți că v-a făcut?

MAMFURIO: De ce l-ați lăsat să plece?

BARRA : Pentru că sărmanul striga: „Stăpînul meu vrea să mă bată, pe mine, care n-am nici o vină!" De aceea l-am lăsat, ca să vă treacă furia și ca să-l puteți pedepsi pe îndelete acasă.

MARCA: Chiar așa, trebuie din cînd în cînd să aveți milă și de slugi și să nu săriți imediat la bătaie.

MAMFURIO: Dar nici pomeneală să fie sluga ori ruda mea, e un tîlhar care mi-a furat zece franci, din mînă!

BARRA: Sfinte Sisoe, atunci de ce n-ați strigat „Hoțul! Prindeți hoțul!"? În ce naiba de limbă ați vorbit?

MAMFURIO: Vocabula aceasta nu este nici latinească, nici toscană și prin urmare nu poate fi pronunțată de cei asemeni mie.

BARRA: De ce n-ați strigat: „puneți mîna pe pungaș"?

MAMFURIO: Pungaș descinde din pungă, referindu-se cu precizie la locul de origine al banilor[235]. *„Fur" qui furtim et subdole*[236], așa cum mi-a făcut acesta: *qui et „subreptor" dicitur a subtus rapiendo, vel quasi rependo*[237]. Ori el mi-a sustras banii, dar nu din pungă, nici pe ascuns, ci, sub aparența unui om de bine, m-a indus în eroare. Vai, banii mei!

BARRA: Păi vedeți la ce vă folosește învățătura! Vedeți dacă nu vorbiți ca toată lumea? Socotind după latrineasca[238] și toscana dumneavoastră, am crezut că vorbeați cu el mai degrabă decît cu noi.

MAMFURIO: O, fur ignobil, pradă fii vulturilor cerului!

MARCA: Dar de ce n-ați alergat după el?

MAMFURIO: Vreți voi ca un solemn moderator al exercițiului literar, înveșmîntat în togă, să accelereze pasul doar pentru a avea asentimentul vulgului? Celor asemeni mie li se potrivește acel adagio (*si proprie adagium licet dicere*) *„Festina lente"; item et illud: „Gradatim, paulatim, pedetentim"*[239].

BARRA: Aveți dreptate, domnule profesor, gîndiți-vă neîncetat la onoarea și la solemnitatea mersului domniei voastre.

MAMFURIO: O, ignobilule, ale cărui oase place-mi-ar a le vedea trase pe roată! Vai! Nu mi i-o fi sustras pe toți? Vai, ce va spune mecenatul meu? Dar eu îi voi răspunde cu un citat din principele peripateticienilor, *secundo „Physicorum", vel „Periacroaseos": „Casus est erorum quae eveniunt in minori parte, et praeter intentionem."*[240]

BARRA: Cred c-o să fie mulțumit.

MAMFURIO: O, nedemni împărțitori ai dreptății, dacă v-ați face datoria, n-ar mai fi asemenea exces de răufăcători! Chiar pe toți mi i-a luat? Abjectul!

SCENA XIII

Sanguino, Barra, Mamfurio, Marca

SANGUINO: Ia ziceți, oameni buni, de ce fugea omul acela? Ce ticăloșie a făcut?

BARRA: Fii bine-venit, domnul meu. Avem o mare supărare: l-am avut pe hoț – sau cum i-o fi zicînd domnul

profesor – în mînă. Și pentru că sîntem inculți, l-am lăsat să ne scape.

SANGUINO: Nu pricep ce ziceți. Eu vă întreb: de ce a fugit?

MAMFURIO: Mi-a substras zece scuzi.

SANGUINO: Cum e aia să tragă sub zece scuzi?

MARCA: Se vede că n-ai umblat niciodată pe la școală.

SANGUINO: Păi, nici n-am învățat bine alfabetul, că taică-meu m-a băgat ordonanță la domn' căpitan Mancino[241].

MAMFURIO: *Veniamus ad rem*[242]. Să revenim la subiect: mi-a furat zece scuzi.

SANGUINO: V-a furat? Tocmai dumneavoastră, domnule profesor? Dumneavoastră, domnule Magistru? Săru' mîna, nu mă recunoașteți?

MAMFURIO: Ne-am întîlnit acum cîteva ore, cînd erai împreună cu discipolul meu, Pollula.

SANGUINO: Chiar așa, domnule profesor. Să știți că am mare plăcere să vă servesc, iar acum aflați că banii dumneavoastră au fost găsiți.

MAMFURIO: *Dii velint, faxint ista superi, o utinam!*[243]

BARRA: Ah, dacă i-ai face un asemenea bine acestui om ales, ai face cea mai lăudabilă și demnă faptă; iar dînsul nu-ți va fi cu siguranță nerecunoscător. Iar eu, la rîndul meu, îți voi dărui un scud.

SANGUINO: Banii sînt ca și la mine.

MAMFURIO: Îi ai la dumneata?

SANGUINO: Nu, da'-i ca și cînd i-ar avea în mînă domn' profesor.

BARRA: Îl cunoști pe hoț?

SANGUINO: Îl cunosc.

BARRA: Știi unde locuiește?

SANGUINO: Știu.

MAMFURIO: *O Superi, Coelicoli, Diique, deaeque omnes!*[244]

MARCA: Sîntem călare pe situație.

BARRA: Trebuie să-i venim în ajutor acestui om de bine, din dragostea ce-o purtăm literelor și literaților.

MAMFURIO: *Me vobis commendo*[245]*:* mă încred în buna vrere a domniilor voastre.

MARCA: Fiţi pe pace, domnule.

SANGUINO: Să mergem cu toții. Îl vom găsi fără doar și poate. Știu cu siguranță unde se ascunde și nu mă îndoiesc cîtuși de puțin c-o să punem mîna pe el. N-o să poată să nege hoția, căci, deși el nu m-a văzut pe mine, eu însă l-am văzut pe el luînd-o la sănătoasa.

MARCA: Iar noi doi l-am văzut fugind chiar de lîngă domnul profesor.

MAMFURIO: *Vos fidelissimi testes*[246].

SANGUINO: N-avem de ce să ne batem capul: ori ne dă banii, ori îl dăm noi pe el pe mîna justiției.

MAMFURIO: *Ita, ita, nil melius*[247], foarte bine ziceți.

SANGUINO: Domnule profesor, trebuie să fiți de față.

MAMFURIO: *Optime. Urget praesentia Turni.*[248]

SANGUINO: Dar dacă mergem toți patru împreună, mi-e ca, la auzul zgomotului, tîrfa aia cu care stă el și care sigur știe toată tărășenia, sau chiar el, să nu ne zărească prin vreo crăpătură a ușii și să tragă zăvorul ori să fugă și să se ascundă cine știe unde. Dar, dacă nu v-ar recunoaște, sînt sigur că l-aș putea lua deoparte, prefăcîndu-mă că vreau să-i vorbesc de altele. Dar pentru asta e neapărată nevoie să vă schimbați hainele cu unele mai de rînd. Pe dumneata, dacă nu ți-e cu supărare, cum te cheamă?

BARRA: Coppino, nu vă fie cu supărare.

SANGUINO: Dumneata, messer Coppino, fă-ne plăcerea, mie și domnului profesor, și schimbă hainele cu domnia sa, care vă va putea face multe servicii în viitor...

MAMFURIO: *Me tibi offero*[249].

SANGUINO: ...împrumută-i haina dumitale, iar dumneata pune-ți toga dînsului, căci fiind matale mai scund, vei părea cu totul altul. Și ca să fie și mai bine, dă-i și șapca dumitale, iar dumneata pune-ți toca dumnealui. Și-acum hai să mergem.

MAMFURIO: *Nisi urgente necessitate, nefas esset habitum proprium dimictere; tamen, nihilominus*[250], și totuși, *quia ita videtur*[251], asemeni lui Patrocle, care, schimbîndu-și veșmîntul, se prefăcu a fi Ahile[252], și asemeni lui Corebos, care apăru îmbrăcat precum Androgeos[253], și chiar asemeni lui Jupiter însuși, care – *poetarum testimonio*[254] – s-a preschimbat de atîtea ori, pentru a-și împlini dorințele, renunțînd la forma sa sublimă, voi să-mi preschimb și eu toga literară, *optimo mihi proposito fine*[255], cel de *animadvertere*[256] pe abominabilul defraudator.

BARRA: Dar să nu-i uitați, stimate domnule profesor, pe domnii de față pentru curtenia lor, căci eu unul pentru mine nu cer nimic.

MAMFURIO: Domnilor le promit, laolaltă, o treime din banii recuperați.

SANGUINO: Cîtă darnică mărinimie.

BARRA: Ce mai stăm, să mergem!

MAMFURIO: *Eamus dextro Hercule*[257].

SANGUINO, MARCA: Haidem!

[*Sfîrșitul actului III*]

ACTUL IV

SCENA I

Doamna Victoria, *singură*

S-aștept atât și ea nici pomeneală să se-arate, hai că-mi vine să mor! Dacă se face prea tîrziu, nu mai iese nimic de data asta și nu știu dacă altă dată o să mai apară un prilej ca cel de astă-seară, să-l fac pe dobitocul meu să culeagă roadele amorului lui. Tocmai cînd mă pregăteam să pun mîna pe ditai zestrea, aud că vrea să-mi facă farmece și că mi-a făcut chipul din ceară. Și dacă totuși forța asta dată de necuratul, combinată cu duhurile apei și aerului mă fac să-l iubesc pe unul ca ăsta, care n-are nici în clin, nici în mînecă cu dragostea? De-ar fi chiar zeul iubirii în persoană și frumos ca soarele, dacă e sărac sau zgîrcit, ceea ce-i totuna, moare imediat de lipsă de căldură și tot pămîntul se face sloi. Desigur, cine spune de altcineva că e sărac sau zgîrcit, înseamnă că-i dă un calificativ groaznic și rușinos, care îi face pe frumoși să pară urîți, pe cei aleși, josnici, pe înțelepți, tîmpiți și pe vînoși, impotenți. Ce poate fi mai grozav pe lumea asta decât să fii prinț, rege sau împărat? Însă chiar și ei, cînd n-au din ce, cînd n-au ce cheltui, sînt ca niște statui vechi de pe niște altare prăfuite și devastate la care nu se mai închină nimeni. Nu putem să nu facem diferența între închinarea la Dumnezeu și închinarea la un muritor. Ne închinăm la

statui și icoane, venerăm numele Domnului și Sfînta Scriptură, îndreptîndu-ne sufletul spre Cel ce trăiește prin ele. Pe zeii ceștilalți, pămîntești, care se pișă și se cacă, îi proslăvim și îi venerăm îndreptîndu-ne gîndul și slava către imaginile și statuile lor pentru ca, prin ele, să fie răsplătiți cei virtuoși, înălțați cei merituoși, ocrotiți cei asupriți, să fie întinse granițele, să fie apărați supușii și să trezească teamă în sufletele dușmanilor: așadar, dacă nu-și ridică statuie, regele sau împăratul, în carne și oase, nu face două parale. Ce-o fi atunci în capul lui Bonifacio, care, de parcă n-ar mai exista alți bărbați pe pămînt, crede c-o să fie iubit pentru ochii lui frumoși? Vedeți ce face nebunia din om? Astă-seară o să afle el la ce-i bună plata în bani peșin. Astă-seară sper c-o să vadă efectul vrăjilor lui. Dar ce-o fi făcînd zgripțuroaica aia de nu mai vine? Uite-o că apare, în sfîrșit!

SCENA II

Lucia, doamna Victoria

LUCIA: Aici erați?

VICTORIA: Nu mai aveam răbdare să stau înăuntru și să aștept. Crezi c-o să pierdem prilejul de astă-seară de a le da o lecție bărbaților? Ai vorbit cu nevasta lui Bonifacio?

LUCIA: I-am povestit tot adevărul și chiar mai mult, drept care ea nu mai poate de nerăbdare să-și convingă bărbatul în această privință. Ba chiar a mai ticluit ceva ce tare-mi place, anume să-i împrumutați fusta și pelerina dumneavoastră, și asta din două pricini: una ca să nu fie recunoscută cînd o intra și o ieși de-aici din casă, alta ca, în toiul îmbrățișărilor pe întuneric, s-o ia, după toate cele în afară de față, drept doamna Victoria, iar fața și-o va ține pe drum acoperită

de văl, întocmai ca dumneavoastră, iar odată ajunși în cameră, o vreme îi vom ține tot pe întuneric, cît să-nceapă treaba.

VICTORIA: Da, dar ea va trebui totuși să-i răspundă la salut și să zică două vorbe și e greu de crezut că n-o va recunoaște după glas.

LUCIA: Aș! Ăsta-i lucrul cel mai ușor cu putință! Eu am să-i spun să vorbească în șoaptă pentru că pereții sînt subțiri și vecinele de-alături o să audă tot ce se vorbește în odaie.

VICTORIA: Zici bine: ea se va preface că se teme să n-o audă cei din casă și din vecini. Vine cineva.

LUCIA: E messer Bartolomeo.

SCENA III

Doamna Victoria, messer Bartolomeo, Lucia

VICTORIA: Unde merge messer Bartolomeo?

BARTOLOMEO: Merge la dracu'.

LUCIA: Oricum îl vei găsi mai repede decît pe arhanghelul Gavril.

BARTOLOMEO: Doamnă făcătoare de noutăți și de mijlociri, pentru că îngerii nu sînt așa de vorbăreți ca dracii, lumea e plină de-alde matale ca să compenseze tăcerea lor.

VICTORIA: Dar iute îți mai sare țandăra, messere. Sau poate că, tot stînd lîngă foc, te-ai uscat ca iasca, de te aprinde una-două furia și sari la ceartă fără să te fi provocat nimeni.

BARTOLOMEO: Nu mă refeream la dumneavoastră, doamnă Victoria, căci pentru dumneavoastră am tot respectul și toată stima.

VICTORIA: Cum nu te refereai la mine? Crezi că jignirea adusă dumneaei nu se răsfrînge și asupra mea? Hai, Lucia, să plecăm de-aici.

BARTOLOMEO: De ce atîta grabă? Eu o tachinez pe Lucia, care cu cît mă vede mai supărat cu atît mă ia mai tare în tărbacă.

LUCIA: Ei asta-i! Păi în tot Neapolul nu găsești o limbă mai ascuțită, mai veninoasă și mai gîlcevitoare decît a dumitale.

BARTOLOMEO: Spre deosebire de a dumitale, care e numai miere, politețe și împăciuire.

SCENA IV

Bartolomeo, *singur*

Dracu' să le ia pe toate codoașele și tîrfele de pe lume! Pot s-aștepte mult și bine toate boarfele astea pînă or vedea un ban de la ăștia ca mine: în ce mă privește, eu sînt sigur că păianjenul va ști să-și țeasă pînza.

Se spune că dintre metale cel mai greu e aurul: și totuși nimic pe lume nu-l face pe om să umble mai sprinten și mai ușor decît el. Nu-i adevărat că orice greutate ni se adaugă, ne apasă; căci uite că e una care, cu cît e mai mare, cu atît te face mai vioi și mai săltăreț. Omul lipsit de aur și de argint este ca pasărea fără pene: cine vrea s-o prindă o prinde, cine vrea s-o mănînce o mănîncă; pe cînd, dacă are pene, își ia zborul și, cu cît are mai multe, cu atît zboară mai sus. Messer Bonifacio, cînd și-o scutura punga și tîrtița, o să se simtă mult mai îngreunat și așa o să-l socoată și dușmanii lui.

Dar uite-l pe amorezul nostru cel înfierbîntat. Nu mai poartă mantia lui cea frumoasă: binecuvîntate fie mîinile hoțului care i-a șterpelit-o! Acum adulmecă precum cîinii.

SCENA V

Messer Bartolomeo, messer Bonifacio

BARTOLOMEO: Hai mai iute, grăbește-te, messer Bonifacio! Tocmai am văzut-o trecînd pe aici pe aleasa, pe comoara dumitale. Îți jur că atunci cînd am văzut-o mi-am amintit de amorul matale; și, din pricina asta, m-am uitat la ea ceva mai atent și mi s-a părut așa de frumoasă, că mi s-a învîrtoșat vîna de nu mai încap în nădragi.

BONIFACIO: Hai, ajunge. Mă iei peste picior, messer Bartolomeo. Eu sînt îndrăgostit lulea și legat fedeleș. Dumneata te ocupi de substantive, eu, de adjective; dumneata de o alchimie, eu de alta; pe mata te mistuie un foc, pe mine altul.

BARTOLOMEO: Pe mine focul lui Vulcan, pe dumneata al lui Cupidon.

BONIFACIO: O să vedem cine are mai mult succes.

BARTOLOMEO: Vulcan e un om înțelept, discret și cumsecade; ăstălalt e un ștrengar fără minte, un codoș nerușinat, care, dacă nu te dezonorează, te chinuie și cui nu-i face una din astea i le face pe amîndouă.

BONIFACIO: Ferice de dumneata dacă succesul matale va fi pe măsura sfaturilor pe care știi să le dai!

BARTOLOMEO: Ghinionul dumitale dacă patroana nebunilor nu-ți sare în ajutor.

BONIFACIO: Vrei să spui soarta? Știi ce-ți zic eu? Cine are succes poate invoca orice motiv îi trece prin cap. Prin urmare cîtă vreme îmi voi face treburile cu încăpățînarea și puterea unui mistreț, iar ele vor ieși bine, toată lumea va spune: Ăsta știe ce vorbește, a știut de unde să apuce toată treaba și a făcut foarte bine. Și, dimpotrivă: chiar dacă mi-am sprijinit faptele pe cele mai savante teorii susținute de panglicarii ăia bărboși de greci și egipteni, dar ghinionul face

ca fapta să n-aibă succes, toată lumea va zice că-s un nătărău. Dacă treaba iese bine, toți în cor: – Cine a făcut-o, cine a făcut-o? Marele Consiliu al Franței! Dacă iese prost: – Cine a făcut-o, cine a făcut-o? Apucații de francezi. Sau, cînd iese bine, cum de-a ieșit bine? Prin grija înțeleaptă a guvernanților spanioli[258]. Dacă iese prost, din trufia și nerozia spaniolilor. Cine a cucerit și guvernează atîtea frumoase ținuturi în Istria, Dalmația, Grecia, în Adriatică și în Gallia Cisalpină? Cine face onoare Italiei, Europei și întregii lumi printr-o republică nicicînd și în nici un fel îngenuncheată? Înțeleptul Consiliu al Veneției. Cine a dus la pierderea Ciprului? Imbecilitatea patricienilor din Consiliu și zgîrcenia venețienilor[259]. Atunci se ține cont de judecată și primești laude, cînd soarta și succesul sînt de partea ta.

BARTOLOMEO: Înțeleg că, aplicînd cugetarea la cazul în speță, vrei să spui că, atunci cînd norocul ține cu tine, n-ai nevoie nici de minte, nici de pricepere. Dar o văd pe Lucia: ți-o las dumitale. Mi-am trimis sluga la prăvălia lui Consalvo după o anumită pulbere și de-abia aștept să vină: mă duc după el.

BONIFACIO: Du-te, du-te, că eu am de discutat cu ea alte treburi decît crezi dumneata.

SCENA VI

Bonifacio, Lucia

[BONIFACIO:] (Hoțomana asta întîi și întîi o să-mi ceară bani; dar răspunsul meu va fi scurt: șurubul în gaură, banii în mînă; că n-am nici un chef să mă las păcălit de muieri.) O, bine ai venit, Lucia. Ce vești îmi aduci?

LUCIA: O, drăguțule messer Bonifacio, n-am timp nici de bună ziua, pentru că trebuie să vorbim cum s-o scoatem din suferință pe nefericita doamnă.

BONIFACIO: Începe cu începutul dacă vrei să pricep sfîrșitul. Suferința ei e în pungă...

LUCIA: Moare, nu alta...

BONIFACIO: Dacă moare, o să ne-ngrijim s-o îngropăm.

LUCIA: Dar eu vreau să zic că doamna Victoria moare de dragul dumitale, om crud ce ești. Ăsta e leacul pe care-l așteaptă de la dumneata și pe care i l-ai promis? Matale o tot tărăgănezi, iar ea sărăcuța se topește în lacrimi și suspine, că dacă o vezi nici n-o mai recunoști și-o să-ți pară mai puțin frumoasă decît o știi. Nu știu dacă amorul dumitale va fi pe măsura milei ce-o stîrnește.

BONIFACIO: Cum adică? Are nevoie de bani?

LUCIA: Ce tot o dai cu banii și iarăși banii? Ducă-se la naiba toți banii din lume! Dacă vrei bani, o să-ți dea dumneaei matale.

BONIFACIO: Hai că asta-i prea de tot..., ha, ha, ha, asta n-am s-o cred în veci, ha, ha, ha.

LUCIA: Deci nu mă crezi, om fără inimă? Oh, oh, oh.

BONIFACIO: Plîngi?

LUCIA: Da, plîng din cauza cruzimii dumitale și a suferinței doamnei mele: oh, oh, sărmana de mine, nefericita de mine, ce să mă fac? În viața mea n-am văzut o femeie atît de subjugată de dragoste. Dacă pînă astăzi te iubea, vai, vai, de cîteva ore parcă și-a pierdut mințile și nu face altceva decît să repete: „Messer Bonifacio, inima mea, comoara mea, sufletul meu, iubirea mea, focul meu ce mă pîrjolește!" Vă jur – sînt cincisprezece ani de cînd o cunosc, de cînd era de-o șchioapă – și întotdeauna am văzut-o senină la chip și rece în amor; acum, dacă vii s-o vezi, o găsești prăbușită pe pat, cu fața îngropată în perna pe care o strînge în brațe,

zicînd – de mi se face și rușine, și milă: „Ah, iubitul meu Bonifacio, cine mi te fură? Ah, soartă crudă, cînd mă vroia el, tu m-ai făcut să-l resping; sînt sigură că acum, cînd mă chinui și mă topesc de dragul lui, tu n-o să mi-l aduci înapoi. Ah, ah, inimă sfîșiată!“

BONIFACIO: Serios? Chiar așa zice ea? Pot fi adevărate toate astea?

LUCIA: Dumneata, dumneata, messer Bonifacio, mă silești să fac ce n-am făcut niciodată în viață: să mă jur... Oh, oh, oh, biata mea doamnă, ce soartă nemiloasă! Pe mîna cui vrei să te dai? Oh, Oh, Oh! Acum îmi dau eu seama că n-ai iubit-o niciodată și că în tot Neapolul nu-i om mai prefăcut decît dumneata. ...Oh, oh, oh, oh, vai mie, săraca de mine! Ce alinare pot să-ți aduc eu, nefericita mea doamnă?

BONIFACIO: Vai, vai, te cred, te cred, Lucia dragă, nu mai plînge! Nu că n-aș fi crezut ce spuneai, dar mă minunam. Ce influență astrală o fi asta care mi-e așa prielnică și face ca doamna mea, care, în pofida amorului ce-i purtam, se arăta mereu pe cît de frumoasă, pe atît de crudă, acum să se schimbe de tot, de i s-a topit sloiul din piept?

LUCIA: S-a schimbat? Vrei să știi dacă s-a schimbat? Dacă n-aș fi oprit-o eu, venea acasă la dumneata. Dar eu i-am zis: „Necugetată mai sînteți, o să-i faceți necazuri. Ce-o să zică nevastă-sa? Ce-o să zică toată lumea care o să vă vadă? Toți o să spună: Ia te uită! Asta a înnebunit de-a binelea? Nu știți că și el vă iubește? Ați uitat cum s-a purtat pînă acum? Sînteți oarbă și necugetată, de credeți că el nu se va considera prea fericit cînd o să-i spun că doriți să vină la dumneavoastră.“

BONIFACIO: Cine s-ar îndoi de asta? Ai vorbit ca la carte.

LUCIA: ...Atunci, acel suflet disperat – uitînd parcă atîtea semne de iubire pe care i le-ați arătat și pe care eu i le-am transmis întocmai – zice: „O, cerule, numai cu mine crud,

e cu putință să vină el, odorul meu, la mine, fără să trebuiască să-l mai caut eu?"

BONIFACIO: Vai, cum, comoara mea se îndoiește de amorul meu?

LUCIA: Știi și dumneata că, acolo unde dorința crește prea din cale-afară, slăbește speranța; și poate că transformarea pe care o vede în ea însăși o face să se teamă că și dumneata te-oi fi schimbat. Cine asistă la un miracol lesne crede în altul.

BONIFACIO: Mai degrabă se poate ca iepurii să fugărească balenele, ca dracii să-și facă semnul crucii, ca Scaraoțchi să înalțe rugă pentru mîntuirea sufletelor din purgatoriu ori să găsești un brescian politicos[260] decît ca eu unul să-mi pierd iubirea pentru dulcea și luminoasa mea doamnă. Deci, ca să scurtăm vorba, unde plecai așa încărcată?

LUCIA: La o vecină să-i dau înapoi bulendrele astea, dar, pentru a face două treburi și un singur drum, veneam să te caut și pe dumneata. Dar norocul mi te-a scos în cale. Ce hotărîre iei? Trebuie să mă grăbesc și, de îndată ce termin treaba asta, să mă întorc repede repede s-o consolez pe acea nefericită, spunîndu-i că te-am întîlnit și ți-am vorbit și că în curînd te vei duce la dînsa.

BONIFACIO: Promite-i-o fără ocol, și spune-i că asta e cea mai fericită zi din viața mea: că mi-e dat să sărut fețișoara ei adorată, care ține cheia suferinței mele.

LUCIA: Ba inima ei e în suferință. Nu trebuie să lași să-ți scape seara asta, căci ea nu poate nici mînca, nici dormi, nici afla odihnă și dacă nu te vede curînd cred că-și dă duhul. N-o mai chinui, te rog – dacă ți-a mai rămas o fărîmă de milă în inimă –, căci o văd cum se topește ca o lumînare aprinsă.

BONIFACIO: Acum, acum vin, mai am de rezolvat o treabă, apoi vin negreșit.

LUCIA: Știi ce treabă ai de rezolvat? Să aperi onoarea ei și a dumitale! Trebuie să ștergi bănuielile persoanelor de bine,

dacă vei fi văzut intrînd ori ieșind de la ea. Dumneata știi că vecinele ei stau la fereastră pînă la miezul nopții și știu tot ce suflă și ce mișcă. Așadar e nevoie să te travestești, să-ți pui o pelerină largă ca a lui messer Gioan Bernardo, care nu dă de bănuit dacă intră în casa aceea; și n-ar fi rău, dacă cineva întîmplător te-ar privi de aproape, să-ți pui barbă falsă, una neagră, cum o are el, pentru că în felul ăsta vom putea merge amîndoi împreună și te voi conduce chiar eu înăuntru. Dacă faci așa, vei fi și mai pe placul doamnei, care astfel se va convinge că ții nu numai la ea, dar și la onoarea ei.

BONIFACIO: Te-ai gîndit bine. Eu sînt cam de-aceeași talie cu messer Gioan Bernardo, iar o pelerină ca a lui n-am nevoie să caut, deoarece cred că am una la îndemînă. Acum mă duc țintă la Pellegrino, ăla de vinde măști, și o să-i cer să-mi pună o barbă falsă de toată frumusețea.

LUCIA: Pleacă, te rog, și vezi de vino iute.

BONIFACIO: Pe curînd.

SCENA VII

Bonifacio, *singur*

După ce zice muierea asta, cred că am apropiat păpușa de foc de mai mai să se topească: cred că am încălzit-o prea tare. Uite cum se chinuie biata femeie de atîta dragoste: pe legea mea, aproape că mi-au dat lacrimile. Dacă messer Scaramuré – Dumnezeu să-l răsplătească cu tot binele din lume, că acum știu din propria-mi experiență că e om cumsecade – nu mi-ar fi zis „Fii atent să nu se topească", eu cu siguranță aș fi făcut vreo nebunie pe care nici în gînd nu îndrăznesc s-o rostesc. Acum vezi de mai socotește magia o înșelătorie.

SCENA VIII

Marta, Bonifacio

MARTA: Uite-l și pe măgarul ăsta cu două picioare! Mai bine-i dădea Dumnezeu patru, că atunci servea barem la ceva. Bună seara, messer Bun din față[261].

BONIFACIO: Bună să-ți fie inima, doamnă Marta. Știu că bărbatul dumitale e filozof, deci și dumneata trebuie să fii filozoafă: așa că nu mă mir că diseci cuvintele. Ce vrei să spui cu acel „Bun din față"? Sau crezi că îți sînt prieten numai pe față, și nu și pe la spate? Greșești dacă mă iei peste picior.

MARTA: Ce-ți mai face punga?

BONIFACIO: Ce face și mintea bărbatului dumitale, adică sună a gol.

MARTA: Eu întrebam de aia mai de jos.

BONIFACIO: Mulțumesc de întrebare! Înțeleg că dumneata cauți răul întocmai ca un doctor. Dacă i-ai putea veni de hac matale, ți-aș arăta eu ce face. Dacă ți s-a făcut dor de ciorbă, du-te de cerșește la Santa Maria Nova[262].

MARTA: Vrei să spui că eu am ajuns la mila călugărilor, nevolnicule?

BONIFACIO: Ba mai vreau să-ți spun una: ești o hoașcă de pus pe năsălie, că o muiere care trece de treizeci și cinci de ani poate merge în cea lume, să se roage lui Dumnezeu pentru cei rămași în viață.

MARTA: Că noi, femeile, ce-o trebui să spunem despre voi, bărbații?

BONIFACIO: Vrerea lui Dumnezeu a fost alta: pentru că a făcut muierea pentru bărbat, și nu bărbatul pentru muiere. Cu alte vorbe, ați fost făcute pentru o anume treabă și, cînd nu mai sînteți bune de ea, puteți să vă rugați de dracu', că oamenii nu vă mai vor. La crucea părăsită nu se mai arde candelă; la ușa dărăpănată nu mai bagi cheia în broască.

MARTA: Nu ți-e rușine, om bătrîn – că asta ești –, să te-audă lumea vorbind în felul ăsta? Flăcăii cu fetișcanele, tinerii cu tinerele, iar moșii să se mulțumească cu babele.

BONIFACIO: Iar dacă nu se mulțumesc, să le atîrne de grindă și să le afume. Că doar asta i-au prescris medicii lui David, patriarhul[263]. Și, de curînd, și Sfîntului Părinte[264] de-l știți, ăl de-a murit zicînd: „Drăcia dracului, s-a zis cu datu-n bărci"; numai că ăsta se-ncingea prea tare și vroia să fie supt și sugea la rîndul lui. Așa că să nu ne mirăm dacă...

MARTA: Cum ar veni punea prea mult piper pe chiftea.

BONIFACIO: Pe scurt, stimată doamnă, pisica bătrînă vrea șoarecele fraged.

MARTA: Și de ce, mă rog, crezi că ce-i valabil pentru bărbați nu e și pentru femei?

BONIFACIO: Ți-am mai spus: pentru că femeile sînt făcute pentru bărbați, și nu bărbații pentru femei.

MARTA: Asta pentru că voi, bărbații, sînteți și pîrîți, și judecători; nebune sînt femeile care...

BONIFACIO: ...se lasă încălecate.

MARTA: Nu asta am vrut să zic, se lasă înșelate fără să plătească cu aceeași monedă.

BONIFACIO: Adică ei să umble după alte muieri, iar ele, după alți bărbați.

MARTA: Ha, ha, ha, ha.

BONIFACIO: Hî, hî, hî, hî.

MARTA: Cum te îngrijești de nevasta matale? Cred că o lași să postească post negru. Deși e și tînără, și frumoasă! Dar vorba aceea! Fie ciorba cît de bună, dacă o ai tot pe-aceeași în fiecare zi, ți se taie pofta, și rîvnești la alta, fie ea și sleită, nu-i așa?

BONIFACIO: Nu-i așa, nu-i așa! Vorbești ca să te-auzi vorbind! Mai bine am termina gîlceava. Dragă doamnă Marta, eu știu că matale cunoști o groază de secrete: aș vrea să mă

ajuți s-o scot la capăt cu al meu. Eu noaptea asta vreau să fac o trîntă cu nevastă-mea de să-i curgă năduşeala. Recomandă-mi vreo licoare ori vreun hap care să mă țină bățos în şa.

MARTA: Apă de rinichi, ulei de buci, zeamă de boaşe: *ad quantom suffrica, mesceta et fiat potum*[265]; apoi procedezi aşa: *videlicet*[266] te propteşti zdravăn în scări, ca nu cumva şaua să-ți bătucească turul de-atîta galopat.

BONIFACIO: Pe legea mea, eşti o afurisită ce nu s-a pomenit. Acum mă văd silit să te părăsesc, pentru că am nişte treabă. Salutare, mi-ai plăcut.

MARTA: Salutare. Dacă dai de amețitul de bărbatu-meu, zi-i că îl caut peste tot pentru o afacere importantă.

SCENA IX

Marta, *singură*

Nez coupé n'a faute de lunettes[267], zice francezul, fie-i țărîna uşoară dascălului meu[268], care mi-a băgat limba franceză în gură încă de la doisprezece ani şi jumătate[269]. Tot el mai zicea că pe cît era el mai sărac decît regele Franței pe atît era regele mai nevoiaş decît el. Cu cît ai mai mult, cu atît ştii şi doreşti mai mult şi eşti mai nesatisfăcut. Principele din Conca[270] îşi păstrează puterea încasînd un scud şi jumătate pe zi, în vreme ce regele Franței cu greu îşi poate păstra regatul cheltuind mai bine de zece mii pe zi. Socoteşte deci care din ei e mai bogat şi mai mulțumit: cel care are puțin de primit, sau cel ce are mult de cheltuit? Cînd s-a dat bătălia la Pavia[271], lumea spunea că regele Franței a avut nevoie de opt milioane în aur. Principele din Conca n-a avut niciodată nevoie de mai mult de douăzeci ori douăzeci şi cinci de scuzi. Şi ce să facă cu mai mulți?

Așadar, vezi bine care din cei doi e mai nevoiaș! Sărmana de mine! Eu o zic, eu o știu și tot eu o pățesc. Eram mult mai fericită cînd maimuțoiul de bărbatu-meu nu avea atîta de cheltuit. Atunci ne jucam de-a ciocăneala, de-a cordeala, de-a fripta, de-a datul în bărci, de-a poștitul, de-a priponitul în făcăleț. Cu faptele astea cucernice ne petreceam noaptea și o bună parte din zi. Acum, că s-a pricopsit cu moștenirea lui unchi-său – blestemat fie-i sufletul chiar și-n sînul lui Avram! –, iacătă-l că se îngrijorează, se chinuie, îi e teamă să nu scapete, tremură să nu-l calce hoții, i-e frică să nu fie păcălit de unul, asasinat de altul; și umblă de colo, colo, aleargă și trăncănește, ba umple, ba deșartă sticlele, ba macină, ba strecoară, și suflă-n foc douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. Printre altele, astăzi, dacă n-aș fi avut noroc cu Barra, împlineam șapte luni de cînd mă ține la post. Ieri i-am plătit popii să-mi spună rugăciunea de Sînt' Ilie, împotriva secetei, iar azi am mai dat de pomană cinci parale ca să mi-o spună pe cea pentru Ioachim și Ana, care se zice că face minuni, redeșteptînd dragostea între soți... Dacă preotul n-o fi vreun păcătos, sper să mi se împlinească ruga, deși semnele nu-mi par bune: căci, în loc să lase cuptorul și să vină în odaia mea, astăzi a ieșit toată vremea pe afară, de am ajuns să-l caut la ora asta prin tot orașul. Totuși, rugăciunile pot să se împlinească cînd te aștepți mai puțin. Ah, pare-mi-se că-l aud!

SCENA X

Messer Bartolomeo, Marta, Mochione

BARTOLOMEO: O, bietul și nefericitul de mine!
MARTA: Aoleu, ce văicăreli mai sînt și astea?

BARTOLOMEO: Vai, vai, am pierdut mai mult decît banii și liniștea! Spune, mișelule, chiar așa ți-a zis? Bagă bine de seamă!

MOCHIONE: Așa, conașule; și mi-a mai spus la sfîrșit: „Eu praf de-ăsta n-am și nici nu știu să existe; rețeta mi-a dat-o messer Cencio, doar că eu nu știu ce-i aia *pulvis Christi.*“

BARTOLOMEO: Bartolomeo, ești un om mort.

MARTA: Isuse Cristoase, Maică Precistă, Sfinte Sisoe, Sfinte Nicolae, Sfinte Constantine și Elena, Sfinte Dumitre, feriți-l și păziți-l![272] Amin, mîntuie-l de chin! Ce ți s-a întîmplat, bărbate dragă?

BARTOLOMEO: Tu aici, la ora asta? Fir-ar să fie! Du-te naibii acasă, că eu unul trebuie să mă hotărăsc dacă mă spînzur ori nu! Hai, Mochione, să mergem la jupînu': l-ai lăsat în prăvălie?

MOCHIONE: Da, conașule. Drumul cel mai scurt e pe-aici.

MARTA: Nefericita de mine! Mă întorc acasă să aștept ce s-o mai întîmpla. Mă tem ca nu cumva cerul să-mi fi împlinit ruga. N-am curaj să spun ce-mi trece prin cap. Sfîntă Fecioară, ai milă de noi! Ăsta care umblă în spatele meu trebuie să fie vreun răufăcător: să grăbesc pasul!

SCENA XI

Mamfurio, *singur*

În *Adagiile* lui Erasm[273], recte în Erasmele lui Adagius – vai, m-am zăpăcit! –, vreau să spun în *Adagiile* erasmiene este unul care spune: *A toga ad pallium*[274]. Iar aceasta întîmplîndu-se *in me ipso*[275], socotesc această zi *nigro signandus lapillo*[276]. *O caelum, o terras, o maria Neptuni*[277]: după ce mi-au

fost smulși din mînă banii de către un hoț abject, sub pretextul că vor să mă ajute, mi-au ieșit înainte alți trei, care, *non inquam dexteritate, sed sinisteritate quadam*[278], m-au lăsat într-un surtuc degradat, *proque capitis operculo*[279] o șapcă vetustă care, *versus centrum et in medio, prae nimii sudoris densitudine*[280], pare cerată sau smolită sau coriace ca tovalul; iar odată cu toca, mi-au sustras și toga academică. *Proh deum atque hominum fidem*[281], iată-mă pogorît *a patella ad prunas*[282]. M-au convins spunîndu-mi: Veniți cu noi, căci îl vom prinde pe hoț; eu, *bona fide*[283], i-am urmat pînă cînd, ajungînd noi – *ut facile crediderim*[284] – la domiciliul unor dezmățate, m-au lăsat să-i aștept jos la intrare, zicîndu-mi: e mai bine să urcăm noi înainte, ca să nu-l speriem *ex abrupto* cu dumneavoastră. Așteptați aici, căci îndată va coborî unul dintre noi și vă va chema sus să-l recunoașteți și să-l obligați, cu minima *excandescentia*[285] posibilă, *quod ad restitutionem attinet*[286]. Or, după ce am așteptat îndelung deambulînd și cugetînd cum să antamez procedura, *tandem*[287], cum nu venise nimeni ca să mă cheme, am purces în sus pe scări, și am bătut la prima ușă, unde mi s-a spus să încerc alături, pentru că acolo se aflau, și se aflaseră și pînă atunci, numai cei ai casei. *Aliquantolum progressus*[288], bat la ușa succesivă a aceluiași imobil, unde primesc un răspuns similar de la o *vetula*[289], care adaugă că, dacă vreau totuși să intru, are niște *minime contemnendae iuvenculae*[290]; acesteia îi spun că altele îmi ocupă mintea; *ulterius progressus*[291], mă trezesc în stradă, deoarece casa mai avea o ieșire care dădea într-o altă *platea*[292]. Atunci, *de necessitate consequentiae*[293], concluzionez: *Ergo forte*[294] că am fost înșelat de către aceia, luînd în considerație că *domus ista duplici constat exitu et ingressu*[295]. Și intru din nou înăuntru, *percunctatus sum*[296] din dorința de a investiga posibila existență a vreunui alt receptacul în care să se fi întrunit ignobilii. Dar mi s-a rostit *in forma*

conclusionis[297]: Amice, dacă au intrat pe-aici, au ieșit pe-acolo, iar dacă au intrat pe-acolo, au ieșit pe-aici. *Tunc statim*[298], pentru a nu reitera genul de consiliere și sprijin relatate, m-am absentat și, urmînd modelul sentenței pitagoreice[299], m-am ținut departe de drumurile cele mai bătute, și, mergînd pe străduțele lăturalnice, aștept momentul să mă pot întoarce acasă. *Quandoquidem*[300], ținînd seama de frecvența trecătorilor, mă tem să nu procur prejudiciu reputației mele, întîlnind vreun cunoscut, în aceste veșminte de tot nedemne; *expedit*[301] ca *in istum angulum*[302] să mă inserez, în acest interval, căci văd venind două femei.

SCENA XII

Carubina, Lucia

CARUBINA: Pe Sfînta Raccasella!

LUCIA: Avocata noastră.

CARUBINA: Ți se pare că aduc cu doamna Victoria în alură și-n mișcări?

LUCIA: Vă jur pe toate cele cincisprezece mătănii pe care tocmai le-am făcut că nici mie nu-mi vine ușor să vă deosebesc. Pînă și vocea și cuvintele sînt la fel. Totuși e mai bine să-i vorbiți în șoaptă, și să-l îndemnați și pe el să facă la fel, prefăcîndu-vă că vă e teamă să nu fiți auziți de vecine și de lumea din casa de alături. Iar cînd o să vă atingă fața, să n-aveți nici o teamă: o aveți la fel de proaspătă și de fragedă ca doamna Victoria, dacă nu mai mult.

CARUBINA: Să ai grijă să nu fie lumină în cameră pînă cînd nu-ți voi face eu semn, pentru că vreau să-i dau pe față ticălosului și intențiile, și faptele.

LUCIA: Și în afară de-asta, e bine să-i faceți oleacă de bucurie taurului înainte de-a-l biciui. Făceți-l să descarce sacul măcar o dată, ca să priceapă cît de bine știți să-l mînați.

CARUBINA: O, cît despre asta, vreau ca distracția să fie mai degrabă a dumitale decît a lui! Am să mă arăt înflăcărată de dragoste: așa că o să-i dau niște sărutări de tigroaică, o să-l mușc de obraji, o să-i zdrobesc buzele cu dinții, așa încît o să-i auziți strigătele și-o să vă distrați ca la cea mai bună comedie. Iar eu o să-i spun: „Dragostea mea, viața mea, nu striga, că ne aud vecinii! Iartă-mă, sufletul meu, dar o fac din prea mare dragoste!..."

LUCIA: Iar el va crede că o faceți prin puterea magiei.

CARUBINA: „...Mă topesc toată și ți-aș sorbi și sîngele"

LUCIA: Asta e dragoste de vampir!

CARUBINA: Dar asta nu e tot. Apoi o să-l fac să scoată limba; iar aia vreau să i-o mușc în așa hal și să nu-i dau drumul înainte ca el să scoată trei-patru răcnete.

LUCIA: Ha, ha, ha! Am să-i spun doamnei Victoria: „Asta-i limba." De strigat o să mai poată el striga, dar de vorbit, nu: asta-i cam prea, o să-i iasă amorul pe nas.

CARUBINA: Atunci o să-i spun: „Iubirea mea cea dulce, dragostea mea care mă arzi ca focul, îngăduie-mi, te rog, acest exces! Te iubesc prea mult și m-ai înfierbîntat prea tare, nu pot să nu mă dezlănțui!"

LUCIA: Pe Sfînta Apollonia, vă pricepeți. O să zică în sinea lui: „Ce dragoste cîinească o mai fi și asta?"

CARUBINA: După ce voi termina actul doi, o să-i dau de înțeles că vreau să-i deschid tainița principală înainte de a ne băga în pat. Mă voi așeza în poziția potrivită și, cînd el va fi scos știuletele, iar slujba va fi ajuns la „Deschide poarta, Doamne", dar înainte de „să intre Domnul Savaot", vreau să i-l apuc cu amîndouă mîinile și să-i spun: „O, iubitul și doritul meu, nădejdea inimii mele aprinse de patimă, mai degrabă vedea-mi-aș mîinile smulse din umeri decît pe tine

din mîinile mele" și atunci am să-l strîng tare, tare și-am să-l răsucesc ca pe-o rufă udă. Sînt sigură că atunci mîinile n-or să-i fie de nici un ajutor.

LUCIA: Hî, hî, hî, hî. Durerea aia l-ar face și pe Hercule să-și piardă putința: asta pe lîngă faptul că sînteți cu siguranță mai puternică decît el.

CARUBINA: Atunci fii sigură că o să răcnească așa de tare, încît o să se audă pînă la noi acasă; iar dacă nu va striga cît îl țin puterile, cu atît mai rău pentru el: pentru că îl voi strînge și-l voi răsuci și mai abitir. Cînd o să auziți aceste strigăte, dați fuga încoace cu lumînările în mînă. Și așa, în fața tuturor, cu vrerea Sfintei Lucia[303], o să mă recunoască. Ce-o fi după aceea vom vedea.

LUCIA: Totul e pus la cale. Duceți-vă atunci acasă la doamna Victoria; umblați cum ne-am înțeles și țineți-vă vălul pe față. Dacă îl întîlniți pe drum, el n-o să vă vorbească, pentru că nu e cuviincios să acostezi o doamnă pe stradă; dumneavoastră făceți-i o reverență și, cînd veți fi la cîțiva pași înaintea lui, lăsați să vă scape un suspin pătimaș și îndreptați-vă spre ușa noastră, care va fi deschisă. Între timp eu mai am un drum de făcut, apoi îl caut pe el și-l aduc în casă. Fiți cu mare grijă. La revedere.

CARUBINA: La revedere, pe curînd.

SCENA XIII

Lucia, *singură*

Zice bine proverbul: „De vrei să-ți pară postul scurt, pune-ți în cap să-ți plătești datoriile de Paști." Ziua asta mi s-a părut scurtă cît un ceas, din pricina dorinței ce-o am de a sparge ouăle în seara asta. Totul merge ca pe roate. Mai trebuie numai să-l anunț pe messer Gioan Bernardo să se

găsească la momentul potrivit în locul potrivit, laolaltă cu ceilalți. Bate fierul cu măsură dacă lucrezi cu mai mulți fierari. Dar vorbeam de lup și lupul la ușă.

SCENA XIV

Lucia, messer Gioan Bernardo

LUCIA: Veniți la țanc.

GIOAN BERNARDO: Ce ai izbutit, Lucia?

LUCIA: Totul. Messer Bonifacio a plecat să se travestească și să-și pună o barbă ca a dumneavoastră. Nevastă-sa, preschimbată în doamna Victoria, a plecat spre casa acesteia. Sanguino, îmbrăcat în căpitan, și-a pus ditai barba lungă și albă. Marca, Barra, Floro[304], Corcovizzo sînt travestiți în jandarmi.

GIOAN BERNARDO: Tocmai i-am întîlnit și-am vorbit cu ei. I-am lăsat pe-aici pe-aproape, într-o prăvălie de stofe. Eu stau cu grijă să nu-mi scape vrabia din mînă. I-ai spus doamnei Carubina ce gînduri am?

LUCIA: Ferească sfîntul! Credeți că sînt așa de nepricepută?

GIOAN BERNARDO: Ai procedat cu cap! Pentru treaba asta îți dau o sărutare! Ține!

LUCIA: Mulțumesc, dar mie îmi trebuie altceva.

GIOAN BERNARDO: Asta nu-i decît un zălog, draga mea Lucia. E greu să găsești o codoașă isteață ca tine.

LUCIA: Dacă ați ști cît mi-am bătut capul ca să-l conving pe messer Bonifacio de neașteptata dragoste a doamnei Victoria și să-l fac să se travestească, și cît m-am străduit s-o conving pe doamna Carubina să facă ce va face: o să rămîneți uimit!

GIOAN BERNARDO: Sînt sigur că știi să mînuiești lucruri chiar mai complicate decît astea. Acum cred că e bine să plec de aici, că nu e timp de taclale. Dacă ar suna ceasul, iar messer Bonifacio ne-ar găsi aici, am strica ciorba punîndu-i prea multă sare. Rămîi cu bine.

LUCIA: Mergeți sănătos și aveți grijă de dumneavoastră, că de messer Bonifacio am grijă eu.

SCENA XV

Mamfurio, *singur*

De vreme ce aceștia s-au absentat, vreau să mai rămîn puțin și să deambulez. Am văzut convorbind două femei, apoi una a rămas să discute cu pictorul acela. Una dintre ele trebuie să fie o *lupa, unde derivatur lupanar*[305]; iar *vetula*[306] trebuie să fie o *lena*[307]. Acel gen de colocviu *habet lenocinii specimen*[308]. Pe pictor îl consider un frecventator uzual al categoriei dintîi. *Ergo, sequitur conclusio*[309]. Văd o ceată ce se aproprie: vreau *iterum*[310] a mă retrage.

SCENA XVI

[Mamfurio,] Sanguino, *travestit în căpitanul Palma*; Marca, Barra, Corcovizzo, *în jandarmi*

SANGUINO: Fără îndoială, ăsta de fuge și se tupilează este un suflet chinuit de remușcări; desigur că are conștiința încărcată. Puneți mîna pe el!

BARRA: Stai pe loc! Cine ești?

MAMFURIO: *Mamfurius artium magister. Non sum malfactore, non fur, non mechus, non testis inicus: alterius nuptam, nec rem cupiens alienam.*[311]

SANGUINO: Ce-i asta, slujba de seară, ori aia de dimineață?[312]

MARCA: Sau aia de îngropăciune, de n-o fi cumva vreun psalm!

SANGUINO: Ce spui că ești? Să nu fie vreun țîrcovnic!

MAMFURIO: *Sum gymnasiarcha*[313].

SANGUINO: Ce vrea să zică gimnasticar? Ia legați-l repede și duceți-l la mititica.

CORCOVIZZO: Hai, ia-mă de mînă, messer oaie rătăcită. Hai că noaptea asta te ducem noi la un hotel pe cinste: palat, nu alta!

MAMFURIO: Domnilor stimați, eu sînt profesor de gimnaziu care în ultimele ore am fost jefuit și despuiat de niște escroci.

SANGUINO: Atunci de ce fugi de oamenii legii? Ba ești un hoț și vrei să scapi nepedepsit! Na, ține!

MAMFURIO: Vă rog, nu mă molestați! Fugeam ca să nu fiu văzut în hainele acestea, care nu sînt proprietatea mea.

SANGUINO: Hei, sergent, nu vezi că e un mincinos? Nu vezi că haina asta de pe el e furată din vamă, de la Tiburolo[314]?

CORCOVIZZO: Iertați-mă, Domn' căpitan, vă înșelați, să trăiți! Haina aia avea șiret galben la guler.

SANGUINO: Și nu-l vezi? Ești chior? Nu-i șiret ăsta? Nu-i galben?

CORCOVIZZO: Galben, să trăiți!

MARCA: Pe sfînta cruce, ăsta-i un ticălos sadea. Na, ține!

MAMFURIO: Vai, de ce mă molestați? Eu v-am spus că mi-a fost donată, în locul togii mele, de către niște răufăcători abjecți, ori, *ut more vestro loquar*[315], șuți.

SANGUINO: Ce știm noi este că ai încercat să fugi și că haina asta e furată. La pușcărie cu tine și o să vedem noi acolo cine-i hoțul.

MAMFURIO: Duceți-mă acasă la mecenatul meu, la Vergini[316], și vă voi dovedi că nu sînt un răufăcător.

SANGUINO: Nu punem noi mîna pe alde tine ca să te ducem acasă. Na! Na! La secție cu tine, și-o să spui tu tot, acolo.

MAMFURIO: Vai de mine, așa vă purtați cu un pedagog erudit? Vreți să mă supuneți blamului unei atari incriminări?

SANGUINO: Pe toți dracii, vorbește ca un creștin, ca să te pricepem!

BARRA: Păi el vorbește mai ceva ca un creștin: vorbește ca popa la biserică.

MARCA: Să nu fie vreun călugăr travestit.

CORCOVIZZO: Așa cred și eu. *Domine abbas, volimus comedere fabbas?*[317]

BARRA: *Et si fabba non habbemo, quit comederemo?*[318]

MAMFURIO: *Non sum homo ecclesiasticus*[319].

SANGUINO: Vedeți, are și tonsură! Are ostia[320] sfîntă pe cap!

MAMFURIO: *Hoc est calvitium*[321].

BARRA: Pentru vițiul ăsta trebuie să te pocăiești. Na, ține!

MAMFURIO: *Dixi „calvitium", quasi calvae vitium.*[322] Nu mă mai loviți *quia conquerar*[323]. Așa vă purtați cu oamenii învățați și cu dascălii eruditi?

SANGUINO: Ești un mincinos: nu semeni nici pe-afară, nici pe dinăuntru cu un dascăl. Na, ține!

MAMFURIO: Vă voi recita o sută de versuri din Vergiliu *aut per capita*[324] toată *Eneida*. Cartea întîi, după unii, începe așa: *Ille ego qui quondam*; după alții, care atribuie aceste versuri lui Varus[325], ar începe așa: *Arma virumque cano*; cartea a doua: *Conticuere omnes*; a treia: *Postquam res Asiae*; a patra:

At regina gravi; a cincea: *Tu quoque littoribus nostris*; a șasea: *Conticuere omnes*[326].

SANGUINO: Nu ne păcălești tu pe noi cu două vorbe latinești învățate anume. Trebuie că ești un ageamiu: dacă erai învățat, nu erai hoț.

MAMFURIO: Chemați dar un erudit să mă confruntați cu el.

SANGUINO: *Cennera nomino quotta sunt?*[327]

MAMFURIO: Este o întrebare infantilă, pentru elevi începători, debutanți, imberbi: *et primis attingentium labellis*[328]: cărora le-aș spune că există *masculeum*, adică masculinul, *faemineum*, adică femininul, *neutrum*, pentru ce nu este nici una nici alta, *comune*, pentru ce este și una, și alta...

BARRA: Adică și bou, și vacă.

MAMFURIO: ...*epicoenum*, cînd un sex nu se distinge de celălalt.

SANGUINO: Și tu care dintre ele ești? Ăla de-i zici epigen?

MAMFURIO: *Quae non distinguunt sexum, dicas epicoena.*[329]

SANGUINO: Ia spune, dacă zici că ești pedagog: ce-i înveți mai întîi pe copii?

MAMFURIO: Cu versul: *Omne viro soli quod convenit, esto virile* din gramatica despauteriană[330].

SANGUINO: Mai departe!

MAMFURIO: „*Omne*“ *idest totum, quidquid, quidlibet, quodcumque universum; „quod convenit“, quadrat, congruit, adest; „viro soli“, soli, duntaxat, tantummodo, solummodo viro, vel fertur a viro; „esto“, idest sit, vel dicatur, vel habeatur „virile“, idest*[331], este *viril* ceea ce se potrivește numai bărbatului.

SANGUINO: Ce drăcie îi învață ăștia mai întîi pe copii! Ceea ce are numai bărbatul și lipsește femeii, și se numește viril, adică scula!

BARRA: Frumoasă lecție, pe legea mea!

MAMFURIO: Neg, neg. Nu spuneam cum credeți dumneavoastră! Vedeți ce înseamnă să vorbești cu indocții, eu vorbesc de genul potrivit bărbaților.

SANGUINO: Na! ține! De genul ăsta trebuie să vorbească femeile! Poponar nerușinat ce ești!

MAMFURIO: Ceea ce spuneți voi e specific masculinului, *proprie et ut pars*[332]; și este feminin, *ut portio, et attributive vel applicative*[333].

SANGUINO: Repede, repede, băgați-l în încăperea asta, pînă o să-l ducem la secție. Se dă drept învățat, dar învățat e numai să se pună capră.

MAMFURIO: *O me miserum: verba nihil prosunt. O diem infaustum atque noctem!*[334]

[*Sfîrșitul actului IV*]

ACTUL V

SCENA I

Bonifacio, Lucia

BONIFACIO: ...o-o-o-o-o...

LUCIA: Așa încît, dragă messer Gioan Bernardo...

BONIFACIO: Nu uita că eu sînt Bonifacio... o-o-o-o-o...

LUCIA: Jur că uit că sînt cu matale: așa de bine te-ai travestit, că nici n-aș zice că nu ești Gioan Bernardo.

BONIFACIO: ...o-o-o-o-o... Chiar așa trebuie să mă chemi, căci, dacă ne-aude cineva...a-a-a-a-a..., e bine să te-audă că-mi zici așa...a-a-a-a-a...

LUCIA: Dar de ce tremuri? Ai ceva?

BONIFACIO: N-am nimi...i-i-i-ic... Fii atentă, Lucia, dacă cineva, crezînd că sînt Gioan Bernardo, vrea să-mi vorbească, să-i răspunzi dumneata... a-a-a-a-a..., iar eu o să mă prefac plin de furie...e-e-e-e-e... și o s-o iau înainte; să-i spui să mă lase în plata mea...a-a-a-a-a... pentru că m-a lovit strechea...a-a-a-a-a...

LUCIA: Zici bine: n-am s-o zbîrcesc, fii sigur!

BONIFACIO: ...o-o-o-o-o...

LUCIA: Vreau să știu de ce tremuri. Spune-mi, tremuri de frig, sau de frică? Ce ai?

BONIFACIO: Dragă Lucia, eu...u-u-u-u-u... am tremurici din pricina amorului, gîndindu-mă că, acuș acuș, am să ajung la comoara mea...a-a-a-a-a...

LUCIA: Ah da, acum pricep ce fel de tremurici ai: așa tremură oricine se află dinaintea unui lucru pe care l-a dorit cu ardoare: acum poți să-ți închipui că ești cu ea, pentru că sîntem foarte aproape.

BONIFACIO: ...i-i-i-i-i... iubita mea Victoria...a-a-a-a..., comoara mea, inima mea de piatră, care mă omora cu încetu'...u-u-u-u-u...

LUCIA: Ea comoara dumitale și dumneata comoara ei. Jur pe Sfîntul Martin, care și-a împărțit haina cu un cerșetor, că matale poți topi și o piatră, atît ai sîngele de cald. Astăzi îmi pari mai chipeș ca oricînd: nu știu dacă motivul e dragostea sau altceva.

BONIFACIO: ...o-o-o-o-o... Hai mai repede că-i dau drumu' ...u-u-u-u-u...

LUCIA: Nu vă risipiți pe pămînt, că vă bate Dumnezeu[335]. Ha, ha, ha, mă faceți să rîd. Oricum, dacă vă scapă acum, faceți alta cu mîna.

BONIFACIO: Ai nimerit-o, da...a-a-a-a-a...

LUCIA: Să mergem, atunci.

SCENA II

Bartolomeo, Consalvo, Mochione

BARTOLOMEO: O, trădătorule, pungașule, asasinule, așadar n-ai *pulvis Christi* și pulvisul tuturor dracilor? Văleu, sărăcan de mine, nenorocit și amărît ce sînt! Dar o să mi-o plătești!

CONSALVO: Mai bine ai face să taci din gură, prăpăditule, altfel toată lumea te va socoti nebun: o să ajungi de rîsul întregului oraș, pînă și țîncii o să-și rîdă de dumneata: și altceva n-ai să izbutești.

BARTOLOMEO: Și cu sfaturile astea speri să-mi închizi gura?

CONSALVO: Dacă nu vrei să taci, strigă pînă ți-or crăpa bojocii. De unde vroiai să știu eu de înțelegerile dumitale? Acum o lună a venit la mine Cencio ăla al matale și m-a întrebat dacă n-am oxid de plumb, alaun, argint viu, sulf roșu, verde de cupru, clorură de amoniu și altele asemenea; eu i-am răspuns că am. La care el a adăugat: „Atunci dumneata o să fii furnizorul meu într-o mică experiență pe care vreau s-o fac. Ține la mata această pulbere, denumită *pulvis Christi*, și să-mi trimiți oricînd atît cît îți cer. Și mai ține la dumneata și această casetă cu lucrurile mele cele mai de preț."

BARTOLOMEO: Și pe astea și le-a luat înapoi?

CONSALVO: Nu. Așa că potoliți-vă, căci, dacă va veni să le ia, nici că va mai ieși din casa mea, cum speră el.

BARTOLOMEO: Ai dreptate. Numai să nu fi fugit cu poștalionul. Ce-ai auzit tu de asta, Mochione?

MOCHIONE: Am auzit ce vorbește tot orașul.

CONSALVO: Și după matale eu ce puteam face? Dumneata trebuia să-l cunoști, că doar lucra acasă la matale și l-ai găzduit cincisprezece zile. Și, în afară de asta, eu habar n-am unde locuia înainte. Dumneata în persoană mi-ai trimis vorbă să-i dau ba una, ba alta; iar în ceea ce privește *pulvis Christi*, cum îi zici matale, prima dată mi-ai cerut o jumătate, iar a doua oară, cealaltă jumătate. Azi cînd mi-ai trimis vorbă să-ți trimit o cantitate de zece ori mai mare decît era toată la început, m-am minunat și ți-am trimis vorbă că alchimistul Cencio nu mi-a mai dat nimic.

BARTOLOMEO: Eu nu mă îndoiesc că el și cu tine mi-ați tras o țeapă.

CONSALVO: Dacă gîndești rău despre mine, să știi că faci mare păcat și că te-ai țicnit! Și-a bătut joc de dumneata! Asta-i tot. De unde era să știu eu de afacerile voastre, dacă de mai bine de zece ani n-am schimbat o vorbă cu dumneata? Ai trimis la mine la prăvălie după niște substanțe, iar eu ți-am dat ce-aveam.

BARTOLOMEO: Pulberea asta, s-o ia dracu', era praf de aur amestecat cu cine știe ce altă blestemăție, de n-aveai cum s-o recunoști. Era cea mai prețioasă pulbere ce se poate închipui. Din ea se obțineau bucățelele de aur. O, blestemată fie ziua cînd mi-a ieșit în cale! Mă duc să mă spînzur.

CONSALVO: Du-te și fă-o cît mai degrabă!

BARTOLOMEO: O să mă spînzur după ce mai întîi o să te spînzur pe tine, escroc nenorocit!

CONSALVO: Minți de îngheață apele. Fă-mi ce-oi crede tu că-i mai rău, că nu mă tem de tine nici atîtica. Ești un nebun și jumătate, vai de capul tău, du-te de caută *pulvis Christi.*

BARTOLOMEO: Vai de mine, ce mă fac? Cum o să-mi recuperez banii?

CONSALVO: Fă ce-a făcut și ăla, dacă ești în stare să găsești pe altul cu capul la fel de gol și punga la fel de plină ca ale dumitale.

BARTOLOMEO: Ticălosule, asta poate face numai un mișel ca tine.

CONSALVO: Așteaptă oleacă, căci vreau să-ți scot nebunia sau vinul pe nas: na! na! zgîrie-brînză ce ești!

BARTOLOMEO: Asta-i prea de tot! Na, ține, țap încornorat ce ești!

CONSALVO: Mai ține-le și pe-astea, că-s numai bune!

BARTOLOMEO: Aoleu, măiculiță, ucigașule și netrebnicule! Ajutor! Săriți!

MOCHIONE: Ajutor, că-l omoară în bătaie pe conașu'!

CONSALVO: Las' că te-ajut eu să-ți scoți nebunia din cap: na, na, na!

BARTOLOMEO: Vai, Dumnezeule, ăsta mă omoară. Ajutor! Ajutor!

SCENA III

Sanguino, *travestit în căpitanul Palma*; Corcovizzo, Barra, Marca, *în jandarmi*; Bartolomeo, Consalvo, Mochione

SANGUINO: Stați pe loc! Poliția! Ce-i gălăgia asta?

BARTOLOMEO: Ucigașul ăsta m-a lăsat sărac lipit, iar acum mă omoară în bătaie, după cum vedeți.

SANGUINO: Legați-i unul de celălalt și duceți-i la pușcărie.

CONSALVO: Domnule căpitan, ăsta îmi cere să fac lucruri aiurea și nepotrivite cu un om cumsecade ca mine.

BARTOLOMEO: Hai la secție, să lăsăm justiția să facă dreptate.

BARRA: Hai, umblați mai repejor, că acu' se lasă noaptea.

SANGUINO: Leagă-i zdravăn să nu scape.

CORCOVIZZO: Dacă scapă, ziceți că i-am eliberat eu.

SANGUINO: Leagă-i bine cu frînghia. Hai să mergem!

BARTOLOMEO: Vai, nenorocitul de mine, asta mai lipsea. Mochione, dă fuga la Marta și spune-i să vină mîine dimineața devreme după mine, la secție.

MOCHIONE: Am plecat.

SANGUINO: Hai mișcați-vă, păcătoșilor, mai repede.

SCENA IV

Mochione, *singur*

Cum boabele de mătănii[336] se țin una de alta și fiecare urmează alteia, tot așa orice necaz trage după sine altul, iar acesta la rîndul său altul și tot așa mai departe; și așa cum o cireașă agață și trage după ea alta, așa și un ghinion trage după sine altul. Un proverb cunoscut în toată lumea zice că un rău nu vine niciodată singur. Primul rău a fost cînd stăpînu' l-a cunoscut pe Cencio; al doilea, cînd i-a dat șase sute de scuzi, al treilea, cînd a cheltuit cu nemiluita pe retorte, cuptoare, cărbuni și altele trebuincioase pentru nebunia dumisale; al patrulea, cînd a pierdut o grămadă de timp; al cincilea, cînd a muncit ca un rob; al șaselea, cînd s-a luat la ceartă cu spițerul; al șaptelea, cînd a încasat vreo doisprezece pumni zdraveni; al optulea, cînd a intrat la pușcărie; al nouălea, cine știe ce altă drăcie mai face pînă o ieși de la pușcărie, care o să înghită și timp, și bani; și ultimul, cînd s-a făcut de rîsul tîrgului cu blestemăția aia de *pulvis Christi*. Dar pare-mi-se că-l văd pe messer Gioan Bernardo. Cred că dînsul trebuie să fi înțeles mai bine ce s-a petrecut. Vreau să-l aud, că văd că îngînă ceva.

SCENA V

Messer Gioan Bernardo, Mochione

GIOAN BERNARDO: Mă tem ca ticăloșii ăștia, cu neroziile lor, să nu se ia cu altele și să uite de ce-i mai important. Sînt sigur că o să facă vreo năzbîtie. Hei, băiete!

MOCHIONE: Să trăiți, messer Gioan Bernardo.

GIOAN BERNARDO: Ai întîlnit pe cineva prin părțile astea?

MOCHIONE: Am întîlnit mai mulți, din păcate pentru ei.

GIOAN BERNARDO: Pe cine anume?

MOCHIONE: Trei sticleți cu căpitanul lor, care l-au umflat pe stăpînu' și i-au dus la pușcărie și pe el, și pe Consalvo, spițerul. Pentru că i-au găsit cărîndu-și la pumni unul altuia, i-au legat pe amîndoi fedeleș și acu' îi duc la secție.

GIOAN BERNARDO: Cine e stăpînul tău?

MOCHIONE: Messer Bartolomeo.

GIOAN BERNARDO: Ce spui, messer Bartolomeo la pușcărie? Ce nenorocire! Dar mai spune-mi, de ce se bătea cu Consalvo?

MOCHIONE: Zău dacă știu. Acum vă rog să mă iertați, că trebuie să alerg acasă.

GIOAN BERNARDO: Mergi cu Dumnezeu.

SCENA VI

Gioan Bernardo, *singur*

Sanguino, pus pe șotii cum e, sigur că acuma pune la cale vreo altă strîmbă cu netrebnicii ceilalți; iar, între timp, Bonifacio împreună cu nevastă-sa o să iasă din casa doamnei Victoria, iar eu de unul singur n-o să fac mare scofală. O, să-i ia naiba! Cînd vor ieși cei doi, e musai să-i țin de vorbă, ca să aibă timp ceștilalți să ajungă la: „Aleluia! punga asta o iau eu! Aleluia, pelerina asta-i numa' bună pentru mine!“ Să dea Domnul ca ăștia care se-apropie să fie chiar ei.

SCENA VII

Sanguino, Barra, Marca, Corcovizzo

SANGUINO: Ha, ha, ha. Ăștia îmi aduc aminte de ăla[337] care se simțea rău, dar nu știa în ce parte îl durea. Medicul îl apăsa pe piept și-l întreba: „Aici doare?“ „Nu“; apoi pe spinare: „Dar aici doare?“ „Nu“; pe urmă pe rărunchi: „Dar aici?“ „Nici aici“; apoi pe stomac: „Dar aici doare?“ „Nu“; pe burtă, „Nu“; la boașe, „Nu“. „Poate piciorul ăsta?“ zice medicul, „Nu, deloc“. „Poate celălalt?“

BARRA: Ha, ha, ha.

SANGUINO: Așa și nenorociții ăștia, cînd ne-au căzut în mînă, nu le era bine, dar nu știau să spună ce-i doare.

CORCOVIZZO: Cînd messer Bartolomeo m-a simțit că i-am înșfăcat punga, a spus: „Sînteți voi jandarmi cum sînt eu popă, și mă duceți la pușcărie cînd s-o duce papa la cîrciumă! Hai, luați-mi și banii ăștia, că o să mă despăgubească jupînu' de-i cu mine.“ „Păi sigur“, zice ălălalt, „turcu' plătește!“

SANGUINO: Iar celălalt, cînd i-ai luat și lui punga, ce-a zis?

CORCOVIZZO: „Ah, ah, pe Maica Precistă, văd că judecata-i terminată și că nu mai e nevoie să mergem la secție. Pe Sfîntul Leonard[338], căruia vreau să-i dau un acatist, păcatul l-am făptuit noi, dar de căit, se căiesc pungile noastre.“

SANGUINO: Și tu ce i-ai spus? Ai tăcut ca mutu'?

[CORCOVIZZO:] I-am spus așa: „De data asta vă iertăm și nu vă băgăm la pușcărie. Și ca să nu vă luați din nou la bătaie, vă lăsăm aici, legați unul de altul. Dar pentru că am grijă să nu vă cotonogiți și pentru că nu-i drept ca în binele pe care vi-l fac să pierd și timp, și osteneală, și doi metri de sfoară, vreau să mă plătiți; și cum aici nu-i destulă lumină să număr monedele, așteptați-mă să mă întorc cu restul.“

SCENA VIII

Apare Gioan Bernardo

GIOAN BERNARDO: Ha, ha, ha, ce-ați făcut?

SANGUINO: Am pedepsit doi răufăcători.

GIOAN BERNARDO: Faceți dreptate și Dumnezeu fi-va cu voi!

SANGUINO: Am făcut ca papa ăla – parcă-i zicea Adrian[339], care vindea bunurile bisericii mai degrabă mai ieftin decît pe veresie și care toată ziua stătea cu cîntarul în mînă să vadă dacă scuzii nu erau falși. La fel o să procedăm și noi ca să vedem cît îi revine fiecăruia.

GIOAN BERNARDO: Cum i-ați lăsat legați?

SANGUINO: Fedeleș, ca să nu se mai ia la bătaie, cîtă vreme rămîn numai ei doi.

GIOAN BERNARDO: Hei, ia luați-o din loc, căci cred că-l văd venind pe messer Bonifacio.

SANGUINO: Hei, Barra, Marca, Corcovizzo, înapoi, înapoi, să-l lăsăm mai întîi să discute cu messer Gioan Bernardo.

GIOAN BERNARDO: Mergeți. Eu unul îl aștept aici, la răscruce.

SCENA IX

Messer Bonifacio, Carubina, messer Gioan Bernardo

BONIFACIO: Tot răul l-au făcut codoașa și vrăjitoarea aia de Lucia împreună cu tîrfa de Victoria. Au vrut să-și bată joc de mine, nu mă mai încred în femei cît e veacul... Nici în Maica Precistă... cît pe-aci să vorbesc cu păcat!

CARUBINA: Nu mai găsi scuze, ticălosule, că le cunosc cum te cunosc și pe tine. Cine-i ăsta care vine drept spre noi?

BONIFACIO: Să nu fie cine știe ce altă dandana: mă tem că diavolița de Lucia a pus la cale mai multe deodată.

GIOAN BERNARDO: Eu sînt eu, sau ăsta de vine?

BONIFACIO: Ce spuneam! Ăsta-i alt împielițat, mai mare și mai zdravăn!

GIOAN BERNARDO: Hei, om cumsecade!

BONIFACIO: Asta-mi mai lipsea!

GIOAN BERNARDO: Hei, messere cu barbă neagră, ia spune-mi care din noi doi sînt eu, eu, sau dumneata? Nu răspunzi?

BONIFACIO: Dumneata ești dumneata, iar eu sînt eu!

GIOAN BERNARDO: Cum eu sînt eu, hoț ce ești? Mi-ai furat înfățișarea și sub chipul meu te-ai apucat să faci ticăloșii? Cum de te afli aici? Ce cauți cu doamna Victoria?

CARUBINA: Eu sînt nevasta lui, messer Gioan Bernardo, și m-am deghizat așa cu bunăvoința unei doamne ca să mă conving de ticăloșia bărbatului meu.

GIOAN BERNARDO: Ah, sînteți doamna Carubina? Și ăsta cum de-a devenit Gioan Bernardo?

CARUBINA: Asta nu știu. Să zică el, că de-aia are gură.

BONIFACIO: Iar eu mi-am schimbat hainele ca să mă conving de ticăloșia nevesti-mii.

CARUBINA: Ești un mincinos. Îndrăznești să negi de față cu mine?

GIOAN BERNARDO: Nemernicule, așa îți trădezi nevasta, care e cunoscută de toți ca cinstită?

BONIFACIO: Rogu-te, messere, să nu ajungem la insulte. Lasă-mă să-mi rezolv singur treburile cu nevastă-mea.

GIOAN BERNARDO: Cum, mizerabile, crezi că o să scapi așa ușor din mîinile mele? Vreau să-mi dai socoteală pentru hainele astea; vreau să știu cum ai abuzat de numele meu? Cine știe ce ticăloșii ai comis sub această înfățișare care, dacă nu bag de seamă, vor fi puse toate pe seama mea.

BONIFACIO: Te rog să mă ierți; n-am făcut nici un păcat în afară de acesta cu nevastă-mea, care nu e cunoscut de nimeni în afară de doamna Victoria și de cei din casa ei, care însă au aflat că eu sînt eu, și nu matale.

CARUBINA: Iartă-l de dragul meu, messer Gioan Bernardo. Și nu povesti mai departe.

GIOAN BERNARDO: Scuză-mă, stimată doamnă, dar mi-e imposibil să trec cu vederea această tărășenie. Eu nu știu ce-a făcut el, ca să știu dacă-l pot ierta sau nu.

BONIFACIO: Hai, Carubina, să plecăm.

GIOAN BERNARDO: Stai pe loc, șarlatanule, că nu-mi scapi tu cu una cu două!

BONIFACIO: Lasă-mă, te rog, dacă nu vrei să ajungem la pumni și la palme.

CARUBINA: Messer Gioan Bernardo, te rog, fă-o de dragul onoarei mele.

GIOAN BERNARDO: Doamnă scumpă, onoarea dumitale va rămîne intactă, fiindcă dumneata nu puteai să faci nimic rău; dar eu vreau să știu ce ticăloșie ne-a făcut el dumitale și mie.

BONIFACIO: N-o să mă oprești!

GIOAN BERNARDO: N-o să-mi scapi!

SCENA X

Sanguino, Barra, Marca, Corcovizzo, Gioan Bernardo, Carubina, Bonifacio

SANGUINO: Stați pe loc, poliția! Ce-i gălăgia asta?

BONIFACIO: (Alta acum!) Fiți bine-veniți, domnilor. Vedeți că m-am întîlnit cu omul ăsta îmbrăcat ca mine, care

era cu nevastă-mea și care a mai sărit și la bătaie. Fac plîngere împotriva lui!

GIOAN BERNARDO: Minți, ticălosule; și-am să dovedesc, cu hainele astea de pe tine, că ești un escroc.

SANGUINO: Ce dracu' se petrece aici? Sînt doi gemeni care s-au luat la harță!

BARRA: Ăștia trei, socotind și femeia, vor fi „doi într-un singur trup", cum zice scriptura!

MARCA: Eu cred că încearcă să afle care din ei doi este bărbatul femeii.

SANGUINO: Aici trebuie să fie o ditai potlogăria. Duceți-i pe toți la pușcărie!

GIOAN BERNARDO: Domnule căpitan, nu trebuie să-l duceți la pușcărie decît pe el, nu și pe mine!

SANGUINO: Gura, netrebnicule, tu o să fii primul!

GIOAN BERNARDO: Fie-vă milă, nu-mi faceți una ca asta, eu sînt o persoană onorabilă. Sînt pictorul Gioan Bernardo, cunoscut ca om de bine.

CORCOVIZZO: Domn' căpitan, vedeți că nu se deosebesc unul de altul!

CARUBINA: Stimate domnule căpitan, să dăm cărțile pe față! Cel travestit e bărbatu-meu, messer Bonifacio; ăstălalt e messer Gioan Bernardo. Ăsta-i adevărul și n-avem cum să-l ascundem.

GIOAN BERNARDO: Și drept confirmare, uitați-vă dacă barba aia e adevărată.

BONIFACIO: Mărturisesc că e falsă; dar eu m-am travestit cu un scop anume, pentru ceva ce ne privește pe mine și pe nevastă-mea.

CORCOVIZZO: Uite aici, la mine în mînă, barba omului ăstuia, care zice că-i cinstit.

SANGUINO: Ia zi-mi, omule cinstit, e sau nu e asta barba ta?

BARRA: Păi sigur că e a lui, de vreme ce a cumpărat-o.

SANGUINO: Păi atunci ăsta e ăla fals: duceți-i și pe el, și pe femeie la pușcărie. Iar dumneavoastră, messer Gioan Bernardo, vă ordonăm să vă prezentați mîine, la orele paisprezece, la judecător, să depuneți declarație, dacă nu, amenda e de o sută cincizeci de scuzi.

GIOAN BERNARDO: Mă voi conforma, domnule căpitan. Acum dumneavoastră știți că nimeni dintre cei care au fost înșelați nu trebuie să mă caute pe mine și că eu fac plîngere pentru toate fărădelegile comise de omul acesta sub înfățișarea mea.

SANGUINO: Justiția își va face datoria.

CARUBINA: Și eu, biata de mine, trebuie să fiu batjocorită și dusă la închisoare, pentru vina de a-l fi surprins în flagrant pe bărbatu-meu?

GIOAN BERNARDO: Domnule căpitan, garantez eu pentru această femeie, pe care o cunosc ca preacinstită și care nu are nici o vină, deși e nevasta acestui ipochimen.

SANGUINO: Dumneavoastră ar trebui să fiți mulțumit că vă lăsăm în pace pe dumneavoastră. Femeia nu era împreună cu bărbatu-său?

GIOAN BERNARDO: Ba da.

SANGUINO: Atunci, o să meargă cu bărbatu-său.

CARUBINA: Dar eu nu sînt răspunzătoare. Eu l-am urmărit și l-am prins asupra faptei; iar acum mă întorceam de la doamna Victoria, certîndu-l pentru ticăloșia pe care o făcuse; și dacă vă place, pot să adun cîtă lume vreți să vă dovedească că eu nu-s vinovată cu nimic. Să mergem după doamna Victoria și toți vecinii dînsei.

GIOAN BERNARDO: Vă asigur că doamna n-a greșit cu nimic. Iar dacă ar fi greșit, eu mă oblig să-i răscumpăr greșeala. Pentru mine e de ajuns, și în acest sens voi face și plîngerea, să meargă la pușcărie ăsta singur; dar de la doamna Carubina n-am nici o pretenție și vă rog s-o lăsați să plece.

SANGUINO: Pare că într-adevăr doamna n-are nici o vină. O las în grija dumneavoastră. Cît despre dumneavoastră... cum vă numiți?

CARUBINA: Carubina, sluga domniei voastre.

SANGUINO: Dumneavoastră, doamnă Carubina, ca reprezentant al legii vă ordon să vă prezentați mîine, tot la orele paisprezece, în fața judecătorului pentru a lămuri situația, în caz contrar sînteți pasibilă de o amendă de șaizeci de scuzi.

CARUBINA: Mă voi conforma întocmai.

BONIFACIO: Messer Gioan Bernardo, o să vă lămuriți că nu v-am adus nici un prejudiciu, cum credeți dumneavoastră.

GIOAN BERNARDO: O să vedem.

SANGUINO: Hai, să mergem! Aveți grijă să nu fugă. Lăsați-l împreună cu dascălul ăla de școală, pentru că îi ducem pe amîndoi la secție.

BONIFACIO: Vă rog, legați-mă: faceți-i plăcerea asta nevesti-mii și lui messer Gioan Bernardo.

SANGUINO: Cu grijă, să nu scape. Haidem, noapte bună.

GIOAN BERNARDO: Noapte bună și un an bun dumneavoastră și oamenilor dumneavoastră, domnule căpitan.

SCENA XI

Gioan Bernardo, Carubina

GIOAN BERNARDO: Vezi, scumpă doamnă, ce necazuri aduce paiața asta divinei dumitale făpturi! Nu crezi că e drept să-i plătești cu aceeași monedă?

CARUBINA: Dacă el nu se poartă cum trebuie, nu înseamnă că eu trebuie să fac la fel.

GIOAN BERNARDO: Nu faci decît ceea ce trebuie, dragostea mea, cînd faci ceea ce orice om cu judecată de pe

acest pămînt ar face. Vreau să știi, iubirea mea, că indivizii care l-au arestat nu sînt jandarmi, ci niște oameni de bine, prieteni de-ai mei, care se vor purta cu el așa cum vrem noi. Deocamdată, el o să rămînă acolo; și în timp ce băieții o să se prefacă că mai rezolvă unele treburi înainte de a-l duce la secție, va veni un domn pe nume Scaramuré. El va judeca toată tărășenia și va hotărî ca soțul dumitale să se umilească în fața noastră, care am fost jigniți de el, și să le dea ceva băieților, nu ca să facă ceva anume, ci pentru ca toată povestea să pară mai verosimilă. Iar dumneata nu vei avea nimic de pierdut.

CARUBINA: După cîte îmi dau seama, ești un mare șmecher, dacă ai știut să țeși toată urzeala asta. Acum înțeleg multe lucruri.

GIOAN BERNARDO: Sufletul meu, de dragul dumitale sînt gata să mă arunc într-o mie de prăpăstii. Or, de vreme ce norocul și șansa – pe care mă rog Domnului să nu o irosești – m-au ajutat să ajung atît de aproape de dumneata, te rog, pe dragostea pe care ți-am purtat-o întotdeauna și continui să ți-o port, să aibi milă de inima mea atît de tare și de adînc pîrjolită de flacăra divinilor dumitale ochi. Eu sînt cel ce te iubește și te adoră. Dacă cerul mi-ar fi dăruit ceea ce i-a dăruit ageamiului și prostovanului de soț al dumitale, care nu-ți apreciază nurii, nicicînd în inima mea nu s-ar fi aprins vreo altă flacără de iubire, cum într-adevăr nici nu s-a aprins.

CARUBINA: Vai mie, ce aud și ce văd? Ce mi se întîmplă?

GIOAN BERNARDO: Rogu-te, dulcea mea zeiță, dacă vreodată ai fost atinsă de flacăra iubirii – care aprinde îndeosebi inimile cele mai generoase, mai nobile și mai umane –, să nu-mi iei în nume de rău ceea ce o să-ți spun; și să nu crezi, nici măcar o clipită, că, rugîndu-te ceea ce te rog, n-aș prețui onoarea dumitale, pentru care, dimpotrivă, sînt gata să-mi

vărs sîngele; ci te rog numai și numai să-mi alini focul care mă mistuie și care nici cu moartea nu cred să se stingă.

CARUBINA: Vai, messere, eu sînt slabă de înger și cu ușurință cred ceea ce-mi spui, deși lingușelile îndrăgostiților sînt prea bine cunoscute. Dar, deși doresc să-ți alin suferința, dinspre partea mea nu văd cum aș putea-o face fără a-mi știrbi reputația.

GIOAN BERNARDO: Suflet din sufletul meu, nu mă îndoiesc că știi ce este aceea onoarea și ce e dezonoarea. Onoarea nu înseamnă altceva decît stimă și bună reputație; dar onoarea rămîne intactă cînd stima și reputația nu au de suferit. Onoarea înseamnă buna părere a celorlalți despre noi; dacă aceasta nu este știrbită, nu este știrbită nici onoarea. Nu ceea ce facem sau sîntem noi ne atrage onoarea sau dezonoarea, ci ceea ce alții cred și gîndesc despre noi.

CARUBINA: Fie precum spui, cu privire la oameni, dar cu privire la îngerii și sfinții care văd totul și ne judecă?

GIOAN BERNARDO: Aceștia nu vor să fie văzuți mai mult decît ei înșiși se arată; nu vor să fie temuți mai mult decît se fac temuți; nu vor să fie cunoscuți mai mult decît se dezvăluie ei înșiși.

CARUBINA: Eu nu înțeleg ce vrei să spui cu asta; asemenea cuvinte eu nu știu nici să le aprob, nici să le resping: dar pare-mi-se că miros a blasfemie.

GIOAN BERNARDO: Să lăsăm vorbele, speranță a sufletului meu. Îngăduie să nu se irosească în zadar frumusețea pe care ți-a dăruit-o cerul: care, pe cît a fost de darnic în drăgălășenie și nuri, pe atît a fost de zgîrcit cu dumneata – unindu-te cu un bărbat care nici nu se sinchisește de aceste daruri – și de nemilos cu mine – care mă chinui și suspin ziua întreagă după ele. Or, comoara mea, îngrijește-te mai degrabă să mă salvezi pe mine de la moarte decît să nu-ți fie nici atîtica atinsă onoarea. Eu din proprie voință mă voi

ucide – de nu mă va ucide chiar suferința dragostei – dacă, după ce te-am avut acum atît de aproape și la îndemînă, soarta nemiloasă mă va lipsi pe viitor de ceea ce îmi e mai drag decît însăși dragostea. Viață a sufletului meu chinuit, nu e cu putință să-ți știrbească onoarea îngăduința de a mă readuce la viață; pe cînd pe mine sigur mă va-mpinge în mormînt cruzimea ce mi-o arăți.

CARUBINA: Fie-ți milă, să ne retragem într-un loc mai tainic, să nu vorbim aici de asemenea lucruri.

GIOAN BERNARDO: Să mergem, iubirea mea, căci văd că vine cineva.

SCENA XII

Consalvo *și* Bartolomeo, *legați unul de celălalt și cu mîinile la spate*

CONSALVO: Mișcă dracului, țap încornorat: să ajungem pînă la oamenii ăștia ca să ne dezlege.

BARTOLOMEO: Lovi-te-ar buba rea, impotent nenorocit și încornorat al încornoraților! M-ai trîntit jos!

CONSALVO: Văleleu, mi-ai rupt piciorul!

BARTOLOMEO: Mai bine îți rupeam gîtul. Poftim, am mai și căzut! Acum ce stai, ridică-te!

CONSALVO: Păi hai să ne ridicăm!

BARTOLOMEO: Ba nu mă ridic deloc, asta ca să-ți fac în ciudă! Vreau să stau toată noaptea aici pe jos, măgar fără pereche ce ești.

CONSALVO: Hai, ridică-te, nu te-ai mai ridica în vecii vecilor!

BARTOLOMEO: Ba stai acolo și dormi, că tot ești culcat! Vezi, ticălosule, cîte am îndurat și îndur din cauza ta?

CONSALVO: Și-o să mai înduri!
BARTOLOMEO: Măgar încăpățînat, na!
CONSALVO: Ce faci, mă muști? Jur pe toți sfinții că, dacă ți-a venit cheful să te joci de-a mușcatul, îți smulg nasul sau o ureche!

SCENA XIII

Scaramuré, Consalvo, Bartolomeo

SCARAMURÉ: Vreau să știu și eu cine or fi ăștia doi care stau culcați în mijlocul drumului și se ceartă.
CONSALVO: Hai, sus, porcule: o să ne facem de rușine și mai tare dacă o să ne găsească pe jos.
BARTOLOMEO: De parcă mult îți pasă ție de rușine! Bîrna din ochi nu te deranjează, în schimb nu poți să suporți paiul!
CONSALVO: De-aș avea mîinile libere, ai vedea tu cum se strigă după ajutor! Nu vrei să te scoli?
BARTOLOMEO: Ți-am spus că vreau să stau toată noaptea așa.
SCARAMURÉ: Ha, ha, ha, ăștia doi au fost legați unul de altul și cu mîinile la spate: unul vrea să se ridice și celălalt nu. După voce, unul îmi pare a fi chiar messer Bartolomeo; totuși nu poate fi el, pentru că sînt amîndoi numai în cămașă, ca doi derbedei. Hei, bețivanilor, ce-i cu voi? De ce vă tăvăliți pe jos?
CONSALVO: O, amabile domn, veniți și ne dezlegați, vă rog! Ah, messer Scaramuré, dumneata ești?
BARTOLOMEO: Ba eu vă rog să ne lăsați așa.
SCARAMURÉ: Doamne sfinte! Messer Bartolomeo și messer Consalvo, nu mi-ar fi trecut prin cap că sînteți chiar

dumneavoastră! Ce-ați pățit? Ce e comedia asta? Doi oameni serioși să stea în felul ăsta, pe jos și certîndu-se? Ați înnebunit?

BARTOLOMEO: Și mai tare o să vă mirați cînd o să aflați ce mi s-a întîmplat mie. Vă rog, nu ne dezlegați!

SCARAMURÉ: Fii fără grijă! Dar ce s-a întîmplat?

CONSALVO: Am avut un diferend cu mațe-fripte ăsta și ne-am luat la bătaie. Atunci, atrași de gălăgie, au apărut niște escroci îmbrăcați în jandarmi și ne-au legat zicînd că ne duc la secție; dar, ajungînd la Maiella[340], ne-au legat mîinile și ne-au pus, după cum puteți vedea, spate în spate. Apoi ne-au luat frumușel pungile și au șters-o. Pe urmă, doi cu memorie mai bună s-au întors și ne-au furat și mantiile și pălăriile, și ne-au sfîșiat hainele de pe noi cu un brici. După asta, am luat-o și noi încoace, unde zărisem un bărbat și o femeie. Am vrut să mă grăbesc ca să-i prindem sau măcar să-i strigăm, și atunci, trăgînd de omul ăsta...

BARTOLOMEO: Bine că zici om, pentru că tu ești un animal, un bou.

SCARAMURÉ: Greșiți dacă vă insultați în felul acesta.

CONSALVO: ...trăgînd, deci, de omul ăsta, el a căzut ca un măgar cu samarul în spate și m-a trîntit și pe mine la pămînt; și, din răutate, nu vrea să se ridice.

SCARAMURÉ: Acum ridicați-vă, că v-am dezlegat. Furia prea mare îi ia omului minţile și dreapta judecată. Hai, sus, nu mai vreau să știu nimic, pentru că s-a făcut noapte. Nu încercați să vă luați iar la bătaie, căci primul care ridică mîna va avea doi împotriva lui. Dumneata, messer Consalvo, apuc-o într-acolo, iar dumneata, messer Bartolomeo, încoace.

BARTOLOMEO: Bine, bine, să treacă noaptea asta: mîine îl aranjez eu pe amicul.

CONSALVO: La revedere la Sfîntu' Așteaptă! Noapte bună dumitale, messer Scaramuré.

SCARAMURÉ: La revedere, plecați odată!

BARTOLOMEO: La revedere! Vai, săracul de mine, mai liber aş fi dacă m-aş spînzura, că măcar nu m-aş mai putea aştepta la alte nenorociri!

SCENA XIV

Scaramuré, *singur*

Împielițatul de Sanguino e cunoscut de toți numai ca un mare escroc; cu toate astea, știe să se prefacă așa de bine, încît pare mai căpitan decît căpitanul însuși. Uitați ce le-a făcut dobitocilor ăstora! Acum, în vreme ce messer Gioan Bernardo încearcă să-și rezolve treaba lui, eu vreau să fac în așa fel încît dobitocul celălalt nu numai să nu se plîngă de mine, dar să-mi rămînă și îndatorat. Uite poarta academiei de pungași. (*Cioc, cioc, cioc.*)

SCENA XV

Corcovizzo, Scaramuré, Sanguino, messer Bonifacio

CORCOVIZZO: Cine-i, cine e?

SCARAMURÉ: Sînt Scaramuré, dacă nu vă e cu supărare.

CORCOVIZZO: Care Scaramuré? Ăsta-i nume de țigan! Ce vrei? Cine ești?

SCARAMURÉ: Vreau să-i spun o vorbă căpitanului Palma.

CORCOVIZZO: E ocupat; dar așteaptă puțin să-l întreb dacă vrea să te asculte.

SCARAMURÉ: (Ha, ha, ha, ce pricepuți sînt, ticăloșii! Arta escrocheriei are și ea legile și regulile ei, ca orice artă.)

SANGUINO: Care ești, mă?

SCARAMURÉ: Oameni buni!

SANGUINO: Bun nebun, vino mîine la secție.

SCARAMURÉ: Vă rog din suflet, ascultați-mă, e musai să vă vorbesc acum.

SANGUINO: Cine zici că ești?

SCARAMURÉ: Sînt Scaramuré.

SANGUINO: Nu te cunosc; spune-mi totuși ce vrei.

SCARAMURÉ: Aș vrea să vă fac o rugăminte importantă.

SANGUINO: Așteaptă puțin; peste o oră o să duc niște infractori la secție și o să-mi povestești pe drum.

SCARAMURÉ: Vai, vă rog din suflet, dacă puteți, veniți puțin aici, că am să vă spun anumite lucruri care vă vor interesa.

SANGUINO: Ești un pisălog. Așteaptă, cobor îndată.

SCARAMURÉ: (Ha, ha, ha, dacă ceilalți sînt profesori sau bacalaureați, ăsta e doctor de-a binelea și maestru. Cred că...) O, îl zăresc pe messer Bonifacio la fereastră.

BONIFACIO: Ei, messer Scaramuré, vezi unde am ajuns? Înțelegi matale ce vreau să zic.

SCARAMURÉ: Nu, defel. Tocmai de-asta mă aflu aici.

SANGUINO: Marș înăuntru, porc îngîmfat și netrebnic! Cine ți-a dat voie să te apropii de fereastră și să trăncănești?

BONIFACIO: Iertați-mă, domnule căpitan, m-am retras.

SCARAMURÉ: Ha, ha, ha, ha, sînteți dați dracului! Tocmai i-am dezlegat pe messer Bartolomeo și pe Consalvo, care nu se puteau ridica de jos și se mușcau și se înjurau între ei.

SANGUINO: Ha, ha, de-ai ști ce le-am făcut lui messer Bonifacio și pedagogului, te-ai tăvăli de rîs.

SCARAMURÉ: Comedia voastră e reușită, dar, pentru ăștia doi, riscă să devină o tragedie.

SANGUINO: Nici chiar așa: pedagogului o să-i dăm drumul de îndată ce-i găbjim și restul de bani. Iar cu Bonifacio vorbește matale și împacă-l cu noi.

SCARAMURÉ: Mai întîi îmi voi exprima regretul. Apoi îl voi face să mă trimeată la messer Gioan Bernardo să-i prezint scuzele; apoi îl voi aduce în persoană să-și ceară iertare și de la el, și de la ea; apoi, toți împreună vă vom ruga să vă îndurați și să-i dați drumul: și cred că va face tot ce-i ceri, numai să nu-l duci la secție.

SANGUINO: Atunci, hai, să nu pierdem timpul. Eu îl aduc, așa legat cum e, aici jos și te las să-i vorbești între patru ochi.

SCARAMURÉ: Bine, îl aștept.

SCENA XVI

Sanguino, Barra, Marca, Bonifacio, Scaramuré

SANGUINO: Hei, Coppino, ai grijă să nu fugă!

BARRA: Fiți fără grijă, domn' căpitan!

SANGUINO: Și tu, Panzuottuolo, fii cu ochii în patru.

MARCA: Da, să trăiți!

SANGUINO: Dați-vă puțin la o parte, ca să poată vorbi în liniște cu domnul acesta onorabil. Iar dumneata, messere... n-am reținut cum te cheamă...

SCARAMURÉ: Scaramuré, dacă nu vă e cu supărare.

SANGUINO: ...dumneata, messer Scaramuré, vorbește cu omul dumitale aici, în colțul ăsta.

SCARAMURÉ: Mii de mulțumiri, domnule căpitan.

SANGUINO: Mi-ajunge una.

SCARAMURÉ: Ce-ați spus?

SANGUINO: Gata, gata!

SCENA XVII

Scaramuré, messer Bonifacio

SCARAMURÉ: Messer Bonifacio, apropie-te.

BONIFACIO: Vai, sărăcan de mine, cîte încurcături pe ziua de azi! Vezi care sînt roadele amorului meu și-ale sfaturilor dumitale, messer Scaramuré?

SCARAMURÉ: Să-l ia dracu'... Doamne, iartă-mă, era cît pe ce să-l pomenesc pe unul dintre cei mai mari sfinți din cîți sînt în rai.

BONIFACIO: Pe care? Pe Sfîntul Cristofor[341]? Hî, hî, hî.

SCARAMURÉ: Nici chiar pe unul așa mare, dar tot unul dintre barosani. Dar nu-i cazul să-ți înșir toți sfinții pe care i-am pomenit cînd am aflat pocinogul; numai că, în loc să le ridic osanale, le-am zis cîteva usturătoare tuturor – cu excepția Sfîntului Leonardo, de al cărui ajutor avem mare nevoie acum –, așa încît, dacă-i adevărat că pentru fiecare păcat voi sta cîte șapte ani în purgatoriu, păi atunci lumea mai are de așteptat vreo cîteva mii de ani pînă la Judecata de Apoi.

BONIFACIO: Nu faci bine că hulești.

SCARAMURÉ: Dar ce altceva să fac cînd am aflat de paguba și rușinea dumitale? Mai ales că necazul ți-a venit de la mine. Oricum, dacă treaba asta continuă tot așa, sîntem doi oameni terminați.

BONIFACIO: Dar cum de-ai aflat?

SCARAMURÉ: Cum aflau toate lucrurile, chiar la distanță, Apollonius[342], Merlin și Malaggigi[343]?

BONIFACIO: Am înțeles. Deie Domnul ca vrăjile dumitale să mă poată scăpa din mîinile ăstora.

SCARAMURÉ: Las' pe mine, că eu n-am venit pentru altceva decît ca să dau de capătul acestei încurcături. Dar mai întîi povestește-mi toată tărășenia. Crezi matale că fără

arta magiei puteam să-l înduplec pe căpitan să ne lase să vorbim între patru ochi, iar ăștilalți să stea hăt și să se uite aiurea? Știi că ăștia nu permit una ca asta nici chiar cunoscuților sau prietenilor lor?

BONIFACIO: Ca să-ți spun drept, m-a cam mirat și pe mine treaba asta.

SCARAMURÉ: Am purces cu umilință, cu rugăminți și implorări și cu un scud. Dar, mai înainte de orice, povestește-mi, te rog, ce s-a întîmplat.

BONIFACIO: Ce vrei să-ți povestesc? Sînt un urgisit. Uite ce mi-au făcut rețetele și remediile dumitale! Uite care i-a fost dragostea tîrfei ăleia, uite ticăloșia codoașei de Lucia, care m-a făcut să cred lucruri pe care nu le-aş fi crezut nici dacă erau rostite de Scaraoțchi în persoană! Vreau să plătesc douăzeci și cinci de scuzi ca să fie însemnată cu fierul roșu[344].

SCARAMURÉ: Fii cu băgare de seamă, că nu a fost vina ei, nici a doamnei Victoria și nici a mea – deoarece cred că gîndești despre mine mai urît decît despre ceilalți, deși nu o spui! Vezi să nu fi fost cumva vina dumitale!

BONIFACIO: Rogu-te, explică-mi-o și pe-asta!

SCARAMURÉ: Ești absolut sigur că șuvița de păr pe care ți-am cerut-o ca să i-o pun păpușii îi aparținea doamnei Victoria?

BONIFACIO: Sînt sigur pe dracu' să mă ia, și pe mine, și pe curva de soartă. Șuvița aia e a nevesti-mii, veni-le-ar rău și ei, și cui i-a dat prin cap să ne căsătorească, și răspopitului care ne-a primit la altar: șuvița aia am adunat-o eu în grabă sîmbătă seara, pe cînd se pieptăna.

SCARAMURÉ: Acum înțeleg eu tot adevărul.

BONIFACIO: Și de la cine, mă rog, îl înțelegi?

SCARAMURÉ: De la cine-l știe și tocmai mi l-a spus. Ți-am cerut eu cumva păr din capul nevesti-tii?

BONIFACIO: Nu; mi-ai cerut păr de femeie!

SCARAMURÉ: Ba, pe toți dracii, ți-am cerut păr de-al femeii, și nu păr de femeie, oricare o fi ea. Ce, credeai că fac o păpușă ca să se joace fetițele cu ea?

BONIFACIO: Și ce deosebire vezi, mă rog, între păr de femeie și păr de-al femeii?

SCARAMURÉ: O deosebire pe care o pricep și țîncii cînd încep să-și folosească mintea. Nu trebuia noi să facem o imagine a ei?

BONIFACIO: Să-ți spun drept, n-am mintea dumitale. Uneori crezi că, dacă dumneata ai priceput un lucru, musai trebuie să-l fi priceput și ceilalți. Dar nu e întotdeauna așa.

SCARAMURÉ: Fir-ar să fie, asta e pricina pentru care s-a stricat efectul magiei mele. Ceara a fost aleasă și descîntată în numele doamnei Victoria; tot în numele ei am modelat păpușa; dar părul era al nevesti-tii: de-aici s-a tras toată încurcătura. Nevastă-ta în casa Victoriei: Victoria s-a îndrăgostit, dar nevasta dumitale a fost atrasă. Nevastă-ta îmbrăcată cu hainele Victoriei, iar Victoria lăsată despuiată. Nevastă-ta în locul Victoriei, în casa Victoriei, în patul Victoriei, în rochia Victoriei; Victoria se aprinde și arde de dorul tău. Iar Victoria și Lucia și nevasta dumitale toate sînt cum nu se poate mai mirate. Lucia, dacă-și mai aduce aminte că i-a dus nevestei dumitale hainele doamnei Victoria, sigur nu-și amintește cum și de ce a făcut-o. Doamna Victoria este extrem de uimită că dumneata, îmbrăcat ca messer Gioan Bernardo, și nevasta dumitale, îmbrăcată cu hainele ei, v-ați suit împreună în propriul ei pat, că la ora aceea ați putut găsi toate ușile deschise și dumneata, și soția dumitale, și că Lucia, buimăcită, v-a condus pe amîndoi înăuntru; în vreme ce ea cu slugile ei aveau de lucru în salon și n-aveau cum să plece pînă la o anumită oră. Ai să vezi că soția dumitale e și acum amețită: căci nu-și aduce aminte din ce motiv s-a îmbrăcat cu hainele celeilalte și cum de-a ajuns în camera aceea.

BONIFACIO: Încurcătura asta pare cam gogonată.

SCARAMURÉ: O s-o înțelegi mai bine după ce o să ieșim cu totul din ea.

BONIFACIO: Mă mir. Și oricum rămîne o îndoială: de ce nevastă-mea, venind în locul doamnei Victoria, dacă zici că efectul s-a produs la ea, și nu la cealaltă, și deci trebuia să mă iubească, m-a supus la niște chinuri pe care nu le-ar suporta nici măcar un cîine?

SCARAMURÉ: Păi ți-am spus deja că, din pricina șuviței de păr, nevastă-ta a fost doar atrasă în acea încăpere; dar n-avea cum să fie îndrăgostită, fiindcă ceara nu a fost aleasă, nici modelată, nici încălzită în numele ei!

BONIFACIO: Acum pricep tot. Înainte nu înțelesesem prea bine.

SCARAMURÉ: Acu' gata! Am discutat prea mult despre asta. Hai să vedem cum le putem da ceva ăstora ca să scăpăm din mîinile lor, să se prefacă eventual că ai fugit sau altceva de soiul ăsta;.pentru că restul lucrurilor nu-s greu de îndreptat.

BONIFACIO: Eu nu am mai mult de opt scuzi la mine; și dacă vor mai mulți, promit să le mai dau.

SCARAMURÉ: Ăștia nu pot fi amăgiți cu promisiuni.

BONIFACIO: Atunci le dau și mantia și inelele de pe deget. Dar, dacă intervii dumneata, cred că o lasă mai ieftin, că ăștia pentru un scud sînt în stare să se lepede și de Cristos, și de Precista, și de maica Precistei!

SCARAMURÉ: Nu-l cunoști pe căpitan!

SCENA XVIII

Sanguino, Scaramuré, Bonifacio, [Marca, Barra]

SANGUINO: Aș vrea să știu cînd aveți de gînd să terminați conversația! Sau credeți că o să stăm aici toată noaptea așteptîndu-vă pe voi?

SCARAMURÉ: Iertare, domnule căpitan, dacă v-am supărat lăsîndu-vă să așteptați. Dar, dacă tot ați îngăduit asta, îngăduiți-ne și să vă spunem o vorbă.

SANGUINO: Nu mai ascult nimic, e momentul să plecăm la secție: mîine vom avea destul timp să vorbim. Să mergem! Panzuottolo, Coppino, haidem!

BONIFACIO: Aoleu, Doamne, Sfinte Leonarde, ajutați-mă!

SCARAMURÉ: Vă rugăm mult, domnule căpitan.

BONIFACIO: Și eu vă rog, cu toată umilința.

SANGUINO: Fie! Am zăbovit atîta, pot să mai zăbovesc o clipă.

SCARAMURÉ: Domnule căpitan, ceea ce vrem noi să vă spunem este că dumneavoastră nu vă poate fi de nici un folos pățania omului ăstuia cumsecade, pe cînd, acceptînd un mic dar de la dînsul și lăsîndu-l liber, o să aveți de la el, ca și de la mine, veșnică recunoștință și supunere.

SANGUINO: Mă așteptam să vii cu această propunere în speranța că vei putea înșela justiția. Mă mir ce curaj ai, om lipsit de conștiință civică ce ești, să speri că eu aș lăsa să-mi scape un infractor de însemnătatea acestuia! Poate nu le-am spus-o lămurit băieților! Dar eu ți-am îngăduit asemenea cutezanță și te-am lăsat să vorbești ca să te pot pedepsi mai bine pentru greșeala ta și să te fac pildă pentru alții. Și ca să nu ai nici o îndoială, o să te bag și pe tine la pușcărie, împreună cu el. Hei, Coppino!

BARRA: Ordonați!

SANGUINO: Vezi de-l leagă și pe ăstălalt!

SCARAMURÉ: Îndurare, domnule căpitan, mai întîi ascultați-mă.

BONIFACIO: Domnule căpitan, vă rog pe ce-am mai sfînt, pe Maica Precista, pe Dumnezeu Tatăl, pe toți sfinții părinți!

SCARAMURÉ: Ridică-te, că eu nu țin să fiu divinizat: nu sînt nici regele Spaniei, nici sultanul Turciei!

BONIFACIO: Vă rog mult, aveți milă de mine și nu vă enervați; și aduceți-vă aminte că nu-i om fără de păcat și că toți avem nevoie de mila lui Dumnezeu, care ne iartă pe atît cît și noi iertăm greșiților noștri.

SANGUINO: (Dacă avea ceva mai multă carte, ticălosul ăsta era tocmai bun de predicator.) Greșelile trebuie pedepsite, n-ai aflat-o încă?

BONIFACIO: Dacă toate greșelile s-ar pedepsi, n-ar mai fi loc de iertare.

SANGUINO: Du-te naibii, că n-am eu timp de ceartă.

SCARAMURÉ: Taci matale, messer Bonifacio, și lasă-mă pe mine. Domnule căpitan, de n-ar fi îngăduit cerul ca eu să-l ademenesc pe omul ăsta, aducînd prejudiciu justiției și dezonoare domniei voastre, care sînteți renumit în tot Neapolul ca om cinstit.

SANGUINO: Să lăsăm lingușelile. Nu sînt eu cel ce hotărăște iertarea sau pedepsirea, justiția sau injustiția, ci superiorii mei. Știi prea bine că sarcina mea e să-i bag la pușcărie pe răufăcători sau pe cei bănuiți de infracțiune. Restul nu e treaba mea.

BONIFACIO: Vai, vai, ce mă fac!

SCARAMURÉ: Stimate domnule căpitan, dacă domnia voastră mă va asculta, știu că-mi va da dreptate.

SANGUINO: N-am chef să mă enervez ori să-mi pierd vremea cu bazaconii! Așa că te poftesc să ai argumente convingătoare, așa cum promiți; că de nu, noaptea asta n-o să dormi în patul dumitale!

BONIFACIO: Cristoase, ajută-mă!

SCARAMURÉ: Domnia voastră știe că în Italia nu e ca în țările din nord, unde – fie din pricina frigului ce domnește acolo, fie din zel religios ori din bicisnicia celor care împart dreptatea – sînt persecutați bărbații care merg la curtezane. La noi, la Neapole, la Roma ori Veneția, care sînt model

de civilizație pentru întreaga lume, nu numai că tîrfele sau curtezanele, cum vreți să le spuneți, sînt acceptate...

SANGUINO: Dacă bine înțeleg eu, ăsta laudă astea trei orașe pentru că sînt un fel de bordeluri și au o droaie de curve: iată un paradox demn de interes.

SCARAMURÉ: Vă rog să mă ascultați. Ziceam că, în conformitate cu legile civile și reglementările municipale, nu numai că sînt acceptate curtezanele, dar bordelurile sînt consfințite prin lege întocmai ca și mînăstirile de maici.

SANGUINO: Ha, ha, ha, hai că-mi placi. Nu vrei cumva să fie înscrise printre cele patru sute de ordine călugărești mari și cele cîteva mai mici[345] și ca, la o adică, să aibă fiecare o stareță? Ha, ha!

SCARAMURÉ: Încă puțină răbdare. Aici la Neapole, avem Piazzetta, Fundaco del Cetrangolo, cartierul Santo Antonio și mahalaua de la Santa Maria del Carmine[346]. La Roma, pentru că erau răspîndite fără nici o ordine, în 1569[347] Sanctitatea Sa a hotărît să le strîngă pe toate la un loc, sub amenințarea cu biciul, și să le atribuie un singur cartier care noaptea se încuia cu cheia, și asta nu atît pentru a le număra și a le fixa dările, cît pentru a nu se amesteca cu femeile cinstite și a le molipsi și pe ele. De Veneția nu mai vorbesc, căci din generozitatea și liberalitatea serenissimei republici – unde toți fudulii și gogomanii ar fi în stare să se lase chiar și jugăniți, numai să scoată un ban în plus – acolo curvele sînt scutite de orice taxă și ascultă de mai puține legi decît toți ceilalți, deși sînt atît de numeroase – căci orașele cu cît sînt mai mari și mai vestite cu atît au mai multe curve –, încît cu un impozit minim ar aduce Veneției un al doilea tezaur, mai ceva decît cel existent[348]. Desigur, dacă Senatul s-ar înjosi să facă ce se face în alte locuri, ar deveni mult mai bogat decît este acum. Dar cum scriptura zice *in sudore vultui ti*[349] și nu „din sudoarea curvelor orașului", deocamdată se abține.

În afară de asta, le tratează pe sus-amintitele cu deosebit respect, cum rezultă dintr-o ordonanță recentă care spune că nici o persoană, nobilă sau nenobilă, de orice rang și condiție ar fi, nu are voie să cuteze a jigni sau adresa cuvinte ofensatoare și necuviincioase curtezanelor: ceea ce nu s-a legiferat niciodată pentru celelalte femei...

SANGUINO: (Nici c-am întîlnit un firoscos mai mare.) Vorbești prea mult și pe departe. Și am senzația că ne iei peste picior și pe mine, și pe nenorocitul ăsta care așteaptă rezultatul poliloghiei sau predicii sau disertației – sau ce naiba o fi trăncăneala asta a ta. Așa că termină mai repede, că nu-ți mai dau decît cîteva minute.

BONIFACIO: Te rog, vorbește-i de mine. Ce treabă avem noi cu Veneția, Roma sau Neapole?

SCARAMURÉ: Bine, închei cu concluzia că în aceste trei orașe stă măreția întregii Italii: căci cel mai grozav dintre celelalte nu ajunge nici la genunchiul oricăruia dintre acestea trei.

BONIFACIO: Văleu, m-a apucat pîntecăraia!

SANGUINO: Ha, ha, acum așteaptă, să vedem unde vrea să ajungă amicul.

SCARAMURÉ: Concluzia este că la Neapole, Veneția și Roma, cu alte vorbe în toată Italia, curvele sînt acceptate, protejate, au un statut special, legi speciale, scutiri și privilegii speciale...

SANGUINO: Trebuie să spui: „așa-zise privilegii".

SCARAMURÉ: În consecință, cine merge la curve nu poate fi sancționat sau urmărit în justiție...

SANGUINO: Încep să înțeleg unde bate.

BONIFACIO: Și eu, slăvit fie numele Domnului!

SCARAMURÉ: ...ba chiar justiția se ferește și mai abitir să-i admonesteze, persecute ori învinuiască pe cei care merg la femeile cinstite, căci consideră un lucru barbar a-i scoate unui gentilom, unui bărbat cumsecade și vrednic de cinste,

coarnele de unde le ține ascunse și a i le lipi în frunte. De aceea, fie fapta oricît de cunoscută, nu e cazul să fie dat pe mîna justiției decît dacă partea implicată, de obicei de condiție foarte joasă, nu se rușinează să deschidă proces. Cît despre părțile implicate, amestecul justiției ar conduce la o mare greșeală și nedreptate; deoarece pedepsirea celui care pune coarnele nu compensează rușinea pe care o resimte încornoratul la trîmbițarea în public a necazului său. Așa încît mai mare este dauna provocată de justiție decît de delincvent. Și chiar atunci cînd toată lumea știe că ai coarne, prin proclamarea lor în justiție, ele devin mult mai solemne și făloase. Așadar, într-o asemenea situație, orice bărbat cu judecată consideră că, dacă justiția închide un ochi, se pot evita numeroase inconveniente. Căci un încornorat tăinuit – dacă mai poate fi numit încornorat cineva care nu este cunoscut ca atare și care continuă să aibă reputația nepătată –, de teamă să nu fie descoperit sau din nepăsare pentru coarnele alea pe care tot nu le vede nimeni – iar dacă nu se văd e ca și cum n-ar exista –, se abține să se răzbune, ceea ce însă s-ar vedea obligat să facă cînd coarnele stau sub ochii tuturor. Prin urmare, obișnuința în Italia și în alte țări civilizate, unde coarnele au un oarecare preț, este nu doar de a evita excesele, ci chiar de a le ascunde și tăinui. De unde rezultă că, într-un anume sens, sînt de lăudat cei ce au legalizat bordelurile, care, prin părțile noastre, ne scutesc de multe alte neajunsuri...

SANGUINO: Hai, termină!

BONIFACIO: Vai, mor de sete! Simt că mă lovește damblaua!

SCARAMURÉ: În încheiere, îi zic domniei voastre că excesul care i se impută lui messer Bonifacio se datorează femeii care, fie ea tîrfă sau cinstită, nu trebuie să-i atragă unui om stimabil ca dînsul...

BONIFACIO: Sînt o persoană onorabilă, locuiesc în cartierul San Paolo[350].

SCARAMURÉ: ...pedeapsa cu închisoarea, ca să nu mai spun că s-ar crea un precedent periculos. Domniei voastre, care sînteți o persoană discretă, cred că-i ajunge ce-am spus pentru a înțelege toată situația.

SANGUINO: Dacă de vină sînt femeile, îmi pare foarte rău că l-am reținut. Și-mi cer iertare în fața lui Dumnezeu și a lumii, căci n-am avut intenția de a compromite onoarea cuiva. Dar vreau să aflați și tu, și el, și ceilalți de față că lucrul ăsta nu stă în putința mea. Omul ăsta mi-a fost predat de un oarecare messer Gioan Bernardo, pictor, cu care el se străduia să semene, punîndu-și barbă falsă, și se mai străduie și acum, cu pelerina asta de pe el. Iar barba o are aici, pe la unul dintre băieți; dacă vreți să aflați cum îi stă cu ea, puteți veni mîine la ora paisprezece la secție, cînd o să-i punem față în față pe ei și bărbile lor.

BONIFACIO: Vai mie, ajutați-mă, pentru numele lui Dumnezeu!

SANGUINO: Or, insul acela onorabil îi face proces pentru ticăloșiile pe care acesta le-o fi făcut sub înfățișarea lui: și care, așadar, pe viitor i se pot imputa lui de vreun păgubaș care va cere cine știe ce pentru daunele provocate de acesta.

BONIFACIO: Domnule căpitan, dinspre partea asta să n-aveți nici o grijă.

SANGUINO: Omule, înțelege că nu eu trebuie să-mi fac griji. Pricepe odată și tu, și toată lumea că dacă te duc la secție n-o fac că-mi place mie, ci pentru că trebuie să dau socoteală de asta. Iar pictorul e foarte ofuscat și e hotărît ca mîine-dimineață să-ți facă citație. În afară de asta, se mai plînge de el și nevastă-sa; femeia și Gioan Bernardo ar putea să-mi dea nu puțină bătaie de cap.

SCARAMURÉ: Dinspre partea femeii să n-aveți teamă.

SANGUINO: Ba chiar de ea mă tem. Din gelozie muierile sînt în stare să ducă de rîpă și viața, și onoarea bărbatului.

Așadar, ziceți-mi ce anume pot face eu pentru voi: pot să vă compătimesc, dar nu să vă ajut!

SCARAMURÉ: Domnule căpitan, domnia voastră vorbește ca un sfînt.

BONIFACIO: Ca un evanghelist, nu alta; cu evlavie!

SANGUINO: Așa că hai să mergem. Panzuottuolo, ia adu-l și pe pedagog și s-o luăm din loc.

SCARAMURÉ: Domnule căpitan, mi-a venit o idee!

SANGUINO: Care anume?

SCARAMURÉ: Eu mă pun chezaș că – dacă ne mai îngăduiți o zăbavă de cîteva minute – eu pot să-l împac pe messer Gioan Bernardo cu messer Bonifacio.

BONIFACIO: O, de-ar vrea Domnul și de-ai putea dumneata!

SANGUINO: Mă iei peste picior. Asta e cu neputință.

SCARAMURÉ: Ba e chiar necesar. Cînd va afla cum stau lucrurile, cred că n-o să avem probleme. Îi sînt prieten apropiat, așa încît, dacă-l găsesc în pat, îl trezesc și-l fac să vină pînă aici și să cadă la învoială cu cestălalt. Însă dumneata, messer Bonifacio, sigur trebuie să-i ceri iertare și să-i dai satisfacție cu vorba și cu fapta, se te pocăiești, pentru că el, fără îndoială, se socotește cît se poate de jignit.

BONIFACIO: Așa e drept. Promit să-i sărut picioarele și să-i rămîn pe veci îndatorat și prieten, dacă mă iartă pentru această greșeală și nu mă face de rîsul tuturor. Și la fel, uh, uh, uh, vă promit și dumneavoastră, uh, uh, uh, domnule căpitan.

SANGUINO: Ridică-te, nu-mi săruta picioarele pînă n-oi ajunge papă.

BONIFACIO: Domniei voastre îi rămîn obligat dacă ne mai îngăduie puțin timp ca să rezolvăm și această treabă. Iar pe dumneata, messer Scaramuré, te rog cu toată inima, cu mațele și cu rărunchii, să pui suflet în vorbele pe care i

le vei spune lui Gioan Bernardo, căci îți voi rămîne îndatorat toată viața.

SCARAMURÉ: Am toată încrederea că, sub un pretext oarecare, voi reuși să-l aduc aici; iar odată adus, cu scuzele și umilința dumitale, cu intervenția domnului căpitan – dacă se îndură să ne-ajute – și cu argumentele mele, nu se poate să nu izbutim; și e obligatoriu să nu fii nerecunoscător cu generozitatea domnului căpitan.

SANGUINO: În ce mă privește pe mine, eu nu vreau nimic; dar va trebui să te-arăți mărinimos cu băieții ăștia, dacă nu de altceva, măcar ca să le închizi gura. Dar mai am o pretenție: să te împaci și cu nevastă-ta și să-i ceri iertare și ei, ca și bărbatului. Cînd am să-i văd pe amîndoi mulțumiți și împăcați, atunci voi opri procedura, pentru că nu mă pot împiedica să-mi fie milă de sărmanul messer Bonifacio.

BONIFACIO: Domnule dragă, iată-mă aici, trup și suflet la ordinele dumneavoastră. Pentru băieții din patrulă, uite aici inelele, tot ce am în pungă și blestemata asta de mantie de care oricum vreau să mă lepăd cît mai repede.

SANGUINO: Hai, gata! Vorbești, cum s-ar zice, de cioara de pe gard! Nu se va-ntîmpla nimic din toate astea dacă messer Gioan Bernardo și nevasta dumitale nu vor fi satisfăcuți.

BONIFACIO: Eu sper să fie satisfăcuți. Hai, messer Scaramuré, te rog eu, du-te după ei!

SCARAMURÉ: Pe el îl voi aduce cu un pretext bine ticluit, iar nevasta dumitale, dacă ține la onoarea ei, nu mă îndoiesc că va veni.

SANGUINO: Hai, grăbește-te, de vrei să ne mai găsești aici.

SCARAMURÉ: O, domnule căpitan, nu stau departe de aici nici el, nici ea. Mă întorc într-o clipă.

SANGUINO: Să se hotărască repede dacă e da sau nu, să nu mă facă să pierd timpul de pomană.

SCARAMURÉ: Să nu vă îndoiți de asta.

BONIFACIO: O, Sfinte Leonarde[351], ajută-mă!
SANGUINO: Hai să mergem înăuntru, să-i așteptăm acolo.

SCENA XIX

Gioan Bernardo, Ascanio

GIOAN BERNARDO: Așadar, fiule, întorcîndu-ne la ce spuneam, părerea generală este că lucrurile sînt astfel rînduite încît natura nu duce lipsă de ce-i trebuie și nu abundă în ce e de prisos. De pildă, scoicile n-au picioare pentru că, oriunde s-ar afla în mare, au tot ce le trebuie ca să supraviețuiască, adică apă și căldură de la soare – a cărui putere pătrunde pînă în adîncul apei. Cîrtițele n-au ochi, pentru că își duc viața în pămînt și n-au nevoie decît de pămînt. Cine n-are meșteșug n-are nevoie de scule.

ASCANIO: Așa e, fără îndoială. Am auzit că un anume zeu, pe nume Momos[352], îl lua peste picior pe Jupiter. Deci oriunde e nevoie de unii care să vorbească deschis: în primul rînd, pentru ca príncipii și judecătorii să-și dea seama de greșelile pe care le fac, dar pe care nu le cunosc din cauza lingușitorilor șmecheri și lași; în al doilea rînd, ca să se teamă de a face unele lucruri; în al treilea, deoarece, comparate cu contrariul, bunătatea și virtutea devin mai frumoase, mai evidente, mai limpezi, și sînt reconfirmate și întărite – prin urmare acest critic al lui Jupiter...

GIOAN BERNARDO: Nu e un zeu prea cunoscut sau prețuit, dar e unul dintre aceia care, dacă n-au mînă lungă, au, în schimb, limbă ascuțită.

ASCANIO: ...contrazicîndu-se într-o zi cu Mercur, interpretul și avocatul zeilor, l-a întrebat cam așa: „Ia zi, Mercur, tu, cel mai firoscos și strîmb sfătuitor și codoș al tunătorului

Jupiter, știut fiind că, pentru a ține piept vînturilor, orice pînză de corabie trebuie ba întinsă, ba strînsă, ba rotită, cum se face că există un catarg care n-are nevoie de frînghie? Și, ca să zic alta, mai pe șleau – să mă ierte urechile simandicoase! – de ce n-are păsărica nasturi?" La care Mercur a răspuns: „Pentru că – vorbind elegant – cocoșelul n-are degete ca să-i descheie."

GIOAN BERNARDO: Ha, ha, ha, și ceilalți zei ce-au zis?

ASCANIO: Diana cea castă și Minerva cea pudică i-au întors spatele și-au plecat; iar atunci cică unul dintre cei doi ar fi zis: „Dă-le-n făcălețul meu!" Adică ar fi vrut să zică „Dă-le dracului", dar pe vremea aceea nu se-auzise încă de acest ins simpatic. Așadar, în confirmarea celor spuse de dumneavoastră, oricîte chichițe ar căuta Momos ăsta, așa cum a făcut, face și va face în viitor, niciodată nu va afla greșeală decît numai în aparență, în rînduiala naturii și a minții.

GIOAN BERNARDO: Ai dreptate. Toate greșelile care au loc se datorează norocului cel strîmb: de pildă cel care i-a dat asemenea dar stăpînului tău, iar mie mi l-a refuzat. Soarta, adică norocul, aduce onoruri cui nu le merită, dă pămînt gras cui nu-l însămînțează, dăruiește livadă bogată cui n-o culege, bani din belșug cui nu știe să-i cheltuiască, copii mulți cui n-are cu ce-i crește, poftă de mîncare cui n-are ce băga în gură, pesmeți cui n-are dinți. Dar ce spun eu, trebuie să-l iertăm pentru că se știe că norocul e orb și, prin urmare, cînd caută cui să dea darurile pe care le are, bîjbîie și de cele mai multe ori dă peste proști, nesimțiți sau ticăloși, de care e plină lumea. Mare minune dacă dă peste un om cinstit, fiindcă ăștia sînt doar cîțiva. Și mai mare e minunea dacă nimerește peste un om cu adevărat merituos, căci ăștia se numără pe degetele de la o mînă. Iar dacă nu e vina lui, e vina cui l-a creat. Zeus zice că nu l-a creat el. Dar, creat ori necreat, el e fără vină, iar adevăratul vinovat este de negăsit.

ASCANIO: Așadar, a da vina pe noroc sau pe altceva e un lucru fără rost și zadarnic. Ba mai mult, unii susțin că el ar fi nu numai bine-venit ci chiar necesar; pentru că orice virtute, fără ajutorul norocului, e neputincioasă; ba chiar aș zice că nici nu se poate numi virtute, ci doar o însușire inutilă și fără valoare. Cui îi e dat să-l poată căuta și găsi nu trebuie să zăbovească nici o clipă. Dar-ar zeii ca silința să alunge întotdeauna ghinionul și să împlinească dorințele, cum s-a întîmplat cu dumneavoastră. E necesar ca darul și harul să fie despărțite așa încît unul să aibă nevoie de celălalt, și deci fiecare să-l iubească pe celălalt. Cui îi e dăruit meritul să-i fie refuzat norocul, și cui îi e dăruit norocul, să-i fie refuzat meritul.

GIOAN BERNARDO: Că bine mai vorbești, fiule! Văd că la tine mintea a luat-o înaintea vîrstei! Tot ce spui e adevărat și tocmai am încercat-o pe pielea mea. Deși fericirea de care-am avut parte astă-seară nu mi-a fost dată de zei sau de natură; deși mi-a fost refuzată de noroc, mintea mi-a arătat prilejul, strădiunța m-a făcut să înșfac norocul de păr, și perseverența, să nu-l las să-mi scape. Din orice necaz greu e pînă scoți capul, căci pe urmă trupul și membrele vin de le sine. Referitor la doamna Carubina, sînt sigur că pe viitor nu va mai fi nevoie de atîta silință, de atîtea discuții, argumente, motive și introduceri.

ASCANIO: Așa e, pentru că e de ajuns o dată să fie folosite toate împreună și bine, ca să vorbiți acum amîndoi aceeași limbă: ochii se privesc, limbile vorbesc, inimile se înțeleg. Uneori ceea ce aduce clipa dăinuie pe vecie. Într-un an, lui don Paulino, parohul din Santa Primma, un sătuc de lîngă Nola[353], Sipion Savolino[354] i-a mărturisit, în Vinerea mare, toate păcatele: care, deși multe și mari, fiind el cumătru cu popa, i-au fost iertate fără prea mare greutate. A fost de-ajuns o dată, pentru ca, în anii următori, fără multe vorbe și explicații,

Sipione să meargă la don Paolino și să-i zică doar atît: „Sfinția ta, păcatele de-acu' un an mata le cunoști"; la care don Paolino îi răspundea lui Sipione: „Fiule, ai căpătat deja iertarea: *vadde in pacio et non amplio peccare.*"[355]

GIOAN BERNARDO: Ha, ha, ha! Hai c-am vorbit destul. Vezi ușa asta?

ASCANIO: Da, domnule.

GIOAN BERNARDO: Ăsta-i locul unde-l țin ascuns. Nu trebuie să ne-atingem de ea pînă nu mă lămuresc cu messer Scaramuré. Cred că la ora asta el a rezolvat totul și mă caută pe mine. Pînă una alta, tu du-te și adu-o încoace cît poți de repede pe doamna Carubina.

ASCANIO: Așa voi face. Cred c-o să vă găsim tot aici.

GIOAN BERNARDO: Fără îndoială, căci voi termina repede cu messer Scaramuré. Du-te acum!

SCENA XX

Messer Gioan Bernardo, *singur*

Pe mormîntul lui Giacopon Tansillo[356], Sastisitul[357] a scris un epitaf care suna cam așa:

Întîiul nasture cine-l încheie prost
nici unuia apoi nu îi mai dă de rost;
așa și eu știut-am soarta mea din zori,
de-aicea zac și sînt pămînt de flori.

Primul nasture pe care l-a încheiat strîmb messer Bonifacio a fost cînd s-a îndrăgostit de Victoria; al doilea, cînd s-a înțeles cu messer Scaramuré să-și folosească arta magiei pentru a-l pune la treabă pe Scaraoțchi ca să-i aducă în zbor femeile care-i conveneau lui. De aici au început să curgă

toate belelele, unele după altele, precum fiii din tați, iar din fii, fiii fiilor și nepoții nepoților. Acum nu-mi mai rămîne decît să pun cireașa pe tort: ceea ce se va întîmpla cînd el ne va cerși milă și iertare pentru jignirea pe care ne-a adus-o nouă, doi bieți neprihăniți.

SCENA XXI

Gioan Bernardo, Ascanio, Scaramuré, Carubina

GIOAN BERNARDO: Ce repede ați apărut!

ASCANIO: I-am întîlnit cînd tocmai veneau.

SCARAMURÉ: Hai că acum sîntem toți, putem să-l liberăm pe nenorocit din chinurile astea de iad.

CARUBINA: Dar-ar Domnul să nu-l mai văd la față, neghiob cum e.

ASCANIO: Pentru cine are voință, nimic nu-i prea greu.

SCARAMURÉ: Eu, negăsindu-te acasă la dumneata, m-am dus pînă la doamna Victoria, crezînd că te găsesc acolo; pe urmă am trimis-o pe Lucia să te caute și să te-aducă încoace.

GIOAN BERNARDO: Acum sîntem toți. Doamnă Carubina, dumneata cu Ascanio prefaceți-vă că veniți nechemați. Dar mai întîi lăsați-ne pe mine și pe messer Scaramuré să aranjăm lucrurile cu Sanguino și cu ceilalți; iar între timp puteți să vă ascundeți aici, după colț.

CARUBINA: Foarte bine te-ai gîndit. Hai, Ascanio!

ASCANIO: Să ne pitim aici, coniță, ca să auzim și noi ce vorbesc și să alegem momentul cel mai potrivit pentru a ne face apariția.

CARUBINA: Prea bine.

Scaramuré, Gioan Bernardo, Corcovizzo, Ascanio, Sanguino, [Barra]

SCARAMURÉ: Să batem la ușă. (*Cioc, cioc, cioc.*)

CORCOVIZZO: Cine e?

SCARAMURÉ: Oameni buni. Anunță-l pe domnul căpitan că sîntem aici.

CORCOVIZZO: Îndată, domnule.

SCARAMURÉ: Ăsta-i Corcovizzo: acum cred că-i zic Coppino sau nu știu în ce alt fel. Am auzit că-l strigau Panzuottolo, dar nu știu dacă pe el sau pe altul.

GIOAN BERNARDO: Ha, ha, la nevoie să vezi ce-o să-i mai știe pedagogul și messer Bonifacio. Și-au pus și ei barbă?

SCARAMURÉ: Da, toți, de zici că sîntem cu adevărat la teatru. Pedagogului nu-i lipsește decît barba; messer Bonifacio, dacă vrea să-și pună una, de-abia bine că o are. Ăștia doi știu unul de altul, dar n-au habar că ceilalți sînt și ei travestiți.

ASCANIO: Mai lipsește să-și pună mască și doamna Carubina.

SANGUINO: Ați venit? N-ați adus-o și pe nevastă? Fiți atenți, că fără ea nu putem face nimic.

SCARAMURÉ: E pe drum, domnule căpitan, trebuie s-apară dintr-un moment într-altul.

SANGUINO: Așteptați că-l aducem jos pe omul nostru.

SCARAMURÉ: Ține-te bățos, la început.

GIOAN BERNARDO: Lasă că am eu grijă.

SANGUINO: Fii bine-venit, messer Gioan Bernardo.

[GIOAN BERNARDO:] Bine v-am găsit pe domnia voastră. Cum am aflat de la messer Scaramuré că doriți să mă vedeți, am sărit din pat și am dat fuga încoace, temîndu-mă

să nu se fi descoperit vreo potlogărie făcută de răufăcătorul acela sub înfățișarea mea.

SANGUINO: Răufăcătorul[358] uite-l aici. Dar, pe toți dracii, nu eu am trimis să te cheme, ci messer Scaramuré m-a rugat să-i mai dau un răgaz înainte de a-l duce pe ticălos la secție, spunînd că lucrul acesta n-o să te supere cînd vei afla ce motive l-au împins să se travestească. Eu, ca să-ți fac plăcere dumitale și mișcat de rugămințile lui messer Scaramuré, ca să nu mai pomenesc de lacrimile și văicărelile împricinatului, v-am așteptat. Dar n-am trimis eu să te cheme.

BONIFACIO: Fie-vă milă, pentru numele Domnului!

GIOAN BERNARDO: Messer Scaramuré, nu m-ai chemat dumneata și m-ai pus pe jăratic zicîndu-mi că mă caută domnul căpitan pentru anumite lucruri însemnate referitoare la necazul meu? Cum de m-ai înșelat în halul ăsta? Asta-i prietenia dumitale? Ăsta-i zelul cu care mă ajuți? Ai încercat și, după cît se vede, continui să încerci să-i ții partea și să-i vii în ajutor acestui om cu conștiința pătată, prejudiciindu-mă pe mine. Domnule căpitan, eu continui să mă plîng de insul acesta care a abuzat de numele meu, dar a abuzat și de autoritatea și de numele domniei voastre cînd m-a cărat pînă aici, deranjînd atîta lume.

BONIFACIO: Fie-vă milă, în numele Domnului și al Sfintei lui Maici.

SANGUINO: Mai domol! Să vedem dacă putem îndrepta pocinogul ăsta. Să vedem dacă e chiar așa de vinovat. Iar dumneata, dacă ești aici, gîndește-te bine la ce faci și nu te lăsa pradă furiei.

GIOAN BERNARDO: În ce mă privește, tărășenia asta nu se poate îndrepta nici acum, nici altă dată; ba dimpotrivă, nici după ce justiția își va face datoria nu cred să se termine lucrurile între noi.

SCARAMURÉ: Dragul meu messer Gioan Bernardo, ceea ce eu am făcut și fac nu cred să-ți știrbească de vreun fel onoarea. Ori de cîte ori se va descoperi vreo infracțiune comisă pe timp de noapte de o persoană cu înfățișarea dumitale, sîntem cu toții martori că ea trebuie pusă pe seama lui messer Bonifacio; dar neaflînd pînă acum decît de unele păcate ușoare, legate de el și de nevastă-sa, ar fi bine să te mai liniștești.

GIOAN BERNARDO: Înțeleg că s-a travestit ca să creadă lumea că eu m-am întîlnit cu nevastă-sa și ca să ne zăpăcească pe amîndoi și să ne pună viețile în primejdie. Nu vedeți că pe ea încearcă s-o înșele, iar mie să-mi facă zile fripte?

BONIFACIO: Să mă ferească Dumnezeu! De ce tocmai dumitale, dragă messer Gioan Bernardo? Mă jur pe rănile Domnului nostru Isus și îți cer iertare.

GIOAN BERNARDO: Lasă lingușeala, rogu-te!

BARRA: Acum, cînd i-a ajuns cuțitul la os, ticălosul e numai lapte și miere. Dacă norocul se va îndura de el, o să ne facă cinste la toți.

SANGUINO: Ei hai, Gioan Bernardo, ai oleacă de milă, cel puțin pînă nu se dovedește că ar fi făcut vreo altă bleaznă! Că ceva necurat tot e la mijloc: pentru că și nevastă-sa era travestită, după cîte îmi zice el. Dar asta nu înseamnă neapărat că el ținea să te confunde lumea cu el.

SCARAMURÉ: Ca să nu mai spun că nevastă-sa se travestise într-o femeie care e frecventată pe față de messer Gioan Bernardo. Hai, messer Gioan Bernardo, eu însumi te rog să nu uiți de preceptele sfinte care ne învață să fim milostivi. Eu știam prea bine că n-ai fi venit pînă aici dacă nu-ți vorbeam în felul acela. Am abuzat de numele domnului căpitan, fiind convins că n-o să-mi purtați nici unul pică, deoarece eu vreau să-mi fac milă și pomană cu un nenorocit, fără a däuna prin asta nimănui.

BONIFACIO: Messer Gioan Bernardo, dragul meu, mă ofer să răscumpăr orice pagubă și pretenție ai putea avea. Messer Gioan Bernardo, te rog, îngăduie sufletului nenorocitului de Bonifacio să se îndatoreze pe veci la dumneata, care, dacă vrei, îl poți acoperi de rușine. Onoarea mea e în mîinile dumitale: n-am să tăgăduiesc niciodată că, mulțumită generozității dumitale, mi-am salvat onoarea. Dacă-ți faci pomana asta, ho, ho, ho...

SANGUINO: Tocmai bine, uite-o și pe nevastă-sa.

SCENA XXIII

Carubina, Sanguino, Scaramuré, Gioan Bernardo, Bonifacio, Barra,

Corcovizzo, Ascanio, Marca

CARUBINA: Văd că necredinciosul ăsta de soț al meu e tot aici.

SANGUINO: Hai că asta-i bună! Cred că specialiștii în cazuri de conștiință nu și-au putut închipui pînă acum că un bărbat poate fi numit necredincios pentru că-i face ce trebuie nevestei lui proprii și legitime.

SCARAMURÉ: Haide, să lăsăm deoparte și ironiile, și furia. Lucrul ăsta trebuie rezolvat de noi, aici – mulțumită domnului căpitan Palma, care ne face favoarea să discute despre onoarea dumitale, doamnă Carubina. Rușinea bărbatului dumitale n-are cum să servească drept reparație morală onoarei matale; și nici a dumitale, messer Gioan Bernardo.

BONIFACIO: Ăsta-i lucru sigur. Aveți milă, îndurare, îngăduință și mizericordie, pentru numele lui Dumnezeu! Messer Gioan Bernardo, nevastă dragă, iertați-mă, această primă oară.

BARRA: Mare ciudățenie și lumea asta! Unii fac păcate peste păcate și nu se căiesc nici o singură dată, măcar pentru alea de sar în ochi. Alții se căiesc numai după un puhoi de greșeli; alții dau de belea de la prima; alții nici n-au păcătuit încă și se consideră vinovați; alții suferă fără a păcătui, iar alții fac penitență pentru păcatele altora. Dacă ne gîndim bine, la omul ăsta se întîlnesc toate astea la un loc.

BONIFACIO: Eu vă cer milă și îndurare și vă implor să mă iertați, așa cum Domnul nostru Isus Cristos i-a iertat pe tîlharul pocăit și pe Maria Magdalena.

BARRA: (Drace, că bun tîlhar e ăsta!) Cînd oi fi și tu un tîlhar pocăit ca acela, atunci o să capeți și iertarea. Dumneata ești un tîlhar pentru că iei ceea ce i se cuvine nevestei dumitale și dai altor femei, licoarea, laptele, frișca sau, cu alte vorbe, avutul și plăcerea ei.

GIOAN BERNARDO: Și cu înfățișarea, cu barba și mantia mea și, cine poate ști, chiar și cu onoarea mea cum rămîne?

BARRA: De aia nu trebuie iertat precum tîlharul pocăit, ci mai degrabă precum Maria Magdalena.

CORCOVIZZO: Ce Magdalenă drăgălașă! Naiba să-i ia și pe el, și pe cei o mie de păduchi pe care trebuie că-i poartă și în barba asta, și în ailaltă, mai de jos! Ia vedeți ce balsam prețios duce cu el! Pe legea mea, dacă avea fustă era leit Magdalena. Eu zic să-l iertăm, cum l-au iertat iudeii pe Baraba.

SANGUINO: Frumos îl mai ajuți pe bietul om! Bună metodă de a consola un nefericit! Ia vă poftesc să tăceți din gură și să nu vă amestecați în treaba asta! Voi să executați ordinele și-atît!

SCARAMURÉ: Vă rog eu să-l iertați; iar el, cum vedeți, vă roagă și mai abitir, în genunchi, în numele Domnului sau al necuratului, ca pe Baraba sau ca pe tîlhar!

SANGUINO: Are dreptate. Se cuvine să-l iertați.

GIOAN BERNARDO: Ce zici dumneata, doamnă Carubina?

CARUBINA: Eu de data asta îl iert; dar să bage la cap pe viitor, să nu i-o plătesc cu dobîndă.

BONIFACIO: Te asigur, Carubina, scumpa mea...

CARUBINA: Eu sînt scumpa dumitale, iar dumneata ești al doamnei Victoria.

BONIFACIO: Îți jur că n-o să mă mai prinzi niciodată...

CARUBINA: De ce, pentru că ai învățat să fii mai cu băgare de seamă?

GIOAN BERNARDO: L-ai dibăcit!

BONIFACIO: Eu ziceam că n-o să mă mai prinzi niciodată în păcat pentru că niciodată n-am să mai păcătuiesc.

BARRA: Așa zic și femeile cînd sînt în chinurile facerii: „N-am s-o mai fac niciodată, niciodată, niciodată; am să mă închid cu cheia. Bărbat fără inimă, dacă te mai apropii de mine, te ucid, te sfîșii cu dinții!“ Pe urmă, nici n-a ieșit bine copilul, că, urmînd legea naturii care nu admite vidul[359], vor cu orice preț să bage ceva în locul lui. Asta-i pocăința femeii cînd naște, asta-i dorința ei cînd zămislește.

SANGUINO: Frumos vă șade, omul plînge și voi o dați înainte cu glumele și vă distrați. Ia mai tăceți odată!

CARUBINA: Eu nu numai că te iert, dar, ca să mă arăt și mai îngăduitoare cu dumneata și să-mi salvez și onoarea, îl rog și eu pe messer Gioan Bernardo să îngăduie ca domnul căpitan să-l elibereze pe bărbatu-meu.

BONIFACIO: Dragă nevestică, îți mulțumesc. Pînă acum te-am prețuit într-un fel și te-am iubit în două; de astăzi te voi prețui și iubi în toate felurile și din toate motivele.

GIOAN BERNARDO: Messer Bonifacio, eu sînt creștin și mă declar un bun catolic. Eu mă spovedesc și mă împărtășesc ori de cîte ori e nevoie. Meseria mea e să pictez, să arăt muritorilor chipul Domnului nostru, al Maicii noastre

și al Sfinților din împărăția raiului. De aceea nu mă lasă inima, văzîndu-te cum te pocăiești, să nu te iert și să nu-ți acord acea îndurare pe care orice creștin bun și pios e obligat s-o arate în asemenea cazuri. De te-ar ierta și Dumnezeu în ceruri cum te iert eu aici, pe pământ! Un singur lucru îți pretind: după cum zice proverbul *Honore meom nemini tabbo*[360], vreau, dacă sub înfățișarea mea ai comis vreo altă fărădelege, să fii gata s-o ispășești. Iar asta să i-o făgăduiești domnului căpitan, ca împărțitor al dreptății, mie, nevestei dumitale, lui messer Scaramuré și tuturor celor de față.

SANGUINO: Făgăduiești?

BONIFACIO: Făgăduiesc, promit și mă jur. Și, în afară de asta, mai jur, cu amîndouă mîinile ridicate la cer, că n-am făptuit nici o altă greșeală pentru care messer Gioan Bernardo să fie îngrijorat, în afara aceleia de a mă fi travestit pentru a nu fi recunoscut cînd intram și ieșeam din casa doamnei Victoria: unde messer Gioan Bernardo poate fi văzut fără scandal sau suspiciune, deoarece este casa lui, pe care femeia aceea o ține cu chirie.

SANGUINO: Pe legea mea, dacă asta e o greșeală, trebuie să recunoașteți, nu-i deloc mare. Hai, ridică-te, messer Bonifacio, iar pe viitor fiți cu toții mai prieteni decît în trecut, încercați să vă ajutați unul pe altul, să vă vizitați, să vă înțelegeți.

GIOAN BERNARDO: Așa vom face și totul va fi cum nu se poate mai bine; hai să ne îmbrățișăm și să fim prieteni.

BONIFACIO: Iar eu mă leg să-ți fiu de-aci înainte și prieten, și slujitor.

BARRA: Să vă aveți ca frații!

SANGUINO: Păi ce faci? Îmbrățișează-ți și sărută-ți nevasta!

CARUBINA: Asta nu mai are nici o importanță: contează doar că am făcut pace.

MARCA: Hai, gata, acasă! Poartă-te bine cu nevasta, messer Bonifacio: altfel o să te pedepsească și ea, și messer Gioan Bernardo.

SANGUINO: Hai, mergeți toți cu Dumnezeu. Treceți prin casa asta ca să ieșiți pe ușa din spate; iar dumneata, messer Bonifacio, nu uita să lași băieților ce le-ai promis, pentru cîtă bătaie de cap le-ai dat.

BONIFACIO: Cu multă plăcere, domnule căpitan.

SCARAMURÉ: Să mergem. Lăudat fie Domnul că ne-a dăruit această împăcare și înțelegere între messer Bonifacio, doamna Carubina și messer Gioan Bernardo: Sfînta Treime!

BONIFACIO: Amin!

CARUBINA: Ia-o înainte, messer Gioan Bernardo.

GIOAN BERNARDO: N-am să fac niciodată așa ceva: domnia ta treci întîi.

CARUBINA: Insist.

GIOAN BERNARDO: Vă rog, doamnă.

CARUBINA: Bine, trec, ca să-ți fac plăcere și să-ți dau ascultare.

GIOAN BERNARDO: Urmează-mă, messer Bonifacio: ia-te după mine și ține-te de mantia mea. Ai grijă să nu cazi.

BONIFACIO: O să am grijă.

SANGUINO: Așteaptă-mă puțin, fiule; noi rămînem aici, cît intră ei înăuntru.

ASCANIO: Așa voi face, să trăiți!

SCENA XXIV

Sanguino, Ascanio

SANGUINO: Ei, ce zici de stăpînul tău, messer Bonifacio?

ASCANIO: Zic și eu ce se vede, că e bine.

SANGUINO: Nu crezi că e un om cumsecade, înțelept, priceput, vrednic și demn de stimă?

ASCANIO: Nu mai mult decît alții.

SANGUINO: Alții care?

ASCANIO: Alții care știu nici mai mult, nici mai puțin decît știe el și care prețuiesc nici mai mult, nici mai puțin decît el.

SANGUINO: Felurile nebuniei fiind numeroase, care anume crezi că e specialitatea lui?

ASCANIO: Felurile nebuniei se pot deosebi după mai multe criterii, dar, dacă ne luăm după acela că nebunii sînt ori indiferenți, ori răi, ori buni, el reprezintă toate aceste trei categorii: adormit e indiferent, treaz e rău, mort e bun.

SANGUINO: De ce l-a luat doamna Carubina?

ASCANIO: Pentru că e nebun.

SANGUINO: Și zici c-a făcut bine?

ASCANIO: Judecînd după sfatul babei ăleia mustăcioase și păroase de coana Angela, a făcut nu bine, ci foarte bine. Aia i-a fost sfătuitoare. Aia le păstorește pe toate fetele frumoase din Neapole. Cine vrea o rugăciune, cine o mătanie, cine un acatist, cine apă neîncepută de la San Pietro Martire[361], cine sămînța Sfîntului Ion, cine mana Sfîntului Andrei[362] sau uleiul din măduva oaselor din trupul sfintelor moaște ale lui San Piantorio[363], cine vrea să facă un legămînt ca să dea norocul peste ea, fuga la cocoana Angela Spigna. La ea s-a dus și doamna Carubina și i-a zis: „Tușă, ai mei vor să mă mărite. Vor să mi-l dea pe Bonifacio Trucco, care e așa și pe dincolo." Răspunde baba: „Ia-l." „Da, dar e cam trecut", zice Carubina. Răspunde baba: „Atunci nu-l lua." „Dar toate rudele mele zic să-l iau", zice Carubina. La care baba: „Atunci ia-l." „Dar mie nu-mi prea place", zice Carubina. „Atunci nu-l lua", zice baba. „Știu că-i de familie bună", zice Carubina. „Atunci ia-l", zice baba. „Dar am auzit că-i un zgîrie-brînză", zice Carubina, „Nu-l lua", zice baba. „Dar am auzit că la așternut ar fi vioi", zice Carubina, „Atunci ia-l", zice baba. „Dar zic unii că ar fi și lumînărar, adică

poponar." „Atunci nu-l lua", zice cealaltă. Spune Carubina: „Lumea îl socotește cam nebun". „Atunci ia-l, ia-l, ia-l!" de șapte ori a zis baba „ia-l". Și-a adăugat: „Nu contează dacă e poponar sau zgîrie-brînză, n-are importanță că nu-ți place, nu te interesează că e babalîc. Ia-l, de trei ori ia-l, fiindcă e nebun; ferește-te numai să nu fie un nebun din cei posaci, morocănoși și bădărani." „Sînt sigură că nu-i dintr-aceia", zice Carubina. „Atunci nu te mai gîndi și ia-l", a zis coana Angela. Ah, uite-i pe băieți.

SCENA XXV

Barra, Marca, Corcovizzo, Mamfurio, Sanguino, Ascanio

BARRA: Cu unul am terminat. Ce facem acum cu ăstălalt, cu domn' profesor?

SANGUINO: Ăsta are păcatul scris în frunte: nu vezi că e travestit? Nu vezi că mantia de pe el e de furat? N-ai văzut că i-e frică de judecător?

MARCA: E adevărat; dar invocă niște motive credibile.

BARRA: Din motivele astea trebuie să meargă la pușcărie.

MAMFURIO: Efectiv. Dar voi cauza deriziunea discipolilor proprii și cu probabilitate ai altora, pentru cazuistica ce mi-a fost atribuită.

SANGUINO: Înțelegeți ce vrea ăsta?

CORCOVIZZO: Nu-l înțelege nici Mafalda![364]

SANGUINO: Ca s-o scurtăm: maestre, trebuie să te hotărăști: ori intri la pușcărie, ori le dai băieților paraii care ți-au rămas în giubea, că, după cîte zici, hoțul ți i-a luat numai pe ăi de-i țineai în mînă.

MAMFURIO: *Minime*[365]. Nu mai am nici un ban. Toți pe care îi aveam mi-au fost sustrași, *ita, mehercle, per Iovem, per Altitonantem, vos sidera testor*[366].

SANGUINO: Poate n-ai înțeles: dacă nu vrei să-ncerci carcera de la secție și nu mai ai nici biștari, ai de ales între două: ori încasezi zece cu muchia la palmă, ori îți dai jos nădragii, te sui călare și primești cincizeci de subțirele cu cravașa. Oricum, nu te lăsăm să pleci fără să te căiești pentru păcatele dumitale.

MAMFURIO: „*Duobus propositis malis minus est tolerandum, sicut duobus propositis bonis melius est eligendum*": *dicit Peripateticorum princeps.*[367]

ASCANIO: Magistre, vorbiți pe înțelesul tuturor, că băieții sînt bănuitori.

BARRA: Că bine zice tînărul! Dacă n-o fi vrînd să se facă înțeles?

MAMFURIO: *Nil mali vobis imprecor:* elocuția mea nu comportă vexațiuni, nici imprecații.

SANGUINO: Nu știu cum e cu impiegații, dar știu că de noi n-o să scăpați cu una cu două.

CORCOVIZZO: Hai, hotărîți-vă, din două una, sau, de nu, vă legăm și vă luăm cu noi.

MAMFURIO: *Minus putendum erit palma feriri, quam quod congerant in veteres flagella nates: id non puerile est*[368].

SANGUINO: Ce bazaconii îndrugi acolo?

MAMFURIO: Vă ofer palma.

SANGUINO: Hai, Corcovizzo, dă cu putere.

CORCOVIZZO: Dau. Harști, una.

MAMFURIO: Văleu, Isuse Cristoase!

CORCOVIZZO: Întinde bine palma ailaltă! Harști, două.

MAMFURIO: Vai, Maică Precistă!

CORCOVIZZO: Întinde bine mîna cînd îți zic; ține-o așa, dreaptă! Harști, trei.

MAMFURIO: Văleleu, măiculiță, pentru numele Domnului nostru Isus Cristos! M-am răzgîndit, vreau pe cal, că nu pot suporta atîta durere la mîini.

SANGUINO: Hai, Barra, saltă-l în cîrcă; tu, Marca, ține-i picioarele, să nu se poată mișca; și tu, Corcovizzo, trage-i

izmenele și vezi să-i stea în vine. Acum las' că ți-l croiesc eu; iar mata, domn' profesor, numără subțirelele, una cîte una și tare ca să te aud, și fii atent că, dacă greșești numărătoarea, sînt obligat s-o iau de la capăt; tu, Ascanio, stai deoparte și supraveghează-l.

MARCA: Gata. Puteți să-l scuturați de praf, dar aveți grijă să nu-i stricați hainele, că ele, săracele, n-au nici o vină.

SANGUINO: În numele Sfintei biciuști, numără: harști!

MAMFURIO: Vai, una, aoleu, trei; ah, ah, patru..., harști, aoleu,... harști, măiculiță, harști, șapte!

SANGUINO: De la capăt! Vreau să văd dacă după patru vine tot șapte. Nu trebuia să spui cinci?

MAMFURIO: Vai mie, ce mă fac, au fost cu adevărat șapte.

SANGUINO: Ți-am zis să le numeri una cîte una. Hai, de la cap: harști!

MAMFURIO: Harști, una; harști, încă una; Harști, văleu, două; harști, harști, trei, patru; Harști, văleu, șase. Pentru numele lui Dumnezeu, harști, opriți-vă, harști, harști, stați că vreau să caut în giubea, poate mai găsesc niscai scuzi.

SANGUINO: Trebuie s-o luăm de la început, pentru că a numărat pe sărite.

BARRA: Iertați-l, domn' căpitan, că acum a ales-o pe-ailaltă, adică să scoată banii.

SANGUINO: Păi nu mai are bani.

MAMFURIO: Ba da, ba da, stați, că acum îmi amintesc că aveam mai mult de patru scuzi.

SANGUINO: Puneți-l jos și vedeți ce are în haină.

BARRA: Pe toți dracii, sînt mai mult de șapte scuzi.

SANGUINO: Luați-l înapoi în cîrcă: pentru minciuna asta și pentru jurămintele false, trebuie să-l punem să numere pînă la șaptezeci.

MAMFURIO: Fie-vă milă. Luați-mi banii, luați-mi haina și tot ce mai vreți și cum vreți *dimittam vobis*[369].

SANGUINO: Hai, luați ce vă dă, și nu uitați mantia, căci trebuie restituită sărmanului păgubaș. Hai, să mergem cu toții, noapte bună, Ascanio.

ASCANIO: Noapte bună și viață lungă dumneavoastră, domnule căpitan! Să vă fie de bine, domnule profesor!

SCENA XXVI

Mamfurio, Ascanio

MAMFURIO: *Ecquis erit modus*[370]?

ASCANIO: Alo, domn' Mamfurio, domn' Mamfurio!

MAMFURIO: Cine e, cine mă cheamă? Cine mă recunoaște sub această vestimentație și în această ipostază mizeră? Cine mă strigă pe nume?

ASCANIO: Nu te îngriji de asta, că are prea puțină importanță: deschide ochii, vezi unde ești, privește unde-ai ajuns.

MAMFURIO: *Quo melius videam*[371] și a corobora percepția cu capacitatea intelectivă în scopul optimizării actului vederii, ațintind pupila cu un maximum de randament pe axul vizual și direcționînd raza vizuală spre obiectul vizibil, pentru a supune imaginea insului discernerii interioare, iar cu ajutorul simțului comun, a o plasa în celula facultății imaginative, vreau să-mi pun ochelarii. O, văd mulți spectatori jur-împrejur.

ASCANIO: Nu crezi că te afli într-o piesă de teatru?

MAMFURIO: *Ita sane*[372].

ASCANIO: Nu crezi că te afli pe scenă?

MAMFURIO: *Omni procul dubio*[373].

ASCANIO: Unde ți-ar plăcea să fi ajuns comedia?

MAMFURIO: *In calce*, la final: *neque enim et ego risu ilia tendo*[374].

ASCANIO: Atunci, dă semnalul să înceapă aplauzele.
MAMFURIO:

Quam male possum plaudere,
tentatus pacientia,
nam plausus per me factus est
iam dudum miserabilis,
et natibus et manibus
et aureorum sonitu. Amen.[375]

ASCANIO: Hai, dă semnalul și străduiește-te să aplauzi și matale și cu convingere, ca un bun pedagog și om de litere ce ești: că altminteri se întorc ceilalți în scenă și nu te văd bine.

MAMFURIO: *Hilari efficiam animo, forma quae sequitur*[376]: – Aidoma marinarului care, deși, din vrăjmășia furtunii se întoarce cu catargul rupt, cu pînza sfîșiată, cu cîrma luată de valuri, pășind pe uscat, totuși el se bucură și aplaudă și, după dictul vergilian:

Votaque servanti solvent in littore nautae
Glauco, et Panopeae, et Inoo Melicertae[377]

asemeni *Ego Mamphurius, graecarum, latinarum vulgariumque literarum, non inquam regius, nec gregius, sed egregius (quod est per aethimologiam „e grege assumptus") professor; nec non philosophiae, medicinae, et iuris utriusque, et theologiae doctor, si voluissem*[378]*;* ajungînd la țărmul tribulațiilor și supliciilor mele, *post hac vota soluturus, plaudo*[379]. *Proinde*[380], mă adresez dumneavoastră, aleși spectatori (*quorum omnium ora, atque oculos in me video esse coniectos*[381]), ajungînd eu la sfîrșitul tragicei mele reprezentații, dacă nu cu mîinile, cu punga ori cu giubeaua, *corde, tamen, et animo plaudo*[382]. La fel și chiar mai mult, voi *meliori hactenus acti fortuna*[383], care ați asistat cu seninătate și cu rîsul pe buze la necazurile noastre, *Valete et Plaudite*[384].

[*Sfîrșitul actului V*]

NOTE

1. Referire la izvorul lui Hippocren, de la poalele muntelui Helicon, lăcașul sacru al Muzelor, care a țîșnit din stîncă după ce Pegas, calul înaripat, l-a lovit cu copita. Legenda spune că cine bea din acest izvor căpăta inspirație poetică. Bruno se adresează, așadar, poeților.

2. Adică la sfîrșitul ori începutul comediei.

3. Referirea la cai, deși reia aluzia din titlu, adaugă și un al doilea sens, la vremea lui Bruno mai transparent decît pentru noi astăzi, provenit din băncuța – denumită „cal" – pe care încălecau copiii la școală cînd erau biciuiți. În acest fel se lămurește sensul întregului poem, care este o invocație adresată poeților de către comedia însăși, care vorbește la persoana I, prin care le cere acestora să-i facă o prezentare artistică și să n-o lase să plece în lume goală (adică spunînd lucrurilor pe nume), mai ales că, date fiind vremurile, riscă să fie supusă la pedepse corporale (cu alte cuvinte, la critici neîndurătoare).

4. Adresanta acestei dedicații nu este cunoscută. Se presupune că este vorba de o doamnă din Nola, o iubire din tinerețe a lui Bruno. Totodată însă, Morgana este și zîna din legendele cavalerești, figură feminină fascinantă și fugace, întruchipare a prilejului favorabil – de a cunoaște sau a te desfăta – care, dacă e scăpat, nu se mai întoarce niciodată.

5. Bruno face referiri cosmologice foarte precise, conforme cu doctrinele vremii lui (poziția stelei Sirius, stelele fixe și corpurile cerești rotitoare din sistemul ptolemeic, cometele rătăcitoare) și cu astrologia (tripartiția zodiilor în decani), dar tonul comic aruncă o umbră de neîncredere peste aceste cunoștințe.

6. Probabil scrieri din tinerețe ale lui Bruno, care însă nu ne-au parvenit.

7. Aluzie ireverențioasă la parabola biblică a cerșetorului Lazăr și a bogatului nemilostiv (*Luca*, 16, 19–25), unde bogatul, ajuns în iad, cere ca Lazăr, aflat în sînul lui Avram (în rai), să-i răcorească limba.

8. Bruno scrie comedia pe cînd se afla în Franța.

9. Este vorba de tratatul de mnemotehnică *De umbris idearum*, scris de Bruno în limba latină și publicat la Paris în 1582.

10. Bruno se referă la Cîntul XXI din *Infernul* lui Dante, unde cei care au comis fraude din avutul obștesc stau cufundați în smoală topită și încearcă să se ascundă de agresiunea dracilor. Asemeni acestora, mulțimea ignoranților și a pedanților încearcă să se ferească de adevărurile scrise de Bruno în această carte.

11. Este probabil că Bruno se referă la Italia în general mai degrabă decît la un anumit stat italian al vremii.

12. Este personajul real care i-a inspirat lui Bruno comedia, dar care nu ne este cunoscut. Ipotezele merg spre călugărul Bonifacio, dușman înrăit al lui Bruno, din mănăstirea San Domenico Maggiore din Neapole.

13. „Nu vor moșteni regatul cerurilor" (*lat.*), citat din Sf. Pavel, *I Corinteni*, 6, 9.

14. „Plecat-a într-o țară îndepărtată" (*lat.*), citat din Evanghelie (*Luca*, 15, 18), unde se face referire la parabola fiului risipitor care a părăsit casa părintească.

15. „Mă voi ridica și voi merge" (*lat.*), în aceeași parabolă din același verset, sînt cuvintele fiului risipitor cînd se hotărăște să se întoarcă acasă.

16. Aluzie la același pasaj evanghelic, unde pentru ospățul în cinstea întoarcerii fiului risipitor se sacrifică un vițel îngrășat.

17. Cum bine se știe din dialogurile filozofice, Bruno credea în metempsihoză, deci se aștepta ca după moarte sufletul său să migreze în alte forme de viață („alt veșmînt").

18. Divinitatea. Ultimele două fraze rezumă una dintre temele majore ale filozofiei bruniene: eterna rotire și primenire a existențelor individuale în natură și, dimpotrivă, veșnicia substanței materiale și a divinității care o animă.

19. „După celebrul vers: «Odată îmbătrînită, Venus devine codoașă.»" Citatul este luat de Bruno din poemul eroicomic al poetului renascentist Teofilo Folengo, *Moscheidos,* III, 8.

20. Este vorba de mitul antic al vînătorului Acteon, care, zărind-o pe Diana, zeița fecioară, îmbăindu-se goală, este pedepsit de aceasta prin metamorfozarea lui în cerb și, ca urmare, prin sfîșierea lui de către propriii cîini de vînătoare. Este mitul central al ultimului dialog filozofic italian al lui Bruno, *Despre eroicele avînturi*, și rezumă tema acestuia.

21. Aluzie obscenă. Traducerea exactă (anume: „spăla rufăria și săpunea cearceafurile") nu ar fi redat intenția autorului.

22. Referitoare la minerale (în speță la aur).

23. „Praful lui Cristos", pulbere alchimică presupusă a fi în stare de a preface metalele inferioare în aur.

24. „Greutate ușoară" (*lat.*).

25. Aluzie obscenă.

26. Heraclit și Democrit, doi mari filozofi greci, despre care se spune, prin tradiție, că primul era întotdeauna trist, iar al doilea, întotdeauna vesel.

27. Zeul dragostei, Cupidon.

28. În această înșiruire ironică, Bruno face inventarul celor mai frecvente expresii folosite în poezia de dragoste de Petrarca și de poeții petrarchiști din vremea sa.

29. Aluzie obscenă. În original, imaginea este inversă, „cu cearceafurile pătate", făcînd referire la faptul că Victoria își pierduse de mult virginitatea. Aluzia era însă prea puțin transparentă și eficace pentru cititorul român de astăzi, iar versiunea aleasă sugerează și meseria Victoriei.

30. Prin intermediul (*lat.*).

31. De sex masculin (*lat.*).

32. Aluzie obscenă.

33. Variante ale unui text (*lat.*).

34. Pe frontispiciu, la începutul cărții (*lat.*).

35. Lumina veșnică (*lat.*).

36. În vecii vecilor (*lat.*). Prin ambele expresii latinești, specifice slujbei de înmormîntare, folosite aici antifrastic, Bruno sugerează că învățătura pedagogului este nesemnificativă și efemeră.

37. Saturn e zeul întemeietor al generației principalilor zei din mitologia greco-romană.

38. Cele nouă muze.

39. Adolescentul Ganimede, personaj mitologic, din pricina frumuseții sale, stîrnește dragostea lui Jupiter, care, pentru a-l avea mereu aproape, îl răpește și îl aduce în Olimp, unde tînărul devine paharnicul zeilor. Bruno face aluzie atît la practica, curentă și în Renaștere, ca mîncarea și băutura persoanelor de vază să fie gustată de un servitor pentru a controla că nu sînt otrăvite, cît şi la înclinațiile pedofile ale personajului Mamfurio.

40. Cuvinte derivate din categorii lexicale care fac aluzie la pedanteria și prețiozitatea limbajului lui Mamfurio.

41. Figurat, alegoric.

42. Anagogia este interpretarea unui text (la origini a celui biblic) care se ridică de la sensul literal la cel simbolic sau mistic. Ambele calificative privesc două ipostaze ale alegoriei și sînt o aluzie ironică la caracterul alegoric al personajului.

43. Este din nou o referire la personajul real care a inspirat comedia și care trebuie să fi jucat un rol negativ în existența lui Bruno și, probabil, să fi contribuit la decizia sa de a părăsi Italia.

44. „E destul de repede dacă e destul de bine“ (*lat.*), mottoul lui Cato.

45. Aluzie la una dintre relicvele sfinte venerate la Genova, la biserica Santa Maria di Castello, despre care se pretindea că ar fi un fragment din coada măgăriței pe care Isus și-a făcut intrarea in Ierusalim.

46. Titlu prin care, așa cum reiese și din subtitlul comediei, Bruno se indică pe sine însuși.

47. „Între chimvale care sună fals“ (*lat.* orig.), parodie a *Psalmului* 150, 5.

48. Conform teoriei lui Ptolemeu, încă din Antichitate se considera că emisfera nordică ar fi împărțită în șapte zone climatice.

49. Zonă deosebit de pitorească la periferia orașului Neapole, cu o priveliște splendidă asupra golfului, loc de plimbare predilect al napolitanilor, pe vremea lui Bruno, ca și acum.

50. Numele presupuselor iubite ale lui Bartolomeo sînt o aluzie directă la dragostea lui pentru aur și argint.

51. În textul original, imprecațiile lui Sanguino sînt presărate cu toponimice care în italiana contemporană și-au pierdut transparența, iar în altă limbă devin total de neînțeles.

52. „Doamne, deschide buzele mele“ (*lat.*), vers din rugăciunea cu care preotul catolic începea citirea breviarului de rugăciuni.

53. Sanguino este un om simplu, lipsit de educație, dar inteligent și șmecher: de aceea stîlcește citatele latinești cu intenție și cu plăcere. Își face aici debutul ironia mușcătoare la adresa pedanților și eruditilor, care, în această comedie, va fi legată mai ales de personajul Mamfurio.

54. Citat inventat de Sanguino, într-o latină stîlcită, care în traducere ar suna: „Cine păcătuiește, dar se căiește, este mîntuit.“

55. Bine te-am găsit, tinere cu fire frumoasă, sau, mai bine zis, foarte frumoasă: cum îți merge? Ce mai faci? (*lat.*).

56. Sînt foarte mulțumit de asta și mă bucur nespus; dacă tu faci bine și eu fac bine (*lat.*).

57. Domnule profesor (*lat.*).

58. Le înscrii (*lat.*).

59. Zadarnice (*lat.*).

60. Punîndu-le la păstrare sensul (*lat.*).

61. După opinia tuturor popoarelor, chiar și a celor barbare (*lat.*).

62. Chiar și acum (*lat.*).

63. Într-o practică potrivită dobitoacelor (*lat.*).

64. Renunți la lumea literelor (*lat.*).

65. De la moașă, de pe cînd erai în leagăn sau, mai bine spus, le-ai primit (*lat.*).

66. Neologism latin creat de Bruno, cu sensul: „să te dezinfantilizezi“.

67. Din nou o greșeală intenționată și ironică făcută de Sanguino.

68. Du-te mai bine și te țintuiește pe cruce! și fii blestemat, pe Hercule! (*lat*).

69. Altfel zis, cocina tovărășiei voastre (*lat.*).

70. Prin apoziție, fruct al învățăturilor mele (*lat.*).

71. Să nu te tulbure, deci, cuvintele pe care ți le-am spus (*lat.*).

72. Deoarece, pentru că, fiindcă – particule cauzale (*lat.*).

73. Cu extremă eleganță și elocvență (*lat.*).

74. Ca urmare (*lat.*).

75. Care trebuie să fie învățați (*lat.*).

76. Ar fi trebuit să spui, sau, pentru a mă exprima cu mai multă eleganță (plasînd infinitivul înaintea conjunctivului), a spune era să fie de trebuință: „excelența ta, erudiția ta, nu-mi oferă, nu-mi permite să zăbovesc cu cele trei prea dulci muze“ (*lat.*).

77. Sau cu o expresie mai toscană *vosco*; ceea ce nu este corect nici nobil a spune în latină cu referire la o singură persoană (*lat.*).

78. Domnule profesor (*lat.*).

79. N-am nimic în comun cu dumneata (*lat.*).

80. Sanguino crede că recunoaște o frază folosită în sfînta liturghie, drept care îi dă replica după capul lui.

81. Și totuși la început îl considerai un nemernic (*lat.*).

82. O expresie ciceroniană (*lat.*), deci conformă celei mai elegante limbi clasice.

83. „În viață urmează-i pe cei buni, în scriere, pe cei cunoscători“ (*lat.*).

84. Jean Despautères sau Van Pauteren, gramatician născut la Ninove (de aici și eponimul „ninivitul“), în Brabant, în 1460, mort în Comines în 1520.

85. Mamfurio confundă și stîlcește într-unul singur numele a doi gramaticieni napolitani din Renaștere, Luigi Antonio Sompano, supranumit și Sedecino (adică „Funduleț“), și Sergio Sarmento Solano, care au scris o serie de lucrări împreună.

86. Lucio Giovanni Scoppa, alt gramatician napolitan din Renaștere.

87. Din voința moștenitorilor (*lat.*). [Mamfurio se referă probabil la o donație făcută de moștenitorii lui Scoppa celebrului Sompano.] Spune așadar *aequum*, cu prima silabă a cuvîntului diftongată, spre a face deosebire de patrupeda substanță animală senzitivă, care nu are la început nici un diftong (*lat.*). [Manfurio se referă la cuvintele latinești *aequus*, care înseamnă „just“, și *equus* care înseamnă „cal“.]

88. Traducere parodică a formulei latine de salut: *ite bonis avibus.*

89. Cu coșul pe braț (*lat.*).

90. O femeiușcă (*lat.*).

91. Un Hercule moale, punînd contrariile alături (*lat.*): este una dintre etimologiile fantasmagorice ale lui Mamfurio.

92. Scoasă, născocită (*lat.*).

93. Spre casa mea (*lat.*).

94. Cu litere mari (*lat.*).

95. „Cartea cugetărilor mele originale. Nici o zi fără o linie" (*lat.*), celebră frază atribuită de Pliniu pictorului Apelles.

96. Bruno face probabil referire la o snoavă bine cunoscută în vremea lui.

97. Aluzie obscură care, ținînd seama de ce vor vorbi mai tîrziu personajele, pare să sugereze ideea că din homosexual Bonifacio e pe cale să devină heterosexual. De altminteri, obscuritatea pare să fie intenționată, de vreme ce nu este înțeleasă nici de personaj.

98. Metodă folosită curent în vremea lui Bruno pentru a da lustru metalelor prețioase.

99. Indicii ale tulburărilor sufletești (*lat.*).

100. Venus retrogradă în zodie masculină, în Gemeni, în gradul douăzeci și șapte (*lat.*). Scaramuré, într-un limbaj astrologic, dar plin de greșeli și de confuzii, pare să se refere din nou la homosexualitatea lui Bonifacio.

101. La modul general (*lat.*).

102. Greu de dibăcit (*lat.*).

103. Trebuie invocate spiritele nordice. (*lat.*)

104. „Adică" (*lat.*).

105. Acest „traseu" al îndrăgostirii, de lungă tradiție filozofică și poetică, făcuse în Renaștere obiectul unei înalte elaborări teoretice. Pomenit aici parodic, el va fi reluat la modul serios în *Despre eroicele avînturi.*

106. „Ferește, ferește-ți ochii" (*lat.*), citat din *Cîntarea Cîntărilor*, VI, 5.

107. Hermes Trismegistul, personaj mai probabil mitic decît istoric, căruia în Evul Mediu i s-au atribuit opere de magie și de ocultism.

108. Geber sau Giaber, nume latinizat al lui Jabir ibn Hayyan, medic și alchimist arab (sec. al VIII-lea), autorul celor mai numeroase texte teoretice privind alchimia și numerologia pînă la Renaștere.

109. Celebru medic și filozof musulman de origine persană (980–1038 d.Cr.).

110. Alhazen sau Hazen ori Hazem, pe numele adevărat Ibn Al-Haytham, matematician arab, contemporan cu Avicenna.

111. Mare teolog, filozof și savant dominican, maestrul Sfîntului Toma d'Aquino, născut la sfîrșitul secolului al XII-lea, mort în 1280.

112. Acidul azotic.

113. Alchimist citat de Albertus Magnus în tratatul său *Liber animalium*.

114. Substanța metalelor este cenușa răspîndită în interiorul lor (*lat.*).

115. Cenușa se dizolvă în sticlă și îngheață la frig (*lat.*).

116. Localități situate între Nola, orașul de baștină al lui Bruno, și Neapole.

117. „Lutul sapienței" (*lat.*).

118. Piedigrotta, celebră localitate de lîngă Neapole, unde se găsește și astăzi un sanctuar închinat Fecioarei Maria, țintă a multor pelerinaje.

119. Aluzie la pasajul din *Evanghelia după Ioan*, 9, 51–52, unde Caiafa anunță fără să știe sacrificarea lui Cristos.

120. Localitate, ca și dealul menționat, în apropiere de Nola, unde pe vremea lui Bruno se fabricau cărbuni de lemn.

121. Regiune din sudul Italiei.

122. Aluzie obscenă.

123. Profesor de arte liberale, educator de copii, de fragezi posesori de unghii mici, de obraji netezi, de puberi, de băiețel; de plante tinere care, de abia încolțite, pot fi crescute, supuse și îndrumate spre ce vrei, care au vocea încă neschimbată, de soprană, cu dinții încă netociți, cu carnea fragedă, proaspeți, fără riduri, cu respirația mirosind a lapte, cu buzișoarele roșii, cu limbuțele mîngîietoare, de o dulce simplitate, care sînt în floare, nu în sămînță, și care au ochișorii limpezi, de sînt ca niște copile (*lat.*). Prin toată această polilogie, Bruno sugerează tendința spre pederastie a lui Mamfurio.

124. Mai corect spus (*lat.*).

125. Citat din Petrarca, *Canțonierul*, 192–193.

126. Voi adăuga multe altele: chiar în pragul vieții, exact la începutul existenței, aflați la primele noțiuni despre arhitectura lumii și a cosmosului, în vestibulul vieții, în primăvara ei, asemeni celor ce aspiră să se nuntească (*lat.*). Sfîrșitul frazei e obscur.

127. Voi tăcea deci, căci gloria maiestății este strivitoare (*lat.*).

128. Sînt constrîns să mă pliez cerinței tale (*lat.*).

129. Admirația profundă îl conduce la extaz. Voi tăcea în acest caz, nu voi adăuga nimic, voi fi ca muții pești, de atîta rostire, glasul se stinse în gîtlej (*lat.*), ultima expresie este un citat din Vergiliu, *Eneida*, III, 48.

130. Liniștea e a mării, limpezimea, a aerului (*lat*).

131. „În tot cursul vieții mele" (*lat.*).

132. Litere, silabe, expresie, colorit retoric, părți apropiate sau depărtate (*lat.*). Mamfurio a interpretat *à la lettre* întrebarea lui Ottaviano.

133. Despre ce este vorba? care este subiectul? ce tratează? (*lat.*).

134. Poet grec din secolul al IV-lea î.Cr., autor de ditirambi care slăveau plăcerile mesei.

135. Care-și dorea să aibă gîtlejul cocorului (*lat.*), pentru a prelungi plăcerea ingurgitației.

136. Cu multă plăcere. Nu trebuie să ascundem secretele de cei docți: iată, eu derulez foaia scrisă după regulile artei chiar de mîna mea (*lat.*).

137. „Sulmona este patria mea" (*lat.*), citat din Ovidiu, *Tristele*, IV, 10, 3.

138. „În *Metamorfoze*, VIII" (*lat.*).

139. Animal mitologic monstruos, trimis de Diana să devasteze teritoriul Calidoniei și care a fost ucis de Meleagru cu ajutorul mai multor zei și eroi (Ovidiu, *Metamorfoze*, VIII). În realitate, descrierea lui Ovidiu nu are nimic de a face cu poemul lui Mamfurio.

140. Fie. Cine dăruiește repede dăruiește dublu. Începutul depinde de dispoziția admirativă a ascultătorului (*lat.*).

141. După aceasta (*lat.*).

142. Puțul Pleiadelor, fiicele lui Atlas, care, conform legendei, ar fi murit de prea multe lacrimi (adunate în puțul cu pricina) vărsate la moartea surorilor lor, Iadele.

143. Traducerea exactă ar fi „hulpavă harpie și vultur al lui Tityos", cu referire la gigantul mitologic omorît de Diana și Apolo și condamnat în Tartar să fie veșnic devorat de un vultur.

144. Aluzie la textul biblic (*Proverbe*, 30, 15–16) unde sînt pomenite patru lucruri care nu zic niciodată „destul", anume: locuința morților, femeia, pămîntul și focul.

145. Bruno face aluzie la expresia atribuită lui Crisip și citată de Cicero conform căreia la omul prost sufletul are numai funcția de conservant al trupului (ca sarea care conservă carnea).

146. Fără condiții și în absolut (*lat.*).

147. Foarte puțin (*lat.*).

148. Deloc (*lat.*).

149. Defel (*lat.*).

150. Deloc: nu era necesar (*lat.*).

151. Desigur că nu, fie zis, fără a ofensa pe nimeni, să ne ferească zeii de așa ceva, să nu o permită cei de sus (*lat.*).

152. Aluzie la izvorul lui Hippocren (v. nota 1).

153. „Cea zămislită de creierul lui Jupiter" (*lat.*).

154. „Cu mai puțină fericire" (*lat.*).

155. De a face catalogul expresiilor afirmative (*lat.*).

156. Manfurio face o lungă înșiruire de adverbe afirmative în limba latină.

157. Odată încheiată enumerarea nu mai e nevoie să se adauge nimic (*lat.*).

158. Neapărat, mai ales (*lat.*).

159. În limba etruscă sau toscană, care-mi stă înfiptă în minte (*lat.*).

160. „Nicidecum" îmi place (*lat.*).

161. Două negații dau o afirmație (*lat.*).

162. De forțele și mintea mea (*lat.*).

163. Pe parcursul discursului (*lat.*).

164. Pentru a face exercițiu (*lat.*).

165. Vorbește, atunci, fără prefăcătorie și ascunziș (*lat.*).

166. Du-te, du-te. Hai, vino (*lat.*).

167. Mai bine e a spune *alii*, pentru că *aliud* implică o diferență (*lat.*).

168. Ajunge. Să lăsăm chestiile astea (*lat.*).

169. Eu mă voi îndepărta de aici (*lat.*).

170. Îndepărtează-le de mine! (*lat.*).

171. Salut, domnule profesor (*lat.*).

172. Rămas-bun se urează prin: *vale* (*lat.*).

173. Lucia citează din Ariosto, *Orlando furioso*, XXVII, 66.

174. Sfînt schimnic, care a trăit în secolul al VI-lea și care a obținut de la Clovis eliberarea mai multor prizonieri; este socotit protectorul prizonierilor și pușcăriașilor (chiar și al celor metaforici).

175. Sanguino deformează proverbul latin *Omnium rerum vicissitudo est*: toate lucrurile sînt în transformare.

176. Barra face referire la un pasaj dintr-un poem al lui Francesco Berni, poet satiric din Renaștere, unde Alcionio, cărturar venețian

fidel doctrinei lui Aristotel, este luat peste picior cu o snoavă unde apare și măgărița în cauză.

177. Personaj neidentificat, probabil cunoscut la Neapole în vremea lui Bruno.

178. Bruno glumește cu numele de familie al lui Bonifacio, *luccus* în latină însemnînd „nătărău".

179. *Salutem Plurimam Dicit*, adică „trimite multe salutări" (*lat.*), formulă epistolară latină.

180. Preafrumoasă (*lat.*).

181. Desigur, nimeni nu s-ar mira, nimeni nu s-ar îndoi (*lat.*).

182. Părintele zeilor și suveranul oamenilor (*lat.*).

183. În cuvinte, în ierburi și în pietre (*lat.*).

184. Puterea magică stă în cuvinte (*lat.*).

185. Toate cele patru elemente: apă, aer, pămînt și foc.

186. De vrei să faci un bine, ai grijă cui îl faci (*lat.*).

187. Între timp (*lat.*).

188. Aur, tămîie (*lat.*), aluzie la darurile Regilor Magi.

189. Fără de care, nimic (*lat.*).

190. Înșiruire de cuvinte ebraice, latinești și grecești, care vor să spună aproximativ: „O, putere, putere care strîngi lațul, captează pentru mine corpul marii Victorii!"

191. Sînt formule mnemotehnice ale diferitelor tipuri de silogism, deformate și amestecate de Scaramuré.

192. Vino, vreau să-ți spun două vorbe, domnule Scarmuré (*lat.*).

193. Socotește că le-ai zis (*lat.*).

194. Revenind la discursul anterior (*lat.*).

195. Deloc (*lat.*).

196. „Ciulește urechea" (*lat.*), citat din Terențiu, *Fata din Andros*, V, 4, 30.

197. Palas Atena, zeița înțelepciunii, și Muzele, protectoarele artelor și științelor.

198. Erebul, în mitologia greco-romană, era regatul subteran al morților.

199. Lete, în mitologia greco-romană, unul dintre rîurile regatului morților. Apele sale aduceau uitarea. Aici este folosit tocmai ca alegorie a uitării.

200. Prin urmare, așadar și în consecință, conform autorilor Pitagora și Platon (*lat.*).

201. Fie bine-venit cel (*lat.*).

202. Mamfurio înșiruie numele mai multor pictori antici greci celebri, confundîndu-l însă pe Timagoras, politician, cu Timanthes.

203. „Tu, Bachus, și tu, protectoare Ceres, dacă prin harul vostru / Trecu pămîntul de la neroditoarea ghindă la grasul spic de grîu" (*lat.*), citat inexact din Vergiliu, *Georgicele*, I, 7–8.

204. După tradiția poeziei (*lat.*).

205. „Puțini sînt cei pe care dreptul Jupiter i-alese sau care de virtute fură înălțați la cer" (*lat.*), Vergiliu, *Eneida*, VI, 129–130.

206. Cu cea mai mare plăcere (*lat.*).

207. Punînd conjuncția lîngă ultimul cuvînt (*lat.*).

208. Precum, în felul în care am scos cu răbdare miezul din *Nuca* lui Ovidiu dinaintea școlarilor mei, pentru ca ei sa o poată mînca mai ușor (*lat.*). Mamfurio face referire la o lucrare atribuită lui Ovidiu și denumită *Liber nucis* (*Cartea nucii*).

209. „ «Cu piciorul înainte», cum e natural, deoarece" (*lat.*).

210. Sau, urmînd o etimologie mai concisă și profundă (*lat.*).

211. *Perfectos dans thesauros* – care dă comori desăvîrșite (*lat.*). Etimologiile lui Manfurio sînt fantasmagorice.

212. Numai dacă oferiți o altă etimologie mai bună (*lat.*).

213. Nu minți și nu judeca cu ușurătate (*lat.*).

214. Haide, haide (*lat.*).

215. „Nu te lua la ceartă în vorbe cu cei vorbăreți" (*lat.*), altă maximă a lui Cato, citată de Mamfurio în trei variante.

216. Citat din Petrarca, *Triumful Iubirii*, I, 17–18.

217. Mamfurio dă o listă de adverbe de loc în latină, în care unii exegeți văd aluzii sexuale.

218. „Repetată, lectura va fi plăcută" (*lat.*), citat din Horațiu, *Arta poetică*, 365.

219. „Picătura sapă piatra nu căzînd o dată sau de două ori, ci în mod repetat; / În același fel, omul devine învățat citind nu o dată sau de două ori, ci în mod repetat" (*lat.*). Era un principiu al școlii medievale formulat cu pornire de la un citat din Ovidiu.

220. În piață și pe stradă (*lat.*), sensul expresiei fiind „în public".

221. În particular (*lat.*).

222. Local bine cunoscut la Neapole pe vremea lui Bruno, frecventat de soldați, negustori, curtezane și hoți.

223. Aici, în textul original, interlocutorii fac două comparații cu două persoane astăzi de neidentificat, însă probabil cunoscute publicului napolitan din vremea lui Bruno. Traducerea le-a omis.

224. Localități în apropiere de Neapole.

225. În ce caz se află „mantia"? În ablativ... (*lat.*).

226. „Dativ" vine de la „a da", „ablativ" de la „a sustrage" (*lat.*).

227. Acest fapt nu este ignorat (*lat.*).

228. Mamfurio îl denumește „mecenat" pe nobilul în casa căruia locuiește și pe ai cărui copii îi educă.

229. Le instruiesc, sau le scot afară din ignoranță, adică le extrag din ignoranță (*lat.*).

230. Prețul corespunzător (*lat.*).

231. Economia este guvernarea casei (*lat.*).

232. Pentru cîștig, urmînd preceptul: „Împrumutați fără să așteptați dobîndă" [*Luca,* 6, 35], ci din amabilitate și gentilețe, nemaipunînd la socoteală că eu voi pleca de aici mai puțin împovărat (*lat.*).

233. Monedele la care face referire Mamfurio circulau pe atunci în Regatul Neapolelui, iar echivalarea lor în sistemul nostru monetar ar fi total irelevantă.

234. Este vorba de monedele franțuzești de o jumătate de scud, care aveau gravate pe ele un soare.

235. În textul original, aici Mamfurio emite una dintre etimologiile lui bizare cu privire la cuvîntul italian care înseamnă „hoț". Redarea în română ar fi făcut de neînțeles referirea pedantului.

236. „Fur" este cel ce acționează pe furiș și cu viclenie (*lat.*).

237. Și se cheamă și „subreptor" pentru că jefuiește pe dedesubt, aproape tîrîndu-se" (*lat.*).

238. Barra stîlcește în mod intenționat cuvîntul.

239. (Dacă este exact să-l numim adagio) „grăbește-te încet" și de asemeni celălalt, „treptat treptat, puțin cîte puțin, pas cu pas" (*lat.*).

240. Cartea a doua a *Fizicii,* intitulată: *Despre auz:* „Cazul face parte dintre evenimentele ce se petrec în situații cu totul excepționale și în afara oricărei intenții" (*lat.*). Mamfurio citează inexact din Aristotel și pocește și titlul cărții.

241. Celebru căpitan de jandarmi din Neapole, în vremea lui Bruno. Numele său înseamnă „Stîngaciu".

242. Să revenim la subiect (*lat.*).

243. Deie zeii, îngăduie cei de sus, vreie cerul! (*lat.*).

244. O, făpturi supreme și cerești, zei și zeițe, cu toții! (*lat.*).

245. Mă încredințez vouă (*lat.*).

246. Voi sunteți martori cît se poate de fideli (*lat.*).

247. Așa, așa, nimic mai bine (*lat.*).

248. Foarte bine. „E urgent necesară prezența lui Turnus" (*lat.*), citat din Vergiliu, *Eneida*, II, 73.

249. Mă pun la dispoziția ta (*lat.*).

250. Cu excepția unei nevoi urgente, nu e bine să-ți scoți veșmîntul; totuși, cu toate acestea (*lat.*).

251. Cum se poate vedea (*lat.*).

252. Mamfurio se referă la celebrul episod din *Iliada* în care Ahile, refuzînd să iasă la luptă, îi împrumută propria armură prietenului său, Patrocle, lăsînd astfel să se creadă că el însuși a revenit în război.

253. Aluzie la un episod din *Eneida*, în care, în ultima noapte a războiului troian, troianul Corebos îmbracă armura grecului Androgeos de-abia ucis, sperînd că va produce confuzie în tabăra grecească.

254. După mărturia poeților (*lat.*).

255. Propunîndu-mi un scop nobil (*lat.*).

256. Să-l pedepsesc (*lat.*).

257. Să mergem, cu voia lui Hercule! (*lat.*).

258. La vremea în care Bruno scrie comedia, regatul Neapolelui și parte din nordul Italiei se aflau sub dominație spaniolă, iar principalii jucători politici pe continent erau Spania și Franța.

259. Republica Veneției cuprindea la vremea aceea întinse teritorii pe uscat și pe mare și era unul dintre cele mai puternice state ale Europei și cea mai mare putere navală creștină. În afară de aceasta, prin organizarea ei unică, era considerată, pe drept cuvînt, un model de înțeleaptă guvernare. Cu atît mai mult, pierderea Ciprului, ocupat în 1573 de turci, fusese înregistrată de celelalte state europene nu doar ca o amputare teritorială, ci și ca un semn de decadență a statului venețian.

260. Aluzia la lipsa de politețe a locuitorilor Bresciei, oraș din nordul Italiei, trebuie să aibă de a face cu experiențele personale ale autorului din timpul șederii lui acolo.

261. Marta face un joc de paronime, probabil cu o aluzie obscenă sugerată de numele lui Bonifacio.

262. Mînăstire din Neapole renumită, în acea vreme, atît pentru ciorba zilnică dată de pomană săracilor, cît și pentru destrăbălarea călugărilor.

263. După Biblie (*Regi*, 3, 1, 5), regele David se culca la bătrînețe cu o fată tînără.

264. Se spune că, în ultimele sale luni de viață, papa Inocențiu VIII s-ar fi hrănit numai cu lapte de femeie; dar Bonifacio dă acestei povești o interpretare obscenă.

265. În latina ei pocită, Marta spune aproximativ: „Fierbe-le bine, amestecă-le și fă din ele o poțiune" (*lat.*).

266. Adică (*lat.*).

267. „Cine are nasul tăiat n-are trebuință de ochelari" (*fr.*), proverb francez.

268. În textul original este pomenit numele Jean de Bretagne, personaj acum necunoscut, poate unul dintre numeroșii bretoni angajați de prelații spanioli sau italieni.

269. Evocarea Martei cuprinde desigur și o aluzie obscenă, de aceea traducerea acestei fraze a urmărit îndeaproape textul original.

270. Conca, mică localitate nu departe de Napoli. Principele de Conca, pe vremea lui Bruno, era Giulio Cesare di Capua, renumit pentru zgîrcenia lui.

271. Referire la celebra bătălie de la Pavia, din 1525, dintre Francisc I și Carol Cvintul, cînd regele Franței a fost luat prizonier laolaltă cu toată floarea nobilimii franceze.

272. În textul original, invocațiile Martei se adresează astfel: lui Isus, Sfintei Marii de la Piedigrotta, Sfintei Fecioare cu Mătănii (referire la o capelă din Neapole), Sfintei Fecioare de pe Munte (biserică de pe o colină a Neapolelui), Sfintei Marii de la Parete (sanctuar în apropiere de Nola, orașul natal al lui Bruno), Sfintei Marii de la Scafati (sanctuar de lîngă Salerno), Sfîntului Cosma și Sfîntului Iulian (pe care Marta îl confundă cu Damian). Deși înșiruirea este semnificativă pentru concretețea referirilor bruniene, pentru a nu știrbi fluența și oralitatea dialogului, traducerea a înlocuit-o cu o serie de denumiri mai firești în aria noastră culturală. Situația se repetă în fraza următoare a Martei, care în textul original rostește: *Jesu auto et transi permet donc que milord m'y batte*, care e o stîlceală multilingvă a citatului din Evanghelia după Luca, 4, 30 *Ipse autem, transiens per medium illorum, ibat* („dar el străbătea mulțimea și pleca").

273. Una dintre operele lui Erasm din Rotterdam.
274. „De la togă la suman“ (*lat.*), expresia sugerează decăderea socială a unei persoane.
275. Mie însumi (*lat.*).
276. „De însemnat cu o pietricică“ (*lat.*), cum s-ar spune acum „bilă neagră“.
277. O, ceruri, o, pămînturi, o, mări neptuniene! (*lat.*).
278. Expresia latină dă posibilitatea unui joc de cuvinte netransparent in românește. În esență sensul este următorul: “nu pot spune cu ce dexteritate și iuțeală de mînă“ (*lat.*).
279. Ca acoperămînt al capului (*lat.*).
280. Spre centru și la mijloc din pricina transpirației excesive (*lat.*).
281. O, încredere zeiască și omenească! (*lat.*).
282. „Din cratiță în jăratec“ (*lat.*), sensul fiind „din lac în puț“.
283. De bună credință (*lat.*).
284. Cum e lesne de presupus (*lat.*).
285. „Scandal“ (*lat.*).
286. Să facă restituirea (*lat.*).
287. În fine (*lat.*).
288. Înaintînd puțin (*lat.*).
289. Bătrînică (*lat.*).
290. Tinerele deloc dezagreabile (*lat.*).
291. Mai înaintînd (*lat.*).
292. Piață (*lat.*).
293. Consecință a necesității (*lat.*).
294. Așadar poate (*lat.*).
295. Casa aceasta are două ieșiri și două intrări. (*lat.*)
296. „Am încercat să aflu“ (*lat.*).
297. „Drept concluzie“ (*lat.*).
298. Atunci, pe loc (*lat.*).
299. Aluzie la o strofă din poemul *Cîntul de aur*, atribuit lui Pitagora, care îndeamnă la suportarea cu sufletul liniștit a nenorocirilor, nerenunțînd însă la căutarea unui remediu.
300. Deoarece (*lat.*).
301. Este bine (*lat.*).
302. În acest colț (*lat.*).
303. Protectoarea văzului.

304. Personajul nu apare în piesă, ci numai în această înșiruire.

305. Lupoaică (*lupa*), de unde derivă cuvîntul lupanar (*lat.*).

306. Bătrînica (*lat.*).

307. Codoașă (*lat.*).

308. Pare un codoșlîc (*lat.*).

309. De aici derivă concluzia (*lat.*).

310. Din nou (*lat.*).

311. Mamfurio, profesor. Nu sînt un răufăcător, nici un hoț, nici un soț adulterin, nici un martor fals: nu doresc nici femeia, nici avutul altuia (*lat.*).

312. Ca și mult timp după aceea, în vremea lui Bruno slujba religioasă catolică se oficia în limba latină; de aceea oamenii simpli socoteau latina limba Bisericii.

313. Profesor de gimnaziu (*lat.*).

314. Localitate din Campania.

315. Folosind vocabularul vostru (*lat.*).

316. Cartier din Neapole, care își trăgea numele de la biserica Santa Maria delle Vergini.

317. „Domnule abate, vreți să mîncăm împreună napi?" (*lat.*), glumă obscenă cu aluzii la homosexualitate, frecventă printre călugări și preluată de literatură.

318. Și dacă n-avem napi, ce o să mîncăm? (*lat.*).

319. Nu sînt om al Bisericii (*lat.*).

320. Pîinea sfințită (ostia), pentru împărtășania catolică, are forma unui mic disc plat.

321. Este calviție (*lat.*).

322. Am spus calviție, ca și viciu al craniului (*lat.*).

323. Voi face plîngere (*lat.*).

324. Sau versurile inițiale ale cînturilor *Eneidei* (*lat.*).

325. Varus, prieten al lui Vergiliu, care s-a îngrijit de publicarea primei ediții a *Eneidei*.

326. Mamfurio citează incipiturile primelor șase cînturi din *Eneida*, dar îl confundă pe al cincilea cu al șaselea.

327. Sanguino deformează întrebarea: *Genera nominum quot sunt?*, ceea ce înseamnă „Cîte sînt genurile substantivului?" (*lat.*).

328. Și ai celor ce sorb cu buzele din primele rudimente (*lat.*).

329. Epicen se spune cu referire la acele lucruri care nu pot fi nici masculine, nici feminine (*lat.*).

330. V. nota 84.

331. Parafrază plină de redundanțe a citatului din Despautères (v. nota 84), redat mai sus, care spune: „orice substantiv care se referă numai la bărbat trebuie considerat masculin" (*lat.*).

332. În mod specific și ca parte (*lat.*).

333. Ca o relație, ca ceva ce se atribuie sau se aplică femeilor (*lat.*).

334. O, vai mie! Cuvintele sînt neputincioase! O, zi și noapte nefastă! (*lat.*).

335. Aluzie la Onan (*Geneza*, 38, 9–10), pe care Dumnezeu îl omoară pentru că își risipea sămînța pe pămînt ca să nu-i lase urmași fratelui său.

336. În textul original comparația se face cu înșiruirea unor citate evanghelice din timpul slujbei religioase catolice.

337. În textul original aici apare numele Cola Perillo, personaj dintr-o nuvelă de Mateo Bandello, prozator din Renaștere.

338. V. nota 174.

339. Adrian VI, papă între 1521–1523, renumit pentru zgîrcenia lui.

340. Este vorba de biserica San Pietro a Maiella, la Neapole.

341. Sfîntul Cristofor, fiind cel care l-a purtat în brațe pe Isus copil, este în general reprezentat ca un gigant.

342. Apollonios din Tyana, filozof grec, care avea și faimă de magician.

343. Celebri magi din romanele și poemele cavalerești medievale.

344. Pedeapsa pentru proxenetism, pe vremea lui Bruno, era marcarea cu fierul roșu pe obraz.

345. Sanguino exagerează voit numărul ordinelor călugărești, care, totuși, era într-adevăr foarte mare.

346. Pe vremea lui Bruno, acestea erau cele patru cartiere cu prostituate din Neapole.

347. Bruno confundă anul, decretul a fost dat în 1566 de către papa Pius V.

348. Bruno trăiește în momentul de maximă înflorire și extraordinară bogăție a Republicii Veneția, care se socoteau, printre altele, și prin numărul și arta curtezanelor sale.

349. Trunchiere a formulei biblice *in sudore vultus tui vesceris* (*lat.*), adică „în sudoarea feței tale să-ți mănînci pîinea" (*Geneza*, 3, 19).

350. Cartier mai degrabă elegant la Neapole, în vremea lui Bruno.

351. V. nota 174.

352. Zeul rîsului și al batjocurii, care, în mitologia greacă, personifica gluma și satira.

353. Localități din apropierea Neapolelui, bine cunoscute de Bruno, care s-a născut la Nola.

354. Unchiul lui Bruno din partea mamei.

355. Ascanio stîlcește citatul evanghelic: *Vade in pace et noli amplius peccare* (*lat.*), ceea ce înseamnă: „Mergi în pace și nu mai păcătui" (*Luca*, 7, 50).

356. Se pare că este vorba de un consătean al lui Bruno, mort asasinat.

357. „Sastisitul", cum se vede și din subtitlul comediei, este Bruno însuși.

358. În textul original este un joc de cuvinte, Bonifacio fiind numit Malefacio, nume care nu există ca atare.

359. În vremea aceea imposibilitatea vidului în natură era postulată și de filozofie, și de știință. Referirea este însă evident ironică și obscenă.

360. Gioan Bernardo stîlcește expresia biblică *Honorem meum nemini dabo* (*lat.*), adică „Nu voi ceda nimănui onoarea mea" (*Proverbe*, 5, 9).

361. Mînăstire dominicană din Neapole care, la vremea aceea, avea un puț cu apă foarte limpede și rece.

362. Cum se va vedea și din exemplul următor, înșiruirea făcută de Ascanio are nu numai un sens ironic, ci și unul obscen. De aici rezultă că baba Angela, probabil un personaj cunoscut la Neapole în vremea aceea, dădea mai ales sfaturi referitoare la dragoste.

363. San Piantoro era, pare-se, tot San Pietro Martire, dar Bruno face probabil o aluzie obscenă care însă rămîne și în original destul de obscură.

364. În textul original este pomenit personajul biblic Samson care dezlega orice enigmă.

365. Deloc (*lat.*).

366. Chiar așa, pe Hercule, pe Jupiter, pe Tunătorul, vă jur, vă chem martori, o, stele! (*lat.*).

367. „Din două rele trebuie suportat cel mai mic, precum din două lucruri bune trebuie ales cel mai bun“: a spus prinţul peripateticienilor (*lat.*), citat din Aristotel, *Retorica,* I, 6, 5.

368. Este mai puţin ruşinos să fii bătut la palmă decît să accepţi să fii biciuit repetat pe bătrînul tău cur: asta se face la copii (*lat.*).

369. Vă las vouă (*lat.*).

370. Păstra-vom măsura? (*lat.*). Dar aici sensul expresiei este mai degrabă „Care va fi sfîrşitul necazurilor mele?“.

371. Pentru a vedea mai bine (*lat.*).

372. Chiar aşa (*lat.*).

373. Fără îndoială (*lat.*).

374. „Căci nu înţeleg să mă expun rîsului“ (*lat.*), parafrază după Vergiliu, *Georgicele*, III, 506–507.

375. Prea greu pot aplauda / prea încercat fiind în puterea mea de îndurare; / aplauzele de la o vreme au devenit motiv de plîns, / din cauza mîinilor, a feselor / şi a sunetului banilor [pierduţi]. Amin (*lat.*).

376. Voi încerca, cu inima veselă, s-o fac în felul următor (*lat.*).

377. „Şi, salvaţi, marinarii vor aduce mulţumiri pe ţărm / lui Glaucos, Panopea şi lui Melicerta, fiul lui Ino“ (Vergiliu, *Georgicele*, 1, 436–37).

378. Eu, Mamfurio, nu spun regal, nici gregar, ci distins, adică (etimologic vorbind, ales din turmă) profesor de filologie greacă, latină şi italiană, precum şi doctor în filozofie, medicină, drept civil şi penal şi în teologie, dacă aş fi vrut (*lat.*).

379. Fiind pe punctul de a-mi îndeplini făgăduiala, aplaud (*lat.*).

380. De aceea. (*lat.*)

381. Ale căror chipuri şi priviri le văd întoarse spre mine (*lat.*).

382. Cu inima, totuşi, şi cu sufletul, dau semnalul să înceapă aplauzele (*lat.*).

383. Aţi fost pînă acum mai norocoşi [decît noi] (*lat.*).

384. Rămîneţi cu bine şi aplaudaţi (*lat.*).

APPENDIX

GIORDANO BRUNO

LUMÎNĂRARUL

adaptare pentru scenă de
SMARANDA BRATU ELIAN

PERSONAJELE

MANFURIO, pedagog pedant
BONIFACIO, negustor bătrîn și îndrăgostit
BARTOLOMEO, țicnit de patima alchimiei
MARTA, nevasta lui Bartolomeo
CARUBINA, nevasta lui Bonifacio
VICTORIA, curtezană
LUCIA, codoașă de meserie
SANGUINO, pungaș
MOCHIONE, servitorul lui Bartolomeo
ASCANIO, servitorul lui Bonifacio
SCARAMURÉ, maestru în magie
BARRA, CENCIO, MARCA, CORCOVIZZO, escroci
GIOAN BERNARDO, pictor
POLLULA, student, discipolul lui Manfurio
OTTAVIANO, student
CONSALVO, spițer

Bine, bine! N-am nimic de obiectat: comedia e bine gîndită, bine condusă și are piper. Dar n-am zis eu că n-o să se joace astă-seară? Poftim, putoarea care trebuie s-o joace pe Victoria și pe Carubina are nu-ș' ce boală femeiască! Actorul de-l joacă pe Bonifacio e de azi de la prînz beat criță, de nu vede nici pe unde calcă. Mie mi-a căzut pe cap prologul; și vă jur că-i așa de încîlcit și de îmbîrligat, că de patru zile mă chinui și nădușesc, zi și noapte, dar nici toți trîmbițașii și toboșarii tîrfelor alea de Muze de pe Helicon n-ar izbuti să-mi vîre în cap vreo fărîmiță din el. Poftim atunci de mai zi prologul! Poftim de mai înfățișează corabia care duce o asemenea barcă de salvare hîrbuită, hodorogită, rablagită, ponosită, care-ai zice că de-abia de-abia, cu cîrligele, cangele și harpoanele, de-a putut fi scoasă din fundul mării și care, deși ia apă din toate părțile și nu e defel călăfătuită, vrea să iasă în larg și să se avînte în valuri! Vrea să iasă din apele liniștite ale portului! Vrea să ridice ancora de la cheiul cel mare! Ce să mai zic de autor! Dacă l-ați vedea! Are o față rătăcită, de zici că se gîndește numai la chinurile iadului și că tocmai a scăpat dintr-un cazan cu smoală. Și cel mai adesea se arată plictisit, retras și bizar, veșnic nemulțumit ba de una, ba de alta, îndărătnic ca un moș de optzeci de ani, apucat ca o potaie care a încasat douăzeci de ciomege,

și cu ochii plînși de parcă n-ar mînca decît ceapă. Toți filozofii, toți poeții și învățații ăștia – mai dă-i în..., nu vreau să spun în ce – socotesc că cei mai mari dușmani ai lor sînt bogăția și banii: pe care cu mintea îi tot studiază și-i analizează, dar în viață fug de ei ca de dracul, de parcă s-ar teme să nu-i mănînce, să nu-i sfîșie ori înghită; și, în schimb, umblă cu limba scoasă după cei care știu să-i facă și să-i păstreze. Așa încît eu, trebuind să-i slujesc pe acești neisprăviți, îndur o asemenea foame încît, dacă ar fi să vomit, nu mi-aș putea vomita decît spiritul, iar dacă ar trebui să mă cac, n-ar ieși din mine decît sufletul, întocmai ca la spînzurați. În concluzie, eu unul m-am hotărît: mă duc la mînăstire și mă fac călugăr. Și cine o vrea să zică prologul n-are decît!

PROPROLOGUL

Unde s-a cărat blestematul ăla care trebuie să zică prologul? Doamnelor și domnilor, comedia n-o să aibă prolog. Ei și ce! De fapt tot nu servește la nimic! Vă garantez că tema, subiectul, alcătuirea și împrejurările vă vor fi înfățișate cu rost, ceea ce, credeți-mă, e mai bine decît dacă vă erau povestite unele după altele ca pe ață. Comedia asta e un soi de pînză, unde firul și urzeala se împletesc. Și cine pricepe, pricepe; cine vrea s-o înțeleagă, o înțelege. Totuși țin să vă spun că vă aflați în strălucita capitală a regatului Neapolelui, lîngă primăria cartierului Nilo. Că imobilul ăsta, închipuit aici de scenograf, va fi folosit în seara asta de niște ticăloși, niște nemernici și împielițați – și vă avertizez să căscați bine ochii, nu care cumva să vă ușureze și vouă buzunarele; aici își vor întinde ei plasa și cine pică, pică. În partea astălaltă se află casa Lumînărarului, adică a lui messer Bonifacio, și a nevesti-sii, Carubina, și cea a lui messer Bartolomeo. Dincoace locuiesc doamna Victoria, pictorul Gioan Bernardo și Scaramuré, care se dă drept magician; tot prin părțile astea, nu știu cu ce prilej, se învîrte și un pedagog sclifosit, pe nume Manfurio. Vreau să mă asigur că le vedeți cu toții. Tot aici se va vîntura încolo și încoace Lucia, codoașa, veșnic ocupată; cu pedagogul îl veți vedea pe Pollula, discipolul pentru care magistrul are o înclinație cu totul specială;

îl veți vedea și pe slujitorul lui Bonifacio, Ascanio, bun la toate și care știe să țină lumînarea lui stăpînu-său. Mochione, sluga lui Bartolomeo, nu-i nici cal nici, măgar, nici carne, nici pește. La Sanguino, Barra, Marca și Corcovizzo veți putea admira măiestria în arta escrocheriei; veți cunoaște șarlataniile alchimice ale lui Cencio; în trecere o să vă amuzați și de Consalvo, spițerul, de Marta, nevasta lui Bartolomeo, și de mucalitul domn Ottaviano. Priviți cu atenție cine vine și cine pleacă, ce se spune și ce se face, ce se înțelege și ce s-ar putea înțelege: căci depinde de voi, de cum vă veți uita la ei. Dacă o să rîdeți pe săturate sau o plîngeți.

Dar pare-mi-se că aud venind personajele. La revedere.

OMUL DE SERVICIU

Înainte să crap gura, tre' să-mi cer iertare. Pen'că cred eu că, dacă nu toți, cei mai mulți dintre voi o să-mi zică: – Dar-ar boala-n ăsta! Unde s-a pomenit comedie care să-nceapă cu omul de serviciu? – Iar eu uite că vă răspund: Ba în voi să dea boala! Că, înainte de-a exista comediile, unde naiba s-a pomenit vreo comedie? Și cine naiba v-a văzut pe voi, înainte ca voi să existați? Și-atunci de ce, mă rog, un subiect ca ăsta de-l veți vedea astă-seară n-ar avea voie să fie mai altfel și nou? Și de nu vă pare potrivit pentru un om de serviciu, vi-l fac eu potrivit pentru ditai ministrul pe maimuțoiul ăsta năstrușnic, pe tîmpitul ăsta moralicesc, pe măgarul ăsta cu ifose! Vreți să vă spun cine anume e el? Chiar vreți să aflați? Vreți să vi-l arăt eu? E... – stai că zic mai bine în șoaptă! – e Lumînărarul. Ce, nu mă credeți? Vreți să-l vedeți cu ochii voștri? Poftim: faceți loc! Dați-vă la o parte! Și feriți-vă, dacă nu vreți să vă împungă cu coarnele alea care o să-i crească aici, în fața dumneavoastră, în frunte!

ACTUL I

SCENA I

Bonifacio, *singur*

Meșteșugul corectează defectele naturii, Bonifacio. De vreme ce nu pot să-i vin de hac acestei diavolițe ca să mă iubească ori măcar să se prefacă a-mi arunca o privire drăgăstoasă, atunci ce n-au izbutit vorbele lui Bonifacio, înflăcărarea lui Bonifacio, zvîrcolirile lui Bonifacio va izbuti, poate, vrăjitoria. Se spune că arta magiei este atît de atotputernică, încît e în stare ca, împotriva legilor firii, să întoarcă rîurile în matcă și să țină marea în loc, drept care unul de-i zicea Giordano Bruno spunea într-un poem oribil, care, de altfel, s-a și pierdut, că:

Ea mînă apele în sus, spre culme,
desprinde-n ceruri aurite stele,
face din noapte zi și schimbă-o lume.
Iar luna-o scoate afar' din cercevele
și-i mută cornul altminterea de cum e,
și umflă marea și-o prinde în proptele.
Foc, apă și pămînt cum vrea le plimbă
și firea omenească o preschimbă.

De orice poți să te-ndoiești; dar de ceea ce zice la sfîrșit, în privința efectelor iubirii, ba! Nu mai spun că despre

măiestria acestui Scaramuré am auzit o sumedenie de lucruri minunate. Ia uite că-l văd pe unul dintr-ăia care fură vaca și apoi îi cadorisesc coarnele bisericii drept pomană. Să vedem ce vești ne aduce.

SCENA II

Messer Bonifacio *și* Messer Bartolomeo *vorbesc tare*; Pollula *și* Sanguino, *ascunși, trag cu urechea.*

BARTOLOMEO: O, crud amor, de este atît de nedreaptă și atît de crîncenă puterea ta, de ce într-atît de mult dăinuie? De ce o faci să fugă de mine pe aceea pe care atît o stimez și-o ador? De ce nu o înlănțui și pe ea de mine la fel cum m-ai înlănțuit pe mine de ea? Cine și-ar putea închipui așa ceva? Și totuși e adevărat. Ce soi de laț este acesta care pe unul îl leagă fedeleș, iar pe celălalt îl lasă mai liber și mai ușor decît păsările cerului?

BONIFACIO: Să nu fiu eu oare singurul? Oh, oh, oh.

BARTOLOMEO: Ce ai, messer Bonifacio, dragă? Plîngi de mila mea?

BONIFACIO: Ba chinul ăsta îl îndur și eu. Văd bine că ești vătămat, că te-ai schimbat la față; te-am auzit adineaori văitîndu-te, îți înțeleg suferința, deoarece ea mă chinuie și pe mine tot atît, dacă nu mai rău, și te compătimesc. De-o bună bucată de vreme te-am văzut dus pe gînduri, cu ochii în lacrimi, plecat cu sorcova și te-am auzit oftînd din rărunchi. Și ce mi-am zis? Drace! Ăstuia sigur nu i-a murit vreo rudă, vreun prieten sau binefăcător; sigur n-are vreun proces pe rol; ăsta are tot ce-i trebuie, nu-l amenință nici o primejdie, toate-i merg din plin; și știu bine că nu-și prea bate capul cu păcatele pe care le-a făcut; și uite-l totuși că plînge și se

tînguie, și umblă buimac: prin urmare e îndrăgostit. Iar acum, că te-am auzit rostind și cuvinte dulci, nu mai am nici o îndoială că ai burdihanul plin de mierea aceea veninoasă.

BARTOLOMEO: O, Doamne, asta-i pentru că sînt prea crîncen rănit de privirile ei. Dar eu, messer Bonifacio, mă mir de dumneata, nu de mine, care sînt cu doi-trei ani mai tînăr și am o nevastă gheboasă și cu opt ani mai vîrstnică decît mine: pe cînd dumneata ai o frumusețe de soție, de numai douăzeci și cinci de ani, de nu găsești alta mai frumoasă în tot Neapolul; dumneata ești îndrăgostit?

BONIFACIO: După cuvintele pe care le-ai spus, cred că poți vedea limpede cît de încîlcite și pidosnice sînt cărările iubirii. Dacă vrei să afli rînduiala sau neorînduiala dragostelor mele, stai puțin și m-ascultă!

BARTOLOMEO: Spune, messer Bonifacio, căci noi, oamenii, nu sîntem ca dobitoacele, la care dragostea n-are alt rost decît să le prăsească și, pentru aceasta, le e dată legea de-a avea un anume timp și loc în care se împerechează, precum fac măgarii, care, atunci cînd soarele le încălzește spinarea, atunci se drăgostesc; pe noi însă ne-apucă pofta în orice loc și în orice vreme.

BONIFACIO: De patruzeci și doi de ani de cînd trăiesc pe lume nu am preacurvit. Dar odată ajuns la această vîrstă, cînd a început să-mi crească cîte un fir de păr alb în cap și cînd de obicei dragostea începe să se răcească și să se stingă...

BARTOLOMEO: La unii se stinge, la alții o ia razna.

BONIFACIO: ...începe să se stingă, precum căldura la venirea toamnei, atunci am fost eu cuprins de dragoste pentru Carubina. Ea mi-a apărut a fi cea mai frumoasă dintre frumoase, ea m-a încălzit, ea m-a aprins cu un asemenea foc, încît m-a pîrjolit ca pe-o iască. Dar, din obișnuința și viețuirea cu ea zi de zi, flacăra aceea s-a stins, însă inima mi-a rămas gata de-a fi aprinsă de alte focuri...

BARTOLOMEO: Dacă focul ăsta ar fi dat peste un lemn mai de soi, te-ar fi făcut nu iască, ci cenușă; eu în locul nevestei dumitale așa aș fi făcut.

BONIFACIO: Lasă-mă să termin ce am de spus, și pe urmă poți zice ce poftești.

BARTOLOMEO: Bine, continuă comparația aceea iscusită.

BONIFACIO: Or, stingîndu-se în inima mea flacăra aceea care-o transformase în iască, lesne am fost aprins de o altă flacără, nouă.

BARTOLOMEO: Tot la vremea asta încep și măgarii să ridice coada.

BONIFACIO: Ce spui?

BARTOLOMEO: Spun că măcar acum se ridică spiritul spre contemplație.

BONIFACIO: Să lăsăm bazaconiile astea și să revenim la subiect. La vremea cu pricina, mergînd eu în plimbare la Posillipo, am fost săgetat de privirile doamnei Victoria și dogorît de ochii ei și ferecat de lanțurile nurilor ei, încît, vai mie...

BARTOLOMEO: Amorul e o jivină care îi atacă cu precădere pe cei care au prea puțin de cugetat și nimic de făcut: n-ai zis că plecaseși la plimbare?

BONIFACIO: Acum, de vreme ce m-ai făcut să-ți destăinui dragostea mea, dezvăluie-mi și dumneata obiectul dragostei dumitale. Gîndesc că te va răcori nu puțin să vorbești cu cineva care suferă de aceeași fierbințeală.

BARTOLOMEO: S-o luăm în ordine: Nominativ: doamna Argenteria mă chinuie, doamna Aurelia îmi străpunge inima. Genitiv: sînt ros de grija doamnei Argenteria și de dorul doamnei Aurelia. Dativ: doamnei Argenteria îi port dragoste, doamnei Aurelia îi duc dorul.

BONIFACIO: Ce drăcia dracului l-a apucat pe-ăsta?

BARTOLOMEO: Vocativ: o, doamnă Argenteria, nu mă părăsi! o, doamnă Aurelia, nu fugi de mine!

BONIFACIO: Părăsi-te-ar amîndouă și lăsa-te-ar în belea! Ai venit ca să-ți bați joc de mine! Du-te dracului, Bartolomeo!

BARTOLOMEO: Iar tu du-te la cine ți-a luat mințile, presupunînd că ai avut vreodată așa ceva. Eu mă duc să văd de alesele inimii mele.

BONIFACIO: Ia privește cu cîtă ușurință și cu ce șmecherie mi-a smuls ticălosul ăsta taina! Mai bine aș fi trîmbițat-o în gura mare decît să i-o spun lui. Mă tem că amorul ăsta e pe cale să mă scrîntească la cap. Naiba să mă ia, acum vreau să mă duc acasă s-o gonesc din urmă pe Lucia. Văd doi neghiobi colo care rîd: mi-e teamă să nu fi auzit blestemăția asta de conversație. Dragostea și furia nu pot fi tăinuite.

SCENA III

Sanguino, Pollula

SANGUINO: Ha, ha, ha, ha, puricii să-l mănînce pe gogomanul ăsta, pe mangafaua, pe strolea, pe nătîntocul ăsta. Mult i-a mai trebuit ca să deșerte sacul pe de-a întregul și nesilit de nimeni! Ha, ha, ha, și trombonistul celălalt, cu ce șiretlic l-a momit și l-a făcut să spună și că e îndrăgostit, și cine-i frumoasa, și cum, și cînd, și unde, și de ce.

POLLULA: Ascultă-mă pe mine, ăsta n-are nevoie de popă ca să se spovedească! Dar iată-l pe savantul nostru: nu mai scăpăm toată ziua de-aici, lua-l-ar Sarsailă!

SCENA IV

Manfurio, Pollula, Sanguino

MANFURIO: *Bene repperiarsi bonae, melioris, optimaeque indolis, adolescentule: quomodo tecum agitur? ut vales?*

POLLULA: Bine.

MANFURIO: *Gaudeo, si vales bene* – elegantă formulă reiterată în quasi toate misivele familiare ciceroniene.

POLLULA: Doriți ceva, *domine Magister*? Că eu trebuie să plec să rezolv o problemă cu Sanguino, și nu mai pot zăbovi cu dumneavoastră.

MANFURIO: O, inoperante și oțioase se revelă învățămintele pe care, prin demersurile proluziunilor gimnaziale rezultate din agonismul meu intelectiv, și prin sememele de pe imaculatul suport grafic, ți le-am implementat! Inoperante, zic, căci, la timpul și locul pertinent, nu știi să le folosești. În vreme ce magistrul tău, în supremul *apud omnes, etiam barbaras, nationes* idiom latin te chestionează, tu, frecventînd vulgul indoct, *etiam dum* persiști în a abdica de la alocuțiunea literară, dîndu-mi răspunsul în vocabule rurale! Spune, măgarule, cînd ai de gînd să te dezinfantilizezi?

SANGUINO: Domn' profesor, cu păsăreasca asta afurisită, cu latrineasca asta îndrăcită, cu bazaconia asta de neînțeles împuțiți aerul și toata lumea rîde de dumneavoastră.

MANFURIO: Da, dacă macrocosmicul megamecanism mondial, ignobil și inurban, ar fi ticsit cu cei ca tine.

SANGUINO: Ce ziceți de macroul cosmic și de mobilul urban? Vorbiți pe șleau, ca să vă răspund.

MANFURIO: *Vade retro, sinistroque Hercule!* Muzele nu deniază a pogorî în cocina anturajului vostru! Ce evaluare dai acestui ignobil, Pollula? Pollula, prin apoziție fruct al

erudiției mele, receptacul al seminței mele sapiențiale, am vrut să-ți împărtășesc acel dict prin care *eloquentissime* exprimam reprobarea, pe care dumneata îl putea-vei imita cu viitorii discipoli.

POLLULA: Desigur; dar cu rost și la momentul potrivit.

MANFURIO: Motivația excandescenței mele a fost expresia „nu mai pot zăbovi cu dumneavoastră“. Ar fi trebuit să rostești: „Sapiența și excelența voastră nu îngăduie să prelungesc contiguitatea cu cele trei supreme muze“.

SANGUINO: Vedeți cum e făcută lumea? Voi doi ați ajuns la învoială, pe cînd eu am rămas pe dinafară precum lacătul. Domine Magister, n-oi fi eu vrednic să mă altoiți cu nuiaua, altfel zis să vă fiu învățăcel, dar poate că v-aș putea fi de folos într-alt fel.

MANFURIO: *Nil mihi vobiscum.*

SANGUINO: Și duhului tău, Amin.

MANFURIO: Ah, ah, Pollula, cum de te-ai asociat cu pocitania asta?

SANGUINO: Pocit sau frumos, sluga dumneavoastră, ilustre și preastimate domn!

MANFURIO: Insul îmi pare acum mai disciplinabil și mai puțin necioplit decît la început, căci văd că-mi găsește niște epitete civilizate, ba chiar apropriate...

SANGUINO: Domnule tobă-de-carte, dați-ne voie să plecăm, căci trebuie să vorbim neapărat și cît mai repede cu Gioan Bernardo, pictorul. Rămîneți cu bine.

MANFURIO: Mergeți, și acvilele faste fie cu voi! Dar cine-i aceasta care se evidențiază ochilor mei cum panerul pe braț? Este o *muliercula*, etimologic derivat din „*mollis Hercules*“, un Hercule moale, sau, juxtapunînd contrariile: *sexum* moale, schimbător, fragil și nestatornic, opus lui Hercule. Ce splendidă etimologie! Fructul ingeniului meu, elaborată *deprompte.*

Așadar și în consecință mă grăbesc s-o inserez cu majuscule în adnotațiile cotidiene originale.

SCENA V

Lucia, *singură*

Văleu, am obosit, vreau să mă așez oleacă; noaptea asta a fost de coșmar: am stat toată vremea de pază în picioare, umplîndu-mi burta cu fumul fripturilor și cu mirosul ciorbelor; de eram întocmai ca pipota, slabă pe dinăuntru, dar pe-afară învelită toată-n grăsime. Dar acu', Lucio, ia hai să ne gîndim noi la ale noastre. Să profităm că tot nu e nimeni prin preajmă și să tragem cu ochiul la darurile pe care i le trimite messer Bonifacio alesei inimii dumisale: aici sînt plăcinte, aici turtă dulce, uite și niscai scovergi; dedesubt mai e încă un rînd de prăjituri; și la fund uite și-un bilețel în versuri. Pe legea mea, nefericitul s-a făcut poet. Ia să citim:

Rănitu-mi-ai, o Doamnă, cu-a dorului adiere
și inima-mi, și trupul, ce simț acum că piere;
de nu mă crezi, privește-mi a chipului durere.
Căci de n-ar fi să port în suflet și-n artere
amor mai mult decît orice femeie cere
îndrăgostitului, nebun după himere,
n-aș ține socoteală nici de a voastră vrere.
Vrut-am să-ți scriu aicea de-a dragostei mistere,
ce m-au vrăjit cu totul chiar fără de-mbiere,
atît de mult, că-acuma de nu-i vei da ce cere
sărmanul Bonifaciu s-o stinge de durere.
Mîncare, băutură nu poate să digere
nimic nu-i mai priește, totul îi pare fiere,
Crăciun nu osebește de Paști și Înviere.

O, ce încheiere cucernică și ce aluzii subțiri: pe măsura burții lui. Eu una nu mă pricep la poezie; dar, dac-ar fi să-mi dau și eu cu părerea, aș spune două lucruri: că sună ca o talangă hodorogită și ca un răget de măgar. Dar mai bine aș pleca de-aici și mi-aș găsi un locșor mai retras, unde să vămuiesc în liniște darul amorezului nostru: căci, la urma urmei, nu văd de ce să nu mă înfrupt și eu din roadele țicnelii lui.

SCENA VI

Bonifacio, *singur*

Mare e puterea dragostei! De unde mi-au venit mie atîta har și-atîta inspirație fără ca nimeni să mă fi învățat? Unde s-a mai văzut un asemenea sonet? Toate versurile, de la primul pînă la ultimul, au aceeași rimă finală: poți să-l citești pe Petrarca în întregime și pe Ariosto din doască-n doască, și de așa ceva n-ai să dai. Trădătoareo, trădătoareo, fermecătoare dușmancă a mea, cred că la ora asta deja l-ai citit și i-ai pătruns sensul; iar dacă inima ta nu e mai neîmblînzită ca a unui tigru, sînt convins că de aici înainte îi vei da un strop de atenție și lui Bonifacio. O, iată-l pe Gioan Bernardo.

SCENA VII

Gioan Bernardo, Bonifacio

GIOAN BERNARDO: Bună vreme, messer Bonifacio. Ai făcut vreo treabă pe ziua de azi?

BONIFACIO: Ce vorbești, dom'le? Astăzi am făcut ceva ce n-am făcut în toată viața mea.

GIOAN BERNARDO: Ceea ce ai făcut ieri nu vei face azi; iar eu portretul pe care nu l-am pictat azi desigur nu-l voi mai face mîine!

BONIFACIO: Să lăsăm sofisticăriile astea; mi-ai adus aminte de portret. L-ai văzut pe cel pe care l-am comandat?

GIOAN BERNARDO: L-am văzut și răsvăzut.

BONIFACIO: Și cum ți se pare?

GIOAN BERNARDO: E bun, seamănă mai mult cu matale decît cu mine.

BONIFACIO: Fie ăsta cum o fi, eu vreau acum altul pictat de dumneata.

GIOAN BERNARDO: Nu cumva vrei să-l dăruiești vreunei iubite ca să nu te uite.

BONIFACIO: Nici vorbă: alte lucruri îmi trec mie acum prin minte!

GIOAN BERNARDO: Ferește-te să nu-ți treacă mintea prin lucruri, pentru că ar putea rămîne agățată de vreunul și pe urmă degeaba ai aștepta să ți se întoarcă seara acasă la cină. În ceea ce privește portretul, ți-l fac cît pot de repede.

BONIFACIO: Bagă de seamă că vreau să arăt chipeș.

GIOAN BERNARDO: Ceri prea mult. Una e să te fac chipeș, alta, să-ți fac portretul!

BONIFACIO: Rogu-te, să lăsăm glumele: străduiește-te să faci treabă bună. Te voi căuta acasă pentru afacerea asta.

GIOAN BERNARDO: Vino cînd dorești și fii sigur că eu unul îmi fac treaba bine; ai grijă însă s-o faci și mata pe-a dumitale, fiindcă...

BONIFACIO: Fiindcă ce?

GIOAN BERNARDO: Aud că renunți la treaba veche.

BONIFACIO: Ce tot îndrugi acolo? Naiba te-nțelege!

GIOAN BERNARDO: Aud că din lumînărar vrei să devii sfeșnic.

BONIFACIO: Cum adică ? Ce va să zică lumînărar?

GIOAN BERNARDO: De-ajuns! Te las cu bine!
BONIFACIO: Să-ți dea Domnul ce dorești.
GIOAN BERNARDO: Și dumitale ce-ți lipsește.

SCENA VIII

Bonifacio, *singur*

Din lumînărar sfeșnic! Adică să țin lumînarea ? Las' că mai devreme sau mai tîrziu o să pricepem noi aluziile astea. Îmi pare că-l văd pe Ascanio cu Scaramuré.

SCENA IX

Scaramuré, Bonifacio, Ascanio

SCARAMURÉ: Bine te-am găsit, messer Bonifacio.
BONIFACIO: Fiți bine-venit, domnule Scaramuré, speranța patimilor mele. Dacă domnia voastră nu găsește leac bolii mele, sînt un om mort.
SCARAMURÉ: Dacă pricep bine, ești îndrăgostit.
BONIFACIO: Ați ghicit.
SCARAMURÉ: După cîte mi-arată fizionomia dumitale și socotelile numerologice, nașterea domniei tale s-a petrecut sub *Venus retrograda in signo masculino* ceea ce comportă o anume schimbare la vîrsta de patruzeci și șase de ani.
BONIFACIO: Tocmai asta e, că eu nu-mi aduc aminte cînd m-am născut; dar, după cîte mi s-a spus, ar trebui să am vreo patruzeci și cinci.
SCARAMURÉ: Lunile, zilele și orele le voi calcula eu cu exactitate, după ce voi fi măsurat cu compasul proporția

latitudinii ramificației mari a liniei vieții și distanța dintre vîrful inelarului și acel punct din centrul palmei unde se află cercul lui Marte; dar deocamdată e de ajuns să știm în mare și *generaliter.* Spune-mi: cînd ai fost înțepat de săgeata amorului, unde stătea aleasa inimii dumitale? La stînga, sau la dreapta?

BONIFACIO: La stînga.

SCARAMURÉ: La nord, la sud, la vest sau la est?

BONIFACIO: La sud.

SCARAMURÉ: De ajuns: nu mai am nevoie de nimic altceva; vreau să-ți rezolv problema prin magie naturală, lăsînd pentru alte situații cunoștințele mai profunde ale acestei arte. Lasă totul în grija mea. Dar ia spune, lucrul s-a petrecut *prin fascinațiune*?

BONIFACIO: Cum adică *prin fascinațiune*?

SCARAMURÉ: Adică pe cînd dumneata o priveai pe ea, iar ea, pe dumneata?

BONIFACIO: Da, domnule, *prin fascinațiune.*

SCARAMURÉ: *Fascinațiune* este atunci cînd prin puterea unui duh subtil și treaz, din căldura inimii generată de un flux de sînge mai curat, lumina ochilor pîrjolește inima și tulbură mintea și sufletul celuilalt. De aceea, cine nu vrea să cadă pradă fascinațiunii trebuie să fie foarte atent și să-și ferească pe cît poate ochii, care, cu deosebire în actul iubirii, sînt ferestrele sufletului. Pentru moment, îmi ajunge atîta; data viitoare o să vorbim mai pe îndelete și o să ne îngrijim de cele necesare.

BONIFACIO: Domnule magician, să nu duceți grijă. Vă veți convinge că nu sînt un nerecunoscător.

SCARAMURÉ: Messer Bonifacio, ascultă ce-ți zic: mai întîi vreau să fii dumneata mulțumit de mine; pentru că apoi, dacă nu-mi vei mulțumi dumneata mie de bunăvoie, o vei face de nevoie. La revedere.

SCENA X

Cencio, Gioan Bernardo

CENCIO: Fabricarea aurului este cel dintîi țel al științei și de aceea prima dintre științe e alchimia. Iar cheia ei e mercurul: pentru că el e esența tuturor metalelor. Prea învățatul Avicenna numește ridicolă afirmația că varul și leșia – prin care el înțelege apa tare – ar fi materia comună tuturor metalelor, eroare pe care cu subtilitate o pune în evidență și Albertus Magnus...

GIOAN BERNARDO: Tare aș vrea eu să văd aurul ăla fabricat de dumneata. Pentru că eu unul cred că, dacă ai ști să-l fabrici, n-ai mai fi nevoit să vinzi rețete de fabricație.

CENCIO: Mi-ai întrerupt explicația. Nu te gîndești decît cum să te arăți mai mintos și crezi că ai spus o mare deșteptăciune! Messer Bartolomeo e mult mai isteț decît dumneata. El știe că m-au jefuit și m-au tăbăcit în pădurea de la Cancello și că de-aia n-am mai avut cu ce cumpăra substanțele și am recurs la el. Și mai află că messer Bartolomeo a avut în mînă rețeta în întregimea ei, unde sînt trecute nu numai materialele, ci și procedeul de fabricație. Doar își trimitea servitorul după substanțe la spițer, în rest a făcut totul de unul singur. Mi-a plătit șase sute de scuzi pentru secretul ăsta, dar la urmă a găsit la fundul creuzetului aur curat ca lacrima.

GIOAN BERNARDO: Păi, dacă după ce ți-a dat șase sute de scuzi, el se află în aceeași mizerie în care te aflai dumneata înainte, iar dumneata, cu cei șase sute, trăiești fără grijă, cum trăia el înainte, înseamnă că v-ați schimbat norocul între voi și-atunci bine ați face să schimbați între voi și hainele, și pălăriile! Dar ia spune-mi-o mie pe-aia dreaptă: nu cumva i-ai tras mușteriului nostru o cacealma, ca ăla cu ciotul de lemn?

CENCIO: Ce-a făcut ăla?

GIOAN BERNARDO: Nu știi ce-a făcut? Stai că-ți zic eu. A luat un ciot de lemn, l-a scobit, a băgat înăuntru o bucată de aur, apoi a pîrlit lemnul pe-afară ca să semene cu un cărbune; iar la momentul potrivit l-a scos cu multă îndemînare din traistă, l-a amestecat printre ceilalți cărbuni care erau în cuptor, unde, din arsura jăratecului, aurul pe dată s-a încins și a început să picure prin găurile de jos.

CENCIO: Ferească-mă Dumnezeu! Niciodată nu mi-ar fi trecut prin cap o asemenea ticăloșie. Cacealma, eu? Și cui, tocmai lui messer Bartolomeo? Păi prima dată cînd a făcut experiența m-a ținut la șase pași de cuptor, iar a doua oară a vrut să fie singur și să se conducă numai după rețeta scrisă. Iar acum, după ce a repetat experiența de două ori, s-a convins pe de-a-ntregul și, cum ți-am spus deja, vrea să semene mai mult ca să culeagă ditai recolta.

GIOAN BERNARDO: Ce spui? A mărit dozele?

CENCIO: Și-ncă cum, în următoarea șarjă va scoate cinci sute de scuzi ca nimica, ca cinci parai.

GIOAN BERNARDO: Vezi să nu scoată cinci parai în loc de cinci scuzi, ca să nu mai vorbim de cinci sute. Om trăi și-om vedea! Acum mergi cu Dumnezeu!

CENCIO: Și dumneata! Dacă mai crezi în el.

SCENA XII

Cencio, *singur*

Ce să zic! Dacă Bartolomeo ar avea mintea ăstuia și dacă toată lumea ar avea asemenea sfătuitori, n-aveam de ce să-mi întind lațul prin părțile astea. Dar așa, coțofana s-a lăsat prinsă, iar eu trebuie să umblu cu grijă; să nu pățim ca ăla care, după ce-a văzut-o în laț, a lăsat-o să-i scape. Nu pot să consider

că am pus mîna pe scuzii ăștia, nici că sînt ai mei, pînă nu mă văd peste graniță. Dar mi se pare că o văd pe nevastă-sa: nu vreau să mă zărească îmbrăcat de drum.

SCENA XIII

Marta, *singură*

Cred că Scaraoțchi și Sarsailă cu toți dracii de la cazanele iadului pot să și-l facă tovarăș; pentru că nimeni n-o să știe mai bine ca el să ațîțe focul și să prăjească sufletele păcătoșilor. Acum fața lui bărbatu-meu arată de parcă ar fi lucrat treizeci de ani la Scaravita, unde se face cărbunele de lemn. Nici peștele în apă nu stă mai bucuros decît el între cărbuni, de se afumă toată ziulica. Și apoi apare cu ochii roșii și pîrliți, de zici că-i Aghiuță. Pentru el cărbunii parcă-s nestemate, iar el, nenorocitul, țopăie printre retorte și alambice și rage toată ziua ca un măgar. Ah, uite-l pe Sanguino.

SCENA XIV

Sanguino, Marta

SANGUINO (*cîntînd*): Cine are nevoie de un coșar? De-un tinichigiu? Ligheane, cazane, sfeșnice lipim!

MARTA: Ce mai e și asta, Sanguino? Te-ai țicnit? De ce cînți pe stradă? Ori ți-ai schimbat meseria?

SANGUINO: Defel! Sînt sluga, învățăcelul și tovarășul tovarășului dumitale de așternut, care, judecînd după culoarea feței, ori e coșar, ori lipește oale și ligheane. Dacă nu

cumva l-oi fi pus matale la afumat agățat de grindă ca un cîrnat? Sau ca o slănină siciliană?

MARTA: Întrebarea asta pune-i-o lui, nu mie. Vai, sărmana de mine, din cauza lui o să ajung să m-arate lumea cu degetu' și orice bou o să mă ia peste picior!

SANGUINO: Se zice că Domnul nostru a vindecat toate felurile de boli, dar că n-a vrut niciodată să aibă de-a face cu nebunii.

MARTA: Atunci cărel poteca, zărghitule, că nici eu nu vreau să mă apropii de tine.

SANGUINO: Du-te și apropie-te de el, coniță dragă; dar ferește-te să te priponești în făcăleț, c-o să-l găsești pîrlit.

Sfîrșitul actului I

ACTUL II

SCENA I

Messer Ottaviano, Manfurio, Pollula

OTTAVIANO: Maestre, sub ce nume scrieți?
MANFURIO: Mamphurius.
OTTAVIANO: În ce specialitate?
MANFURIO: Sînt pedagog în artele liberale, cultivator de lăstari care, fiind încă *in germe*, pot fi consiliați, modelați și diriguiți în conformitate cu propriul deziderat, de puberi care posedă încă o melică infantil acută, adecvată sopranoului, dentiție provizorie, carnație fragedă și rondă, neatinsă de ridare, cu exalația odorantă a lapte, cu labiile roșii, atestînd o dulceață melifluă, *in flores*, nu *in seme*, cu ochi limpezi ca ai virginelor.
OTTAVIANO: O, nobil și distins maestru, artist cu înaltă elocință, ales slujitor și paharnic al Muzelor...
MANFURIO: Frumoasă apoziție.
OTTAVIANO: Dirijor al corului apolinesc.
MANFURIO: Mai corect, apolinic.
OTTAVIANO: Trîmbiță a lui Phoebus, îngăduie-mi să-ți dau o sărutare pe obrazul stîng, căci nu mă socotesc demn de a mă apropia de orificiul unei asemenea oralități...
MANFURIO: Căci, spune poetul, ambrozie și nectar nu-s doar al zeilor har.

OTTAVIANO: Vreau să zic, de gura ce emană asemenea felurite și minunate sentențe și nemaiauzite fraze.

MANFURIO: Aș putea glosa încă: puberi în vestibulul vieții, în incipitul existențial, în primele rudimente experiențiale ale acestui macrocosm, în primordiul, în sorgintea vernală a vieții, aspirînd spre nuntire...

OTTAVIANO: O, maestre, mă înăbușă emoția! Nu mai vorbiți, vă implor...

MANFURIO: Iată cum admirația conduce tendențialmente la extaz. Nu voi adăuga nimic, mă las guvernat de silențiozitatea similară muțeniei peștilor, căci, spunea Vergiliu, citez, de atîta rostire, glasul i se stinse în gîtlej.

OTTAVIANO: Messer Manfurio, unduios fluviu de elocință, limpede ocean de erudiție...

MANFURIO: Unduios trebuie să stea pe lîngă ocean, iar limpede, pe lîngă aer.

OTTAVIANO: ...aveți vreo scriere de-a dumneavoastră aici, căci mă arde dorința de a poseda un exemplar din doctele voastre file?

MANFURIO: Cred a putea face aserțiunea că în toată extensia și multiplicitatea discursului meu scris n-au existat alte versuri atît de desăvîrșite și o prozodie mai simetrică decît acestea pe care le voi supune îndată atenției dumitale.

OTTAVIANO: Ce conțin aceste versuri?

MANFURIO: Foneme, lexeme, metasememe, metalogisme, și întreaga gamă a deicticelor.

OTTAVIANO: Eu vroiam să zic: care e subiectul și ideea?

MANFURIO: Vrei să spui care sînt conceptele operatorii! Sînt incontinența, hipernutriția și superburdihanul mîncăului de Sanguino și, urmînd într-aceasta exemplul sulmonezului Ovidiu – *Sulmona mihi patria est* – din cartea a opta a *Metamorfozelor* unde descrie mistrețul calidonian trimis de Diana, eu îl voi descripționa pe acest porc domestic.

OTTAVIANO: Rogu-vă, nu mai zăboviți.

MANFURIO: Facă-se voia ta. Cine dăruiește îndată dăruiește îndoit. Incipitul depinde de dispoziția receptorului.

O, porc grohăitor, unic și van tu ai acest nărav,
în viața ta fără de noimă, guițul tău scîrnav
prostește vrea s-obțină perpetuu nutriment
gîtlejului cvadruplu de nesimțit patent.
Tu morfolești în troacă, scîrbos și redundant,
tot ceea ce-ți îndrumă pe-un esofag gigant
socaciul ignorant.
În oricare volută jegoasă, inabil,
al slanei excesive unic efect stabil,
burtoi măreț ca puțul Pleiadelor atlante,
închinător statornic noroaielor stagnante,
rît veșnic nesătul și fălci devoratoare,
hulpavă lighioană și mitică spurcare,
ogor setos, foc, vulvă de-a pururi pofticioasă,
gură enorm căscată și mare puturoasă,
ai suflet doar atîta cît ține loc de sare,
ca să-ți conserve trupul, să nu pută prea tare.

Cum vi se par aceste versuri? Aveți deprinderea de a înțelege subtilitățile metrice?

OTTAVIANO: Desigur, fiind lucrarea unui erudit...

MANFURIO: *Sine conditione* și în absolut trebuie apreciate ca profunde aceste roade culese din cele mai alese plante cultivate pe pămîntul Muzelor, irigat de izvoarele Parnasului, săpat de blondul Apolo și însămînțat de sacrele Muze. Ce zici de metafora asta?

OTTAVIANO: Foarte subtilă! Dar spuneți-mi, v-a luat mult timp să alcătuiți versurile?

MANFURIO: Nu.

OTTAVIANO: Ați trudit mult ca să le compuneți?

MANFURIO: Minimal.

OTTAVIANO: Ați avut nevoie de multă atenție și profundă cugetare?

MANFURIO: Nici vorbă.

OTTAVIANO: Le-ați scris și rescris?

MANFURIO: Nu, deloc.

OTTAVIANO: Le-ați corectat?

MANFURIO: Nici pomeneală, *non necesse erat.*

OTTAVIANO: Le-ați luat cu dibăcie, pentru a nu spune șterpelit, de la vreun alt autor?

MANFURIO: Desigur că nu! Și, fără a ofensa pe nimeni, sper ca zeii să ne țină departe de o asemenea tentație! Dumneata vrei să pătrunzi prea mult în profunditatea erudiției mele: crede-mă că nu puțin am absorbit din izvorul apolinic și abundent am fost infuzat de cea zămislită de creierul lui Jupiter, vreau să spun de casta Minerva, căreia i se atribuie sapiența.

OTTAVIANO: Spuneți-mi, dintre toate expresiile afirmative care vă place mai mult?

MANFURIO: Dintre multe, citez din memorie: desigur, cert, firește, veridic, fără dubitare, dovedit, probat, confirmativ, atestabil *et cetera*, înclin spre „atestabil“, ce vădește o elocuție veridic elegantă.

OTTAVIANO: Dar dintre cele negative?

MANFURIO: „Recuzabil“ mă satisface.

OTTAVIANO: Acum întrebați-mă dumneavoastră pe mine.

MANFURIO: Spune-mi, domnule Ottaviano, îți plac versurile mele?

OTTAVIANO: Recuzabil.

MANFURIO: Cum recuzabil? Nu sînt optime?

OTTAVIANO: Recuzabil.

MANFURIO: Două negații dau o afirmație. Vrei așadar să semnifici că sînt bune.

OTTAVIANO: Recuzabil.

MANFURIO: Glumești?

OTTAVIANO: Recuzabil.

MANFURIO: Vorbești serios?

OTTAVIANO: Atestabil.

MANFURIO: Așadar nu ai considerație pentru harul dăruit mie de Marte și de Minerva?

OTTAVIANO: Atestabil.

MANFURIO: Atunci îmi porți inimiciție și invidie: la început ai admirat abundența mea locutorie, apoi, datorită progresiei mele spre climax, admirația s-a metamorfozat în invidie?

OTTAVIANO: Recuzabil. Ce invidie? Care inimiciție? Nu mi-ați spus că acestea sînt adverbele pe care le preferați?

MANFURIO: În concluzie, glumești, ca să exersezi mai bine?

OTTAVIANO: Recuzabil.

MANFURIO: Vorbește atunci cu limpiditate și fără simulațiune: conțin ecarturi semantice, enormități discursive, indelicateți versurile mele?

OTTAVIANO: Atestabil.

MANFURIO: Crezi cu adevărat în această aserțiune?

OTTAVIANO: Atestabil, cert, veridic, fără dubitare.

MANFURIO: Nu mai vreau să vorbesc cu dumneata.

OTTAVIANO: Dacă nu rezistați să auziți ceea ce spuneți că vă place, ce-ați face dacă v-aș spune ceea ce nu vă place? Salutare!

SCENA II

Manfurio, Pollula

MANFURIO: Deambulează! Hai, Pollula, spune-mi: ai ajuns la o convicțiune cu privire la insul care tocmai a plecat?

POLLULA: Ăsta la început vă lua peste picior, la sfîrșit vă lua în batjocură.

MANFURIO: Nu crezi că aceasta se datorează invidiei pe care toți ignoranții ne-o poartă nouă, celor cu erudiție, sau, mai corect, eruditilor?

POLLULA: Eu cred ce ziceți dumneavoastră, pentru că îmi sînteți pedagog și trebuie să vă fac pe plac.

MANFURIO: Să trecem peste acestea. Acum vreau să mă retrag pentru a mobiliza Muzele împotriva acestui Ottaviano; dar, mai înainte, îți supun o epistolă de dragoste redijată în numele lui messer Banifacio, care, pentru a gratula pe doamna inimii sale, mi-a cerut să-i compun o misivă incentivantă. Ia-o și du-i-o pe ascuns din partea mea și transmite-i că eu sînt implicit antrenat în alte ocupații relative la profesia-mi specifică. Acum simt că voi purcede într-o altă direcție, căci văd apropiindu-se două femei, cărora apropriat le este dictul: *Vade retro!*

POLLULA: Vă salut, domnule profesor!

MANFURIO: La plecare salutul adecvat este: *vale!*

SCENA III

Doamna Victoria, Lucia

VICTORIA: Neghiobia lui este atît de mare, încît mai că-mi vine să mă îndrăgostesc de el. Dobitocia lui mă face să cred că n-avem ce pierde dacă-l accept ca amorez; iar cum numele lui e „Bonifacio" nu ne va putea face decît ceva bun.

LUCIA: Ăsta nu-i unu' din țicniții ăia cu creierul uscat, ci din ceștilalți, care-l au plin de zeamă, așa că trebuie să-i dai cep ca să scape mai degrabă de scursura dinăuntru.

VICTORIA: Hai, acum du-te și mulțumește-i din partea mea; și spune-i că nu mă mai satur să-i citesc poemul și că, în scurtul timp cît ai stat cu mine, m-ai văzut de zece ori scoțîndu-l și băgîndu-l în sîn: spune-i cîte baliverne vrei ca să-l convingi că nu mai pot de dragul lui.

LUCIA: Las' pe mine!

SCENA IV

Doamna Victoria, *singură*

Trebuie că Amorul este înfățișat ca un copilandru fraged din două motive: întîi pentru că nu li se potrivește defel bătrînilor, apoi pentru că îl face pe om să dea în mintea copiilor. Așa s-ar zice și despre Bonifacio dacă ar avea minte. Dar mai bine decît să mă ocup de el, m-aș ocupa de mine. Unii zic că fecioria e o prostie, alții, că-i o precauție; ei bine, la fel se poate spune și despre noi, cele care gustăm din cel mai zemos fruct al vieții: nebune îmi par acelea care iubesc numai de dragul plăcerii, atît de trecătoare, și nu se gîndesc la bătrînețea care se apropie mai iute decît s-ar crede; iar cînd ea îți încrețește pielea, amorezii întind pasul; cînd ea te lovește de aproape, ei te salută de departe. Așadar e bine să fim prevăzătoare. Cine așteaptă să-i vină vremea vreme pierde! Dacă eu aștept timpul nimerit, timpul, în schimb, nu mă așteaptă pe mine. Trebuie să te folosești de un om cîtă vreme are el nevoie de tine. Prinde vînatul cît e în laț, și nu după ce a reușit să scape. Dacă vrei să mănînci iarna, trebuie să agonisești vara. Și deși omul meu are minte puțină și ghebă în spinare, punga însă o are groasă; și dacă prima e treaba lui, iar a doua nu mă stînjenește pe mine, a treia mă privește

însă cu deosebire. Așadar e timpul să ne îngrijim ca acest cocoș să nu rămînă nejumulit. Uite-l pe Sanguino.

SCENA V

Sanguino, doamna Victoria

SANGUINO: Sărutăm picioarele și mînușițele, doamna mea iubită și delicioasă ca zahărul, scorțișoara și marțipanul. O, comoara mea, dacă n-am fi pe stradă, nici lanțurile Sfîntului Leonard nu m-ar opri să dau o sărutare buzelor astea care mă omoară.

VICTORIA: Ce vești aduci, Sanguino?

SANGUINO: Messer Bonifacio e la picioarele dumitale; iar eu îl dau pe mîna matale, așa cum fac părinții buni cînd își dau copiii pe mîna învățătorului: dacă nu-i cuminte, pune joarda pe el, iar dacă ai nevoie de cineva care să-l strunească, iată-mă-s!

VICTORIA: Ha, ha, ha, ce vrei să zici cu asta?

SANGUINO: Nu înțelegi? Stai că-ți explic: a fost o vreme cînd leul și măgarul s-au legat tovarăși de drum; și s-au învoit ca la trecerea unui rîu să se care cu rîndul în spate: cum ar veni, o dată să-l ia în cîrcă măgarul pe leu, iar data viitoare, leul pe măgar. Și plecînd ei în pelerinaj la Roma și ajungînd la rîul Garignano, și neavînd nici pod, nici luntre, măgarul l-a luat în spinare pe leu; în vreme ce el înota, leul, de teamă să nu cadă, își înfigea tot mai adînc ghearele în pielea măgarului, așa încît pînă la sfîrșit îi ajunseră la os. Dar bietul dobitoc continuă să înoate fără să zică pîs. Și ajungînd cu bine ei pe celălalt mal, măgarul doar se scutură oleacă și-și frecă spinarea de nisipul cald, apoi plecară amîndoi mai departe. Trecură opt zile și, la întoarcere, veni rîndul leului

să-l care pe măgar. Și măgarul, ajuns deasupra, și el tot de frica de a nu cădea, își înfipse dinții în ceafa leului: dar, nefiind de ajuns pentru a-l ține la suprafață, îi vîrî făcălețul – înțelegi ce vreau să spun – în locul cela de sub coadă unde nu crește păr: în așa fel încît pe leu l-a săgetat o durere mai ceva decît pe-o femeie în chinurile facerii, așa că a răcnit: „Văleu, văleleu, măiculiță, trădătorule." La care măgarul i-a răspuns pe un ton solemn: „Îndură, frate dragă, căci doar vezi bine că eu nu am altă unghie ca să mă agăț decît asta." Așa că leul s-a văzut silit să îndure și să aibă răbdare pînă la mal. Ce vroiam eu să zic cu asta? Că nu există pe lume un dobitoc atît de mare încît, ivindu-i-se prilejul, să nu profite de el. Acum cîteva zile, messer Bonifacio s-a supărat pe mine fiindcă i-am dat o țeapă; și astăzi, cînd eu credeam că a uitat-o, mi-a dat el una mai ceva ca măgarul leului; dar i-o coc eu lui.

VICTORIA: Ce vrei să-i faci?

SANGUINO: Îți spun îndată; dar văd că se apropie niște cunoscuți: hai să mergem altundeva, ca să putem vorbi în liniște.

VICTORIA: Haidem.

SCENA VI

Lucia, Barra

LUCIA: Asta-i ca strănutul ciorii, ca picioarele scoicii și ca ouăle leopardului.

BARRA: Ha, ha, ha, în timp ce bărbatu-său băga tăciunii în foc și se muncea să ajungă în fundul cuptorului, eu ațîțam focul în odaia din față.

LUCIA: Adică ce făceai?

BARRA: Jucam ascunselea: ba afară, ba înăuntru. Dar, dacă vrei, îți povestesc toată tărășenia și știu că ai să rîzi.

LUCIA: Hai, te rog, fă-mă să rîd! De-abia aștept!

BARRA: Hoașca asta, la întrebarea mea dacă se învoiește să-mi facă o anume plăcere, mi-a răspuns: „Nu, nu, nu..."

LUCIA: Vai, mișelule, le împingi pe femeile cumsecade la dezmăț și le faci familiile de rușine?

BARRA: Ce drac îți suflă la ureche: cine vorbea de așa ceva? Există, crezi tu, o singură plăcere pe care femeia o poate face bărbatului?

LUCIA: Atunci spune tu.

BARRA: Dacă ar fi spus „nu" numai o dată, eu m-aș fi resemnat și lucrurile ar fi rămas ca la început. Dar pentru că a repetat de mai bine de douăsprezece ori: „nu, nu nu, nici vorbă, nici gînd, defel, niciodată et cetera" – drace! – am zis în sinea mea – asta de-abia că vrea; așa că reiau cuvîntarea pe tonul următor: „O, chip de aur curat și ochi de nestemate, vrei să mă vezi murind, ah, vai?" La care ea: „Ieși afară, păcătosule, mergi, pleacă, fugi et cetera!" Dacă ar fi spus o singură dată: „pleacă" poate aș fi luat-o de bună, dar, fiindcă a repetat de cincisprezece ori să mă duc, mi-am amintit ce m-a învățat messer Manfurio, că două negații dau o afirmație, iar trei, și mai abitir. Și ce mi-am zis? Asta vrea să danseze în trei picioare; și poate că sînt omul nimerit să i-l pun pe al treilea între celelalte două, ca să poată juca mai cu spor.

LUCIA: În sfîrșit, ți-ai dat arama pe față.

BARRA: Nu mai răstălmăci tot ce-ți spun și ascultă aici! Atunci mi-am dres glasul și am luat-o pe coarda asta: „Deci, sufletul meu iubit, vrei să mă vezi murind? Și de ce vrei să mor, pentru că te iubesc? Atunci ce-i vei face unuia care te urăște, comoara mea? Iată cuțitul: ucide-mă cu mîna ta, căci așa măcar voi muri împăcat."

LUCIA: Ha, ha, ha, și ea ce-a zis?

BARRA: „Ticălosule, corupătorule, vicleanule. Crezi că dacă ești bărbat ai mai multă putere decît mine? Dacă aș avea un pumnal, te-aș ucide chiar aici, că nu e nimeni în jur să ne vadă.“ Dacă eu aș fi avut capul mai tare ca doagele butoiului și aș fi fost deștept ca oaia, și tot aș fi priceput: pînă și oaia, dacă o împungi, behăie...

LUCIA: Și tu cum anume ai behăit?

BARRA: Hai în casă să-ți arăt.

LUCIA: Mai bine spune-mi aici, că în casă nu se-aude prea bine.

BARRA: Mai bine înăuntru, că o să scăpărăm amnarul pînă s-o aprinde lumînarea asta pe care o port mereu cu mine în nădragi.

LUCIA: Ba să ți-o aprindă sfrenția, ticălosule!

BARRA: Teamă să-ți fie să nu se stingă mai degrabă decît să nu se-aprindă.

LUCIA: Mare pezevenghi mai ești. Acum lasă-mă să-i duc răspunsul lui messer Bonifacio, că destul timp am pierdut cu palavrele tale.

BARRA: Mergi sănătoasă, că eu am ceva de vorbit cu tînărul care vine încoace.

SCENA VII

Pollula, Barra

POLLULA: Bună să-ți fie ziua, messer Barra.

BARRA: Bună să-ți fie inima, dumitale. De unde vii, unde te duci?

POLLULA: Îl caut pe messer Bonifacio, ca să-i dau misiva asta.

BARRA: Ce e, pot vedea și eu?

POLLULA: Nu pot s-o ascund tocmai de dumneata. E o epistolă de dragoste pe care i-a compus-o Manfurio și pe care Bonifacio vrea să i-o trimită nu știu cărei amoreze de-a lui.

BARRA: Ha, ha, ha, doamnei Victoria! Să vedem ce conține.

POLLULA: Uite-o. Citește dumneata.

BARRA: *Bonifacius Luccus, Dominae Vittoria Blancae S.P.D.* „Cînd scînteietorul Phoebus își scutură spre orient strălucitoru-i nimb, nu într-atît de mirabil apare pe cerul emisferei superioare pe cît psihismului meu ipostaza radioasă a dumitale, peste toate frumoasele lumii *pulcherrima* doamnă Victoria…" – Ce-i? Am zbîrcit cumva?

POLLULA: Citește mai departe.

BARRA: „…de nu fi-va de mirare, nici fi-va vreun ins care, arcuind sprînceana și încruntîndu-și brăzdata frunte, să nu simtă extazul și să nu-și risipească dubiul…" – Ei drăcie, ibovnica n-o să priceapă o iotă, ha, ha…

POLLULA: Hai, te rog, zi mai departe.

BARRA: „…dacă pruncul înarmat, cu însuși arcul a cărei rană a simțit-o în diversele-i ipostaze Jupiter tonans, părintele zeilor și suveranul oamenilor, mi-a străpuns cu vîrful săgeții cordu-mi, incizînd cu același, indelebil, nobilu-ți nume." Dracu' să-l ia pe țapu' ăsta izmenit, cu bazaconiile lui; iar nătărăul celălalt ce speră să spună cu păsăreasca lui? Dacă găgăuță n-are altă armă decît ghiuleaua asta, fii sigur că n-o să străpungă prea curînd fortăreața.

POLLULA: Așa cred și eu: femeile preferă misivele rotunde.

BARRA: Da, pe alea de argint, zimțate și cu chipul regelui pe ele. Hai cu mine, că mai am să-ți spun ceva; și treaba asta las-o pe mai tîrziu.

POLLULA: Să mergem.

Sfîrșitul actului II

ACTUL III

SCENA I

Bartolomeo, *singur*

Metalele, și mai ales aurul și argintul, sînt obîrșia tuturor lucrurilor. Tot ce-i mai dorit pe pămînt se obține din ele. Se spune că aurul ar fi materia soarelui, iar argintul, a lunii: or, dacă iei ăștia doi aștri de pe cer, de unde să mai vină lumina? La fel, dacă înlături astea două metale din pămînt, cum să mai iei în stăpînire, cum să te folosești și să te bucuri de toate lucrurile? Nebuni sînt filozofii care, ca să-și verse otrava invidiei pe care o au față de cei bogați, blestemă aurul, argintul și pe cei care le au. Și, dacă mă gîndesc mai bine, toți umblă ca niște cățeluși pe la mesele bogaților: și, tot ca și cîinii, nu știu să-și cîștige hrana altfel decît lătrînd. Unde anume? La ospețele bogaților, adică ale acelor nărozi care, pentru cîteva vorbe rostite de ceștilalți, cu sprîncenele încruntate, cu ochii dați peste cap, în extaz, le dau pîinea din besactea și banii din pungă și se lasă convinși că puterea magică stă în cuvinte. Dar ea nu stă-n cuvinte, ci în bani, așa că pe mine cine mă hrănește cu vorbe tot vorbe o să aibă și de la mine. Eu am să țin socoteală numai de lucrul acela în care se fac toate socotelile: banul! Cine e lipsit de bani e lipsit de pămînt, de aer, de apă, de foc, ba chiar și de viață. Banii asigură viața pămîntească și, dacă știi să-i folosești, chiar și

pe cea veșnică: dînd cîte ceva de pomană săracilor. Dar vorba multă, sărăcia omului ! Am auzit că iar se scumpește țechinul, așa că dau fuga să schimb ce mai am pe la mine, înainte să se publice cursul. Între timp o să-mi trimit sluga să-mi aducă *pulvis Christi.*

SCENA II

Messer Bonifacio, Messer Bartolomeo, Lucia

BONIFACIO: Hei, messer Bartolomeo, am să-ți spun ceva: unde te grăbești? Fugi de mine?

BARTOLOMEO: Salutare, messer Găgăuță: am altele mai bune de făcut decît să pălăvrăgesc de amorurile matale.

BONIFACIO: Ha, ha, ha, mergi sănătos, și îngrijește-te de-al dumitale..., care o să-ți vină de hac.

LUCIA: Ce glume sînt astea? Știe cumva că ești îndrăgostit?

BONIFACIO: Știe, lua-l-ar naiba să-l ia! Pentru că mă vede că vorbesc cu dumneata. Lasă-l încolo și să ne vedem de-ale noastre: ce spune dulceața de doamna Victoria?

LUCIA: Vai, biata doamnă, de strîmtorată ce este, și-a amanetat un diamant și smaraldul cela frumos.

BONIFACIO: Văleu, ce avere!

LUCIA: Cred că i-ar face mare plăcere dacă i le-ai răscumpăra matale. Le-a lăsat numai pe zece scuzi.

BONIFACIO: Bine, bine: o să i le răscumpăr.

LUCIA: Cu cît mai repede, cu atît mai bine.

BONIFACIO: Nu pot să hotărăsc nimic așa, pe loc. Uite un prieten de-al meu cu care am de discutat treburi importante. Scuză-mă.

SCENA III

Ascanio, Scaramuré, Bonifacio

ASCANIO: Ah, uite-l pe messer Bonifacio, stăpînul meu. Messere, am venit cu eminentul și prea învățatul doctor Scaramuré.

BONIFACIO: Bine ați venit. Ați pornit treaba? Nu e cazul să facem ceva?

SCARAMURÉ: Cum ceva? Poftim aici păpușa de ceară curată de care ai nevoie; uite și cele cinci ace pe care trebuie să i le înfigi în cinci părți diferite ale trupului. Ăsta, special, care e mai lung, trebuie să-i intre în sînul stîng: ai grijă să nu-l înfigi prea adînc, că omori pacienta.

BONIFACIO: O să am mare grijă.

SCARAMURÉ: Uite, ți-o dau în mînă; fă în așa fel încît de-acum înainte să n-o mai atingă nimeni altcineva. Iar tu, Ascanio, păstrează taina; nimeni nu trebuie să afle ce punem noi la cale.

BONIFACIO: Nu mă îndoiesc de el: avem noi taine mai ceva ca asta.

SCARAMURÉ: Foarte bine. Pune-l atunci pe Ascanio să facă un foc bun din lemne de brad sau de măslin sau de laur, mai bine ar fi din toate trei. Ia apoi niște tămîie nedescîntată și nevrăjită și arunc-o în foc cu mîna dreaptă, rostind așa: *Aurum thus*; apoi iei păpușa în mînă și, pe cînd o tămîiezi și-o afumi, zici de trei ori: *Sine quo nihil*; apoi caști de trei ori, ținînd ochii închiși, apoi, încet, încet, întorcînd chipul păpușii spre flacără – dar ai mare grijă să nu se topească, pentru că moare pacienta...

BONIFACIO: O să am grijă.

SCARAMURÉ: ...o răsucești de trei ori în aceeași parte, rostind de trei ori : *Zalarath Zhalaphar nectere vincula: Caphure, Mirion, sarcha Vittoriae*, cum ți-am scris pe bilețelul ăsta. Apoi,

așezîndu-te cu spatele la foc și cu fața spre apus, răsucind în același chip păpușa, rostești încet de tot: *Felapthon disamis festino barocco daraphti. Celantes dabitis fapesmo frises omonim.* Și după ce-ai făcut toate astea, lasă focul să se stingă singur, iar păpușa pune-o într-un loc tainic, dar vezi să fie curat și plăcut la miros.

BONIFACIO: Am să fac întocmai.

SCARAMURÉ: Da, dar mai trebuie să-ți aduc aminte că am plătit cinci scuzi ca să fac păpușa.

BONIFACIO: Uite-i, ți-i dau pe loc. Ai cheltuit prea mult.

SCARAMURÉ: Și cu mine cum rămîne?

BONIFACIO: Ia-i pe ăștia deocamdată; o să-ți dau mai mult cînd vei termina treaba.

SCARAMURÉ: Bagă de seamă, messer Bonifacio, că barca neunsă nu ține la apă.

BONIFACIO: Nu pricep.

SCARAMURÉ: Îți explic: înseamnă că trebuie să ungi bine mîna asta: nu știai?

BONIFACIO: La dracu'! Eu am dat-o pe magie tocmai ca să nu mă coste prea mult! Magie, magie, dar nu pe veresie.

SCARAMURÉ: Hai, nu pierde vremea. Grăbește-te să faci ce ți-am spus cît mai e Venus în casa Peștilor; vezi să nu treacă mai mult de jumătate de oră, că peste treizeci de minute intră în Berbec.

BONIFACIO: Atunci la revedere! Hai, Ascanio. S-o ia dracii pe Venus, pe...

SCENA IV

Scaramuré, *singur*

Mare minune că am scos șapte scuzi de la zgîrciobul ăsta. Ca să-ți primești simbria de la cei ca el trebuie să te folosești

întotdeauna de pretextul banilor cheltuiți pe materiale. După cum se vede, pentru osteneala mea, pînă acum nu mi-ar fi dat nici doi scuzi; restul nu mă-ndoiesc c-o să-l capăt de sfintele sărbători ale Paștelui cailor, a șaptea zi după Judecata de Apoi.

SCENA V

Lucia, Scaramuré

LUCIA: Unde, coasta lui, a dispărut omul ăsta? Mă las prostită de un prostovan: așteptam să-mi spună ce a hotărît.

SCARAMURÉ: Ziua bună, Lucia. Unde ce?

LUCIA: Îl caut pe messer Bonifacio, pe care îl lăsasem cu dumneata. Credeam că mă așteaptă aici.

SCARAMURÉ: Ce vrei de la el?

LUCIA: Ți-o spun ca unui prieten; doamna Victoria m-a trimis să-i cer bani.

SCARAMURÉ: Ha, ha, știu prea bine. Acum o s-o încălzească și o să-i dea cu tămîie: banii mi i-a dat mie, ca să nu fie nevoit să-i dea ei.

LUCIA: Cum asta?

SCARAMURÉ: Doamna Victoria cere prea mult, iar el, ca să cheltuie mai puțin, m-a tocmit pe mine cu juma' din sumă, să-i fac vrăji. Hai împreună la doamna Victoria, să ne sfătuim toți trei cum să i-o coacem gogomanului.

SCENA VI

Manfurio, Scaramuré, Pollula

MANFURIO: Dragă Pollula, iată versurile: te vor uimi.

POLLULA: Vreți să le citesc eu?

MANFURIO: Defel, căci, nerespectînd unităţile ritmice ale periodului şi nearticulîndu-le cu energia apropiată, le vei pauperiza de gloria şi splendoarea specifică: drept care principele oratorilor greci, nemuritorul Demostene, a spus că meritul primordial al oratorului este pronunţia. Aşa deci, citîndu-l pe Terenţiu, „ciuleşte urechea“:

Om tîmp, cu rudiment de joasă sapienţă,
minte-obnubilată, privată de docenţă,
ce nici o învăţare ori rost nu o constrînge,
ce însăşi Palas, zea, ori Muza o deplînge;
orb intelect şi chioară judecare,
sinistru gogoman, lipsit de cizelare,
discurs fără sintaxă, arid şi tenebros,
nocturnă cloncănire de huhurez rîios,
de ce nu fugi îndată şi făr' să-ţi tăinui graba
tu, ce faci umbră pămîntului degeaba.

Ai mai auzit vreodată asemenea decadă? Unii agreează catrena, alţii sextina, alţii octava; eu însă, numărul perfect, *idest*, prin urmare, aşadar şi în consecinţă decada, precum Pitagora şi Platon. Dar cine este insul ce purcede spre noi?

POLLULA: Gioan Bernardo, pictorul.

SCENA VII

Manfurio, Gioan Bernardo, Pollula

MANFURIO: Fie bine-venit cel căruia nu mai prejos trebuie a-i fi nominaţiile decît faima, răsunătoare asemeni trombei, a lui Zeuxis, Apelles, Fidias, Timagoras ori Polignotos.

GIOAN BERNARDO: Din tot ce-aţi înşirat n-am priceput-o decît pe-aia cu „poliglotul“, ceea ce mă face să cred

că ați căpătat harul apostolilor, de puteți vorbi în toate limbile, sau că v-a dezlegat limba vinul. Dacă aş fi cinat, v-aş fi răspuns cu aceeași limbariță.

MANFURIO: Vinul e ilariant, iar pîinea, fortifiantă.

> „Tu, Bachus, și tu, maternă Ceres, dacă prin harul vostru trecu pămîntul de la neroditoarea ghindă la grasul spic de grîu"

citat din Publius Vergilius Maro, poet mantovan, în opusul său *Georgicele*, cartea întîi, aproape de incipit, unde, *more poetico*, pronunță invocația...

GIOAN BERNARDO: Mi-ar plăcea să aflu de la dumneata ce este acela un pedant.

MANFURIO: Cu maximă plăcere ți-o voi expune, declara, afirma, susține *et* enunța. Pedant provine de la *pede ante*: pasul ce duce înainte, adică cel care-i împinge pe puberii studioși spre progres; sau, urmînd o etimologie mai concisă și profundă: *pe* – perfecte, *dan* – dînde, *te* – tezaure. Ei, ce spui de aceste două accepțiuni?

GIOAN BERNARDO: Sînt bune: numai că mie nu-mi plac nici una, nici cealaltă și nici nu cred că se potrivesc cazului de față.

MANFURIO: Aceasta vă este îngăduit a spune numai dacă avansați o altă mai demnă ipoteză etimologică.

GIOAN BERNARDO: Iat-o: *pe* – pezevenghi, *dan* – da' netot, *te* – tembel.

MANFURIO: Zice Cato Maior: „Nu te amăgi și nu judeca cu ușurătate."

GIOAN BERNARDO: Nu mă amăgesc și cine susține contrarul minte din plin. Iar eu îi trimit la dracu' pe toți pedanții din lume!... Iar matale rămîi cu bine cu o sută de mii de împielițați.

MANFURIO: Ba ia-i dumneata pe toți și fă-ți-i tovarăși. Unde ești, Pollula? Pollula, ce zici de asta? Vezi ce vremuri *abominabile, nefaste, turbulente și stupefiante* trăim?

„Acest veac lînced în care viețuiesc
E gol de-orice virtute, dar plin de fudulie“

zicea Petrarca. Să plecăm, dar, de aici!

SCENA VIII

Barra, Marca

MARCA: Așadar, aseară, la cîrciuma lui Cerriglio, eram șase inși; și după ce am mîncat tot ce era de mîncat, unul dintre noi s-a prefăcut că i se face rău, la care cîrciumarul a venit în goană cu niște oțet, iar eu ce crezi că-i zic: „N-ai pic de rușine, netrebnicule! Mișcă și adu niște apă de flori de portocal sau de rodiu și niște vin din cel dulce, din Creta.“ Atunci birtașul meu nu știu ce înjurătură mestecă între dinți și apoi începe să zbiere cam așa: „Ce cereți voi nu se găsește la crîșmă! Dracu să vă ia, da' ce-oți fi, mă rog, duci, marchizi? Vreau să văd cum o să plătiți tot ce-ați comandat! Ticăloșilor!“ La asta, noi, *jigniți, sărim în sus* ca arși, înșfăcăm fiecare cîte o țepușă din cele lungi, de frigare...

BARRA: Bun început!

MARCA: ...care mai aveau încă hălci de carne pe ele; cîrciumarul, la rîndul lui, dă fuga după ditai reteveiul, iar două dintre slugi pun mîna pe două spade ruginite. Noi, deși eram șase cu șase frigări mai lungi decît reteveiul, am pus mîna pe tigăi și ni le-am făcut scut.

BARRA: Înțeleaptă mișcare.

MARCA: ...Cîțiva și-au pus pe cap drept coif cratițele sau ligheanele de aramă, și așa înarmați, tot apărîndu-ne și prefăcîndu-ne că atacăm, am luat-o în jos pe scări, spre ușă...

BARRA: Frumos atac! Un pas înainte și doi înapoi; unul în față, doi îndărăt!

MARCA: ...Crîșmarul a intrat la bănuieli...

BARRA: Deștept băiat!

MARCA: ...drept care a aruncat vătraiul cît colo și le-a poruncit slugilor să se retragă, căci nu vroia să se răzbune pe noi...

BARRA: Ce inimă milostivă!

MARCA: Și, întorcîndu-se spre noi, ne zice: „Distinși domni, vă rog să mă iertați, n-am vrut să vă jignesc! Rogu-vă, plătiți și mergeți cu Dumnezeu!"

MARCA: „Ba, zic eu, tu vrei să ne ucizi, trădătorule", și la vorbele astea tuleo pe ușă. Atunci cîrciumarul, disperat, pune iarăși mîna pe retevei și își cheamă în ajutor nu numai slugile, ci și fiii și nevasta. S-auzi atunci zbierete! Cîrciumarul striga: „Banii, vreau banii!", ceilalți urlau: „Hoții, hoți nenorociți!" Cu toate astea, nici unul nu a fost atît de nebun să se ia după noi, cu întunericul de afară. Drept care noi am fugit într-un alt birt de pe lîngă mînăstirea carmeliților, unde am luat-o de la capăt timp de trei zile.

BARRA: A fura de la un cîrciumar e ca și cum ai face o pomană, iar a-l ciomăgi înseamnă a salva un suflet din flăcările iadului. Dar ia zi-mi: ați aflat ce s-a petrecut după asta în cîrciumă?

MARCA: A venit buluc o groază de lume, unii ca să se amuze, alții ca să se întristeze, unii cu povețe, alții cu speranțe, care mai de care strîmbîndu-se și dîndu-și cu părerea: era ca o piesă de teatru, și comică, și tragică în același timp. Cine ar fi vrut să vadă cum e făcută lumea acolo ar fi trebuit să vină.

BARRA: V-a ieșit strașnic! Dar stai să auzi ce-am făcut eu: alaltăieri, pe cînd veneam de la Nola spre Pumigliano, am tras la o cîrciumă și, neavînd prea mare chef să plătesc, îi zic crîșmarului: „Meștere, hai să facem o carte." „Hai", zice el, „am aici cărțile de tarot". „La tarot nu cîștig niciodată, pentru că am o memorie îngrozitoare", zic eu. La care el: „Am și cărți obișnuite." Răspund eu: „Să nu fie măsluite și să le cunoști. Cărți noi n-ai?" El răspunde că n-are. „Atunci hai să jucăm altceva", zic eu. „Table", propune el. „Table nu știu să joc", răspund. „Am și șah", spune. „Șahul mă enervează", spun eu. Atunci l-au apucat dracii și s-a pornit să zbiere: „Atunci ce drăcia dracului de joc vrei să jucăm? Spune tu!" Zic eu: „Unul mai mișcăreț, hai țurca." „Ăsta e joc de mocofani, de țărănoi și de nespălați", spune el. „Atunci hai prinselea", îi zic eu și-o rup la fugă afară pe ușă. Să vezi atunci ce-au mai alergat și el, și rîndașii lui să mă prindă, dar degeaba!

MARCA: Uite-l pe Sanguino cu messer Scaramuré.

SCENA IX

Sanguino, Barra, Marca, Scaramuré

SANGUINO: Chiar pe voi vă căutam. Uite ce vrem să facem astă-seară: eu mă îmbrac în căpitan, voi, împreună cu Corcovizzo, în jandarmi. Ne punem la pîndă pe-aici pe aproape, căci trag nădejde să-l prindem pe messer Bonifacio, fie cînd iese, fie cînd intră la doamna Victoria, și așa îi facem plăcere doamnei și ne pică și nouă ceva.

BARRA: Și-o să ne tăvălim de rîs.

SCARAMURÉ: De messer Bonifacio mă ocup eu: o să trec ca din întîmplare pe-aici și-o să-l conving eu să vă facă o

danie ca să-l lăsați să plece și să nu sfîrșească la tribunal sau la pușcărie.

SANGUINO: Asta nu-i o idee rea. Atunci ne vedem la doamna Victoria, în fața casei!

SCENA X

Barra, Marca

BARRA: Pe crucea mea, e comod să-ți faci afacerile noaptea, îmbrăcat în jandarm: o să fim trei sau patru, o să avem cu noi însemnele ordinii publice, adică bastoanele, și, cînd o fi momentul, sărim pe el.

MARCA: Strașnic. Uite că vine Corcovizzo.

BARRA: Dar cine-i celălalt, care e cu el?

MARCA: Pare-mi-se că e maestrul Manfurio.

BARRA: Da, el e. Repede! Să ne ascundem, cum ne face semn Corcovizzo: cred că-i pe cale să i-o coacă și ăstuia.

MARCA: Să ne pitim aici, să nu ne vadă.

SCENA XI

Corcovizzo, Manfurio

CORCOVIZZO: Sînteți sigur că e îndrăgostit?

MANFURIO: Bonifacio? Cît se poate de sigur! Dragostea lui trece prin mîinile mele: i-am compus o epistolă de amor, de care se va servi ca și cînd ar fi scris-o el, pentru a cîștiga admirația și stima doamnei.

CORCOVIZZO: Ieri s-a dus la meșterul Luca, cizmarul, să-și comande o pereche de botine din marochin de Spania,

ca un june de douăzeci și cinci de ani, bune numai să te fîțîi prin oraș. Aflînd de asta, un pezevenghi l-a pîndit și a intrat în prăvălie în spatele lui. Meșterul, cînd l-a văzut în urma celuilalt, l-a luat drept sluga lui Bonifacio; iar acesta l-a luat drept băiatul de prăvălie al cizmarului. Și uite-așa, ca să-și pună botinele, sărmanul messer Bonifacio i-a dat pezevenghiului să-i țină mantia, căptușită cu blană și încheiată cu nasturi de aur. Iar individul, într-un moment de neatenție, a șters-o pe ușă. Ei, în ce caz se află mantia? În ablativ.

MANFURIO: Ha, ha, ha, în dativ cel ce-o dă, în ablativ cel ce-o fură! Mare mizerie și nefericită viață în țara aceasta, aflată în întregime sub semnul lui Mercur, zeul și protectorul hoților. Așadar, prietene, atenție la buzunare.

CORCOVIZZO: Ah, eu unul îmi țin banii aici, la subsuoară. Uite!

MANFURIO: Iar eu portofelul nu mi-l țin nici la spate, nici în buzunare, ci aici în față, pe piept, căci așa trebuie procedat într-o țară de hoți.

CORCOVIZZO: Domnule profesor, văd că procedați cu înțelepciune; nu degeaba ați învățat atîta.

MANFURIO: Acest fapt nu este ignorat de mecenatul meu, pe ale cărui odrasle le instruiesc și îndoctrinez. M-a trimis să operez o investigație privind calitatea și structura vestimentației acelora și să eliberez contravaloarea pecuniară corespunzătoare pe care, ca un abil întru gestionare – gestiunea este sapiența unei case –, o țin în custodie în acest portofoliu de marochin.

CORCOVIZZO: Dumnezeu să vă aibă în pază, stimate și înțelepte domn! Am învățat atîta din sfaturile și exemplele dumneavoastră. Ați putea să-mi faceți un serviciu? N-ați putea să-mi schimbați niște bani, ca să nu mă mai duc pînă la bancă? M-ați scuti de un drum, iar dumneavoastră ați ieși în cîștig.

MANFURIO: O fac, dar nu cu intenții lucrative, ci din umanism! Ține palma: trei și cu doi, cinci; șapte și cu patru fac unsprezece, cinci și cu patru sînt nouă, în total douăzeci și cinci; pe urmă trei, încă o dată trei, șase; plus încă doi fac opt...

SCENA XII

Manfurio, Barra, Marca

MANFURIO: Ah vai! Ah vai! Ajutor! Sceleratul, abjectul, ignobilul! Imobilizați-l! Mi-a sustras stipendiul!

BARRA: Ce ziceți că v-a făcut?

MANFURIO: De ce l-ați lăsat să plece?

BARRA: Pentru că sărmanul striga: „Stăpînul meu vrea să mă bată, iar eu n-am nici o vină!“ De-asta l-am lăsat, ca să vă treacă furia și ca să-l puteți cotonogi pe îndelete acasă.

MARCA: Chiar așa, trebuie din cînd în cînd să aveți milă și de slugi și să nu săriți imediat la bătaie.

MANFURIO: Dar nici pomeneală să fie sluga ori ruda mea, e un tîlhar care mi-a furat francii din mînă!

BARRA. Sfinte Sisoe, atunci de ce n-ați strigat „Hoțul! Prindeți hoțul!“? În ce naiba de limbă ați vorbit?

MANFURIO: Vocabula aceasta nu este nici cultă, nici elegantă și de aceea nu poate fi pronunțată de cei asemeni mie.

BARRA: De ce n-ați strigat: „Puneți mîna pe pungaș!“?

MANFURIO: Pungaș descinde din pungă, referindu-se cu precizie la locul de origine al banilor. Hoț îl denumește pe insul ce sustrage în ascuns și hoțește, spre a face referință la același etimon. Or, el mi-a sustras banii, dar nu din pungă, nici pe ascuns, ci, sub aparența unui om de bine, m-a indus în eroare. Vai, banii mei!

BARRA: Păi vedeți ce pățiți dacă vorbiți păsărește? Dar de ce n-ați alergat după el?

MANFURIO: Vreți voi ca un solemn expert în exercițiul literar să accelereze pasul doar pentru a avea asentimentul vulgului? Celor asemeni mie le e adecvat dictul: *Festina lente.*

BARRA: Aveți dreptate, domnule profesor, gîndiți-vă neîncetat la onoarea și la solemnitatea mersului domniei voastre.

MANFURIO: O, ignobilul! Ce va spune mecenatul meu? Dar eu îi vor răspunde cu un citat din principele peripateticienilor, nemuritorul Aristotel, capitolul doi al *Fizicii*, intitulat: „Despre auz“: „Cazul face parte dintre evenimentele ce se petrec în situațiuni cu totul excepționale și în afara oricărei intenții.“

BARRA: Cred c-o să fie mulțumit.

MANFURIO: O, nedemni împărțitori ai dreptății, dacă v-ați face datoria, n-ar mai exista un asemenea exces de răufăcători!

SCENA XIII

Sanguino, Barra, Manfurio, Marca

SANGUINO: Ia ziceți, oameni buni, de ce fugea omul acela? Ce ticăloșie a făcut?

BARRA: Fii bine-venit, domnul meu. Avem o mare supărare: l-am avut pe hoț – sau cum i-o fi zicînd magistrul – în mînă. Și pentru că sîntem inculți, l-am lăsat să ne scape.

SANGUINO: Nu pricep ce ziceți. Eu vă întreb: de ce a fugit?

MANFURIO: Pentru că mi-a furat mie zece scuzi.

SANGUINO: V-a furat? Tocmai dumneavoastră, domnule profesor? Plecăciune, nu mă recunoașteți?

MANFURIO: Ne-am întîlnit acum cîteva ore, cînd erai împreună cu discipolul meu Pollula.

SANGUINO: Chiar așa, și să știți că am mare plăcere să vă servesc, iar acum aflați că banii dumneavoastră au fost găsiți.

MANFURIO: *Fiat voluntas Dei!*

BARRA: Ah, dacă i-ai face un asemenea bine acestui om ales, ai face cea mai lăudabilă și demnă faptă; iar dînsul nu-ți va fi cu siguranță nerecunoscător. Iar eu, la rîndul meu, îți voi dărui un scud.

SANGUINO: Banii sînt ca și la mine.

MANFURIO: Îi ai la dumneata?

SANGUINO: Nu, da'-i ca și cînd i-ar avea în mînă domn' profesor.

BARRA: Îl cunoști pe hoț?

SANGUINO: Îl cunosc.

BARRA: Știi unde locuiește?

SANGUINO: Știu.

MANFURIO: O, zei supremi, redutabili și potenți!

MARCA: Sîntem călare pe situație.

SANGUINO: Știu cu precizie unde se ascunde și nu mă îndoiesc cîtuși de puțin c-o să punem mîna pe el. N-o să poată să nege, pentru că l-am văzut cu ochii mei cum o lua la sănătoasa.

MANFURIO: Testimoniu inconfutabil.

SANGUINO: Nu, nu e defel confundabil! Și ori ne dă banii, ori îl dăm noi pe el pe mîna judecătorului.

MANFURIO: Bine spus, purcedeți!

SANGUINO: Domnule profesor, trebuie să fiți de față.

SANGUINO: Dar, dacă mergem toți patru împreună, mi-e ca, la auzul zgomotului, să nu tragă zăvorul ori să se ascundă cine știe unde. Și e bine să nu ne recunoască imediat. Pe dumneata, dacă nu ți-e cu supărare, cum te cheamă?

BARRA: Coppino, dacă nu ți-e cu supărare.

SANGUINO: Dumneata, messer Coppino, fă-mi plăcerea și schimbă-ți hainele cu ale domnului profesor.

MANFURIO: Dacă trebuie!

SANGUINO: Trebuie. Acu dă-i și șapca dumitale și pune-ți toca dînsului. Și-acum hai să mergem.

MANFURIO: Nu e bine să te lepezi de propriu-ți veșmînt. Totuși, asemeni lui Patrocle, care și-a schimbat veșmîntul cu Ahile, sau chiar ca Jupiter însuși, care – după mărturia poeților – s-a preschimbat de atîtea ori, pentru a-și împlini dorințele, renunțînd la forma sa sublimă, voi denia și eu să-mi preschimb toga academică.

BARRA: Ce mai stăm, să mergem!

MANFURIO: Să purcedem cu petulanță.

Sfîrșitul actului III

ACTUL IV

SCENA I

Doamna Victoria, *singură*

Poftim! O aștept și ea nu vine! Simt că mor. Dacă pierdem ocazia asta nu știu dacă s-o mai ivi alta. Tocmai cînd mă pregăteam să pun mîna pe biștari, aud că vrea să-mi facă farmece și că mi-a făcut chipul din ceară. Și dacă totuși forța asta dată de necuratul m-o face să mă îndrăgostesc de unul ca el? Doamne păzește! De-ar fi chiar zeul iubirii în persoană și frumos ca soarele, dacă e sărac sau zgîrcit, ceea ce-i tot aia, am sfeclit-o. Sărăcia și zgîrcenia îi fac pe frumoși să pară urîți, pe înțelepți, tîmpiți și pe vînoși, impotenți. Chiar regii și împărații cînd n-au bani sînt ca niște icoane părăsite la care nu se mai închină nimeni. Ce-o fi crezînd Bonifacio? C-o să-l iubesc pentru ochii lui frumoși? Las' că află el astă-seară care-i diferența între vrăji și plata peșin!

SCENA II

Lucia, doamna Victoria

LUCIA: Aici sînteți?

VICTORIA: Nu mai aveam răbdare să stau înăuntru și să aștept. Crezi c-o să pierdem prilejul de astă-seară de a le da o lecție bărbaților? Ai vorbit cu nevasta lui Bonifacio?

LUCIA: I-am povestit tot adevărul, drept care ea nu mai poate de nerăbdare să-i dea o lecție. Ba chiar s-a gîndit la ceva ce tare-mi place, anume să-i împrumutați fusta și pelerina dumneavoastră ca bărba'-su s-o ia drept doamna Victoria, iar pe drum va purta văl pe față, întocmai ca dumneavoastră; și odată ajunși în cameră, îi vom ține o vreme pe întuneric, cît să înceapă treaba...

VICTORIA: Da, dar ea va trebui totuși să-i răspundă la salut și să zică două vorbe și e greu de crezut că n-o va recunoaște după glas.

LUCIA: Aș! Am învățat-o să vorbească în șoaptă ca să n-audă vecinii – va zice ea. Uite-l pe messer Bartolomeo.

SCENA III

Doamna Victoria, messer Bartolomeo, Lucia

VICTORIA: Unde merge messer Bartolomeo?

BARTOLOMEO: Merge la dracu'.

LUCIA: Fii sigur c-o să dai mai repede de el decît de-Arhanghelul Gavril.

BARTOLOMEO: Doamnă codoașă, tocmai pentru că dracii sînt mai vorbăreți decît îngerii, e plină lumea de muieri cu gură mare.

VICTORIA: Dar iute îți mai sare țandăra, messere.

BARTOLOMEO: Nu mă refeream la dumneavoastră, doamnă Victoria, căci pentru dumneavoastră am tot respectul și toată stima.

VICTORIA: Cum nu te refereai la mine? Crezi că jignirea adusă dumneaei nu se răsfrînge și asupra mea? Hai, Lucia, să plecăm de-aici.

BARTOLOMEO: De ce atîta grabă? Eu o tachinez pe Lucia, care cu cît mă vede mai supărat cu atît mă ia mai tare în tărbacă.

SCENA IV

Bartolomeo, *singur*

Dracu' să le ia pe toate codoașele și tîrfele de pe lume! Pot s-aștepte mult și bine toate boarfele astea pînă or vedea un ban de la ăștia ca mine! Se spune că dintre metale cel mai greu a aurul: și totuși nimic pe lume nu-l face pe om să umble mai sprinten și mai ușor! Uite o greutate care, cu cît e mai mare, cu atît te face mai vioi! Omul lipsit de aur și de argint este ca pasărea fără pene: cine vrea s-o prindă o prinde, cine vrea s-o mănînce o mănîncă; pe cînd, dacă are pene, își ia zborul și, cu cît are mai multe, cu atît zboară mai sus. Messer Bonifacio, cînd și-o scutura punga și tîrtița, o să se simtă mult mai îngreunat cu ele goale decît cu ele pline. Dar uite-l că vine.

SCENA V

Messer Bartolomeo, messer Bonifacio

BARTOLOMEO: Grăbește-te, grăbește-te mai iute, messer Bonifacio. Tocmai am văzut-o trecînd pe aici pe aleasa dumitale. Îți jur că atunci cînd am văzut-o mi-am amintit de amorul dumitale; și, din pricina asta, m-am uitat la ea ceva mai atent și mi s-a părut așa de frumoasă, că mi s-a învîrtoșat vîna de nu mai încap în nădragi.

BONIFACIO: Hai, ajunge. Mă iei peste picior, messer Bartolomeo. Eu sînt îndrăgostit lulea și legat fedeleș. Dumneata te ocupi de substantive, eu, de adjective; dumneata de o alchimie, eu de alta; pe mata te mistuie un foc, pe mine altul.

BARTOLOMEO: Pe mine focul lui Vulcan, pe dumneata al lui Cupidon.

BONIFACIO: O să vedem cine are mai mult succes.

BARTOLOMEO: Vulcan e un om înțelept, discret și cumsecade; ăstălalt e un ștrengar fără minte, un codoș nerușinat, care, dacă nu te dezonorează, te chinuie și cui nu-i face una din astea i le face pe amîndouă.

BONIFACIO: Îți urez ca succesul matale să fie pe măsura sfaturilor pe care știi să le dai!

BARTOLOMEO: Ghinionul dumitale dacă patronul nebunilor nu-ți sare în ajutor.

BONIFACIO: Vrei să spui norocul? Știi ce-ți zic eu? Cine are succes poate invoca orice motiv îi trece prin cap. Prin urmare, cîtă vreme îmi voi face treburile cu încăpățînarea și puterea unui mistreț, iar ele vor ieși bine, toată lumea va spune: Ăsta știe ce vorbește, a știut de unde să apuce toată treaba și a făcut foarte bine. Și, dimpotrivă: dacă mi-aș sprijini faptele pe cele mai savante teorii susținute de panglicarii ăia bărboși de greci și de egipteni, dar ghinionul ar face ca fapta să n-aibă succes, toată lumea ar zice că-s un nătărău. Primești laude numai atunci cînd soarta și succesul sînt de partea ta.

BARTOLOMEO: Aplicînd cugetarea la cazul în speță, vrei să spui că, atunci cînd norocul ține cu tine, n-ai nevoie nici de minte, nici de pricepere. Dar o văd pe Lucia: ți-o las dumitale. Mi-am trimis sluga la spițeria lui Consalvo după o anume substanță și de-abia aștept să vină: mă duc după el.

SCENA VI

Bonifacio, Lucia

BONIFACIO: (Hoţomana asta întîi şi întîi o să-mi ceară bani; dar răspunsul meu va fi scurt: şurubul în gaură, banii în mînă; că n-am nici un chef să mă las păcălit de muieri.) Încotro aşa încărcată?

LUCIA: La o vecină să-i dau înapoi bulendrele astea, dar, pentru a face două treburi şi un singur drum, veneam să te caut şi pe dumneata. Norocul mi te-a scos în cale. Drăguţule messer Bonifacio, trebuie s-o scoatem din suferinţă pe nefericita doamnă.

BONIFACIO: Începe cu începutul dacă vrei să pricep sfîrşitul. Suferinţa ei e în pungă...

LUCIA: ...Moare, nu alta.

BONIFACIO: Dacă moare o să ne-ngrijim s-o îngropăm.

LUCIA: Dar eu vreau să zic că doamna Victoria moare de dragul dumitale, om crud ce eşti. Ăsta e leacul pe care-l aşteaptă de la dumneata şi pe care i l-ai promis? Matale o tot tărăgănezi, iar ea sărăcuţa se topeşte în lacrimi şi suspine, că dacă o vezi nici n-o mai recunoşti şi-o să-ţi pară mai puţin frumoasă decît o ştii. Nu ştiu dacă amorul dumitale va fi pe măsura suferinţei ei.

BONIFACIO: Are nevoie de bani?

LUCIA: Ce tot o dai cu banii şi iarăşi banii? Ducă-se la naiba toţi banii din lume! Dacă vrei bani, o să-ţi dea ea matale.

BONIFACIO: Hai că-i prea de tot, ha, ha, ha, asta n-am s-o cred în veci, ha, ha, ha.

LUCIA: Deci nu mă crezi, om fără inimă? Oh, oh, oh.

BONIFACIO: Plîngi?

LUCIA: Da, plîng din cauza cruzimii dumitale şi a suferinţei doamnei mele: oh, oh, sărmana de mine, nefericita

de mine, ce să mă fac? În viața mea n-am văzut o femeie mai subjugată de dragoste. Parcă și-a pierdut mințile. Repetă întruna: „Messer Bonifacio, comoara mea, sufletul meu, focul meu ce mă pîrjolești!" Vă jur – sînt cincisprezece ani de cînd o cunosc, de cînd era de-o șchioapă, și întotdeauna am văzut-o senină la chip și rece în amor; acum, dacă vii s-o vezi, o găsești prăbușită pe pat, cu fața îngropată în perna pe care o strînge în brațe și strigînd numele dumitale.

BONIFACIO: Serios? Chiar așa? Să fie adevărate toate astea?

LUCIA: ...Oh, oh, oh, biata mea doamnă, ce soartă nemiloasă! Pe mîna cui vrei să te dai? Oh, oh, oh! Acum îmi dau eu seama că n-ai iubit-o niciodată și că în tot Neapolul nu-i om mai prefăcut decît dumneata... Oh, oh, oh, oh, vai mie, săraca de mine! Ce alinare pot să-ți aduc eu, nefericita mea doamnă?

BONIFACIO: Vai, vai, te cred, te cred. Lucia dragă, nu mai plînge! Nu că n-aș fi crezut ce spuneai, dar mă minunam. Ce influență astrală prielnică o fi asta, de doamna mea, care era rece ca gheața, s-a schimbat și-acum e toată foc și văpaie?

LUCIA: S-a schimbat? Întrebi cum s-a schimbat? Vroia să vină să te caute acasă. Noroc c-am oprit-o eu. I-am spus să nu facă așa prostie, pentru că dumneata arzi de nerăbdare să te duci la ea.

BONIFACIO: Ai vorbit ca la carte.

LUCIA: Nu trebuie să lași să-ți scape seara asta, căci ea nu poate nici mînca, nici dormi, și dacă nu te vede curînd cred că dă ortul popii.

BONIFACIO: Acum, acum vin, mai am de rezolvat o treabă, apoi vin negreșit.

LUCIA: Știi ce treabă ai de rezolvat? Ca să nu dai de bănuit vecinilor ei, să-ți pui o pelerină largă ca a lui messer Gioan Bernardo, care intră cum vrea în casa asta; și n-ar fi rău să-ți

pui și o barbă falsă, neagră ca a lui: în felul ăsta vom putea merge împreună și te conduc chiar eu înăuntru. Dacă faci așa, o să fii și mai mult pe placul doamnei, care în felul acesta se va convinge că ții la ea, dar și la onoarea ei.

BONIFACIO: Te-ai gîndit bine. Eu sînt cam de-aceeași talie cu messer Gioan Bernardo, iar o pelerină ca a lui n-am nevoie să caut, deoarece cred că am una la îndemînă. Acum mă duc țintă la Pellegrino, ăla de vinde măști, să-mi pună o barbă falsă de toată frumusețea.

LUCIA: Pleacă, te rog, și vezi de vino iute. Eu una am fugit.

SCENA VII

Bonifacio, *singur*

După ce zice muierea asta, cred că am apropiat păpușa de foc de mai mai să se topească: cred că am încălzit-o prea tare. Uite cum se chinuie biata femeie de atîta dragoste: pe legea mea, aproape că mi-au dat lacrimile. Dacă messer Scaramuré – Dumnezeu să-i dea sănătate! – nu mi-ar fi zis „Fii atent să nu se topească“, cu siguranță aș fi făcut vreo nebunie pe care nici în gînd nu îndrăznesc s-o rostesc. Acum vezi de mai socotește magia o înșelătorie.

SCENA VIII

Marta, Bonifacio

MARTA: Uite-l și pe măgarul ăsta cu două picioare! Mai bine-i dădea Dumnezeu patru, că barem servea la ceva. Bună seara, messer Bun din față.

BONIFACIO: Bună să-ți fie inima, doamnă Marta. Știu că bărbatul s-a făcut alchimist, așa că nu mă mir că și dumneata preschimbi, dacă nu metalele, cuvintele! Ce vrei să spui cu acel „Bun din față"? Sau crezi că îți sînt prieten numai pe față, și nu și pe la spate? Greșești dacă mă iei peste picior.

MARTA: Ce-ți mai face punga?

BONIFACIO: Ce face și mintea bărbatului dumitale, adică sună a gol.

MARTA: Eu întrebam de aia de mai jos.

BONIFACIO: Mulțumesc de întrebare! Înțeleg că dumneata cauți răul întocmai ca un doctor. Dacă i-ai putea veni de hac matale, ți-aș arăta eu ce face. Dar, dacă ți s-a făcut dor de ciorbă, du-te de cerșește la masa săracilor.

MARTA: Vrei să spui că eu am ajuns la mila cerșetorilor, nevolnicule?

BONIFACIO: Ba mai vreau să-ți spun una: ești o hoașcă de pus pe năsălie, că o muiere care trece de treizeci și cinci de ani poate merge în cea lume, să se roage la Dumnezeu pentru cei rămași în viață.

MARTA: Că noi, femeile, ce-o trebui să spunem despre voi, bărbații?

BONIFACIO: Vrerea lui Dumnezeu a fost alta: pentru că a făcut muierea pentru bărbat, și nu bărbatul pentru muiere. Adică ați fost făcute pentru o anume treabă și, cînd nu mai sînteți bune de ea, puteți să vă rugați și de dracu', că tot nu vă mai vrea nimeni. La crucea părăsită nu se mai aprinde lumînare; în ușa dărăpănată nu mai bagi cheia în broască.

MARTA: Nu ți-e rușine, om bătrîn – că asta ești –, să te-audă lumea vorbind în felul ăsta? Flăcăii cu fetișcanele, tinerii cu tinerele, iar moșii să se mulțumească cu babele.

BONIFACIO: Iar dacă nu se mulțumesc, să le atîrne de grindă și să le pună la afumat. Pe scurt, stimată doamnă, pisica bătrînă vrea șoarecele fraged.

MARTA: Și de ce, mă rog, crezi că ce-i valabil pentru bărbați nu-i și pentru femei?

BONIFACIO: Ți-am mai spus: pentru că femeile sînt făcute pentru bărbați, și nu bărbații pentru femei.

MARTA: Asta pentru că voi, bărbații, sînteți și pîrîți, și judecători; nebune sînt femeile care...

BONIFACIO: ...se lasă încălecate...

MARTA: ...se lasă înșelate fără să plătească cu aceeași monedă.

BONIFACIO: Adică ei să umble după alte muieri, iar ele, după alți bărbați.

MARTA: Ha, ha, ha, ha.

BONIFACIO: Hî, hî, hî, hî.

MARTA: Cum te îngrijești de nevasta matale? Cred că o ții la post. Deși e și tînără, și frumoasă! Dar vorba aceea! Fie ciorba cît de bună, dacă o ai tot pe-aceeași în fiecare zi, ți se taie pofta și rîvnești la alta, fie ea și sleită, nu-i așa?

BONIFACIO: Nu-i așa, nu-i așa! Vorbești ca să te-auzi vorbind! Mai bine am termina gîlceava. Dragă doamnă Marta, matale cunoști o groază de secrete: aș vrea să mă ajuți s-o scot la capăt cu al meu. Eu noaptea asta vreau să fac o trîntă cu nevastă-mea de să-i curgă nădușeala. Recomandă-mi vreo licoare ori vreun hap care să mă țină bățos în șa.

MARTA: Îți recomand zeamă de boașe: le freci cît se cere, apoi amesteci bine și faci o băutură de leac; pe urmă nu ai altceva de făcut decît să te proptești zdravăn în scări, ca nu cumva șaua să-ți bătucească turul de-atîta galopat.

BONIFACIO: Pe legea mea, ești o afurisită ce nu s-a văzut. Acum sînt silit să te părăsesc, pentru că am niște treabă. Salutare, mi-ai plăcut.

MARTA: Salutare. Dacă dai de amețitul de bărbatu-meu, zi-i că îl caut peste tot pentru o afacere importantă.

SCENA IX

Marta, *singură*

Dascălul meu, fie-i țărîna ușoară, care mi-a făcut safteaua la doisprezece ani, zicea așa: cu cît ai mai mult, cu atît dorești mai mult și deci ești mai nesatisfăcut. Principele din Conca, ținut mic cît un sătuc, își păstrează puterea încasînd un scud și jumătate pe zi, în vreme ce regele Franței cu greu își poate păstra regatul cheltuind mai bine de zece mii pe zi. Socotește deci care dintre ei e mai bogat și mai mulțumit: cel care are puțin de primit, sau cel ce are mult de cheltuit? Sărmana de mine! Eu zic, și eu pățesc: eram mult mai fericită cînd maimuțoiul de bărbatu-meu nu avea atîția bani de cheltuit. Atunci ne jucam de-a ciocăneala, de-a cordeala, de-a fripta, de-a datul în bărci, de-a poștitul, de-a priponitul în făcăleț. Cu faptele astea cucernice ne petreceam noaptea și o bună parte din zi. Acum, că s-a pricopsit cu moștenirea lui unchi-său – blestemat fie-i sufletul chiar și-n sînul lui Avram! –, iacătă-l că se chinuie, îi e teamă să nu scapete, să nu-l calce hoții, să nu fie păcălit de unul, asasinat de altul; și umblă de colo, colo, ba umple, ba deșartă sticlele, ba macină, ba strecoară, și suflă-n foc douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru. Printre altele, astăzi, dacă n-aș fi avut noroc cu Barra, împlineam șapte luni de cînd mă ține la post. Ieri am dat și-un acatist, doar, doar mi-o intra în odaie! Ah, pare-mi-se că-l aud!

SCENA X

Messer Bartolomeo, Marta, Mochione

BARTOLOMEO: O, bietul și nefericitul de mine!
MARTA: Aoleu, ce văicăreli mai sînt și astea?

BARTOLOMEO: Vai, vai, am pierdut mai mult decît banii și liniștea! Spune, mișelule, chiar așa ți-a zis? Bagă bine de seamă!

MOCHIONE: Așa, conașule; și mi-a mai spus la sfîrșit: „Eu praf de-ăsta n-am și nici nu știu să existe; rețeta mi-a dat-o messer Cencio, dar eu nu știu ce-i aia *pulvis Christi*."

BARTOLOMEO: Bartolomeo, ești un om mort.

MARTA: Isuse Cristoase, Maică Precistă, Sfinte Sisoe, Sfinte Niculae, Sfinte Constantine și Elena, Sfinte Dumitre, feriți-l și păziți-l! Amin, mîntuie-l de chin! Ce ți s-a întîmplat, bărbate dragă?

BARTOLOMEO: Tu aici, la ora asta? Fir-ar să fie! Du-te naibii acasă, că eu unul trebuie să mă hotărăsc dacă mă spînzur ori nu! Hai, Mochione, să mergem la jupînu': l-ai lăsat în prăvălie?

MOCHIONE: Da, conașule. Drumul cel mai scurt e pe-aici.

MARTA: Nefericita de mine! Mă întorc acasă să aștept ce s-o mai întîmpla. Teamă mi-e că cerul mi-a ascultat ruga!

SCENA XI

Manfurio, *singur*

În *Adagiile* lui Erasmus, recte în *Erasmele* lui Adagius – vai, m-am zăpăcit –, vreau să spun în *Adagiile* erasmiene este unul care spune: „De la togă la suman". Iar aceasta întîmplîndu-mi-se chiar mie, socotesc aceasta o zi nefastă. O, ceruri, o, mări neptuniene! După ce mi-au fost smulși din mînă banii de către un hoț abject, sub pretextul că vor să mă ajute, mi-au ieșit înainte alți trei care, nu pot spune cu ce dexteritate și iuțeală de mînă, m-au lăsat într-un surtuc vetust și o șapcă desuetă și coriace de excesul sudorației. M-au convins

spunîndu-mi: Veniți cu noi, căci îl vom prinde pe hoț; eu, de bună credință, i-am urmat pînă cînd, ajungînd noi la domiciliul unor dezmățate, m-au lăsat să-i aștept jos la intrare ca să-l abordeze ei. Or, după ce am așteptat îndelung deambulînd și cugetînd cum să antamez procedura, cum nu venise nimeni ca să mă cheme, am purces în sus pe scări, și am bătut la prima ușă, unde mi s-a spus să încerc alături, pentru că acolo se aflau numai cei ai casei. În consecință, bat la ușa succesivă a aceluiași imobil, unde primesc un răspuns similar de la o bătrînă care adaugă că, dacă vreau totuși să intru, are niște tinerele deloc dezagreabile; acesteia îi spun că altele îmi ocupă mintea, apoi, după cîțiva pași, mă trezesc în stradă, deoarece casa mai avea o ieșire, care dădea într-o altă piață. Atunci am concluzionat că ignobilii se disimulaseră și, pe dată, pentru a nu reitera genul de consiliere și sprijin relatate, am purces spre domiciliu, dar, urmînd sentența pitagoreică, m-am ținut departe de iterul frecventat de vulg, optînd pentru străduțele mai obscure și evitînd, așadar, a fi recunoscut în această vestimentație reprobabilă.

SCENA XII

Carubina, Lucia

CARUBINA: Ți se pare că aduc cu doamna Victoria în alură și-n mișcări?

LUCIA: Vă jur pe mătăniile astea că nici mie nu-mi vine ușor să vă deosebesc. Pînă și vocea și cuvintele sînt la fel. Totuși e mai bine să-i vorbiți în șoaptă, și să-l îndemnați și pe el să facă la fel, prefăcîndu-vă că vă e teamă să nu fiți auziți de vecine și de lumea din casa de alături. Iar cînd o să vă atingă fața să n-aveți nici o grijă, o aveți la fel de proaspătă și de fragedă ca doamna Victoria, dacă nu mai mult.

CARUBINA: Să ai grijă să nu fie lumină în cameră pînă cînd nu-ți voi face eu semn, pentru că vreau să-l fac pe ticălos să-și dea pe față și intențiile, și faptele.

LUCIA: Și, în afară de asta, e bine să-i faceți oleacă de bucurie taurului înainte de a-l jugăni. Făceți-l să descarce sacul măcar o dată, ca să priceapă cît de bine știți să-l mînați.

CARUBINA: O, cît despre asta, vreau ca distracția să fie mai degrabă a dumitale decît a lui! Am să mă arăt înflăcărată de dragoste: așa că o să-i dau niște sărutări de tigroaică, o să-l mușc de obraji, o să-i zdrobesc buzele cu dinții, așa încît o să-i auziți strigătele și-o să vă distrați ca la cea mai bună comedie. Iar eu o să-i spun: „Dragostea mea, viața mea, nu striga, că ne aud vecinii! Iartă-mă, sufletul meu, dar o fac din prea mare dragoste!..."

LUCIA: Iar el va crede că o faceți prin puterea magiei.

CARUBINA: „...Mă topesc toată și ți-aș sorbi și sîngele."

LUCIA: Asta-i dragoste de vampir!

CARUBINA: Dar asta nu e tot. Apoi o să-l fac să scoată limba; iar aia vreau să i-o mușc într-un așa hal și să nu-i dau drumul înainte de-a scoate trei-patru răcnete.

LUCIA: Ha, ha, ha! Am să-i spun doamnei Victoria: „Asta-i limba." De strigat o să mai poată el striga, dar de vorbit, nu: asta-i cam prea, o să-i iasă amorul pe nas.

CARUBINA: Atunci o să-i spun: „Iubirea mea cea dulce, dragostea mea care mă arzi ca focul, îngăduie-mi, te rog, această exagerare! Te iubesc prea mult și m-ai înfierbîntat prea tare, nu pot să nu mă dezlănțui!"

LUCIA: Pe Sfînta Apolonia, că vă pricepeți. O să zică în sinea lui: „Ce dragoste cîinească o mai fi și asta?"

CARUBINA: După ce voi termina felul doi, iar el se va pregăti de desert, mă voi așeza în poziția potrivită și cînd el o să scoată știuletele afară și o să cînte ca popa: „Deschide poarta, Doamne", înainte de: „să intre Domnul Savaot", vreau

să i-l apuc cu amîndouă mîinile și să-i spun: „O, iubitul și doritul meu, nădejdea inimii mele aprinse de patimă, mai degrabă vedea-mi-aș mîinile smulse din umeri decît pe tine din mîinile mele“, și atunci am să-l strîng tare, tare și-am să-l răsucesc ca pe-o rufă udă.

LUCIA: Hă, hă, hă, hă. Durerea aia l-ar face și pe Hercule să-și piardă putința: asta pe lîngă faptul că sînteți cu siguranță mai puternică decît el.

CARUBINA: Fii sigură că o să răcnească așa de tare, încît o să se audă pînă la noi acasă; și cu atît mai rău pentru el dacă nu va striga cît îl țin puterile, pentru că îl voi strînge și-l voi răsuci și mai abitir. Cînd o să auziți aceste strigăte, dați fuga încoace cu lumînările în mînă. Și așa, în fața tuturor, cu vrerea Sfintei Lucia, protectoarea văzului, o să mă recunoască. Ce-o fi după aceea vom vedea.

LUCIA: Totul e pus la cale. Duceți-vă atunci acasă la doamna Victoria; dar fiți cu mare grijă. La revedere.

CARUBINA: La revedere, pe curînd.

SCENA XIII

Lucia, *singură*

Ziua asta mi s-a părut scurtă cît un ceas, din pricina dorinței ce-o am de-a vedea deznodămîntul. Totul merge ca pe roate. Mai trebuie numai să-l anunț pe messer Gioan Bernardo să se găsească la momentul potrivit în locul potrivit, laolaltă cu ceilalți. Dar vorbeam de lup și lupul la ușă.

SCENA XIV

Lucia, messer Gioan Bernardo

LUCIA: Picați la țanc.

GIOAN BERNARDO: Ce ai izbutit, Lucia?

LUCIA: Totul. Messer Bonifacio a plecat să se travestească și să-și pună o barbă ca a dumneavoastră. Nevastă-sa, preschimbată în doamna Victoria, a plecat spre casa acesteia. Sanguino, îmbrăcat în căpitan, și-a pus ditai barba lungă și albă. Marca, Barra, Corcovizzo sînt travestiți în jandarmi.

GIOAN BERNARDO: Tocmai i-am întîlnit și-am vorbit cu ei. I-am lăsat pe-aici pe-aproape, într-o prăvălie. Eu stau cu grijă să nu pierd pasărea din mînă. I-ai spus doamnei Carubina ce gînduri am?

LUCIA: Ferească sfîntul! Credeți că sînt așa de nepricepută?

GIOAN BERNARDO: Ai procedat cu cap! Pentru treaba asta îți dau o sărutare! Ține!

LUCIA: Mulțumesc, dar mie îmi trebuie altceva.

GIOAN BERNARDO: Asta nu-i decît un zălog, draga mea Lucia. E greu să găsești o codoașă isteață ca tine.

LUCIA: Dacă ați ști cît mi-am bătut capul să-l conving pe messer Bonifacio de neașteptata dragoste a doamnei Victoria și să-l fac să se travestească, și cît m-am străduit s-o conving pe doamna Carubina să facă ce va face!

GIOAN BERNARDO: Sînt sigur că știi să mînuiești lucruri chiar mai complicate decît astea. Acum cred că e bine să plec de aici, că nu e timp de taclale. Dacă messer Bonifacio ne-ar găsi aici, am strica ciorba cu prea multă sare. Rămîi cu bine.

LUCIA: Mergeți sănătos și aveți grijă de dumneavoastră, că de messer Bonifacio am grijă eu.

SCENA XV

Manfurio, *singur*

Am văzut convorbind două femei, apoi una a rămas să discute cu pictorul acela. Una dintre ele trebuie să fie o *lupa*, etimonul vocabulei lupanar; iar cea mai vîrstnică trebuie să fie o proxenetă. Acel colocviu părea să fie de un gen proxim celei de-a doua. Pe pictor îl consider un frecventator uzual al categoriei dintîi. De aici derivă concluzia. Văd o ceată ce se apropie: sînt persuadat în a mă retrage.

SCENA XVI

Sanguino, *travestit în căpitan*; Marca, Barra, Corcovizzo, *în jandarmi*

SANGUINO: Fără îndoială, ăsta de fuge și se tupilează este un suflet chinuit de remușcări; trebuie că are conștiința încărcată. Puneți mîna pe el!

BARRA: Stai pe loc! Cine ești?

MANFURIO: Manfurius, magister întru artele liberale. Nu sînt delincvent, infractor, martor fals, informator; nu atentez nici la femeia, nici la bunurile altuia.

SANGUINO: Ia uite, dom'le, vorbește ca un avocat!

MARCA: Ca un avocat, sau ca un procuror?

SANGUINO: Ce spui că ești? Și să nu faci pe deșteptu' cu mine!

MANFURIO: Sînt magister.

SANGUINO: Zice că-i magistrat. Ia legați-l repede și duceți-l la mititica.

CORCOVIZZO: Hai ia-mă de mînă, messer oaie rătăcită. Hai că noaptea asta te ducem noi la un hotel pe cinste: palat, nu alta!

MANFURIO: Domnilor stimați, eu sînt profesor gimnazial, iar în ultimele ore am fost jefuit și despuiat de niște escroci.

SANGUINO: Atunci de ce fugi de noi? De fapt ești un hoț și vrei să scapi nepedepsit! Na, ține!

MANFURIO: Vă rog, nu mă molestați! Fugeam ca să nu fiu văzut în hainele acestea, care nu se potrivesc statutului meu!

SANGUINO: Hei, sergent, nu vezi că e un mincinos? Nu vezi că haina asta de pe el e furată de la vamă?

CORCOVIZZO: Iertați-mă, Domn' căpitan, vă înșelați, să trăiți! Haina aia avea șiret galben la guler.

SANGUINO: Și nu-l vezi? Ești chior? Nu-i șiret ăsta? Nu-i galben?

CORCOVIZZO: Galben, să trăiți!

MARCA: Pe legea mea, este un mincinos sadea. Na, ține!

MANFURIO: Vai, de ce mă molestați? Eu v-am spus că mi-a fost donată, în locul togii mele, de către niște răufăcători abjecți, ori, cu un sinonim frecvent, hoți.

SANGUINO: Ce știm noi este că ai încercat să fugi și că haina asta este furată. La pușcărie cu tine și o să vedem noi acolo cine-i hoțul.

MANFURIO: Duceți-mă acasă la mecenatul meu, și vă voi dovedi că nu sînt un răufăcător.

SANGUINO: Nu punem noi mîna pe alde tine ca să te ducem acasă. Na! Na! La secție cu tine, și-o să spui tot, acolo.

MANFURIO: Vai de mine, așa vă purtați cu un pedagog erudit? Vreți să mă supuneți blamului unei atari incriminări?

SANGUINO: Pe toți dracii, vorbește ca un creștin, ca să te pricepem!

BARRA: El vorbește ca un creștin, dar nu de prin locurile astea.

MARCA: Să nu fie vreun călugăr travestit.

CORCOVIZZO: Așa cred și eu. Ziua în sutană, noaptea la vădană.

MANFURIO: Nu sînt om al bisericii.

SANGUINO: Vedeți, are și tonsură!

MANFURIO: Este calviție.

BARRA: Pentru viția asta trebuie să te pocăiești. Na, ține!

MANFURIO: Am spus calviție, cum ar fi vițiul capului. Nu mă mai loviți, căci voi face plîngere. Așa vă purtați cu oamenii învățați și cu dascălii erudiți?

SANGUINO: Ești un mincinos: nu semeni nici pe-afară, nici pe dinăuntru cu un dascăl.

MANFURIO: Vă recit o sută de versuri din Vergiliu sau incipitul fiecărei cărți din *Eneida*. Cartea întîi, după unii, începe așa: „e *ego qui quondam*"; după alții, care atribuie aceste versuri lui Varo, ar începe așa: „*Arma vinimque cano*"; cartea a doua...

SANGUINO: Nu ne păcălești pe noi cu două vorbe latinești învățate anume. Trebuie că ești un ageamiu: dacă erai învățat, nu erai hoț.

MANFURIO: Chemați dar un erudit să mă confruntați cu el.

SANGUINO: Cîte genuri au substantivele?

MANFURIO: Este o întrebare infantilă, pentru debutanți imberbi: cărora le-aș spune că există masculinul, femininul, neutrul, pentru ce nu este nici una, nici alta, comunul, pentru ce este și una, și alta...

BARRA: Adică și bou, și vacă.

MANFURIO: Epicen, cînd un sex nu se distinge de celălalt.

SANGUINO: Și tu care dintre ele ești? Ăla de-i zici epigen?

MANFURIO: Epicen se spune cu referire la acele lucruri care nu pot fi nici masculine, nici feminine.

SANGUINO: Ia spune, dacă zici că ești pedagog: ce-i înveți mai întîi pe copii?

MANFURIO: Acel vers din cartea de gramatică: „*Omne viro soli quod convenit, esto virile.*“

SANGUINO: Mai departe!

MANFURIO: *Omne – idest totum, quidquid, quidlibet, quodcumque universum*; ...iar *virile*, adică ceea ce se potrivește numai bărbatului și e numit viril.

SANGUINO: Ce drăcie îi învață ăștia pe copii! Ceea ce are numai bărbatul și lipsește femeii, și se numește viril, adică scula!

BARRA: Frumoasă lecție, pe legea mea!

MANFURIO: Neg, neg. Nu spuneam cum credeți dumneavoastră! Vedeți ce înseamnă să vorbești cu indocții, eu vorbesc de genul adecvat bărbaților.

SANGUINO: Na! Ține! De genul ăsta trebuie să vorbească femeile! Poponar nerușinat ce ești!

MANFURIO: Ceea ce spuneți voi e specific masculinului, ca întreg și ca parte; iar femininului, ca un atribut ce i se aplică.

SANGUINO: Repede, repede, băgați-l în odaia de colo, pînă ce-l ducem la secție. Se dă drept învățat, dar învățat e numai să se pună capră.

MANFURIO: O, vai mie! Verbul e neputincios! O, zi nefastă, ba aș zice chiar noapte!

Sfîrșitul actului IV

ACTUL V

SCENA I

Bonifacio, Lucia

BONIFACIO: ...o-o-o-o-o...

LUCIA: Așa încît, dragă messer Gioan Bernardo...

BONIFACIO: Nu uita că eu sînt Bonifacio... o-o-o-o...

LUCIA: Jur că uit că sînt cu matale: așa de bine te-ai travestit, că nici n-aș zice că nu ești Gioan Bernardo.

BONIFACIO: Chi...i-i-i...ar așa trebuie să mă chemi, căci, dacă ne-aude cineva... a- a-a-a..., e bine să te-audă că-mi zici așa... a-a-a-a...

LUCIA: Dar de ce dîrdîi așa? Ai tremurici?

BONIFACIO: Ho, ho, ho, ho, iubita mea Victoria... a-a-a-a... sufletul meu, inima mea de piatră, care mă omora cu încetu' ... u-u-u-u... Am tremurici din pricina amo-o-o-rului! Cînd mă gîndesc că acuș, acuș am să ajung la comoara mea...

LUCIA: Ea comoara dumitale și dumneata comoara ei. Jur pe Sfîntul Martin, care și-a împărțit haina cu un cerșetor, că matale poți topi și o piatră, atît ai sîngele de cald. Nu știu dacă de vină e dragostea, dar astăzi îmi pari mai chipeș ca oricînd.

BONIFACIO: Ai nimerit-o... o-o-o...

LUCIA: Să mergem, deci.

SCENA II

Bartolomeo, Consalvo, Mochione

BARTOLOMEO: Ah, trădătorule, pungașule, asasinule, așadar n-ai *pulvis Christi* și pulvisul tuturor dracilor? Văleu, sărăcan de mine, nenorocit și amărît ce sînt! Dar o să mi-o plătești!

CONSALVO: Mai bine ai face să taci din gură, prăpăditule, altfel toată lumea te va socoti nebun: o să ajungi de rîsul întregului oraș, pînă și țîncii o să-și rîdă de dumneata: și altceva n-ai să izbutești.

BARTOLOMEO: Și cu sfaturile astea speri să-mi închizi gura?

CONSALVO: Dacă nu vrei să taci, strigă pînă ți-or crăpa bojocii. De unde vroiai să știu eu de înțelegerile dumitale? Acum o lună a venit la mine Cencio ăla al dumitale și m-a întrebat dacă n-am oxid de plumb, alaun, argint viu, sulf roșu, verde de cupru, clorură de amoniu și altele asemenea; eu i-am răspuns că am. La care el a adăugat: „Atunci dumneata o să fii furnizorul meu într-o mică experiență pe care vreau s-o fac. Ține la mata această pulbere, denumită *pulvis Christi*, și să-mi trimiți oricînd atît cît îți cer." Ce puteam face eu? Dumneata trebuia să-l cunoști, că doar lucra acasă la matale și l-ai găzduit cincisprezece zile. Dumneata în persoană mi-ai trimis vorbă să-i dau ba una, ba alta; iar în ceea ce privește *pulvis Christi*, cum îi zici matale, prima dată mi-ai cerut o jumătate, iar a doua oară, cealaltă jumătate. Azi, cînd mi-ai trimis vorbă să-ți trimit o cantitate de zece ori mai mare decît era toată la început, m-am minunat și ți-am trimis vorbă că alchimistul Cencio nu mi-a mai dat nimic.

BARTOLOMEO: Eu nu mă îndoiesc că el și cu tine mi-ați tras o țeapă.

CONSALVO: Dacă gîndești rău despre mine, să știi că faci mare păcat și că te-ai țicnit! Și-a bătut joc de dumneata! Asta-i tot. De unde era să știu eu de afacerile voastre, dacă de mai bine de zece ani n-am schimbat o vorbă cu dumneata? Ai trimis la mine la prăvălie după niște substanțe, iar eu ți-am dat ce-aveam.

BARTOLOMEO: Pulberea asta, s-o ia dracu', era praf de aur amestecat cu cine știe ce altă blestemăție, de n-aveai cum s-o recunoști. Era cea mai prețioasă pulbere ce se poate închipui. Din ea se obțineau bucățelele de aur. O, blestemată fie ziua cînd mi-a ieșit în cale! Mă duc să mă spînzur.

CONSALVO: Du-te și fă-o cît mai degrabă!

BARTOLOMEO: O să mă spînzur după ce mai întîi o să te spînzur pe tine, escroc nenorocit.

CONSALVO: Ești un nebun și jumătate, vai de capul tău, du-te de caută *pulvis Christi*.

BARTOLOMEO: Vai de mine, ce mă fac? Cum o să-mi recuperez banii?

CONSALVO: Fă ce-a făcut și ăla, dacă ești în stare să găsești pe altul cu capul la fel de gol și cu punga la fel de plină ca ale dumitale.

BARTOLOMEO: Ticălosule, asta poate face numai un mișel ca tine.

CONSALVO: Așteaptă oleacă, căci vreau să-ți scot nebunia sau vinul pe nas: Na! Na! Zgîrie-brînză ce ești!

BARTOLOMEO: Asta-i prea de tot! Na, ține, țap încornorat ce ești!

CONSALVO: Mai ține-le și pe-astea, că-s numai bune!

BARTOLOMEO: Aoleu, măiculiță, ucigașule și netrebnicule! Ajutor! Săriți!

MOCHIONE: Ajutor, că-l omoară în bătaie pe conașu'!

CONSALVO: Las' că te-ajut eu să-ți scoți nebunia din cap: na, na, na!

BARTOLOMEO: Vai, Dumnezeule, ăsta mă omoară. Ajutor! Ajutor!

SCENA III

Sanguino, *travestit în căpitan*; Corcovizzo, Barra, Marca, *în jandarmi*; Bartolomeo, Consalvo, Mochione

SANGUINO: Stați pe loc, poliția! Ce-i gălăgia asta?
BARTOLOMEO: Ucigașul ăsta m-a lăsat sărac lipit, iar acum mă omoară în bătaie, după cum vedeți.
SANGUINO: Legați-i unul de celălalt și duceți-i la pușcărie.
CONSALVO: Domnule căpitan, ăsta îmi cere să fac lucruri aiurea și nepotrivite cu un om cumsecade ca mine.
BARTOLOMEO: Hai la secție, să lăsăm justiția să facă dreptate.
BARRA: Hai, umblați mai repejor, că acu' se lasă noaptea.
SANGUINO: Leagă-i zdravăn, să nu scape.
BARTOLOMEO: Vai, nenorocitul de mine, asta mai lipsea. Mochione, dă fuga la Marta și spune-i să vină mîine-dimineață devreme după mine, la secție.
MOCHIONE: Am plecat.
SANGUINO: Hai, mișcați-vă, păcătoșilor, mai repede.

SCENA IV

Mochione, *singur*

Un rău nu vine niciodată singur, și un necaz trage după sine altul. Primul rău a fost cînd stăpînu' l-a cunoscut pe Cencio; al doilea, cînd i-a dat șase sute de scuzi, al treilea,

cînd a cheltuit cu nemiluita pe retorte, cuptoare, cărbuni și altele trebuincioase pentru nebunia dumisale; al patrulea, că a pierdut o grămadă de timp; al cincilea, că a muncit ca un rob; al șaselea, că s-a luat la ceartă cu spițerul; al șaptelea, că a încasat vreo doisprezece pumni zdraveni; al optulea, că a intrat la pușcărie; al nouălea, cine știe ce altă drăcie mai face pînă o ieși de la pușcărie, ce-o să mănînce timp și bani; și ultimul, că s-a făcut de rîsul tîrgului cu blestemăția aia de *pulvis Christi.* Mă duc la coana Marta.

SCENA V

Gioan Bernardo, *singur*

Sanguino, pus pe șotii cum îl știu, sigur pune la cale altă strîmbă pentru netrebnicii ceilalți; iar între timp, Bonifacio împreună cu nevastă-sa o să iasă din casa doamnei Victoria, iar eu, de unul singur, n-o să fac mare scofală. O, să-i ia naiba! Cînd vor ieși cei doi e musai să-i țin de vorbă, ca să aibă timp ceștilalți să... Aleluia! Deie Domnul ca ăștia care se-apropie să fie chiar ei.

SCENA VI

Sanguino, Barra, Marca, Corcovizzo

SANGUINO: Nenorociții ăștia cînd ne-au căzut în mînă făceau taman ca ăla care s-a dus la doctor și nu știa să spună ce-l doare.

CORCOVIZZO: Cînd messer Bartolomeo m-a simțit că i-am înșfăcat punga, a spus: „Sînteți voi jandarmi cum sînt

eu popă, și mă duceți la pușcărie cînd s-o duce papa la cîrciumă! Hai, luați-mi și banii ăștia, că o să mă despăgubească jupînu' de-i cu mine." „Vezi să nu!" zice ălălalt.

SANGUINO: Iar celălalt, cînd i-ai luat și lui punga, ce-a zis?

CORCOVIZZO: „Ah, ah, pe Maica Precistă, văd că judecata-i terminată și că nu mai e nevoie să mergem la secție. Înțeleg că păcatul l-am făptuit noi, dar de ispășit ispășesc pungile noastre."

SANGUINO: Și tu ce i-ai spus? Ai tăcut ca mutu'?

CORCOVIZZO: I-am spus așa: „De data asta vă iertăm și nu vă băgăm la pușcărie. Și ca să nu vă luați din nou la bătaie, vă lăsăm aici, legați unul de altul. Dar, pentru că am grijă să nu vă cotonogiți și pentru că nu-i drept ca în binele pe care vi-l fac să pierd și timp, și osteneală, și doi metri de sfoară, vreau să mă plătiți; și, cum aici nu-i destulă lumină să număr monedele, așteptați-mă să mă întorc cu restul."

SCENA VII

Aceiași. Apare Gioan Bernardo

GIOAN BERNARDO: Ha, ha, ha, ce-ați făcut?

SANGUINO: Am pedepsit doi răufăcători.

GIOAN BERNARDO: Faceți dreptate, căci Dumnezeu va fi cu voi.

SANGUINO: I-am lăsat legați fedeleș, ca să nu se mai ia la bătaie, cîtă vreme rămîn numai ei doi.

GIOAN BERNARDO: Hei, ia luați-o din loc, căci cred că-l văd venind pe messer Bonifacio.

SANGUINO: Hei, Barra, Marca, Corcovizzo, înapoi, înapoi, să-l lăsăm mai întîi să discute cu messer Gioan Bernardo.

GIOAN BERNARDO: Mergeți. Eu unul îl aștept aici, la răscruce.

SCENA VIII

Messer Bonifacio, Carubina, messer Gioan Bernardo

BONIFACIO: Tot răul l-au făcut codoașa și zgripțuroaica aia de Lucia împreună cu tîrfa de Victoria. Au vrut să-și bată joc de mine, nu mă mai încred în femei cît e veacul. Nici în Maica Precistă... Uite că vorbesc cu păcat!

CARUBINA: Nu mai găsi scuze, ticălosule, că le cunosc cum te cunosc și pe tine. Cine-i ăsta care vine drept spre noi?

BONIFACIO: Să nu fie cine știe ce altă dandana: mă tem că diavolița de Lucia a pus la cale mai multe deodată.

GIOAN BERNARDO: Eu sînt eu, sau ăsta de vine?

BONIFACIO: Ce spuneam! Ăsta-i alt împielițat, mai mare și mai zdravăn!

GIOAN BERNARDO: Hei, om cumsecade!

BONIFACIO: Asta-mi mai lipsea!

GIOAN BERNARDO: Hei, messere cu barbă neagră, ia spune-mi, care din noi doi sînt eu, eu, sau dumneata? Nu răspunzi?

BONIFACIO: Dumneata ești dumneata, iar eu sînt eu!

GIOAN BERNARDO: Cum eu sînt eu, hoț ce ești? Mi-ai furat înfățișarea și sub chipul meu te-ai apucat să faci ticăloșii? Cum de te afli aici? Ce cauți cu doamna Victoria?

CARUBINA: Eu sînt nevasta lui, messer Gioan Bernardo, și m-am deghizat așa cu bunăvoința unei doamne ca să mă conving de ticăloșia lui bărbatu-meu.

GIOAN BERNARDO: Ah, sînteți doamna Carubina? Și ăsta cum de-a devenit Gioan Bernardo?

CARUBINA: Asta nu știu. Să zică el, că de-aia are gură.

BONIFACIO: Iar eu mi-am schimbat hainele ca să mă conving de ticăloșia nevesti-mii.

CARUBINA: Ești un mincinos. Îndrăznești să negi de față cu mine?

GIOAN BERNARDO: Nemernicule, așa îți trădezi nevasta, care e cunoscută de toți ca cinstită?

BONIFACIO: Rogu-te, messere, să nu ajungem la insulte. Lasă-mă să-mi rezolv singur treburile cu nevastă-mea.

GIOAN BERNARDO: Cum, mizerabile, crezi că o să scapi așa ușor din mîinile mele? Vreau să-mi dai socoteală pentru hainele astea; vreau să știu cum ai abuzat de numele meu? Cine știe ce ticăloșii ai comis sub această înfățișare care, dacă nu bag de seamă, vor fi puse toate pe seama mea.

BONIFACIO: Te rog să mă ierți; n-am făcut nici un păcat în afară de acesta cu nevastă-mea, care nu e cunoscut de nimeni în afară de doamna Victoria și de cei din casa ei, care însă au aflat că sînt eu, și nu matale.

CARUBINA: Iartă-l de dragul meu, messer Gioan Bernardo. Și nu povesti mai departe.

GIOAN BERNARDO: Scuză-mă, stimată doamnă, dar mi-e imposibil să trec cu vederea această tărășenie. Eu nu știu ce-a făcut el, ca să știu dacă-l pot ierta sau nu.

BONIFACIO: Hai, Carubina, să plecăm.

GIOAN BERNARDO: Stai pe loc, șarlatanule, că nu-mi scapi tu cu una, cu două!

BONIFACIO: Lasă-mă, te rog, dacă nu vrei să ajungem la pumni și la palme.

CARUBINA: Messer Gioan Bernardo, te rog, fă-o de dragul onoarei mele.

GIOAN BERNARDO: Doamnă scumpă, onoarea dumitale va rămîne intactă, fiindcă dumneata nu puteai să faci

nimic rău; dar eu vreau să știu ce ticăloșie ne-a făcut el dumitale și mie.

BONIFACIO: N-o să mă împiedici!

GIOAN BERNARDO: N-o să-mi scapi!

SCENA IX

Sanguino, Barra, Marca, Corcovizzo, Gioan Bernardo, Carubina, Bonifacio

SANGUINO: Stai pe loc, poliția! Ce-i gălăgia asta?

BONIFACIO: (Alta acum!) Fiți bine-veniți, domnilor. Vedeți că m-am întîlnit cu omul ăsta îmbrăcat ca mine, care era cu nevastă-mea și care a mai sărit și la bătaie. Fac plîngere împotriva lui!

GIOAN BERNARDO: Minți, ticălosule; și-am să dovedesc, cu hainele astea de pe tine, că ești un escroc.

SANGUINO: Ce dracu' se petrece aici? Sînt doi gemeni care s-au luat la harță!

BARRA: Ăștia trei, socotind și femeia, vor fi „doi într-un singur trup", zice scriptura!

MARCA: Eu cred că încearcă să afle care din ei doi este bărbatul femeii.

SANGUINO: Aici trebuie să fie o ditai potlogăria. Duceți-i pe toți la pușcărie.

GIOAN BERNARDO: Domnule căpitan, nu trebuie să-l duceți la pușcărie decît pe el, nu și pe mine!

SANGUINO: Gura, netrebnicule, tu o să fii primul!

GIOAN BERNARDO: Fie-vă milă, nu-mi faceți una ca asta, eu sînt o persoană onorabilă. Sînt pictorul Gioan Bernardo, cunoscut ca om de bine.

CORCOVIZZO: Domn' căpitan, vedeți că nu se deosebesc unul de altul!

CARUBINA: Stimate domnule căpitan, să dăm cărţile pe faţă! Cel travesti e bărbatu-meu, messer Bonifacio; ăstălalt e messer Gioan Bernardo. Ăsta-i adevărul şi n-avem cum să-l ascundem.

GIOAN BERNARDO: Şi, drept confirmare, uitaţi-vă dacă barba aia e adevărată.

BONIFACIO: Mărturisesc că e falsă; dar eu m-am travestit cu un scop anume, pentru ceva ce ne priveşte pe mine şi pe nevastă-mea.

CORCOVIZZO: Uite aici, la mine în mînă, barba omului ăstuia, care zice că-i cinstit.

SANGUINO: Ia zi-mi, omule cinstit, e sau nu e asta barba ta?

BARRA: Păi sigur că e a lui, de vreme ce a cumpărat-o.

SANGUINO: Păi atunci ăsta e ăla fals: duceţi-i şi pe el, şi pe femeie la puşcărie. Iar dumneavoastră, messer Gioan Bernardo, vă ordonăm să vă prezentaţi mîine, la orele paisprezece, la judecător, să depuneţi declaraţie, dacă nu, amenda e de o sută cincizeci de scuzi.

GIOAN BERNARDO: Mă voi conforma, domnule căpitan. Acum dumneavoastră ştiţi că nimeni din cei care au fost înşelaţi nu trebuie să mă caute pe mine şi că eu fac plîngere pentru toate fărădelegile comise de omul acesta sub înfăţişarea mea.

SANGUINO: Justiţia îşi va face datoria.

CARUBINA: Şi eu, biata de mine, trebuie să fiu batjocorită şi dusă la închisoare, pentru vina de a-l fi surprins în flagrant pe bărbatu-meu?

GIOAN BERNARDO: Domnule căpitan, garantez eu pentru această femeie, pe care o cunosc ca preacinstită şi care nu are nici o vină, deşi e nevasta acestui ipochimen.

SANGUINO: Dumneavoastră ar trebui să fiţi mulţumit că vă lăsăm în pace pe dumneavoastră. Femeia nu era împreună cu bărbatu-său?

GIOAN BERNARDO: Ba da.

SANGUINO: Atunci, o să meargă cu bărbatu-său.

CARUBINA: Dar eu nu sînt răspunzătoare. Eu l-am urmărit și l-am prins asupra faptei; iar acum mă întorceam de la doamna Victoria, certîndu-l pentru ticăloșia pe care o făcuse; și, dacă vă place, pot să adun cîtă lume vreți să vă dovedească că eu nu-s vinovată cu nimic. Să mergem după doamna Victoria și toți vecinii dînsei.

GIOAN BERNARDO: Vă asigur că doamna n-a greșit cu nimic. Iar dacă ar fi greșit, eu mă oblig să-i răscumpăr greșeala. Pentru mine e de ajuns, și în acest sens voi face și plîngerea, să meargă la pușcărie ăsta singur; dar de la doamna Carubina n-am nici o pretenție și vă rog s-o lăsați să plece.

SANGUINO: Pare că într-adevăr doamna n-are nici o vină. Doamnă, vă las în grija dînsului, dar ca reprezentant al legii vă ordon să vă prezentați mîine, tot la orele paisprezece, în fața judecătorului pentru a lămuri situația, în caz contrar sînteți pasibilă de o amendă de șaizeci de scuzi.

CARUBINA: Mă voi conforma întocmai.

BONIFACIO: Messer Gioan Bernardo, o să vă lămuriți că nu v-am adus nici un prejudiciu, cum credeți dumneavoastră.

GIOAN BERNARDO: O să vedem.

SANGUINO: Hai, să mergem! Aveți grijă să nu fugă. Lăsați-l împreună cu dascălul ăla de școală, pentru că îi ducem pe amîndoi la secție. Haidem.

SCENA X

Gioan Bernardo, Carubina

GIOAN BERNARDO: Vezi, scumpă doamnă, ce necazuri aduce paiața asta divinei dumitale făpturi! Nu crezi că e drept să-i plătești cu aceeași monedă?

CARUBINA: Dacă el nu se poartă cum trebuie, asta nu înseamnă că eu trebuie să fac la fel.

GIOAN BERNARDO: Nu faci decît ceea ce trebuie, dragostea mea, cînd faci ceea ce orice om cu judecată de pe acest pămînt ar face. Vreau să știi, iubirea mea, că indivizii care l-au legat nu sînt jandarmi, ci niște oameni de bine, prieteni de-ai mei, care se vor purta cu el așa cum vrem noi. Deocamdată, el o să rămînă acolo; și, în timp ce băieții o să se prefacă că mai rezolvă unele treburi înainte de a-l duce la secție, va veni un domn pe nume Scaramuré. El va judeca toată tărășenia și va hotărî ca soțul dumitale să se umilească în fața noastră, care am fost jigniți de el, și să le dea ceva băieților, nu de alta, dar pentru ca toată povestea să pară mai verosimilă. Iar dumneata nu vei avea nimic de pierdut.

CARUBINA: După cîte îmi dau seama, ești un mare șmecher, dacă ai știut să țeși toată urzeala asta. Acum înțeleg multe lucruri.

GIOAN BERNARDO: Sufletul meu, de dragul dumitale, sînt gata să mă arunc într-o mie de prăpăstii. Or, de vreme ce norocul și șansa – pe care mă rog Domnului să nu o irosești – m-au ajutat să ajung atît de aproape de dumneata, te rog, pe dragostea pe care ți-am purtat-o întotdeauna și continui să ți-o port, să aibi milă de inima mea atît de tare și de adînc pîrjolită de flacăra divinilor dumitale ochi. Eu sînt cel ce te iubește și te adoră. Dacă cerul mi-ar fi dăruit ceea ce i-a dăruit ageamiului și prostovanului de soț al dumitale, care nu-ți apreciază nurii, nicicînd în inima mea nu s-ar fi aprins vreo altă flacără de iubire, cum într-adevăr nici nu s-a aprins.

CARUBINA: Vai mie, ce aud și ce văd? Ce mi se întîmplă? Messere, eu sînt slabă de înger și cu ușurință cred ceea ce-mi spui, deși lingușelile îndrăgostiților sînt bine cunoscute.

Dar, deși doresc să-ți alin suferința, dinspre partea mea nu văd cum aș putea-o face fără a-mi păta onoarea.

GIOAN BERNARDO: Comoara mea, onoarea nu înseamnă altceva decît stimă și bună reputație; dar onoarea rămîne intactă cînd stima și reputația nu au de suferit. Onoarea înseamnă buna părere a celorlalți despre noi; dacă aceasta nu este știrbită, nu este știrbită nici onoarea. Nu ceea ce facem sau sîntem noi ne atrage onoarea sau dezonoarea, ci ceea ce alții cred și gîndesc despre noi.

CARUBINA: Fie precum spui, cu privire la oameni; dar cu privire la îngerii și sfinții care văd totul și ne judecă?

GIOAN BERNARDO: Aceștia nu vor să fie văzuți mai mult decît ei înșiși se arată; nu vor să fie temuți mai mult decît se fac temuți; nu vor să fie cunoscuți mai mult decît se dezvăluie ei înșiși.

CARUBINA: Eu nu înțeleg ce vreți să spuneți cu asta; nu știu dacă să aprob sau nu cuvintele dumitale.

GIOAN BERNARDO: Să lăsăm vorbele, speranță a sufletului meu. Îngăduie să nu se irosească în zadar frumusețea pe care ți-a dăruit-o cerul: care, pe cît a fost de darnic cu dumneata în drăgălășenie și nuri, pe atît a fost de zgîrcit, unindu-te cu un bărbat care nici nu se sinchisește de aceste daruri, și de nemilos cu mine, care mă chinui și suspin ziua întreagă după ele. Or, iubirea mea, îngrijește-te mai degrabă să mă salvezi pe mine de la moarte, pentru că eu mă voi ucide dacă, după ce te-am avut acum atît de aproape, soarta mă va depărta din nou de dumneata. Viață a sufletului meu chinuit, nu e cu putință să-ți știrbească onoarea mila de a mă readuce la viață; pe cînd pe mine sigur mă va-mpinge în mormînt cruzimea ce mi-o arăți.

CARUBINA: Hai, te rog, să ne retragem într-un loc mai ferit, să nu vorbim aici de asemenea lucruri.

GIOAN BERNARDO: Să mergem, iubirea mea, căci văd că vine cineva.

SCENA XI

Consalvo și Bartolomeo, *legați unul de celălalt și cu mîinile la spate*

CONSALVO: Mișcă dracului, țap încornorat: să ajungem pînă la oamenii ăștia ca să ne dezlege.

BARTOLOMEO: Lovi-te-ar buba rea, impotent nenorocit și încornorat al încornoraților! M-ai trîntit jos!

CONSALVO: Văleleu, mi-ai rupt piciorul!

BARTOLOMEO: Mai bine îți rupeam gîtul. Poftim, am mai și căzut! Acum ce stai, ridică-te!

CONSALVO: Păi hai să ne ridicăm!

BARTOLOMEO: Ba nu mă ridic deloc, asta ca să-ți fac în ciudă! Vreau să stau toată noaptea aici pe jos, măgar fără pereche ce ești.

CONSALVO: Hai, ridică-te, nu te-ai mai ridica în vecii vecilor!

BARTOLOMEO: Ba stai acolo și dormi, că tot ești culcat! Vezi, ticălosule, cîte am îndurat și îndur din cauza ta!

CONSALVO: Și-o să mai înduri!

BARTOLOMEO: Măgar încăpățînat, na!

CONSALVO: Ce faci, mă muști? Jur pe toți sfinții că, dacă ți-a venit cheful să te joci de-a mușcatul, îți smulg nasul sau o ureche!

SCENA XII

Scaramuré, Consalvo, Bartolomeo

SCARAMURÉ: Vreau să știu și eu cine or fi ăștia doi care stau culcați în mijlocul drumului și se ceartă.

CONSALVO: Hai, sus, porcule: o să ne facem de rușine și mai tare dacă o să ne găsească pe jos.

BARTOLOMEO: De parcă mult îți pasă ție de rușine! Bîrna din ochi nu te deranjează, în schimb nu poți să suporți paiul!

CONSALVO: De-aș avea mîinile libere, ai vedea tu cum stăm cu rușinea! Nu vrei să te scoli?

BARTOLOMEO: Ți-am spus că vreau să stau toată noaptea așa.

SCARAMURÉ: Ha, ha, ha, ăștia doi au fost legați și de mîini, și spate-n spate: unul vrea să se ridice și celălalt nu. După voce, unul îmi pare a fi chiar messer Bartolomeo; totuși nu poate fi el pentru că sînt amîndoi în cămașă. Hei, bețivanilor, ce-i cu voi? De ce vă tăvăliți pe jos?

CONSALVO: O, amabile domn, veniți și ne dezlegați, vă rog! Ah, messer Scaramuré, dumneata ești?

BARTOLOMEO: Ba eu vă rog să ne lăsați așa.

SCARAMURÉ: Doamne sfinte! Messer Bartolomeo și messer Consalvo, nu mi-ar fi trecut prin cap că sînteți chiar dumneavoastră! Ce-ați pățit? Ce e comedia asta? Doi oameni serioși să stea în felul ăsta? Pe jos și certîndu-se? Ați înnebunit?

BARTOLOMEO: Și mai tare o să vă mirați cînd o să aflați ce mi s-a întîmplat mie. Vă rog, nu ne dezlegați.

SCARAMURÉ: Fii fără grijă! Dar ce s-a întîmplat?

CONSALVO: Am avut un diferend cu mațe-fripte ăsta și ne-am luat la bătaie. Atunci, atrași de gălăgie, au apărut niște escroci îmbrăcați în jandarmi și ne-au legat zicînd că ne duc la secție. Pe drum însă, ne-au legat mîinile și ne-au pus, după cum puteți vedea, spate în spate. Pe urmă ne-au luat frumușel pungile și au șters-o. Apoi, unul cu memorie mai bună s-a întors și ne-a furat și mantiile, și pălăriile, și ne-a sfîșiat hainele de pe noi cu un brici. După asta, am luat-o și noi încoace, unde zărisem un bărbat și o femeie. Am vrut

să mă grăbesc ca să-i prindem sau măcar să-i strigăm, și atunci, trăgînd de omul ăsta...

BARTOLOMEO: Bine zici om, pentru că tu ești un animal, un bou încălțat.

SCARAMURÉ: Greșiți dacă vă insultați în felul acesta.

CONSALVO: ...trăgînd, deci, de omul ăsta, a căzut ca un măgar cu samarul în spate și m-a trîntit și pe mine la pămînt; și, din răutate, nu vrea să se ridice.

SCARAMURÉ: Acum ridicați-vă că v-am dezlegat. Furia prea mare îi ia omului mințile și dreapta judecată. Hai, sus, nu mai vreau să știu nimic, pentru că s-a făcut noapte. Nu încercați să vă luați iar la bătaie, căci primul care ridică mîna va avea doi împotriva lui. Dumneata, messer Consalvo, apuc-o într-acolo, iar dumneata, messer Bartolomeo, încoace.

BARTOLOMEO: Bine, bine, să treacă noaptea asta: mîine îl aranjez eu pe jupînu'.

CONSALVO: La revedere pe lumea ailaltă! Noapte bună dumitale, messer Scaramuré.

SCARAMURÉ: La revedere, plecați odată!

BARTOLOMEO: La revedere! Vai, săracul de mine, mai liber m-aș simți dacă m-aș spînzura, că măcar atunci nu m-aș mai putea aștepta la alte nenorociri!

SCENA XIII

Scaramuré, *singur*

Împielițatul de Sanguino e cunoscut de toți numai ca un mare escroc, nu și ca actor; se preface așa de bine, încît pare mai căpitan decît căpitanul însuși. Uitați ce le-a făcut netoților ăstora! Acum, în vreme ce messer Gioan Bernardo încearcă să-și rezolve trebușoara lui, eu vreau să-l fac pe dobitocul

de Bonifacio nu numai să nu se plîngă de mine, dar să-mi rămînă și îndatorat. Am ajuns: uite poarta academiei pungașilor. (*Cioc, cioc, cioc.*)

SCENA XIV

Corcovizzo, Scaramuré, Sanguino, messer Bonifacio

CORCOVIZZO: Cine-i, cine e?

SCARAMURÉ: Sînt Scaramuré, dacă nu vă e cu supărare.

CORCOVIZZO: Care Scaramuré? Ăsta-i nume de țigan! Ce vrei? Cine ești?

SCARAMURÉ: Vreau să-i spun o vorbă căpitanului Palma.

CORCOVIZZO: E ocupat; dar așteaptă puțin să-l întreb dacă vrea să te asculte.

SCARAMURÉ: (Ha, ha, ha, ce pricepuți sînt, ticăloșii! Arta escrocheriei are și ea legile și regulile ei, ca orice artă.)

SANGUINO: Care ești, mă?

SCARAMURÉ: Oameni buni!

SANGUINO: Bun, nebun, vino mîine la secție.

SCARAMURÉ: Vă rog din suflet, ascultați-mă, e musai să vă vorbesc acum.

SANGUINO: Cine zici că ești?

SCARAMURÉ: Scaramuré.

SANGUINO: Nu te cunosc; spune-mi totuși ce vrei.

SCARAMURÉ: Aș vrea să vă fac o rugăminte importantă.

SANGUINO: Așteaptă puțin; peste o oră am să duc niște infractori la poliție, și o să-mi povestești pe drum.

SCARAMURÉ: Vai, vă rog din suflet, dacă puteți, veniți puțin aici, că am să vă spun anumite lucruri care vă vor interesa.

SANGUINO: Ești un pisălog. Așteaptă, cobor îndată.

SCARAMURÉ: (Ha, ha, ha, dacă ceilalți sînt profesori sau bacalaureați, ăsta e doctor de-a binelea și maestru. Cred că...) O, îl zăresc pe messer Bonifacio la fereastră.

BONIFACIO: Ei, messer Scaramuré, vezi unde am ajuns? Înțelegi matale ce vreau să zic.

SCARAMURÉ: Nu, defel. Tocmai de-asta mă aflu aici.

SANGUINO: Marș înăuntru, porc îngîmfat și netrebnic! Cine ți-a dat voie să te apropii de fereastră și să trăncănești?

BONIFACIO: Iertați-mă, domnule căpitan, m-am retras.

SCARAMURÉ: Ha, ha, ha, ha, sînteți dați dracului! Tocmai i-am dezlegat pe messer Bartolomeo și pe Consalvo, care nu se puteau ridica de jos și se mușcau și se înjurau între ei.

SANGUINO: Ha, ha, de-ai ști ce le-am făcut lui messer Bonifacio și pedagogului, te-ai tăvăli de rîs.

SCARAMURÉ: Comedia voastră e reușită, dar, pentru ăștia doi, riscă să devină o tragedie.

SANGUINO: Nici chiar așa: pedagogului o să-i dăm drumul de îndată ce-i găbjim și restul de bani; iar matale vorbește cu Bonifacio și împacă-l cu noi.

SCARAMURÉ: Mai întîi îmi voi exprima regretele. Apoi îl voi face să mă trimeată la messer Gioan Bernardo să-i prezint scuzele; apoi îl voi aduce în persoană să-și ceară iertare și de la el, și de la nevastă-sa; apoi, toți împreună vă vom ruga să vă îndurați și să-i dați drumul: cred că va face tot ce-i ceri, numai să nu-l duci la secție.

SANGUINO: Atunci hai, să nu pierdem timpul. Eu îl aduc, așa legat cum e, aici jos și te las să-i vorbești între patru ochi.

SCARAMURÉ: Bine, îl aștept.

SCENA XV

Sanguino, Barra, Marca, Bonifacio, Scaramuré

SANGUINO: Hei, Coppino, ai grijă să nu fugă!
BARRA: Fiți fără grijă, domn' căpitan!
SANGUINO: Și tu, fii cu ochii în patru.
MARCA: Da, să trăiți!

SANGUINO: Dați-vă puțin la o parte, ca să poată vorbi în liniște cu domnul acesta onorabil. Iar dumneata, domnule... – n-am reținut cum te cheamă – ...

SCARAMURÉ: Scaramuré, dacă nu vă supărați.

SANGUINO: Domnule Scaramuré, vorbește cu omul dumitale aici, în colțul ăsta.

SCARAMURÉ: Mii de mulțumiri, domnule căpitan.

SANGUINO: Mi-ajunge una.

SCARAMURÉ: Ce ați spus?

SANGUINO: Gata, gata!

SCENA XVI

Scaramuré, messer Bonifacio

SCARAMURÉ: Messer Bonifacio, apropie-te.

BONIFACIO: Vai, sărăcan de mine, cîte încurcături pe ziua de azi! Vezi care sînt roadele amorului meu și-ale sfaturilor dumitale, messer Scaramuré?

SCARAMURÉ: Să-l ia dracu'... Doamne, iartă-mă, era cît pe ce să-l pomenesc pe unul dintre cei mai mari sfinți din cîți sînt în rai.

BONIFACIO: Pe care? Pe Sisoe? Hî, hî, hî.

SCARAMURÉ: Nici chiar pe unul așa mare, unul mai potrivit. Dar nu-i cazul să-ți înșir toți sfinții pe care i-am pomenit cînd am aflat pocinogul; numai că, în loc să le ridic osanale, le-am zis cîteva tuturor! Dacă-i adevărat că pentru fiecare păcat se stă cîte şapte ani în purgatoriu, atunci pînă la Judecata de Apoi omenirea mai are de așteptat vreo cîteva mii de ani.

BONIFACIO: Nu faci bine că hulești.

SCARAMURÉ: Dar ce altceva să fac cînd am aflat de paguba și rușinea dumitale? Oricum, dacă treaba asta continuă tot așa, sîntem doi oameni terminați.

BONIFACIO: Deie Domnul ca vrăjile dumitale să mă poată scăpa din mîinile ăstora.

SCARAMURÉ: Las' pe mine, că eu n-am venit pentru altceva decît ca să dau de capătul acestei încurcături. Dar mai întîi povestește-mi toată tărășenia. Crezi matale că fără arta magiei puteam să-l înduplec pe căpitan să ne lase să vorbim între patru ochi, iar ăștilalți să stea hăt și să se uite aiurea? Știi că ăștia nu permit una ca asta nici chiar cunoscuților sau prietenilor lor?

BONIFACIO: Ca să-ți spun drept m-a cam mirat și pe mine treaba asta.

SCARAMURÉ: Am purces cu umilință, cu rugăminți și implorări și cu un scud. Dar, mai înainte de orice, povestește-mi, te rog, ce s-a întîmplat.

BONIFACIO: Ce vrei să-ți povestesc? Sînt un urgisit. Uite ce mi-au făcut rețetele și remediile dumitale! Uite care i-a fost dragostea tîrfei ăleia, uite ticăloșia codoașei de Lucia, care m-a făcut să cred lucruri pe care nu le-aș fi crezut nici dacă le-ar fi rostit Scaraoțchi în persoană!

SCARAMURÉ: Mă tem că nu a fost vina ei, nici a doamnei Victoria și nici a mea, ci a dumitale!

BONIFACIO: Rogu-te, explică-mi-o și pe-asta!

SCARAMURÉ: Ești absolut sigur că șuvița de păr pe care ți-am cerut-o ca să i-o pun păpușii îi aparținea doamnei Victoria?

BONIFACIO: Sînt sigur pe dracu' să mă ia și pe mine, și pe curva de soartă. Șuvița aia e a nevesti-mii, veni-le-ar rău și ei, și cui i-a dat prin cap să ne căsătorească, și răspopitului care ne-a primit la altar: șuvița aia am adunat-o eu în grabă sîmbătă seara, pe cînd se pieptăna.

SCARAMURÉ: Acum înțeleg eu tot adevărul.

BONIFACIO: Și de la cine, mă rog, îl înțelegi?

SCARAMURÉ: De la cine-l știe și tocmai mi l-a spus. Ți-am cerut eu cumva păr din capul nevesti-tii?

BONIFACIO: Nu; mi-ai cerut păr de femeie!

SCARAMURÉ: Ba, pe toți dracii, ți-am cerut păr „de-al femeii", și nu păr „de femeie" oricare o fi ea. Ce, credeai că fac o păpușă ca să se joace fetițele cu ea?

BONIFACIO: Și ce deosebire vezi, mă rog, între păr de femeie și păr de-al femeii?

SCARAMURÉ: O deosebire pe care o pricep și țîncii cînd încep să-și folosească mintea. Nu trebuia noi să facem o imagine a ei?

BONIFACIO: Să-ți spun drept, n-am mintea dumitale. Uneori crezi că, dacă dumneata ai priceput un lucru, musai trebuie să-l fi priceput și ceilalți. Dar nu e întotdeauna așa.

SCARAMURÉ: Fir-ar să fie, asta e pricina pentru care s-a stricat efectul magiei mele. Ceara a fost aleasă și descîntată în numele doamnei Victoria; tot în numele ei am modelat păpușa; iar părul era al nevesti-tii: de aici s-a tras toată încurcătura. Nevastă-ta în casa Victoriei: Victoria s-a îndrăgostit, dar nevasta dumitale a fost atrasă. Nevastă-ta îmbrăcată cu hainele Victoriei, iar Victoria, lăsată despuiată. Nevastă-ta în locul Victoriei, în casa Victoriei, în patul Victoriei, în rochia Victoriei; Victoria se aprinde și arde de dorul tău. Iar Victoria și Lucia și nevasta dumitale, toate sînt cum nu se poate mai mirate. Lucia, dacă-și mai aduce cumva aminte că i-a dus nevestei dumitale hainele doamnei Victoria, sigur nu-și amintește cum și de ce a făcut-o. Doamna Victoria este extrem de uimită că dumneata, îmbrăcat ca messer Gioan Bernardo, și nevasta dumitale, îmbrăcată cu hainele ei, v-ați suit împreună în propriul ei pat, că la ora aceea ați putut găsi toate ușile deschise și dumneata, și soția dumitale, și că

Lucia, buimăcită, v-a condus pe amîndoi înăuntru; în vreme ce ea cu slugile ei aveau de lucru în salon și n-aveau cum să plece pînă la o anumită oră. Ai să vezi că soția dumitale e și acum amețită: căci nu-și aduce aminte din ce motiv s-a îmbrăcat cu hainele celeilalte și cum de-a ajuns în camera aceea.

BONIFACIO: Încurcătura asta pare cam gogonată.

SCARAMURÉ: O s-o înțelegi mai bine după ce o să ieșim cu totul din ea.

BONIFACIO: Mă mir. Și oricum rămîne o îndoială: de ce nevastă-mea, venind în locul doamnei Victoria, dacă zici că efectul s-a produs în ea, și nu în cealaltă, și deci trebuia să mă iubească, m-a supus la niște chinuri pe care nu le-ar suporta nici măcar un cîine?

SCARAMURÉ: Păi ți-am spus deja că, din pricina șuviței de păr, nevastă-ta a fost doar atrasă în acea încăpere; dar n-avea cum să fie îndrăgostită, deoarece ceara nu a fost aleasă, nici modelată, nici încălzită în numele ei!

BONIFACIO: Acum pricep tot. Înainte nu înțelesesem prea bine.

SCARAMURÉ: Acu' gata! Am discutat prea mult despre asta. Hai să vedem cum le putem da ceva ăstora ca să scăpăm din mîinile lor, să se prefacă eventual că ai fugit sau altceva de soiul ăsta; pentru că restul lucrurilor nu-s greu de îndreptat.

BONIFACIO: Eu nu am mai mult de opt scuzi la mine, dar îi dau pe toți; și dacă vor mai mulți, promit să le mai dau.

SCARAMURÉ: Ăștia nu pot fi amăgiți cu promisiuni.

BONIFACIO: Atunci le dau și mantia și inelele de pe deget. Dar, dacă intervii dumneata, cred că o lasă mai ieftin, că ăștia pentru un scud sînt în stare să se lepede și de Cristos, și de mă-sa, și de mama mă-sii!

SCARAMURÉ: Nu-l cunoști pe căpitan!

SCENA XVII

Sanguino, Scaramuré, Bonifacio, Barra

SANGUINO: Aș vrea să știu cînd aveți de gînd să terminați conversația! Sau credeți că o să stăm aici toată noaptea așteptîndu-vă pe voi?

SCARAMURÉ: Iertare, domnule căpitan, dacă v-am supărat lăsîndu-vă să așteptați. Dar, dacă tot ați îngăduit asta, îngăduiți-ne și să vă spunem o vorbă.

SANGUINO: Nu mai ascult nimic, e momentul să plecăm la secție: mîine vom avea destul timp să vorbim. Hai, să mergem! Băieți, haidem!

BONIFACIO: Aoleu, Cristoase Dumnezeule, ajutați-mă!

SCARAMURÉ: Vă rugăm mult, domnule căpitan.

BONIFACIO: Și eu vă rog, cu toată umilința.

SANGUINO: Fie! Am zăbovit atîta, pot să mai zăbovesc o clipă.

SCARAMURÉ: Domnule căpitan, ceea ce vrem noi să vă spunem este că dumneavoastră nu vă poate fi de nici un folos pățania omului ăstuia cumsecade, pe cînd, acceptînd un mic dar de la dînsul și lăsîndu-l liber, o să aveți de la el veșnică recunoștință și supunere.

SANGUINO: Mă așteptam să vii cu această propunere de a înșela justiția. Mă mir ce curaj ai, om lipsit de conștiință civică ce ești, să speri că eu aș lăsa să-mi scape un infractor de teapa ăstuia! Poate n-ai înțeles! Eu ți-am îngăduit să-i vorbești, ca să te pot pedepsi mai bine pentru greșeala ta și să te fac pildă pentru alții. Și ca să nu ai nici o îndoială, o să te bag și pe tine la pușcărie, împreună cu el. Hei, Coppino!

BARRA: Ordonați, domn' căpitan!

SANGUINO: Vezi de-l leagă și pe ăstălalt!

SCARAMURÉ: Îndurare, domnule căpitane, mai întîi ascultați-mă.

BONIFACIO: Domnule căpitan, vă rog pe ce-am mai sfînt, pe Maica Precista, pe Dumnezeu Tatăl, pe toți sfinții părinți!

SCARAMURÉ: Ridică-te, că eu nu țin să fiu divinizat: nu sînt nici regele Spaniei, nici sultanul Turciei!

BONIFACIO: Vă rog mult, aveți milă de mine și nu vă enervați; aduceți-vă aminte că nu-i om fără de păcat și că toți avem nevoie de mila lui Dumnezeu, care ne iartă pe atît cît și noi iertăm greșiților noștri.

SANGUINO: (Dacă avea ceva mai multă carte, ticălosul ăsta era bun de popă.) Greșelile trebuie pedepsite, n-ai aflat-o încă?

BONIFACIO: Dacă toate greșelile s-ar pedepsi, n-ar mai fi loc de iertare.

SANGUINO: Du-te naibii, că n-am timp de ceartă.

SCARAMURÉ: Taci matale, messer Bonifacio, și lasă-mă pe mine. Domnule căpitan, de n-ar fi îngăduit cerul ca eu să-l ademenesc pe omul ăsta, aducînd prejudiciu justiției și dezonoare domniei voastre, care este cunoscut în tot Neapolul ca om onest...

SANGUINO: Să lăsăm lingușelile. Nu sînt eu cel ce hotărăște pedeapsa, ci superiorii mei. Știi prea bine că sarcina mea e să-i bag la pușcărie pe răufăcători sau pe cei bănuiți de infracțiune. Restul nu e treaba mea.

BONIFACIO: Vai, vai, ce mă fac!

SCARAMURÉ: Dragă domnule căpitan, dacă domnia voastră mă va asculta, sînt sigur că-mi va da dreptate.

SANGUINO: N-am chef să mă enervez! Așa că te poftesc să ai argumente convingătoare, așa cum promiți; de nu, noaptea asta n-o să dormiți în patul vostru!

BONIFACIO: Cristoase, ajută-mă!

SCARAMURÉ: Domnia voastră știe că la noi nu-i ca-n alte țări necivilizate. La noi tîrfele nu sînt numai tolerate...

SANGUINO: Dacă bine înțeleg eu, ăsta laudă țara noastră pentru că e un soi de bordel și are o droaie de curve: iată un paradox demn de interes.

SCARAMURÉ: Vă rog să mă ascultați. Ziceam că, în conformitate cu legile civile și reglementările municipale, nu numai că sînt tolerate, ci chiar protejate și tratate cu deosebit respect, cum rezultă dintr-o ordonanță recentă care spune că nici unei persoane, nobile sau nenobile, bogate sau sărace, nu-i este permis, sub grea pedeapsă, să cuteze a jigni sau adresa cuvinte ofensatoare și necuviincioase curtezanelor, adică tîrfelor: ceea ce, între noi fie vorba, nu s-a legiferat niciodată pentru femeile cinstite...

SANGUINO: (Nici c-am întîlnit un firoscos mai mare.) Vorbești prea mult și pe departe. Și am senzația că ne iei peste picior și pe mine, și pe nenorocitul ăsta care așteaptă rezultatul poliloghiei sau predicii sau disertației – sau ce naiba o fi trăncăneala asta a ta. Așa că termină mai repede, că nu-ți mai dau decît cîteva minute.

BONIFACIO: Te rog, vorbește-i de mine. Ce treabă avem noi cu legile astea?

SCARAMURÉ: Avem, pentru că de aici rezultă că nu poate fi pedepsit cel care le frecventează...

SANGUINO: Încep să înțeleg unde bate.

BONIFACIO: Și eu, slăvit fie numele Domnului!

SCARAMURÉ: Și încă și mai abitir se ferește justiția să-i admonesteze ori învinuiască pe cei care merg la femeile cinstite, căci consideră necivilizat să-i scoți unui bărbat cumsecade și vrednic de cinste coarnele de unde le ține ascunse și să i le lipești în frunte. De aceea, fie fapta cunoscută chiar de tot orașul, n-ai cum să-l dai pe mîna justiției decît dacă partea implicată nu se rușinează să deschidă proces. Și nici chiar

și atunci pedepsirea celui care pune coarnele nu compensează rușinea pe care o resimte încornoratul la trîmbițarea în public a necazului său. De aceea mai mare ar fi dauna provocată de justiție decît de delincvent. Și chiar atunci cînd toată lumea știe că ai coarne, prin proclamarea lor în justiție, ele devin mult mai solemne și mărețe. Așadar, într-o asemenea situație, orice om cu judecată consideră că mai mult are de cîștigat dacă justiția închide un ochi. Căci un încornorat tăinuit poate că nu s-ar răzbuna, dar unul dat în vileag e obligat s-o facă. Prin urmare e bine să se evite excesul de zel. În încheiere, zic că fapta care i se impută lui messer Bonifacio i se datorează femeii care, fie ea tîrfă sau cinstită, nu trebuie să-i atragă unui om stimabil ca dînsul...

BONIFACIO: Sînt o persoană onorabilă, locuiesc în cartierul San Paolo.

SCARAMURÉ: ...pedeapsa cu închisoarea, ca să nu mai spun că s-ar crea un precedent periculos. Domniei voastre, care sînteți o persoană discretă, cred că-i ajunge ce-am spus pentru a înțelege toată situația.

SANGUINO: Dacă de vină sînt femeile, îmi pare foarte rău că l-am reținut. Și-mi cer iertare în fața lui Dumnezeu și a lumii, căci n-am avut intenția de a compromite onoarea cuiva. Dar vreau să aflați și tu, și el, și ceilalți de față că lucrul ăsta nu stă în putința mea. Omul ăsta mi-a fost predat de un oarecare messer Gioan Bernardo, pictor, cu care el se străduia să semene, punîndu-și barbă falsă, și se mai străduie și acum, cu pelerina asta de pe el. Iar barba o are aici, pe la unul dintre băieți; dacă vreți să aflați cum îi stă cu ea, puteți veni mîine la ora paisprezece, la secție, cînd o să-i punem față în față pe ei și bărbile lor.

BONIFACIO: Vai mie, ajutați-mă, pentru numele lui Dumnezeu!

SANGUINO: Or, omul acela îi face proces pentru ticăloșiile pe care acesta le-o fi făcut sub înfățișarea lui. Și prin urmare se poate ca pe viitor să i se impute de vreun păgubaș cine știe ce daune provocate de acesta.

BONIFACIO: Domnule căpitan, dinspre partea asta să n-aveți nici o grijă.

SANGUINO: Nu eu sînt ăla de-și face griji. Așa că pricepe și tu, și toată lumea că dacă te duc la secție n-o fac că-mi place mie, ci pentru că trebuie să dau socoteală de asta. Iar pictorul e foarte jignit și e hotărît ca mîine-dimineață să-ți facă citație. În afară de asta, se mai plînge de el și nevastă-sa; femeia și Gioan Bernardo ar putea să-mi dea nu puțină bătaie de cap.

SCARAMURÉ: Dinspre partea femeii să n-aveți teamă.

SANGUINO: Ba chiar de ea mă tem. Din gelozie muierile sînt în stare să ducă de rîpă și viața, și onoarea bărbatului. Așadar, ziceți-mi ce anume pot face eu pentru voi: pot să vă compătimesc, dar nu să vă ajut!

SCARAMURÉ: Domnule căpitan, domnia voastră vorbește ca un sfînt.

BONIFACIO: Ca un evanghelist, nu alta; cu evlavie!

SANGUINO: Așa că hai să mergem. Coppino, adu-l și pe pedagog și hai s-o luăm din loc.

SCARAMURÉ: Domnule căpitan, mi-a venit o idee!

SANGUINO: Care anume?

SCARAMURÉ: Eu mă pun chezaș că – dacă ne mai îngăduiți o zăbavă de cîteva minute – pot să-l împac pe messer Gioan Bernardo cu messer Bonifacio.

BONIFACIO: O, de-ar vrea Domnul și de-ai putea dumneata!

SANGUINO: Mă iei peste picior. Asta e cu neputință.

SCARAMURÉ: Ba e chiar necesar. Cînd va afla cum stau lucrurile, cred că n-o să avem probleme. Îi sînt prieten apropiat,

așa încît, dacă-l găsesc în pat, îl trezesc și-l fac să vină pînă aici și să cadă la învoială cu cestălalt. Însă dumneata, messer Bonifacio, sigur trebuie să-i ceri iertare și să-i dai satisfacție cu vorba și cu fapta, să te umilești, pentru că el, fără îndoială, se socotește prejudiciat.

BONIFACIO: Așa e drept. Promit să-i sărut picioarele și să-i rămîn pe veci îndatorat și prieten, dacă mă iartă pentru această greșeală și nu mă face de rîsul tuturor. Și la fel vă promit și dumneavoastră, domnule căpitan.

SANGUINO: Ridică-te, nu-mi săruta picioarele pînă n-oi ajunge papă.

BONIFACIO: Vă rămîn îndatorat dacă ne mai îngăduiți puțin timp ca să rezolvăm și treaba aceasta. Iar pe dumneata, messer Scaramuré, te rog cu toată inima, cu mațele și cu rărunchii, să pui suflet în vorbele pe care i le vei spune lui Gioan Bernardo.

SCARAMURÉ: Sînt convins că, sub un pretext oarecare, voi reuși să-l aduc aici; iar odată adus, cu scuzele și umilința dumitale, cu intervenția domnului căpitan – dacă se îndură să ne-ajute – și cu argumentele mele, nu se poate să nu izbutim; și e obligatoriu să nu fii nerecunoscător cu generozitatea domnului căpitan.

SANGUINO: În ce mă privește pe mine, eu nu vreau nimic; dar va trebui să te-arăți mărinimos cu băieții ăștia, dacă nu de altceva, măcar ca să le închizi gura. Dar mai am o pretenție; să te împaci cu nevastă-ta și să le ceri iertare și ei, și pictorului. Cînd am să-i văd pe amîndoi mulțumiți și împăcați, atunci voi opri procedura, pentru că nu mă pot împiedica să-mi fie milă de sărmanul messer Bonifacio.

BONIFACIO: Domnule dragă, iată-mă aici, trup și suflet la ordinele dumneavoastră. Pentru băieții din patrulă, uite aici inelele, tot ce am în pungă și blestemata asta de mantie de care oricum vreau să mă lepăd cît mai repede.

SANGUINO: Hai, gata! Vorbești de cioara de pe gard! Nu se va-ntîmpla nimic din toate astea dacă messer Gioan Bernardo și nevasta dumitale nu vor fi satisfăcuți.

BONIFACIO: Eu sper să fie satisfăcuți. Hai, messer Scaramuré, te rog eu, du-te după ei!

SCARAMURÉ: Pe el îl voi aduce cu un pretext bine ticluit, iar nevasta dumitale nu mă îndoiesc că va veni, dacă ține la onoarea ei.

SANGUINO: Hai, grăbește-te, de vrei să ne mai găsești aici.

SCARAMURÉ: Mă întorc într-o clipă.

BONIFACIO: O, Cristoase, ajută-mă!

SANGUINO: Hai să mergem înăuntru, să-i așteptăm acolo.

SCENA XVIII

Gioan Bernardo, Ascanio

GIOAN BERNARDO: Așadar, fiule, întorcîndu-ne la ce spuneam, părerea generală este că lucrurile sînt astfel rînduite încît natura nu duce lipsă de ce-i trebuie și nu abundă în ce îi e de prisos. De pildă, scoicile n-au picioare pentru că, oriunde s-ar afla în mare, au tot ce le trebuie ca să supraviețuiască, adică apă și căldură de la soare – a cărui putere pătrunde pînă în adîncul apei. Cîrtițele n-au ochi, pentru că își duc viața în pămînt și n-au nevoie decît de pămînt. Cine n-are meșteșug n-are nici scule.

ASCANIO: Așa e, fară îndoială. Am auzit că un anume zeu, pe nume Momos, care-i lua peste picior pe ceilalți zei, l-a întrebat într-o zi pe Mercur, interpretul și avocatul Olimpului, de ce orice catarg se prinde în funii, și numai unul se ține în sus singur. Sau, ca s-o zic mai pe șleau – să mă ierte urechile simandicoase! –, de ce n-are păsărica nasturi? La

care Mercur a răspuns: „Ca să-ți răspund și eu tot pe șleau, pentru că cocoșelul n-are degete ca să-i descheie."

GIOAN BERNARDO: Ha, ha, ha!

ASCANIO: Așadar, în continuarea celor spuse de dumneavoastră, niciodată nu vei afla greșeală decît numai în aparență, în rînduiala naturii și a minții.

GIOAN BERNARDO: Ai dreptate. Toate greșelile care se întîmplă se datorează lipsei de noroc: spre exemplu aceleia care i-a dat asemenea dar stăpînului tău, iar mie mi l-a refuzat. Norocul aduce onoruri cui nu le merită, dă pămînt gras cui nu-l însămînțează, dăruiește livadă bogată cui n-o culege, bani din belșug cui nu știe să-i cheltuiască, copii mulți cui n-are cu ce-i crește, poftă de mîncare cui n-are ce băga în gură, pesmeți cui n-are dinți. Dar ce spun eu, trebuie să-l iertăm pentru că se știe că norocul e orb și, prin urmare, cînd caută cui să dea darurile pe care le are, bîjbîie și de cele mai multe ori dă peste proști, nesimțiți sau ticăloși, de care e plină lumea. Mare minune dacă dă peste un om cinstit, fiindcă ăștia sînt doar cîțiva. Și încă și mai mare e minunea dacă nimerește un om cu adevărat merituos, căci ăștia se numără pe degetele de la o mînă. Și de fapt nu e vina lui, ci e vina cui l-a creat, dacă l-a creat cineva. Dar, creat ori necreat, degeaba dai vina pe el și degeaba îl cauți pe adevăratul vinovat.

ASCANIO: Tocmai de aceea, cui îi e dat să-l poată căuta și găsi nu trebuie să zăbovească nici o clipă. Dar poate că nu-i lipsit de rost că meritul și norocul sînt mereu despărțite: pentru că așa unul are nevoie de altul și fiecare îl iubește pe celălalt. Cui îi e dăruit meritul să-i fie refuzat norocul, și cui îi e dăruit norocul să-i fie refuzat meritul.

GIOAN BERNARDO: Că bine mai vorbești, fiule! Văd că la tine mintea a luat-o înaintea vîrstei! Tot ce spui e adevărat și tocmai am încercat-o pe pielea mea. Deși fericirea de care-am avut parte astă-seară nu mi-a fost dată de zei

sau de natură; deși mi-a fost refuzată de noroc, mintea mi-a arătat prilejul, străduința m-a făcut să înșfac norocul de păr, și perseverența, să nu-l las să-mi scape. Oricînd ești la strîmtoare, greu e pînă scoți capul, căci pe urmă trupul și membrele vin de le sine. Referitor la doamna Carubina, sînt sigur că pe viitor nu va mai fi nevoie de atîta silință, de atîtea discuții, argumente, motive și introduceri.

ASCANIO: Așa e, pentru că e de ajuns o dată să fie folosite toate împreună și bine, ca să vorbiți acum amîndoi pe aceeași limbă: ochii se privesc, limbile vorbesc, inimile se înțeleg. Uneori, ceea ce aduce clipa dăinuie pe vecie.

GIOAN BERNARDO: Ai dreptate! Vezi ușa asta?

ASCANIO: Da, domnule.

GIOAN BERNARDO: Ăsta-i locul unde-l țin ascuns. Nu trebuie să ne-atingem de ea pînă nu mă lămuresc cu messer Scaramuré. Cred că, la ora asta, el a rezolvat totul și mă caută pe mine. Pînă una-alta, tu du-te și adu-o încoace cît poți de repede pe doamna Carubina.

ASCANIO: Așa voi face. Cred c-o să vă găsim tot aici.

GIOAN BERNARDO: Fără îndoială, căci voi termina repede cu messer Scaramuré. Du-te acum!

SCENA XIX

Messer Gioan Bernardo, *singur*

Pe mormîntul unui consătean de-al meu un oarecare Giordano Bruno a scris un epitaf care sună cam așa:

Întîiul nasture cine-l încheie prost
nici unuia apoi nu îi mai dă de rost;
așa și eu știut-am soarta mea din zori,
de-aicea zac și sînt pămînt de flori.

Primul nasture pe care l-a încheiat strîmb messer Bonifacio a fost cînd s-a îndrăgostit de Victoria; al doilea, cînd s-a înțeles cu messer Scaramuré să-și folosească arta magiei pentru a-l pune pe Scaraoțchi să-i aducă pe sus femeia care-i convenea lui. De aici au început să curgă toate celelalte belele, unele după altele. Acum nu-mi mai rămîne decît să pun cireașa pe tort: adică să-l fac să ne cerșească milă și iertare pentru jignirea pe care ne-a adus-o el nouă, doi neprihăniți.

SCENA XX

Gioan Bernardo, Ascanio, Scaramuré, Carubina

GIOAN BERNARDO: Ce repede ați apărut!

ASCANIO: I-am întîlnit cînd tocmai veneau.

SCARAMURÉ: Hai că acum sîntem toți, putem să-l liberăm pe nenorocit din chinurile astea de iad.

CARUBINA: Dar-ar Domnul să nu-l mai văd la față, neghiob cum e.

GIOAN BERNARDO: Acum sîntem toți. Doamnă Carubina, dumneata cu Ascanio prefaceți-vă că veniți nechemați. Dar mai întîi lăsați-ne pe mine și pe messer Scaramuré să aranjăm lucrurile cu Sanguino și cu ceilalți; iar între timp puteți să vă ascundeți aici, după colț.

CARUBINA: Foarte bine te-ai gîndit. Hai, Ascanio!

ASCANIO: Să ne pitim aici, coniță, ca să auzim și noi ce vorbesc și să alegem momentul cel mai potrivit pentru a ne face apariția.

CARUBINA: Prea bine.

SCENA XXI

Scaramuré, Gioan Bernardo, Corcovizzo, Ascanio, Sanguino

SCARAMURÉ: Să batem la ușă. (*Cioc, cioc, cioc.*)

CORCOVIZZO: Cine e?

SCARAMURÉ: Oameni buni. Anunță-l pe domnul căpitan că sîntem aici.

CORCOVIZZO: Îndată, domnule.

SCARAMURÉ: Ăsta-i Corcovizzo: acum cred că-i zic Coppino sau nu știu în ce alt fel.

SCARAMURÉ: Ce de-a travestiri! Parc-am fi la teatru.

ASCANIO: Mai lipsea să-și pună mască și doamna Carubina.

SANGUINO: Ați venit? N-ați adus-o și pe nevastă? Fiți atenți că fără ea nu putem face nimic.

SCARAMURÉ: E pe drum, domnule căpitan, trebuie să vină dintr-un moment într-altul.

SANGUINO: Așteptați că-l aducem jos pe omul nostru.

SCARAMURÉ: Să te ții bățos, la început.

GIOAN BERNARDO: Las' pe mine.

SANGUINO: Fiți bine-venit, messer Gioan Bernardo.

GIOAN BERNARDO: Bine v-am găsit pe domnia voastră. Cum am aflat de la messer Scaramuré că doriți să mă vedeți, am sărit din pat și am dat fuga încoace, temîndu-mă să nu se fi descoperit vreo potlogărie făcută de răufăcătorul acela sub înfățișarea mea.

SANGUINO: Răufăcătorul uite-l aici. Dar, pe toți dracii, nu eu am trimis să te cheme, ci messer Scaramuré m-a rugat să-i mai dau un răgaz înainte de a-l duce pe ticălos la secție, spunînd că lucrul acesta n-o să te supere cînd vei afla ce motive l-au împins pe omul nostru să se travestească. Eu, ca să-ți fac plăcere dumitale și mișcat de rugămințile lui

messer Scaramuré, ca să nu mai pomenesc de lacrimile și văicărelile împricinatului, v-am așteptat. Dar n-am trimis eu să te cheme.

BONIFACIO: Fie-vă milă, pentru numele Domnului!

GIOAN BERNARDO: Messer Scaramuré, mi-ai zis că mă cheamă domnul căpitan! Cum de m-ai înșelat în felul acesta? Asta-i prietenia dumitale? Ai încercat și, după cît se vede, continui să-i ții partea și să-i vii în ajutor acestui om cu conștiința pătată, prejudiciindu-mă pe mine. Domnule căpitan, eu continui să mă plîng de omul ăsta care a abuzat de numele meu, dar a abuzat și de autoritatea și de numele domniei voastre cînd m-a cărat pînă aici, deranjînd atîta lume.

BONIFACIO: Fie-vă milă, în numele Domnului și al Sfintei lui Maici.

SANGUINO: Mai domol! Să vedem dacă putem îndrepta pocinogul ăsta. Să vedem dacă e chiar așa de vinovat. Iar dumneata, dacă ești aici, gîndește-te bine la ce faci și nu te lăsa pradă furiei.

GIOAN BERNARDO: În ce mă privește, tărășenia asta nu se poate îndrepta nici acum, nici altă dată; ba dimpotrivă, nici după ce justiția își va face datoria nu cred să se termine lucrurile între noi.

SCARAMURÉ: Dragul meu messer Gioan Bernardo, ceea ce eu am făcut și fac nu cred să-ți știrbească în vreun fel onoarea. Ori de cîte ori se va descoperi vreo infracțiune comisă pe timp de noapte de o persoană cu înfățișarea dumitale, sîntem cu toții martori că ea trebuie pusă pe seama lui messer Bonifacio; dar neaflînd pînă acum decît de unele păcate ușoare, legate de el și de nevastă-sa, ar fi bine să te mai liniștești.

GIOAN BERNARDO: Înțeleg că s-a travestit ca lumea să priceapă că eu m-am întîlnit cu nevastă-sa și ca să ne zăpăcească pe amîndoi și să ne pună viețile în primejdie. Nu știți că pe ea încearcă s-o înșele, iar mie să-mi facă zile fripte?

BONIFACIO: Să mă ferească Dumnezeu! De ce tocmai dumitale, dragă messer Gioan Bernardo? Mă jur pe Dumnezeu și îți cer iertare.

GIOAN BERNARDO: Lasă lingușeala, rogu-te!

BARRA: Acum, cînd i-a ajuns cuțitul la os, ticălosul e numai lapte și miere. Dacă norocul se va îndura de el, o să vă facă la toți pe plac.

SANGUINO: Ei hai, aveți oleacă de milă, cel puțin pînă nu se dovedește că ar fi făcut vreo altă bleaznă. Că ceva necurat tot e la mijloc: pentru că și nevastă-sa era travestită, după cîte îmi zice el. Dar asta nu înseamnă neapărat că prin asta el vroia să fii confundat cu el.

SCARAMURÉ: Ca să nu mai spun că nevastă-sa se travestise într-o femeie care, să-mi fie iertat, e foarte frecventată de messer Gioan Bernardo. Hai, messer Gioan Bernardo, eu însumi te rog să nu uiți de preceptele sfinte care ne învață să fim milostivi. Eu știam prea bine că n-ai fi venit pînă aici dacă nu-ți vorbeam în felul acela. Am abuzat de numele domnului căpitan, fiind convins că n-o să-mi purtați nici unul pică, deoarece eu vreau să-mi fac milă și pomană cu un nenorocit, fără a dăuna prin asta nimănui.

BONIFACIO: Messer Gioan Bernardo, dragul meu, mă ofer să răscumpăr orice pagubă și pretenție ai putea avea. Messer Gioan Bernardo, te rog, îngăduie sufletului nenorocitului de Bonifacio să se îndatoreze pe veci la dumneata, care, dacă vrei, îl poți acoperi de rușine. Onoarea mea e în mîinile dumitale: n-am să tăgăduiesc niciodată că, mulțumită generozității dumitale, mi-am salvat onoarea. Dacă-ți faci pomana asta, ho, ho, ho…

SANGUINO: Tocmai bine, uite-o și pe nevastă-sa.

Carubina, Sanguino, Scaramuré, Gioan Bernardo, Bonifacio, Barra, Corcovizzo, Ascanio, Marca

CARUBINA: Văd că necredinciosul de bărbatu-meu e tot aici.

SANGUINO: Asta da noutate! Cred că ăi de se ocupă cu cazurile de conștiință nu și-au putut închipui pînă acum că un bărbat poate fi numit necredincios pentru că-i face ce trebuie nevestei lui proprii și legitime.

SCARAMURÉ: Haide, să lăsăm deoparte și ironiile, și furia. Lucrul ăsta trebuie rezolvat de noi, aici, mulțumită domnului căpitan, care ne face favoarea să discute despre onoarea dumitale, doamnă Carubina. Rușinea bărbatului dumitale n-are cum să servească drept reparație morală onoarei matale; și nici a dumitale, messer Gioan Bernardo.

BONIFACIO: Ăsta-i lucru sigur. Aveți milă, îndurare, îngăduință și mizericordie, pentru numele lui Dumnezeu! Messer Gioan Bernardo, nevastă dragă, iertați-mă, pentru această primă oară.

BARRA: Mare ciudățenie și lumea asta! Unii fac păcate peste păcate și nu se căiesc o dată, măcar pentru alea de sar în ochi. Alții se căiesc numai după un puhoi de greșeli; alții dau de belea la prima; alții nici n-au păcătuit încă și se consideră vinovați; alții suferă fără a păcătui, iar alții fac penitență pentru păcatele altora. Dacă ne gîndim bine, la omul ăsta se întîlnesc toate astea la un loc.

BONIFACIO: Eu vă cer milă și îndurare și vă implor să mă iertați, așa cum Domnul nostru Isus Cristos i-a iertat pe tîlharul pocăit și pe Maria Magdalena.

BARRA: (Drace, că bun tîlhar e ăsta!) Cînd oi fi și tu un tîlhar pocăit ca acela, atunci o să capeți și iertarea. Dumneata

ești un tîlhar pentru că iei ceea ce i se cuvine nevestei dumitale și dai altor femei.

GIOAN BERNARDO: Și cu înfățișarea, cu barba și mantia mea și, cine poate ști, chiar și cu onoarea mea cum rămîne?

BARRA: De aia nu trebuie iertat precum tîlharul pocăit, ci mai degrabă precum Maria Magdalena.

CORCOVIZZO: Ce Magdalenă drăgălașă! Naiba să-i ia și pe el, și pe cei o mie de păduchi pe care trebuie că-i poartă și în barba asta, și în ailaltă, de mai jos! Ia vedeți ce balsam prețios duce cu el! Pe legea mea, dacă avea fustă era leit Magdalena. Eu zic să-l iertăm, cum l-au iertat și iudeii pe Baraba.

SANGUINO: Frumos îl mai ajuți pe bietul om! Bună metodă de a consola un nefericit! Ia, vă poftesc să tăceți din gură și să nu vă amestecați în treaba asta! Voi să executați ordinele și-atît!

SCARAMURÉ: Eu vă rog să-l iertați; iar el vă roagă și mai și, cum vedeți, în genunchi, în numele Domnului sau al necuratului, ca pe Baraba sau pe tîlhar!

SANGUINO: Are dreptate. Se cuvine să-l iertați.

GIOAN BERNARDO: Ce zici dumneata, doamnă Carubina?

CARUBINA: Eu de data asta îl iert; dar să bage la cap pe viitor, să nu i-o plătesc cu dobîndă.

BONIFACIO: Te asigur, Carubina, scumpa mea...

CARUBINA: Eu sînt a dumitale, iar dumneata ești al doamnei Victoria.

BONIFACIO: Îți jur că n-o să mă mai prinzi niciodată...

CARUBINA: De ce, pentru că ai învățat să fii mai cu băgare de seamă?

GIOAN BERNARDO: Ai priceput!

BONIFACIO: Eu ziceam că n-o să mă mai prinzi niciodată în păcat pentru că niciodată n-am să mai păcătuiesc.

BARRA: Așa zic și femeile cînd sînt în chinurile facerii: „N-am s-o mai fac niciodată, niciodată, niciodată; am să mă închid cu cheia. Bărbat fără inimă, dacă te mai apropii de mine, te ucid, te sfîșii cu dinții!“ Pe urmă, nici n-a ieșit bine copilul, că vor cu orice preț să bage ceva în locul lui. Asta-i pocăința femeii cînd naște, asta-i dorința ei cînd zămislește.

SANGUINO: Frumos vă șade, omul plînge și voi o dați înainte cu glumele și cu distracția. Ia mai tăceți odată!

CARUBINA: Eu nu numai că te iert, dar, ca să mă arăt și mai îngăduitoare cu dumneata și să-mi salvez și onoarea, îl rog și eu pe messer Gioan Bernardo să îngăduie ca domnul căpitan să-l elibereze pe bărbatu-meu.

BONIFACIO: Dragă nevestică, îți mulțumesc. Pînă acum te-am prețuit într-un fel și te-am iubit în două; de astăzi te voi prețui și iubi în toate felurile și din toate motivele. Iar lui messer Gioan Bernardo îi jur, cu amîndouă mîinile ridicate la cer, că n-am făptuit nici o altă greșeală pentru care să fie îngrijorat, în afara aceleia de a mă fi travestit pentru a nu fi recunoscut cînd intram și ieșeam din camera doamnei Victoria: unde messer Gioan Bernardo poate fi văzut fără scandal sau suspiciune, deoarece este casa lui, pe care femeia aceea o ține cu chirie.

GIOAN BERNARDO: Messer Bonifacio, eu sînt creștin și mă declar un bun catolic. Eu mă spovedesc și mă împărtășesc ori de cîte ori e nevoie. Meseria mea e să pictez, să arăt muritorilor chipul Domnului nostru, al Maicii noastre și al Sfinților din împărăția raiului. De aceea nu mă lasă inima, văzîndu-te cum te pocăiești, să nu te iert și să nu-ți acord acea îndurare pe care orice creștin bun și pios e obligat s-o arate în asemenea cazuri.

SANGUINO: Hai, ridică-te, messer Bonifacio, iar pe viitor fiți cu toții mai prieteni decît în trecut, încercați să vă ajutați unul pe altul, să vă vizitați, să vă înțelegeți.

GIOAN BERNARDO: Așa vom face și totul va fi cum nu se poate mai bine; hai să ne îmbrățișăm și să fim prieteni.

BONIFACIO: Iar eu mă leg să-ți fiu de-aci înainte și prieten, și slujitor.

BARRA: Să vă aveți ca frații.

SANGUINO: Păi ce faci? Nu-ți îmbrățișezi și săruți și nevasta?

CARUBINA: Asta nu mai are nici o importanță: contează doar că am făcut pace.

MARCA: Hai, gata, acasă! Poartă-te bine cu nevasta, messer Bonifacio: altfel o să te pedepsească și ea, și messer Gioan Bernardo.

SANGUINO: Hai, mergeți toți cu Dumnezeu. Treceți prin camera asta ca să ieșiți pe ușa din spate; iar dumneata, messer Bonifacio, nu uita să lași ce le-ai promis băieților, pentru cîtă bătaie de cap le-ai dat.

BONIFACIO: Cu multă plăcere, domnule căpitan.

SCARAMURÉ: Să mergem. Lăudat fie Domnul că ne-a dăruit această împăcare și înțelegere între messer Bonifacio, doamna Carubina și messer Gioan Bernardo: Sfînta Treime!

BONIFACIO: Amin!

CARUBINA: Ia-o înainte, messer Gioan Bernardo.

GIOAN BERNARDO: N-am să fac niciodată așa ceva: domnia ta treci întîi.

CARUBINA: Insist.

GIOAN BERNARDO: Vă rog, doamnă.

CARUBINA: Bine, trec, ca să-ți fac plăcerea și să-ți dau ascultare.

GIOAN BERNARDO: Urmează-mă, messer Bonifacio: ia-te după mine și ține-te de mantia mea. Ai grijă să nu cazi.

BONIFACIO: O să am grijă.

SANGUINO (*lui Ascanio*): Tinere, mai rămîi o clipă.

SCENA XXIII

Sanguino, Ascanio

SANGUINO: Ei, ce zici de stăpînul tău?
ASCANIO: Zic și eu ce se vede, că e bine.
SANGUINO: Nu crezi că e un om cumsecade, înțelept, priceput, vrednic și demn de stimă?
ASCANIO: Nu mai mult decît alții.
SANGUINO: Alții care?
ASCANIO: Alții care știu nici mai mult, nici mai puțin decît știe el, și care prețuiesc nici mai mult, nici mai puțin decît el.
SANGUINO: Felurile nebuniei fiind numeroase, care anume crezi că e specialitatea lui?
ASCANIO: Felurile nebuniei se pot deosebi după mai multe criterii, dar dacă ne luăm după acela că nebunii sînt ori indiferenți, ori răi, ori buni, el reprezintă toate aceste trei categorii: adormit e indiferent, treaz e rău, mort e bun.
SANGUINO: De ce l-a luat doamna Carubina?
ASCANIO: Pentru că e nebun.
SANGUINO: Și zici c-a făcut bine?
ASCANIO: Judecînd după sfatul babei ăleia mustăcioase și păroase de coana Angela, a făcut nu bine, ci foarte bine. Aia i-a fost sfătuitoare. Aia le păstorește pe toate fetele frumoase din Neapole. Cine vrea o rugăciune, cine o mătanie, cine un acatist la San Gennaro, cine mana lui Sînt' Andrei sau măduva din oasele lui Sînt' Futache, cine vrea să dea norocul peste ea, fuga la cocoana Angela Spigna. La ea s-a dus și doamna Carubina și i-a zis: „Tușă, ai mei vor să mă mărite. Vor să mi-l dea pe Bonifacio Trucco, care e așa și pe dincolo." Răspunde baba: „Ia-l." „Da, dar e cam trecut", zice Carubina. Răspunde baba: „Atunci nu-l lua." „Dar toate rudele

mele zic să-l iau", zice Carubina. La care baba: „Atunci ia-l." „Dar mie nu-mi prea place", zice Carubina. „Atunci nu-l lua", zice baba. „Știu că-i de familie bună", zice. Carubina. „Atunci ia-l", zice baba. „Dar am auzit că-i un zgîrie-brînză", zice Carubina. „Nu-l lua", zice baba. „Dar am auzit că la așternut ar fi vioi", zice Carubina. „Atunci ia-l", zice baba. „Dar zic unii că ar fi lumînărar, adică poponar." „Atunci nu-l lua", zice cealaltă. Spune Carubina: „Lumea îl socotește cam nebun." „Atunci ia-l, ia-l, ia-l!" de șapte ori a zis baba „ia-l". Și a adăugat: „Nu contează dacă e poponar sau zgîrie-brînză, n-are importanță că nu-ți place, nu te interesează că e babalîc. Ia-l, de trei ori ia-l, fiindcă e nebun; fereşte-te numai să nu fie un nebun din cei posaci, morocănoși și bădărani." „Sînt sigură că nu-i dintr-aceia", zice Carubina. „Atunci nu te mai gîndi și ia-l", a zis coana Angela. Și l-a luat. Ah, uite-i pe băieți.

SCENA XXIV

Barra, Marca, Corcovizzo, Manfurio, Sanguino, Ascanio

BARRA: Cu unul am terminat. Ce facem acum cu ăstălalt, cu domn' profesor?

SANGUINO: Ăsta are păcatul scris în frunte: nu vezi că e travestit? Nu vezi că mantia de pe el e de furat? N-ai văzut că-i e frică de judecător?

MARCA: E adevărat; dar invocă niște motive credibile.

BARRA: Pentru motivele astea trebuie să meargă la pușcărie.

MANFURIO: Efectiv. Dar veți cauza deriziunea discipolilor mei pentru cazuistica ce mi-a fost atribuită.

SANGUINO: Voi pricepeți ce vrea ăsta?

CORCOVIZZO: Nu-l înțelege nici Sfîntu' Sisoe!

SANGUINO: Ca s-o scurtăm: maestre, trebuie să te hotărăști: ori intri la pușcărie, ori le dai băieților paraii care ți-au rămas în giubea, că, după cîte zici, hoțul ți i-a luat numai pe ăi de-i țineai în mînă.

MANFURIO: Eronat. Nu mai am nici un ban. Toți pe care îi aveam mi-au fost sustrași de infractor, cu probațiune dinaintea olimpienilor.

SANGUINO: Poate n-ai înțeles: dacă nu vrei să-ncerci carcera de la secție și nu mai ai nici biștari, ai de ales între două: ori încasezi zece la palmă cu cureaua asta, ori îți dai jos nădragii, te sui călare și primești cincizeci de subțirele cu cravașa. Oricum, nu te lăsăm să pleci fără să te căiești pentru păcatele dumitale.

MANFURIO: Din două prejudicii *necesse est* a selecta pe cel inferior, susține principele peripateticienilor, nemuritorul Aristotel.

ASCANIO: Domnule profesor, vorbiți pe înțelesul tuturor, că băieții sînt bănuitori.

BARRA: Zice bine tînărul. Dar poate n-o fi vrînd să se facă înțeles?

MANFURIO: Elocuția mea nu comportă vexațiuni, nici imprecații.

SANGUINO: Nu știu cum e cu impiegații, dar știu că de noi n-o să scăpați cu una, cu două.

CORCOVIZZO: Hai, hotărîți-vă, din două una sau, de nu, vă legăm și vă luăm cu noi.

MANFURIO: Prefer palma.

SANGUINO: Hai, Corcovizzo, dă cu putere.

CORCOVIZZO: Dau. Harști, una.

MANFURIO: Văleu, Isuse Cristoase!

CORCOVIZZO: Întinde bine palma ailaltă! Harști, două.

MANFURIO: Vai, Maică Precistă.

CORCOVIZZO: Întinde bine mîna cînd îți zic; ține-o așa, dreaptă. Harști, trei.

MANFURIO: Văleleu, măiculiță, pentru numele lui Dumnezeu. M-am răzgîndit, vreau pe cal, că nu pot suporta atîta durere la mîini.

SANGUINO: Hai, Barra, saltă-l în cîrcă; tu, Marca, ține-i picioarele, să nu se poată mișca; și tu, Corcovizzo, trage-i izmenele și vezi să-i stea în vine. Acum las' că ți-l croiesc eu; iar mata, domn' profesor, numără subțirelele, una cîte una și tare ca să te aud, și fii atent că, dacă greșești numărătoarea, sînt obligat s-o iau de la capăt; tu, Ascanio, stai deoparte și supraveghează-l.

MARCA: Gata. Puteți să-l scuturați de praf, dar aveți grijă să nu-i stricați hainele, că ele, săracele, n-au nici o vină.

SANGUINO: În numele Sfintei biciuști, numără: harști!

MANFURIO: Vai, una, oh, aoleu, trei; ah, ah, patru..., harști, aoleu,... harști, măiculiță, harști șapte!

SANGUINO: De la capăt! Vreau să văd dacă după patru vine tot șapte. Nu trebuia să spui cinci?

MANFURIO: Vai mie, ce mă fac, au fost cu adevărat șapte.

SANGUINO: Ți-am zis să le numeri una cîte una. Hai, de la cap: harști!

MANFURIO: Harști, una; harști încă una; harști, văleu, două; harști, harști, trei, patru; harști, văleu, șase. Pentru numele lui Dumnezeu, harști, opriți-vă, harști, harști, stați că vreau să caut în giubea poate mai găsesc niscai scuzi.

SANGUINO: Trebuie s-o luăm de la început, pentru că a numărat pe sărite.

BARRA: Iertați-l, domn' căpitan, că acum a ales-o pe-ailaltă, adică să scoată banii.

SANGUINO: Păi nu mai are bani.

MANFURIO: Stați că acum îmi amintesc că mai aveam ceva scuzi.

SANGUINO: Puneți-l jos și vedeți ce are în haină.

BARRA: Pe toți dracii, sînt mai mult de șapte scuzi.

SANGUINO: Luați-l înapoi în cîrcă: pentru minciuna asta și pentru jurămintele false, trebuie să-l punem să numere pînă la șaptezeci.

MANFURIO: Fie-vă milă. Luați-mi banii, luați-mi haina și tot ce mai vreți și cum vreți.

SANGUINO: Hai, luați ce vă dă, și nu uitați mantia, căci trebuie restituită păgubașului. Hai, să mergem cu toții, noapte bună, Ascanio.

ASCANIO: Noapte bună și viață lungă dumneavoastră, domnule căpitan! Să vă fie de bine, domnule profesor!

SCENA XXV

Manfurio, Ascanio

MANFURIO: Ce-mi mai predetermină Fortuna?

ASCANIO: Alo, domn' Manfurio, domn' Manfurio!

MANFURIO: Cine e, cine mă cheamă? Cine mă recunoaște în aceste veșminte și în această ipostază mizeră? Cine mă strigă pe nume?

ASCANIO: Nu te îngriji de asta, că are prea puțină importanță: deschide ochii, vezi unde ești, privește unde-ai ajuns.

MANFURIO: Pentru a vedea mai clar și a corobora percepția cu capacitatea intelectivă în scopul optimizării actului vederii, ațintind pupila cu un maxim de randament pe axul vizual și direcționînd raza vizuală spre obiectul vizibil, pentru a supune imaginea discernerii interioare, iar cu ajutorul simțului comun, a o plasa în celula facultății imaginative, vreau să-mi pun ochelarii. O... văd mulți spectatori jur-împrejur.

ASCANIO: Nu crezi că te afli într-o piesă de teatru?

MANFURIO: Ba da.

ASCANIO: Nu crezi că te afli pe scenă?

MANFURIO: Indubitabil.

ASCANIO: Unde ți-ar plăcea să fi ajuns comedia?

MANFURIO: La final.

ASCANIO: Atunci, dă semnalul să înceapă aplauzele.

MANFURIO: Aplauzele fi-vor pentru mine motiv de plîns, cu durerile acestea la mîini, la spate și la pungă.

ASCANIO: Dă semnalul și dă-l cu convingere, că altminteri se întorc ceilalți actori în scenă.

MANFURIO: Voi face o tentativă. Aidoma marinarului care, deși, din vrăjmășia furtunii, se întoarce cu catargul rupt, cu pînza sfîșiată, cu cîrma luată de valuri, pășind pe uscat, se bucură și aplaudă, asemeni eu, Manfurio, distins profesor de limbi, anume clasice și moderne, precum și doctor în filozofie, medicină, drept civil și penal și teologie, ajungînd la țărmul tribulațiilor și supliciilor mele, dacă nu pot cu mîinile, cu giubeaua și nădragii, atunci, cu sufletul și inima, aplaud. Și pe dumneavoastră, aleși spectatori, care văd că mă priviți cu atenție și care ați fost mai norocoși decît noi, pentru că la chinurile noastre ați asistat cu seninătate și cu rîsul pe buze, vă îndemn să faceți la fel și, ca bun rămas, să aplaudați!

Sfîrșitul comediei

CUPRINS

Odată cu arderea pe rug, în anul 1600, a lui Giordano Bruno, în istorie se stinge acea epocă a gîndirii în care cunoașterea era inseparabilă de eros și magie, în locul ei instaurîndu-se epoca științelor exacte și a tehnologiei moderne. Forța și originalitatea ultimului mare filozof al Renașterii italiene se regăsesc din plin în stilul operei sale italiene, și în special în mustoasele și provocatoarele sale dialoguri filozofice, considerate o culme a ingeniozității verbale și o piatră de încercare pentru traducători. Ediția de față oferă pentru prima dată cititorului român seria completă a operei italiene a lui Bruno, alcătuită din șase dialoguri, împărțite de tradiția exegetică în dialoguri cosmologice: *Cina din miercurea cenușii*, *Despre cauză, principiu și unu*, *Despre infinit, univers și lumi*, și dialoguri morale: *Alungarea bestiei triumfătoare*, *Cabala calului Pegas*, *Despre eroicele avînturi*, cărora li se adaugă piesa de teatru *Lumînărarul*.